ROLL

kasım sayı 2000/11
1 200 000 TL

ilhan erşahin

raDioHeaD

U2

bono'dan manifesto

ROLL 47

engin cezzar • wyclef jean • ali rıza binboğa • coil • mısırlı ahmet • björk

van zandt townes

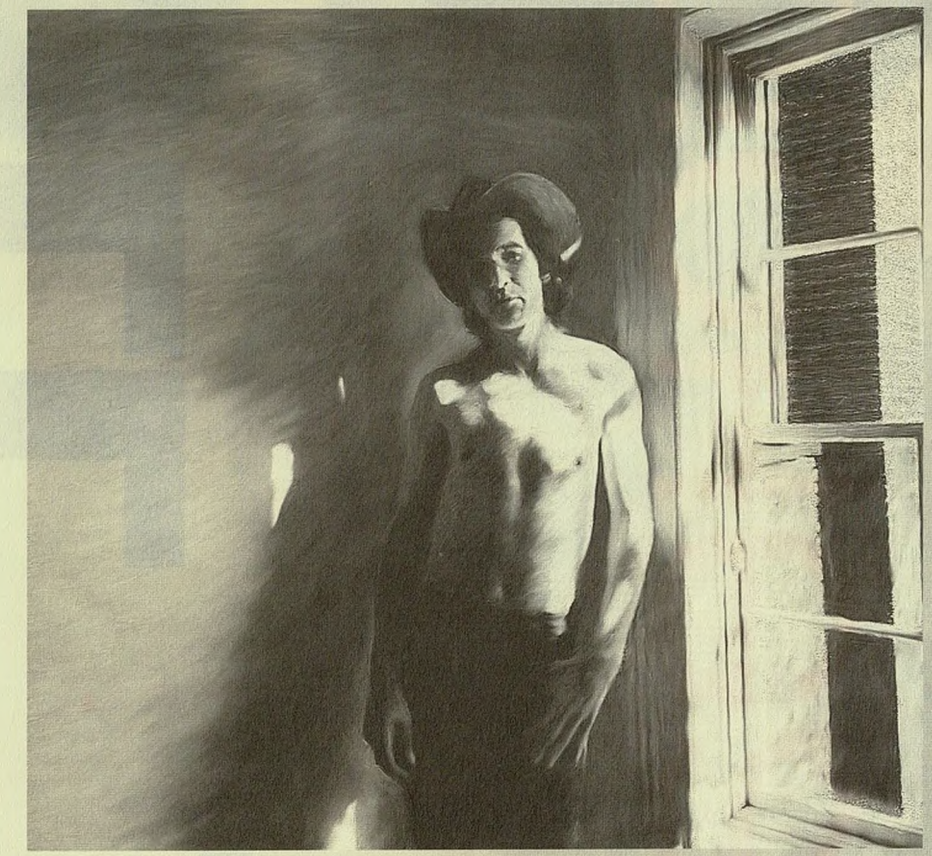

Türkçesi: Ali Zeki

Yol düşkünü

Yol düşkünüdür günlerim
Gitmek için gelirler hep
Ayrılmak umurumda değildir
Gelmektir hep özlediğim
Güneşi saç toprağın üzerine
Dur ve gölgenin uzayarak
dönen gökyüzünü doldurarak
geceye karışmasını izle
Rüzgar kadar hafif hissederim
kendimi çamların arasında
Bu yollarda yürürken kendime
her şeyi umursamalısın derim
Bazen inanırım kendi kendime
Bazense duymam kendi sesimi
Bazen içinde bulunduğum durum
alıkoyar beni yolumdan
Aslında çok bir şey bildiğim yoktur
Ama yüreğim atmasını bilir
Birisini sevmeyi bilir bacaklarım
Ve sesim ses çıkarmasını bilir
Ne yazık ki bunlar yeterli değil
Ne yazık ki çok yazıktır
Nerede bulursun kendini
bu halkada yürürsen
Şimdi tek istediğim sensin
Daha hiç işitmedim adını
Umarım bir gün buluşuruz
Önemli değil buluşmasak bile
Aramızdaki insanlarla buluşup
Seni düşüneceğim ve soracağım
Neden sen yoktun gördüğüm
ve dolaştığım yerlerde

(Ona) Bir şarkı

Aşkın kurdeleleri, ne olur
bırakınız aklım başımda kalsın
ulaşana kadar yarın evime
artık asla dolanmayacağım
yorgun ve bitkin düştüm kederden

Londra'dan Dublin'e
Avustralya'dan Perth'e
süzdüm gökyüzünüzü
toprağınızı tattım
değeri her ne kadarsa
yüreğimi şarkılara döktüm
bir daha asla dolanmayacağım

Bu dünyada artık
gidecek yer kalmadı
titriyor ellerim ve ayaklarım
düşüncelerim gökyüzü gibi
hem mavi hem bulutlu
değmiyor anımsamaya bile

Şimdi sendeleyerek
yatağıma döndüğümde
hiçbir anlamı yok
neler yapmış
neler söylemişsem
bu dünya unutulacaktır
ölümümle birlikte

Ne bir avuntu
ne bir nasihat
sunulacak hiçbir şey
kalmadı bir yabancıya
kayboldu aşk, kayboldu kin
hiçbir önemi yok artık

Gökyüzüm uzaklaşıyor
ve yakınlaşıyor toprağım
bense deliriyorum
bu gidişle uyuyacağım
gerekirse yastığıma uzanıp
Artık çok geç daha güçlü olmayı dilemek
Artık çok geç daha güçlü olmayı dilemek

Yaşamak uçmaktır

Seni seviyorum diyemem yavrum
sana ihtiyacım var diyemem
fakat benim olacaksın yavrum
ve seni aldatmayacağım
Yaşamak vakit harcamaktır aslında
ve harcayacağım ben de kendi payımı
fakat hiç de hoşa gitmez bunlar
gel bu işi çok uzatmayalım

Cam kadar yumuşaksın sen
bense hassas bir adamım
konuşmak için göğümüz vardır
yatmak için toprağımız
Günler gelir bir aşağı bir yukarı
yağmur gibi davulun üzerinde
çoğunu unutur, azını hatırlarız
fakat geri göndermeyiz hiçbirini
Her şey yeterli değildir
ve dayanılmazdır hiçbir şey
Vardığın yer iyidir ama bitmiştir
elinde tek kalan oraya gitmek

Yaşamak uçmaktır
alçaktan ve yüksekten
şimdi silkiniver kanatlarının tozunu
Ve uykuyu siliver gözlerinden

Elveda tüm dostlarıma
gitmek zamanı geldi yine
şiirler ve şarkılar çağırıyor
yolun öte ucunda
Özleyeceğim buradaki sistemi
baslar derin ve tizler temizdi
fakat önemi yoktur aslında
geride bıraktıklarınızı düşünmenin
Gideceğim ama uzun sürmeyecek
geri getireceğim bulduğum
melodi ve ritmleri

Dolduracak çukurları vardır hepimizin
gerçek olan bu çukurlar
Bazen kendin kazarsın onları
bazen üstüne düşer fırtına gibi

Seçmek sana aittir
sana düşer zamanı yakalamak
bazıları dalar, bazıları yelken açar denizde
bazıları kayalara tırmanır

Yaşamak uçmaktır
Alçaktan ve yüksekten
Şimdi silkiniver kanatlarının tozunu
Ve uykuyu siliver gözlerinden

4 Ajans

9 Radiohead

12 Nigel Godrich

16 Björk

18 U2

24 Wyclef Jean

27 Coil

30 Engin Cezzar

38 İlhan Erşahin

41 Mısırlı Ahmet

44 Kıraathane

45 José Bové

48 Levent Yılmaz

50 Gayd

52 Albümler

56 Liste

58 Ali Rıza Binboğa

62 Ansiklopedi

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Ali Yıldızay, Alican Tayla, Atilla Aydoğdu, Ayşe Draz, Baran Özdemir, Bihter Sabanoğlu, Cem Sorguç, Cüneyt Cebenoyan, Derya Bengi, Donat Bayer, Ender Ergün, Eray Makal, Erdir Zat, Fatih Özgüven, Fatoş Öcal, Gökhan Akçura, Gökhan Pamuk, Gülüş Gülcügil, Hakan Lokanoğlu, Halil Turhanlı, HknKrtsh, Hilmi Tezgör, İlker Aksoy, Kerem Demir, Mehmet Ali Meram, Melih Katıkol, Meral Altındal, Merve Erol, Murat Meriç, Naim Dilmener, Nedim Yalgı, Neslihan Say, Nevzat Çalışkan, Ogan Güner, Özgür Uçkan, Özhan Binici, Salih Nazım Peker, Sarp Keskiner, Sarven Bingül, Sefa Kaplan, Serap Gecü, Serdar Beyaz, Serdar Karataş, Serdar Giritli, Serkan Seymen, Sevin Okyay, Sid, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Ulaş Özdemir, Ümit Bayazoğlu, Yücel Göktürk, Zeki Ali **baskı:** Lebib Yalkın Yayımları **dağıtım:** Bir-Yay **adres:** Büyükparmakkapı sok. Tuna Apt. No 21/4 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks** 245 56 06 **yıl** 4 **sayı** 47 **kasım**'00 **imtiyaz hakkı:** Nefes Yayıncılık adına Yücel Göktürk **sorumlu yazışleri müdürü:** E. Derya Bengi **ilan irtibat:** Orhan Esen (231 53 48 - 233 49 81)
AYDA BİR YAYINLANIR

Duvar

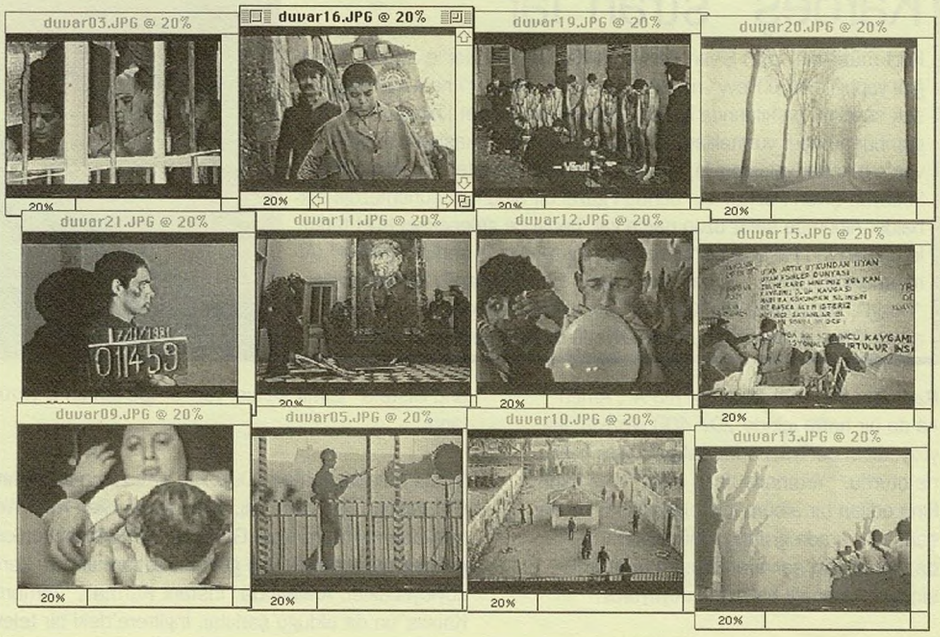

Geçen hafta Ulus pazarından 3.5 milyona çanta aldım. Akmerkez'de aynı çantayı 45 milyona satıyorlardı. 'Nasıl bu fiyata satarsınız?' dedim. 'Bazıları sadece buradan almak için alıyor. Bu çantadan günde 10 tane satıyorum' dedi kadın. Ben bir çantaya 45 milyon, bir elbiseye 3 bin dolar veren kişilerin kim olduğunu merak ediyorum. Bu paranın kirli para, kara para olduğunu düşünüyorum. Batman'daki intiharlarla 3 bin dolarlık elbisenin birbiriyle çok ilintisi var.

İstanbul'dan Hakkari'ye Sanat Köprüsü organizasyonunda, polisin biri Reis Çelik'in Deniz Gezmiş'i anlattığı 'Hoşçakal Yarın'ını orasından burasından keserek oynatıyor. Elinde makasla film peşinde dolaşan polislerle, Ferhat Tunç'un konserine ayak direyen valilerle Türkiye nasıl düzelecek?

Son dönemde beni tek umutlandıran Yugoslavya'daki halk ayaklanması. TBMM'nin açılışında neden oraya toplanıp o milletvekillerine yuh çekemeyiz mesela? Halk, siyasetçi takımını alaşağı ederse, umut ancak o zaman olur. Tansu Çiller'den nasıl umut beklenir, Deniz Baykal neden tekrar seçilir, akıl sır ermiyor. Çiller, '30 bin Ermeni sınırdışı edilsin' diyor. Bence bu kadın sınırdışı edilse daha iyi.

Yılmaz Güney hayranıyım. Ama, 'Duvar' filmini çok kişinin merak ettiğini düşünmüyorum. Umudum oradan da kırılıyor. Ama köşeme çekilmek olmaz. Bir yerlerde kitabevleri mi kurayım? Ceylan Orhun gibi Doğu'ya mı gideyim? Göğsüme birilerinin bastırdığı duygusundan kurtulamadım."

Müjde Ar *(Milliyet ve Yeni Binyıl'dan, 22. 10. 2000)*

Şu anda mümkün ve güzel olan tek bir şey vardır: Yanarak sevmek seni **A. KADİR**

daha hafif çeker sazımda bin yıl bir ölüden **RENE CHAR**

Her kitapta kendimizi okuruz, kendimizle yatarız her kadında. Kitaplar, kadınlar, şehirler metruk kervansaraylar gibi boş, onları dolduran senin kafan, senin gönlün. **CEMİL MERİÇ**, Bu Ülke

İnanılmaz şeyleri gerçekmiş gibi anlatmak: Eski üslûp
Gerçekleri inanılmaz şeylermiş gibi anlatmak: Yeni üslûp
CESARE PAVESE *("Günce"den, 11 Kasım 1943)*

ölüm yaşarken çekilir **UNGARETTİ**

Onun yaşına geldiğimde ben şarkı söyleyecek miyim, gelirsem eğer? Hayır. Küçük bir oğlanken şarkı söyledim mi? Hayır. Hiç şarkı söyledim mi? Hayır.
SAMUEL BECKETT, Son Band

Büyük balık küçük balığı yiyormuş, okyanusun umurunda mı? **JAMES BALDWIN**, Giovanni'nin Odası

Kardeş "stran"lar

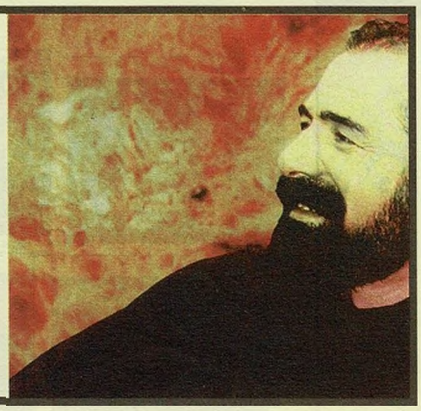

Kürt müziğinin "pîr"i Şivan Perwer'in Kardeş Türküler'le aylardır hazırlığını yaptığı "Roj û Heyv" nihayet yayınlandı. Perwer'i ne kadar seversek sevelim, şarkılarında iyi düzenlemeye de hasret kalmıştık. Ama gümbür gümbür vurmalılarıyla Kardeş Türküler'i arkasına almak Şivan'a o kadar yakışmış ki, şimdi yüzümüz güldü işte. 25. sanat yılını kutlayan Şivan Perwer için bundan güzel bir albüm düşünemezdik herhalde. Albümde sekiz uzun parça var, hepsi de geleneksel Kürt türküleri, stran'lar. Fakat repertuar zengin mi zengin: İş şarkısı "Mîrkut" (Afro-Amerikan bir rap), ağdalı sevda ağıdı "Pawanekanî", Dersim ezgisi "Duzgi", koçaklama "Ez Xelef im" bomba gibi şarkılar. Kürt müziği adına iftihar ettik ama, bu hassasiyetin devamı gelmezse olmaz...

Radiohead'in yeni albümü "Kid A", Amerika'da bir hafta içinde 207 400 (yazıyla, ikiyüzyedibin dörtyüz) adet satarak liste başına oturdu. "Yeterince ticari değil" diye mırın kırın edilen bir albüm için olağanüstü bir başarı... Bu arada grubun, önümüzdeki aylarda birkaç yeni şarkıdan oluşan bir maxi-single çıkaracağı haberleri duyuyoruz.

İlk **Blur** best-of albümünde "Music Is My Radar" isminde yeni bir şarkı yer alıyor. Grubun "Tomorrow Comes Today" ismindeki mini-albümleri de yolda.

Gelecek sene ilkbaharında çıkması beklenen yeni **Stereophonics** albümünün adı "J.E.E.P." olarak belirlendi. Grubun şarkıcısı Kelly Jones, bu ay bu yeni albümden de örnekler vereceği akustik bir turneye çıkıyor İngiltere'de.

Fugees dağıldı zannedenler fena halde yanılıyor. Wyclef Jean yeni Fugees albümünün 2001 yılı içinde mutlaka yayınlanacağını açıkladı.

Suede'in şarkıcısı **Brett Anderson** ve İsveçli **Stina Nordenstam**, Los Angeles'ta birlikte birkaç parça kaydettiler. Bu şarkılar Stina Nordenstam'ın yeni albümünde yer alacak.

Coldplay, "Parachutes" adlı ilk albümünün kaymağını yemeye devam ediyor. Grubun geçen sene bir indie plak şirketinden çıkan ve sadece 2500 adet basılan "Brothers and Sisters" isimli şarkısı yeni single'larının B yüzü olarak yayınlandı.

İçinde bulunduğumuz 2000 yılı, aynı zamanda **John Lennon**'ın 60. doğum, 20. ölüm yılı. Bunu fırsat bilen Paul Weller, Cornershop, Johnny Marr, Noel Gallagher ve Stereophonics bir araya gelerek (elbette 60. yaş gününü kutlamak için) Lennon şarkıları söyleyecekler. Aralarında "Instant Karma", "Tomorrow Never Knows"un da olduğu şarkılar, İngiltere'deki bir televizyon programı için kaydedilecek.

Londra'da yaşayan Fransız prodüktör **Dimitri Tikovoi**'nin enteresan bir projesi var: "Vibrator" isminde, erotik ve pornografik şarkılardan oluşan bir "konulu" albüm. Proje kapsamında Placebo'dan **Brian Molko**'nun ve Fransız şarkıcı **Jean-Louis Murat**'nın da adı geçiyor.

Madonna, özellikle "Evita"dan sonra Güney Amerika ülkelerinde de baştacı edilmişti. Şimdi "Alegria, paixo do futebol" isimli filmde seslendireceği iki şarkıyla ününe ün katacak. İngilizce olarak söyleyeceği bu şarkılar, Caetano Veloso'dan "Alegria Alegria" (Joy Joy) ve Gilberto Gil'den "Aquele abrao" (That Hug).

Kelis, yeni bir Mariah Carey olma yolunda mı? Bronx kaldırımlarının hiphop prensesi, bir tribute albümde iki Phil Collins şarkısı seslendirecek: "This Must Be Love" ve "I Don't Care". Kelis, Phil Collins için "Gerçekten hayranı olmasaydım bu şarkıları söylemezdim. O çok cool bir tip ve mükemmel bir şarkı yazarı" demiş.

Liam Gallagher, yeni Hole albümü için **Courtney Love**'la birlikte bir şarkı yazıyor.

Thom Yorke'un kardeşi Andy Yorke'un grubu **Unbelievable Truth**, yedi yıllık bir mazinin ve iki albümün ardından dağıldı.

Atom Egoyan, Samuel Beckett'in kısacık piyesi "Son Band"ı sinemaya adapte ediyor. Başrolde John Hurt var.

En son, birkaç ay önce Alain Renais'nin "Hayat Bir Şarkıdır" filminde kısacık bir rolle izlediğimiz **Jane Birkin**, sinemaya "başrol oyuncusu" olarak geri dönüyor. Birkin, Rodolphe Marconi'nin ilk filmi "Ceci est mon corps"da rol alacak.

Gelirleri sürgünde yaşayan Tibetlilere bırakılacak **"Mantra Mix"** isimli albüm için birçok grup ve müzisyen çekmecelerini, arşivlerini açtı. Şimdiye kadar yayınlanmamış remikslerini projeye hibe edenler arasında REM, David Byrne, Massive Attack, Leftfield, Fatboy Slim, Suede, Chemical Brothers, Madonna, Travis, Sinead O'Connor, Propellerheads, Kula Shaker, Natalie Merchant, Moby bulunuyor. Albümdeki en ilginç şarkı Peter Gabriel'in "Games Without Frontiers"ı olacağa benzer.

Kat Onoma'dan tanıdığımız **Rodolphe Burger**, yazar Olivier Cadiot'la birlikte yazdığı şarkıları "On n'est pas des Indiens, c'est dommage" albümünde topladı.

Tricky, "Mission Accomplished" isminde bir mini-albüm yayınlıyor. Parçaların biraz "dark side of the Tricky" tarzında olacağı söyleniyor.

Ayşe Şan'dan kalan...

Birkaç haftadır Unkapanı raflarını yeni Ayşe Şan albümleri doldurmaya başladı. Daha evvel Türk halk müziği albümleriyle tanıdığımız Şan'ın Kürtçe albümleri basılıyor bu kez: Koçer Plakçılık M. Arif Cizrewi ve İsa Berwari'yle yıllar önce kaydedilen "Dilana Dilan" ve solo "Qedere" albümlerini yayınladı. Kom Müzik'in "Denge Jinen Kurdi" adlı toplama albümünde Ayşe Şan şarkıları yer alırken, Çağdaş Müzik yine Cizrewi ve Berwari'yle kaydedilen "Konsera Bexdaye", Cemil Horo ile "Meme Alan" ve solo "Xeribim Daye" albümlerini yayınladı. Bu albümler gösteriyor ki, Türk halk müziğinin yanında Kürt halk müziğinin de en önemli seslerinden biriydi Ayşe Şan. Diyarbakırlıydı. Yıllarca radyoda çalıştı, plaklar kaydetti. Daha sonra Bağdat'a gitti. Önemli Kürtçe çalışmalar yaptı. Son yıllarını İzmir'de geçirmişti. Birkaç yıl önce İzmir'de sessiz sedasız öldü. Hem ona vefa borcu, hem kulaklarımıza şenlik: Bu albümlerle seviniyoruz ama, arzumuz külliyatın tamama ermesi...

4→

KENDİ LEVI'S®'INI YARAT PROJESİ

SANAT SOKAKTA GİYİLİR

MALZEME:
HAYALGÜCÜ (SİZDEN),
LEVI'S® JEAN
PANTOLON (BİZDEN)

SON BAŞVURU TARİHİ:
15 KASIM

BAŞVURU ADRESİ:
BUBBLE, SÜSLÜ SAKSI SOKAK
NO:12/1 BEYOĞLU

BİLGİ İÇİN:
(0-212) 317 54 00 (5423)
(TANITIM TOPLANTISININ
TARİHİ BAŞVURULARDAN
SONRA BİLDİRİLECEKTİR)

LEVI'S®

Levi's®
Vintage Clothing:
20. yüzyılın pek çok önemli gençlik hareketinin gerçek üniformaları. Levi's®'ın 1800'lü yıllardan bu yana ürettiği her modelin röprodüksiyonlarından oluşan özel koleksiyon.

vintage.levi.com

Gece yarısından çok sonra evine giderken, Nişantaşı'na yakın, yolun ortasında durdu. Geniş caddede ondan başka kimse yoktu. Tramvay rayının üstüne apışıp işedi. "Bir de bana deli sevgilim diyor. Nerem deli benim? Paçalarıma sıçramasın diye demirin oluklu yerine işemiyor muyum?"
YUSUF ATILGAN, Aylak Adam

çarpılmışım başım sersem / sevdim jilet yiyen kızı / göğsündeki kumrulara değsem / gagaları zehirli kırmızı **ATTİLA İLHAN**

İnsanların gönlünde yatan, konuşmak zorunda kalmayacakları, tek söz etmeyecekleri sessizlik anları yakalamak, bir taraftan da bu sessizliğin yalnızlık olmaması. **YVES SIMON**, Duygu Sapması

Sessiz bir yağmur gibi başladı bende konuşmak ihtiyacı
A. KADİR

Geceyarısını geçiyor. Hiç böyle sessizlik görmedim. Dünyada hiç kimse yok sanki.
SAMUEL BECKETT, Son Band

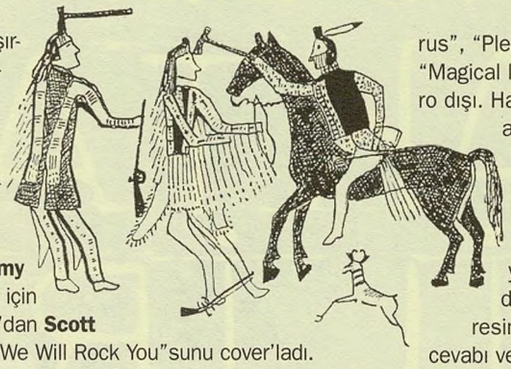

Beastie Boys'la çalışırken solo kariyer yapmaya başlayan **DJ Hurricane** yeni albümü "Don't Sleep"i yayınlıyor. Albümdeki konuklar arasında **Money Mark** ve **Public Enemy** de var. Ayrıca albüm için Stone Temple Pilots'dan **Scott Weiland**, Queen'in "We Will Rock You"sunu cover'ladı.

Che Guevara, üç filmde birden "başrolde": Birincisi, Brett Ratner'in projesi. John Lee Anderson tarafından yazılan "Che Guevara: Devrimci bir hayat" isimli kitabın sinema haklarını Brett Ratner almış durumda. Aynı kitaptan hareket eden bir diğer filmi de Chris Gerolmo çevirecek. Üçüncü proje ise Mick Jagger'ın. "Tania" isimli bu "macera" filminde Che rolünde Antonio Banderas'ı izleyeceğiz.

Best of Beatles... "Olur mu öyle şey" diyenler oluyor, olacak, ama olmuş işte. Kasım ortasında piyasaya çıkacak olan ve "Thriller"ın rekorunu kırıp "gelmiş geçmiş en çok satan albüm" ünvanını almasına kesin gözüyle bakılan "Beatles One" CD'si, muhteşem dörtlünün "en güzel" şarkılarını ihtiva ediyor. Kime göre "en güzel" olduğu ayrı konu, ama netice şu: "Strawberry Fields", "I Am The Walrus", "Please Please Me" ve "Magical Mystery Tour" kadro dışı. Hadi son ikisi neyse, ama ilk ikisinin, özellikle de "Strawberry Fields"ın makas yemesi haliyle "hoppala" dedirtiyor. Ancak, Mojo dergisindeki Beatles resimaltı, grup adına şu cevabı veriyor: "Fazla kafa ütülemeyin, yoksa 'Revolution 9'ı da best of'a dahil ederiz."

"Gimme Shelter" 30'unu devirdi. **Rolling Stones**'un bednam Altamont festivali belgeseli, yaşgünü şerefine elden geçirilmiş ve önümüzdeki günlerde DVD olarak raflarda yerini almaya hazır hale getirilmiş. Bu doğumgünü pastasına, Stones'un "Madison Square Garden"daki unutulmaz konseri de parça çikolata niyetine ilave edilmiş.

John Peel beyazperdede. 60'lardan bu yana İngiltere müziğine yön veren bir kurum haline gelen, özellikle post-punk grupların tanınmasında hatırı sayılır pay sahibi olan Peel, rol kesmekte hiç zorlanmayacağa benzer, zira BBC'nin namlı DJ'inin başrol oynadığı "Five Seconds To Spare", ömrünü plakları tasnif etmekle geçiren bir ihtiyarın öyküsü.

INXS, Michael Hutchence'ın vefatından ikibuçuk yıl sonra, "yola devam" kararı aldı. Hutchence'ın halefi Jon Stevens.

Massive Attack, yeni albümleri için Barbados'ta kampta. Sızan haberlere bakılırsa, Daddy G ve 3D, ellerinde 85 adet şarkıyla stüdyoya girmişler, nasıl bir albümle çıkacakları daha bir merak konusu.

James, 2001'in şubat ayında single'larının B yüzlerinden bir toplama albüm yayınlayacak, ilkbaharda da yeni albüm geliyor...

Fatboy Slim'in üçüncü albümü yolda. Kasım ayında piyasaya çıkacağı duyurulan "Halfway Between

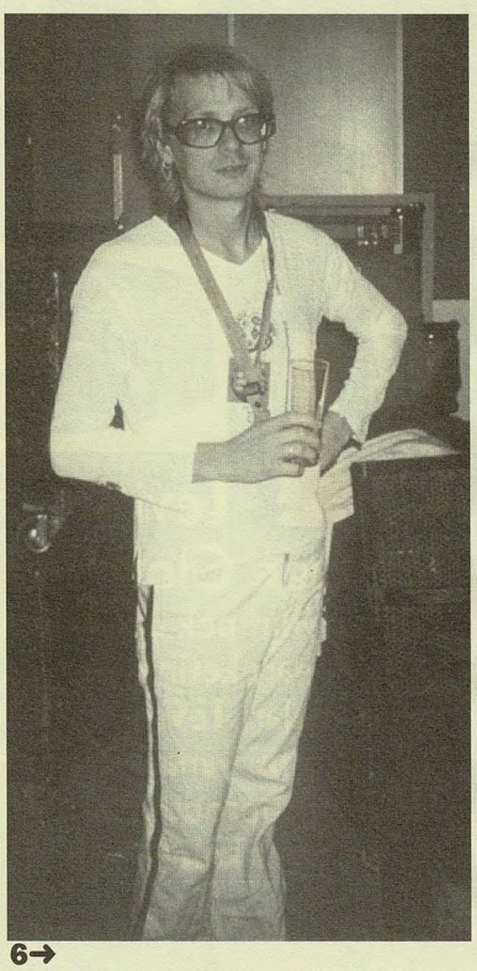

JIMI TENOR

Death in İstanbul

Eylül başında "dans ve tekno festivali"nin konuklarından biri, merakla beklediğimiz Jimi Tenor'du. Tenor'un cazlı funk'lı endüstriyel teknosu, merakımızı fersah fersah giderdi. Dört dörtlük performansından sonra, iki çift laf etmeden bırakmadık...

Son albümünüz "Out Of Nowhere"de müziğinizi yeniden değiştirdiniz. Bu albümün özellikleri neler?
Benim bir önceki albümüm ev ortamında yapılmış elektronik müzik içeriyordu. Ben bunun tersi olan akustik bir albüm istedim. Bütün sesler makineler yerine insanlar tarafından çalınacaktı.
Peki niye böyle istediniz?
Çünkü evimden çıkmak istedim. Drum machine gibi enstrümanlarla tek başıma çalışmaktan sıkılmıştım ve bu yüzden bir orkestrayla çalıştım.
Klasik müzik dinliyor musunuz?
Pek fazla değil, nadiren. Varese ve Benderecki dinliyorum. Mozart ve Stravinski dinlerdim seneler önce, fakat artık dinlemiyorum. Orkestral müzik olarak sadece Fin müziği dinliyorum. Belki de hafif olduğu için.
Jimi adını Jimmy Osmand'dan mı aldınız?
O adı ben almadım, bana verildi. Ben yedi yaşlarındayken Jimmy Osmand'a benziyormuşum.
Jimmy Osmand'ın yaptığı müzik nasıldı?
Rezalet... Dinsel pop, Amerikan müziği. Bütün ailenin beraber şarkı söylediği din temalı şeyler.
Hangi enstrümanları çalıyorsunuz?
Flüt, saksofon, klavye ve kendi yaptığım enstrümanlar.
İlk yaptığınız enstrüman da galiba yağ varilleriydi...
80'lerde mekanik drum machine'ler yapmıştık, varillere vurarak ses üretiyorduk. Son olarak ışıkla çalışan bir synthesizer yaptım. Kafamda bir "sensör" var, bir film dönüyor ve hızlı bir şekilde değişen bir ışık kaynağı işlevi görüyor. Ben kafamı her oynattığımda faklı bir ses yakalıyorum. Bunu "Out Of Nowhere" albümüm-

6→

şöyle böyleden fazla bir şeyler akıyor kanımda **TURGUT UYAR**

AL BUNDY: Sanattan anlamıyor olabilirim, ama neden zevk aldığımı adım gibi bilirim. *("Evli ve Çocuklu" dizisinden)*

bizden artık akması beklenilen kan da katı kovulduk ölümün geniş resimlerinden
İSMET ÖZEL

İnsanların seslerini yüzlerinden daha iyi hatırlarız. Seste kendiliğinden bir şey var. Bir yüze baktığınız zaman sesini düşünmezsiniz, ama bir ses duyduğunuzda o sesin ait olduğu yüzü tasarlarsınız hemen. **CESARE PAVESE** *("Günce"den, 13 Şubat 1946)*

Ivırcıktır ıvırcık / Saçların pek kıvırcık / Ben seni alicem ama / Memelerin ufacık *(Babakale yöresinden, kaynak kişi: Zafer Erol)*

küçüktüm ufacıktım / gerçeklere acıktım efendim / gerçekler mideme oturdu **OĞUZ ATAY**, Tutunamayanlar

PLACEBO
9 ARALIK'TA
İSTANBUL'DA
HİLTON CONVENTION & EXHIBITION CENTER'DA
(bildiğimiz kadarıyla)

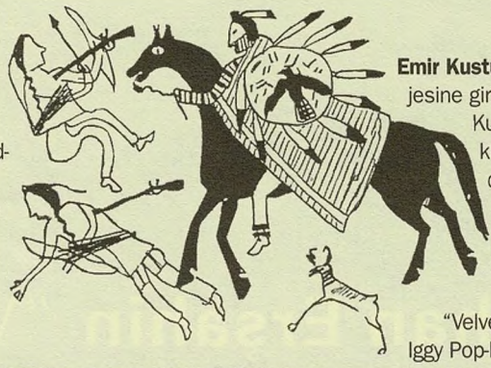

The Gutter And The Sky"da bir de **Jim Morrison** sample'ı mevcut: "Sunset (Bird of prey)" adlı şarkıda, Doors'un müteveffa solistinin "kurban kuşlar / yükseklerde uçar"ı, Fatboy Slim'in elinde bakalım nasıl şekillenecek.

Richard Ashcroft, "post Verve" şarkılarını "put gibi" dinleyen fanlarına, Londra konserinde sahneden fena bozuk atmış: "Bu şarkılar, sırtlarında yün olanlar için değil."

Stone Roses şarkıları, aralarında Death In Vegas, Jon Carter ve Mint Royale'ın da bulunduğu müzisyen ve gruplar tarafından remikslenerek bir albümde toplanacak.

Johnny Cash şaşırtıcı cover'larına devam ediyor. Yeni albümü "American III" için bakın hangi şarkıları seçmiş: Nick Cave'den "The Mercy Seat", Tom Petty'den "I Won't Back Down", Bonnie 'Prince' Billy'den "I See A Darkness".

Garbage, yeni albümün adını demokratik oylamaya sunuyor. Bu sonbahar piyasaya çıkacak albümün isim babası/annesi olmak isteyenler, buluşlarını Garbage'ın sitesine yollayabilir: www.garbage.com

Emir Kusturica yeni bir film projesine girişiyor. adı "Burun". Kusturica "Burun"u, tıpkı "Underground" gibi, oyun yazarı Duran Kovaçeviç'in bir piyesinden yola çıkarak hazırlıyor.

"Velvet Goldmine" filminde Iggy Pop-Kurt Cobain karışımı bir rolde izlediğimiz **Ewan McGregor** bu sefer de Beatles'ın sonunu, dağıldıkları dönemi anlatan bir filmde John Lennon'ı canlandıracak.

Echo & The Bunnymen'in yeni albümünü dinlemek ister misiniz? Yalnız, bu albüm internetçilere özel. www.gimmemusic.co.uk adresine takılırsanız grubun altı şarkıdan oluşan mini albümünü MP3 formatında elde edebilirsiniz. Ian McCullough ve arkadaşları Dylan'ın "It's All Over Now Baby Blue"su, Tim Hardin'in "Hang On To A Dream"i gibi folk klasiklerinin yanısıra, "Avalanche" isimli yeni parçalarını da bu adreste hazır etmiş.

Divine Comedy, son albümünün kayıtlarını rock-'un yükselen prodüktörü Nigel Godrich'e emanet etti.

Cher'in "Not Commercial" isimli yeni albümü, ilk defa tümüyle kendi yazdığı şarkılardan oluşacak. Albümde Kurt Cobain'in anısına, ölümünden hemen sonra yazdığı şarkı "The Fall" da var.

Manic Street Preachers, yeni albümünün kayıtlarına İspanya'da devam ediyor. Hazırlıklı olun, sıkı bir punk-rock albümü geliyormuş.

de "Paying the Stars" parçasında kullandım. Gayet ilginç bir ses veriyor. *(sesi taklit ediyor)*

Bu gece son albümünüzden çalmadınız hiç...

Son albümden bir şeyler çalmak çok zor ve çok pahalı. Ama orkestrayla beraber birkaç konser vereceğim Londra, Barselona ve Brüksel'de.

Londra'da yapacağınız Warp geceleri içinde mi yer alacak?

Hayır, Warp çok cimridir. Sadece düşük bütçeli organizasyonlara girişirler, büyük şovlara para harcamazlar.

Panasonic'i tanıyor musunuz?

Evet, benim arkadaşlarım onlar. Hatta Mika Vainio'yla kapı komşusuyuz. Mika'yla bir de "Kosmoz" diye bir albüm yapmıştık üç sene önce. Sahkö tarafından yayınlandı. İngiltere'ye ilk gittiğimizde beraber bir turne yapmıştık. Bu Panasonic öncesiydi.

Panasonic, ismini Pan Sonic'e çevirdi galiba...

Telif problemleri oluştu. Japonlar umursamıyorlardı, oradaki şirketin ismi Panasonic değil National. Ama Amerika turnesine çıktıklarında, oradaki Panasonic şirketi bu ismi değiştirmelisiniz dedi. Onlar da Pan Sonic oldular.

Şu anda yaşadığınız yer neresi?

Londra. Ama İspanya'ya geri dönmeyi düşünüyorum. Londra çok pahalı.

Warp Records'la nasıl tanıştınız?

Ben Finlandiya'daydım. Sahkö ile çalışıyordum ve ikinci albümümü yayınlamıştım. Viyana'da bir konserde Warp Records'dan Steve beni izlemiş ve beğenmiş. Beni İngiltere'ye davet ettiler.

Warp'la çalışan diğer müzisyenleri nasıl buluyorsunuz?

Richard James, Squarepusher gibi isimleri pek beğenmiyorum. Daha doğrusu çok uçuk geliyorlar bana. Özellikle Richard James: Bence manyağın teki. Kendi müziğime yakın olan George (Nightmares On Wax) gibi isimleri beğeniyorum. George'la bir de ortak çalışmam olmuştu, parçalarını saksofonla çalmıştım.

Yanılmıyorsam bir de Einstürzende Neubauten ile bir çalışmanız olmuş...

Onları severdim. 10 sene kadar önce Berlin'de beraber bir konser vermiştik. Gerçekten çok manyak bir şovdu. Ama maalesef çok sarhoşlardı, doğru düzgün konuşamamıştım kendileriyle. Einstürzende'den biri bir aralar Panasonic'le çalıştı, iyi biriydi ama gerçekten deliydi.

Şu aralar yönetmenlikle aranız nasıl?

Bu aralar müzik bütün zamanımı alıyor, sinemayla fazla ilgilenemiyorum. Ki şu aralar bir de orkestral müzik üzerine çalışıyorum, bestelemek gerçekten çok zor.

"Death In Istanbul" diye bir filminiz var, bunun hikayesi nedir?

10 sene kadar önce "Dr. Abortenstein" adlı bir film çekmiştik. Finlandiya hükümetinin görsel sanatları desteklemek için kurduğu AVEK diye bir organizasyon var. AVEK'in açtığı bir yarışmada ödül aldı filmimiz ve elimize 37,000 DM gibi bir para geçti. Biz de tatil için İstanbul'a geldik. Ve iki tane 8 mm'lik film çektik. Bunlar "Death In Istanbul" ve "Where's Jallu Hiding". Gerçekten çok kalitesiz ve çok kötü komedi filmleriydi.

Bir de hardcore porno projeniz var galiba...

(gülüyor) Ben ve arkadaşım Lounela bir animasyon olarak düşünüyorduk. "Boya çamuru" kullanarak. İki dakikalık bir deneme yaptık ve gerçekten çok zordu. Cinsel organları yeterince küçük yapamıyorduk; biz de olabildiğince büyük yaptık. Fakat gene de bir şeye benzemedi. Biz de sonunda vazgeçtik. Bununla başkaları da uğraşabilir...

Mp3 ve Napster hakkında neler düşünüyorsunuz?

Bildiğim kadarıyla insanlar Napster vasıtasıyla müzik indiriyorlar internetten. İnsanlar sevdiği müzisyenlerin müziklerini bedavaya dinleyebiliyor, bu bence güzel bir şey.

Napster üzerinden sizin yaptıklarınıza da ulaşılabiliyor.

Gerçekten mi, tüm albümlerime mi?

Tüm albümlere değil, bazı parçalarınıza.

Bu bana promosyon sağlayabilir mesela. Ben Napster konusunda endişelenmiyorum. Napster eğer beni meşhur edecekse, para o kadar da önemli değil.

Söyleşi: **Özhan Binici**

DOUBLEMOON
RECORDS

İlhan Erşahin "Virgo"

Dünyanın en iyi etnik müzikleri artık Türkiye'de!

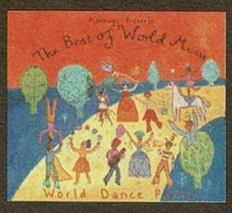

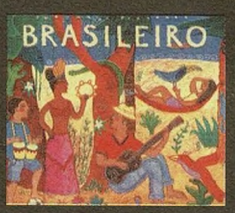

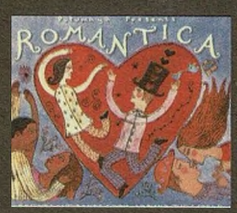

The Best of World Music World Dance Party
Music from the Coffee Lands
Latino Latino
Afro Latino
Africa

Island
Caribe! Caribe!
Cuba
Brasileiro
Romantica
The Best of World Music Reggea

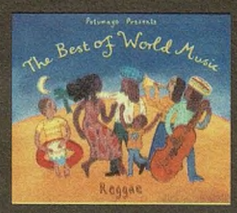

PUTUMAYO
World Music

RH POZİTİF

Türkiye Distribütörü:
Rh Pozitif Müzik Yapım Sanayi ve Organizasyon Tic A.Ş.
Havyar Sok. No.54 80060 Cihangir, İstanbul/Turkey
Tel: (0212) 292 97 71/72 Fax: (0212) 292 97 73
www.doublemoon.com.tr / e-mail: doublemoon@turk.net

Abdi İpekçi Caddesi Bakır Palas
No.5/2 Nişantaşı 80200 İstanbul
Tel: (0212) 219 39 80
Fax: (0212) 219 39 82

EMI

Genel Dağıtım:
EMI-KENT Elektronik Satı. ve Tic. A.Ş.
İ.M.Ç.6.Blok No. 6302 34470 Unkapanı/İstanbul
Tel: (0212) 514 16 22 / 520 92 31
Fax: (0212) 519 10 65

Radiohead

"Renkler var zihnimde / dilimin ucunda söylemek istediğim şeyler" diye başlıyor "Kid A". Radiohead'in yeni albümü yaşı 30'un altındakilere pek bir şey ifade etmeyebilir. Akıl yaşta değil başta, doğru. Evet, akıl orada değil, ama "yaş" işte... Scott Fitzgerald'dı galiba, "hayat, bir gelişme, ilerleme, olgunlaşma süreci değildir, bir çözülme, bir parçalanma sürecidir" demişti. "Kid A"den konuşurken bir arkadaşımız –yaşı 30'un altında– "bu albüm 30 yaş olayı" dedi ve ekledi, "var ama öyle bir trip". Üstelik Yorke'un "Kid A"den söz ederken yaptığı 30 yaş vurgusundan haberi yoktu. Mealen naklettik: "İnsanın ölümsüz olmadığını idrak ettiği yaş". "Kid A"de böyle bir yaş meselesi var, ama mevzu ondan ibaret değil tabii ki. Levi-Strauss'un "Hüzünlü Dönenceler"ini, Stephen Gould'un "Panda'nın Başparmağı"nı, Enzensberger'in "İç Savaş Manzaraları"nı ve Beckett'ın külliyatını kapsayan bir ummana sürüklüyor insanı Radiohead. Lafı uzattık, sizi hemen Q, NME, Les Inrockuptibles ve Rock&Folk'tan harmanladığımız şöyleşiyle başbaşa bırakıyoruz.

gaipten sinyaller

Söyleşi yapmaktan kaçınmanızın sebebi ne?

Colin Greenwood: Şimdi Londra'da bir otel odasında olmanın ne alemi var? Ne güzel evde oturuyoruz. Böylece daha açık ve daha az tepkisel oluyoruz.

Phil Selway: "The Bends" ve "OK Computer" zamanında "halkla ilişkiler" denen şeye o kadar çok enerji harcıyorduk ki, asıl yapmamız gereken işle, müzikle ilgilenecek halimiz kalmıyordu.

Ed O'Brien: Öyle bir çağda yaşıyoruz ki, gruplara insanüstü varlıklar muamelesi yapılıyor. Bu pek sağlıklı bir durum değil.

Phil: Bir rock grubunun hayatının uçuk, pırıltılı, hareketli, heyecan verici olduğu sanılıyor. Hayır. Hayat bir Bon Jovi klibi değil. Bir grubun üyesi olmak insanın bazen kendisini mutsuz, huzursuz hissetmesine de yol açabiliyor. Bu her meslekte oluyordur, sanırım gazeteciler için de geçerli bu. *(gülüyor)*

Ed: Altı yıldır deliler gibi çalışıyoruz. "OK Computer" turnesine çıkarken hepimiz 24 yaşındaydık, turne bittiğinde 30'u devirmiştik. Peki ne oldu? Hiç. En yakın dostlarımızla görüşemedik, çocuk yapamadık, nişanlılarımızı, sevgililerimizi kaybettik. Buna karşılık, tamam, birbirine süper bağlı bir grup olarak kalmayı başardık. Ama turnenin sonunda, uykudan uyanıyorsun: Ortada ne dost var, ne de çoluk çocuk... Otel odalarında geçen altı yıl. Avustralya'da, Yeni Zelanda'da, Japonya'da...

Amerika turnesi nasıldı?

Ed: Orada müthiş bir hayran kitlemiz var. Tıpkı Dead'in eski hayranları gibi, bizimle gönül bağı kuran insanlar... Böyle bir bağ kurabilmek, böyle bir duygu uyandırabilmek gayet saygıdeğer bir durum. Ancak, dört ay sürecek bir Amerika turnesine de "peki" diyecek değiliz. Rock stratejistlerine kalsa, önce Doğu yakasını katedeceğiz, sonra Batı'yı ve nihayet de Ortabatı'yı. Peki bütün bunlar ne için? Bon Jovi'den daha iri olmak için... *(gülüyor)* Biraz merhamet!

"OK Computer"ın beş milyon adetlik satışından payınıza düşenle Ferrari'ler, Stratocaster'lar gibi bazı hovardalıklar yaptınız mı?

Phil: Hayır. Elimize geçenin hemen hepsini stüdyoya yatırdık. Para tekrar müziğe dönmüş oldu.

Q dergisinin geçenlerde yaptığı bir ankette, "bütün zamanların en iyi 100 albümü" belirlenmiş. "OK Computer" ikinci sırada yer alıyor. Ne diyorsunuz?

Phil: Diyelim ki, bu ay bir yazı yazıyorsun. Ve bir derginin yaptığı ankette, senin yazının "bütün zamanların en iyi rock makaleleri" sıralamasında ikinci olduğu ilan ediliyor...

Saçma tabii...

Phil: İşte biz de aynen öyle düşündük.

"OK Computer"la "Kid A" arasında niçin bu kadar uzun bir fasıla oldu?

Thom Yorke: Bu bir süreç. Uzun ve ağır. Yazmak, bestelemek, kaydetmek. Mesela bazen ilginç olduğunu düşündüğümüz bir şey deniyoruz, altı ay sonra birimiz çıkıp "bu bir boka benzemiyor" diyebiliyor ve tekrar sıfırdan başlıyoruz. Sabır lazım, inanç lazım, hedefini kaybetmemek lazım...

Plak şirketiniz EMI'ı tuhaf bir duruma düşürüyorsunuz. Müthiş merakla beklenen dördüncü albümünüzü, piyasaya çıkmasından altı ay önce konserlerde çalmaya başlıyorsunuz. Peki ya korsanlar mantar gibi biterse?

Phil: Harika olur! Süper! Bravo çocuklar! Her şeyi MP3'ten indirin!

Tam da Metallica'nın Napster'ı dava ettiği günlerde böyle konuşuyorsunuz...

Ed: Başkaldırılara, isyancılara biraz yakından ba-

kıverin... Özür dilerim ama, sayın Metallica, zaten çok fazla paranız var, daha ne kadar lazım? MP3 harika bir olay. Eğer bir grup, içinde tek iyi parça olan bir albüm çıkarırsa, işi bitik demektir, herkes iyi parçayı Napster'dan indirir. Ama eğer albüm iyiyse, herkes özgün nesneye sahip olmak isteyecektir, kapağıyla, ele gelir haliyle...

Konserlerde çaldığınız halde albümde yer almayan parçalar var. Mesela "Knives Out" ve "Nothing To Fear" konserlerde çok beğenildi, ama nedense albümde yoklar...

Colin: Umarım, dinleyicilerimiz biraz sabrederler. "Knives Out" gibi şarkıları dinlemek isteyenler konserlerimize gelebilirler veya 2001'in martına kadar bekleyebilirler.

Ed: Albümdeki 13 parçanın dışında, 14 tane de hazırda bekliyor. Onları da peyderpey yayınlayacağız. Dinleyicilerimizle daha düzenli bir iletişim içinde olmak istiyoruz. İki-ikibuçuk yılda bir albüm çıkarıp ortadan kaybolma düzenin dışına çıkmak istiyoruz.

Konserlerde, fanlarınızın "Kid A"deki parçalara reaksiyonu nasıldı?

Colin: Bu yaz konserlerimizde yeni parçalara çok yer verdik ve böylece kafamızdaki sorular için ipuçları elde etmiş olduk. Dinleyiciler öncelikle eski parçalarımız için geliyorlardı, ama yine de konserin sonuna kadar kalıyor ve tatmin olmuş görünüyorlardı... Dinleyicimizin çabalarımıza duyarlı olduğunu görmek insanın gururunu okşuyor. Bize büyük sabır gösteriyorlar, hiçbir şeyin sabit olmadığı bir oyunun kurallarını kabul etmeye hazırlar.

"Kid A" dinleyicilerinizi şaşırtacak mı?

Phil: Evet. Bu albümü belki sevmeyebilirsiniz, ama şaşıracaksınız. Bizi bile şaşırtıyor.

Colin: Bu tür şeyler ne gibi sinyaller gönderdiğine bağlı... Eğer şu içinde yaşadığımız dünyanın bilinen, konvansiyonel tuzaklarıyla ilgilenmediğini gösteren sinyaller verirsen, kimsenin yadırgayacak bir şeyi olmaz.

Johnny Greenwood: "OK Computer" çıktığında da "The Bends" çizgisinde bir albüm bekleniyordu, ama bu "OK Computer"ın daha fazla başarı yakalamasına engel olmadı. Yine de, düşünüyorum da, "OK Computer", dinleyicinin bu ilgisini öyle hemencecik kazanmadı.

Thom, John Lennon'ların, David Bowie'lerin hamurundan, o geleneğin varislerinden. Müthiş bir yeteneği var. Hep hareket halinde, inanılmaz bir fizik kondisyona ve beyne sahip. Stüdyoya girdiğimizde elinde 50-60 tane şarkı eskizi vardı.

Colin: Yaklaşık bir yıldır bu müzikle hemhal olmuş vaziyetteyiz ve hâlâ da hoşuma gidiyor. Eğer bir gruptaysanız, çok profesyonelleşmişseniz, kaşarlanmışsanız, yapılacak en iyi şey, ayağınızın altındaki halıyı çekmek; var kalmanın başka yolu yok. Thom geçenlerde bütün bu sürecin çok zevkli olduğunu, çünkü birbuçuk saatlik bir zaman dilimi içinde kaos, coşku, şüphe, başarı ve başarısızlığın yaşandığını söylüyordu. Bence de öyle. Yeknesaklığın bizi teslim almasına müsaade etmeyiz.

Johnny: Benim albümü dinleyen arkadaşlarımdan aldığım reaksiyon şöyle: Önce, birkaç parça öne çıkıyor, gerçekten seviliyor... Sonra, dinledikçe, yavaş yavaş diğer parçalar kendilerini göstermeye başlıyor. Belli bir zaman sonra bütün şarkılar bir mana kazanıyor.

"Progressive rock" değerlendirmesine ne diyorsunuz?

Thom: Uyuz oluyorum, çünkü bir kere o müzikten hiç hazzetmem.

Johnny: Rock'ta veya dans müziğinde radikal bir şeyler yaptıklarını söyleyenler bana pek inandırıcı gelmiyor. Aslında yapılan şeyler yeni filan değil, nasıl ki tap dansında yenilik yapmak söz konusu değilse, rock'ta da öyle... Hiçbir zaman oturup "hadi, tabuları yıkalım" filan demiyoruz ki. Bütün yaptığımız şey gözde plaklarımızı kopya etmek.

"Kid A"in esin kaynakları hangi plaklar?

Johnny: "National Anthem"deki nefesliler, Thom ve ben Charles Mingus'un Jazz Workshop'unun büyük hayranları olmasaydık, kesinlikle ortaya çıkamazdı. Ama bu tür etkilenmeler hesap kitap yaparak olmuyor, yeri geliyor, kendiliğinden beliriveriyorlar.

Colin: Etkilenmelerde belirleyici olan insanın kendi zevki olmalı. Neyi sevip neyi sevmediğiniz, niçin şunun değil de bunun size çekici geldiği, işte bunları ifade etmek çok iyi bir şey. Temelde, "Kid A" sadece bundan bahsediyor: Sevdiklerimizden ve nefret ettiklerimizden... Ve bu tutkularla nefretlerin içinde paylaştıklarımızdan: Yani bizi biz yapabilen her şeyden.

Bir de "No Logo" adlı bir kitabın etkisi söz konusu galiba... Web sitenizde, fanlarınıza Kanadalı gazeteci Naomi Klein'ın Nike, McDonald's, MTV gibi "etiket"lerin dünyayı, zihinleri nasıl biçimlendirdiğini analiz eden kitabını alıp okumaları için çağrıda bulundunuz. Hatta, bir ara albümün adının "No Logo" olacağına dair rivayetler çıkmıştı... Konserlerinizde artık sponsor kabul etmemeniz de bu kitaba bağlanıyor...

Ed: "No Logo" bana gerçek bir umut verdi. Kendimi daha az yalnız hissetmemi sağladı. İnsanlık hakkında çok karamsarım. Ve Naomi Klein'ın yazdıkları, benim kafamda evirip çevirdiğim şeyleri yerli yerine oturttu. Çok iyi geldi, moral oldu. Birkaç yıl önce, Hindistan'a gitmiştim, küçük bir köyde çocuklar televizyonun başına toplanmış Radiohead klibi seyrediyorlardı, "Lucky"yi. Göğsüm kabardı, fakat klibin ardından Nike reklamı gelince bende şafak attı. Radiohead klibi dünyanın dört bir yanında vitrinlenen markalardan biriydi.

"Kid A"i Thom Yorke'un solo albümü olarak değerlendirenler var...

Colin: Bu doğru değil. Sadece bir-iki parça için söylenebilir bu, yoksa albümün bütünü için kesinlikle geçerli değil.

Ed: Thom, bu albümün kaptanıydı. "Kid A" süreci benim için çok kafa açıcı oldu. Thom, tam bir sanat akademisi etiğiyle davranıyor: Evet, şimdi bu noktadan daha ileriye nasıl gidebiliriz? Bu konuda çok objektif olabileceğimi sanmıyorum, ama bana göre, Thom, John Lennon'ların, David Bowie'lerin hamurundan, o geleneğin varislerinden. Müthiş bir yeteneği var. Hep hareket halinde, inanılmaz bir fizik kondisyona ve beyne sahip. Stüdyoya girdiğimizde elinde 50-60 tane şarkı eskizi vardı.

Albümün başlıca temalarından biri korku...

Thom: Ölüm korkusu aslında... 30 yaş meselesi. Erkeklerin çoğu 30'una gelince, "aman yarabbi, ölümsüz değilim" der. Deniz kenarında bir evim var, etrafındaki manzara bayağı haşin. Bütün gün deniz kenarında dolaşıp denizi ve uçsuz bucaksız manzarayı seyrediyordum. Kelimenin tam manasıyla bir "hiç" olduğumu hissediyordum. Bunu dile getirdiğin zaman geyik muhabbeti gibi oluyor, zırva gibi geliyor. Ama öyle.

"Kid A", genelde varoluşsal bir sancıyı, bir "angst"ı dile getiriyor gibi... Pek öyle iyimser, aydınlık bir tablo çizmiyor, ama bir de "Optimistic" diye bir şarkı var. Ancak onda da dehşet saçan canavarlardan söz ediyorsun...

Thom: O şarkının nakaratı, "elinden gelenin en iyisini yap, o yeterince iyidir", kız arkadaşımın şiarıdır. Dehşet saçan canavarlara gelince... O şarkıyı söylerken hep gözümün önüne dinozorlar geliyor, dağlardan tepelerden paldır küldür aşağı inen dinozorlar. Canavarlar... Dünyanın altını üstüne getiren, ortalığı yakıp yıkan canavarlar... Güçlüler, ellerinde silahlar var, yüzleri yok, isimleri yok... Bir kabus gibi çöküyorlar üzerimize.

"How To Disappear Completely" adlı şarkıdaki "I'm not here" (ben burada değilim) nakaratının sebeb-i hikmeti ne?

Thom: Bir süre şöyle bir şey yaşadım: Boşlukta sallanıyordum... Hafızam yitip gidiyordu. Asit flashback'i gibi... Birisiyle konuşurken birden kopuyordum, dünyayla irtibatım kesiliyordu. Birkaç ay böyle devam etti. Çok acayip bir şeydi. "OK Computer" zamanında başlamıştı, promosyon döneminin sonlarına doğru...

Mutsuz muydun?

Thom: Bu biraz MTV sorusu gibi oldu. "OK Computer"ı bitirdiğimizde lime limeydim, berbat

bir durumdaydım. Bayağı kötüydüm..

Sebebini kestirebiliyor musun?

Thom: Uzun bir zamandır bunun emareleri vardı, on yıldır filan. Kendimi herhangi bir şeyle irtibatlandırmakta zorlanıyordum. Menteşelerim gevşemiş gibiydi, zıvanadan çıkmıştım.

"Yazar blokajı" denen hadiseden de muzdarip oldun mu?

Thom: 98'in yılbaşı hayatımın en boktan noktasıydı, dibe vurmuştum. Kafayı yediğimi düşünüyordum. Ne zaman elime gitar alsam, dehşete kapılıyordum. Bir şarkı yazmaya başlıyordum, 16. notaya gelmeden bırakıyordum, çekmeceye koyuyordum. Bir süre sonra çıkarıp bakıyordum ve dayanamayıp yırtıp atıyordum. Gitgide dibe çöküyordum.

Peki bu vaziyetten nasıl yırttın?

Thom: "OK Computer" turnesinden sonra, ilk yaptığım iş Warp'un albüm kataloğunu almak oldu. John Peel'ın programlarını dinlemeye ve internet üzerinden plak siparişi yapmaya başladım. Autechre, Aphex Twin filan ilaç gibi geldi. Çok kafa açıcı oldu, çünkü sadece müzikal yapılar vardı ve hiç insan sesi yoktu. Gitar müziği dinlerken ne hissediyorsam, Autechre'i, Aphex Twin'i dinlerken de aynı şeyi hissediyordum. Gitar müziği yaptığım için sinir olmaya başladım. "Ne salakmışım" dedim kendi kendime, "bu olayı nasıl ıskalamışım". Yani kesinlikle "biraz da elektronik takılalım, şimdi geçer akçe o" gibi bir keyfiyet söz konusu değil.

"Kid A"in temel yapısı da, sound'u da, önceki albümlerden çok daha fazla özgürlüğe sahip. Yolun en başında kafanızda nasıl bir resim vardı?

Ed: Şimdi sahip olduğumuz özgürlüğe kavuşmamız yedi senemizi aldı. Hep bu duruma ulaşmak istiyorduk. Ama bunu, kaş yapalım derken göz çıkarmadan becerebilmemiz için zaman gerekiyordu.

Colin: Grubu kurduğumuzdan beri kafamızda hep aynı şey vardı: Yeni denemelere girişmek ve bunun sonuçlarını mümkün olduğunca çok sayıda insanla paylaşmak. Pek çok müzik, bu tür bir sorumluluğu reddediyor gibi görünüyor. Günümüzdeki prodüksiyonlara baktığımda, çok üzücü bir yalnızlık, dağınıklık duygusu hissediyorum. Müzisyenlerle dinleyiciler arasında büyük bir kopukluk var. "Kid A", bir grup müzisyenin kendi odasında ya da stüdyosunda yapıp sonra da fırtınalar estireceği umuduyla dinleyicilerin suratına fırlattığı bir albüm değil. Bir albüm hazırlamamızın aylarca sürmesi, bu işe bunca zaman ayırmamız tesadüf değil: Tek mesele, insanın sadece kendi araştırmalarını sonuca erdirmek değil. Aynı zamanda buluşlarını en iyi şekilde aktarmanın da yolunu bulman gerekiyor. Yoksa, insanları aptal yerine koymuş oluyorsun.

Ed: Eğer gerçekten farklı sound'u olan bir albüm yapacaksanız, o zaman metodolojiyi de değiştirmeniz gerekiyor. Bu ürkütücü olabiliyor –herkes kendisini güvensiz hissediyor. Benim durumum mesela: Gitaristim ve birden, hoppala, albümde gitar yok, davul yok. Johnny'nin, benim, Colin'in, Phil'in ezberimiz bozuldu, kafamızı başka türlü çalıştırmamız gerekti. Bence, bu albüm bizim bir grup olarak kendimizi sınamamız oldu. Egolarımıza rağmen beraber varolabilecek miydik? Bir şarkıya tek bir nota çalmadan nasıl katkıda bulunulabilir? Böyle bir soruyla karşı karşıyaydık ve bunu öğrenmemiz gerekiyordu.

Kayıt dönemi epey sancılı olmuş galiba... Hatta grubun dağılmasına ramak kalmış, öyle mi?

Ed: Hayır, öyle olmadı. Belki klişe gibi gelecek ama, bizim yaptığımız şuydu: Grubu dağıttık ve aynı elemanlarla yeniden kurduk... Sancıya gelince... Benim üç dakikalık gitar parçaları çalmak istediğim ve Aphex Twin hakkında hiçbir şey bilmediğim gözönüne alınırsa, sancılı olması kaçınılmazdı...

Phil: Geçen yıl grup için ilişkiler herkes için çok başağrıtıcıydı. Müziğe ne gibi farklı yaklaşımların olabileceğini, bunların ne ölçüde uygun olup olmadığını veya bizim böyle bir yaklaşıma hazır veya müsait olup olmadığımızı ve hepimizin üzerinde anlaşabileceği bir şeyi bulup bulamayacağımızı tartıştık.

Ed: Vaktin çoğu çalmaktan çok konuşmakla geçti. Ocak ayından itibaren doğrudan albüm üzerine çalışmaya başladık. Ama ortaya bir şey çıkmıyordu, tek kayda değer gelişme bazı şeyleri yapmamayı öğrenmemiz olmuştu... Yoksa Stone Roses durumuna mı düşüyoruz sorusu kafamızı kurcalamaya başlamıştı.

Colin: Okul günlerimize dönmüş gibiydik. Enstrümanlarımızı çalmayı pek beceremediğimiz günlerde yaptığımız gibi, çıkarabildiğimiz seslerle yetiniyorduk. Thom, müthiş bir bas çaldı albümde, herkes katkıda bulundu ve kimse işin kolayına kaçmadı. Herkes için sancılı oldu. Şahsen ben bütün bu süreçten zevkten dört köşe ve müteşekkir olarak çıktım. İnsanın böyle bir tünele girmesinin tek sebebi, sizi esinlendirecek yeni şeyler keşfetme arzusudur.

"Kid A" müziğinizin bir dönüşüm geçirdiğini, rollerin artık eskisi kadar ayrışmış olmadığını gösteriyor...

Johnny: Artık kendimize güveniyor olmamız, ifrattan, tabloyu aşırı doldurmaktan kaçınmamızı sağladı. Doğru zamanda durmayı öğrendik artık. Bir detaylar lüksüne gömülmenin alemi yoktu. Bazı parçalar çok çıplak.

Ed: Şimdi bulunduğumuz bu noktada, kendimize sürekli şunu hatırlatmamız gerekiyor: Yeni bir güzergahtayız... Radiohead'in etiğinin en önemli ögelerinden biri şu: Nostaljiye prim vermiyoruz. Hiçbir zaman oturup okul günlerinden konuşmayız. Hepimiz okul arkadaşıyız, ama geçmişte yaptığımız şeylerden bahsetmeyiz.

Johnny: Artık ne aletlerimize eskisi kadar bağımlıyız, ne de kendimizi onlarla tanımlıyoruz. "Kid A"de yaptığımız gibi rolleri kırmak, herkesin dengesini yok etmek anlamına gelmiyor, tam tersine: Bütünlüğe ya da bir aradalığın dinamiğine zarar vermeden, her türlü bireyselliğe çok daha geniş alan tanıyor. Bu albüm bize tek bir çalışma yöntemimiz olmadığını, tek bir hedefe yönelik birçok yaklaşımımız olduğunu gösterdi. O hedef de daha önce söylenmemiş ve hareket halinde bir kolektif söz ortaya çıkar-

"OK Computer"ın anti tezini yapmamızın tek yolu bütün efektleri devre dışı bırakmaktı. Başlangıçta güzel sesli gitarlar olsun ve gerçekten hınzır bir şey ortaya çıksın istedim. Fakat, baktım, öyle olmasına imkan yok. Melodiden gına gelmişti. Sadece ritm istiyordum. Bütün melodiler yüz kızartıcı geliyordu.

Shaman

World Music Club

Haftasonları canlı
"dünya müziği"
performansları

İstanbul'un ilk
ve tek "dünya müziği"
klübü Shaman 'da,
yeryüzündeki tüm
ritimlerin ve ezgilerin
buluştuğu yerde,
sıradışı eğlenceyi
keşfedin...

sıraselviler cad. no:49 taksim tel: (212) 249 96 06

shaman@dilson.com

mak. Ne zaman bunu yapmanın bir metodunu bulduğumuzu sandıysak ve bundan genel ilkeler çıkarmaya kalktıysak, gayet acıklı bir şekilde başarısızlığa uğradık...

Prodüksiyonu yine Nigel Godrich yapmış...

Phil: Kazanan takımda değişiklik yapılmaz. Nigel, bir buçuk yıldır sadece bu albüm için çalışıyor, başka hiçbir şeyle uğraşmıyor.

Godrich, yeni albümdeki yaklaşımınızı ilk başta yadırgamadı mı?

Thom: Keçileri kaçırdığımı düşündü. Çünkü, çok güçlü olduğumuz bir alandan vazgeçip tamamen bambaşka bir şey yapmak isteyişimize bir mana verememişti. Yadırgamıştı, ama bana güveni vardı. Ne yapmak istediğimi bildiğimi düşünüyordu, kendisi bunun ne olduğunu bilmese de... Benim açıdan bütün olay fena halde yıpratıcıydı. Normalde yaptığımızı yaptığımızda ortaya bir şey çıkmıyordu, o halde başka türlü bir şey yapmamız gerekiyordu. Yani, herhangi bir şeyi ispat etmek gibi bir derdimiz yoktu.

Johnny: Hakikaten çok yıpratıcı bir süreçti. Ama, top bir kere yuvarlanmaya başlayınca, işler yoluna girdi. Art arda güzel şarkılar kaydetmeye başladık, durmak zor oldu. O kadar çok malzeme çıkmasının ve kayıtların bu kadar uzun sürmesinin sebebi kısmen buydu.

Thom: "OK Computer"ın anti tezini yapmamızın tek yolu, bütün efektleri devre dışı bırakmaktı. Başlangıçta güzel sesli gitarlar olsun ve gerçekten hınzır bir şey ortaya çıksın istedim. Fakat, baktım, öyle olmasına imkan yok. Melodiden gına gelmişti. Sadece ritm istiyordum. Bütün melodiler yüz kızartıcı geliyordu.

Colin: "Kid A"deki bütün deneysel çalışmalar bir gereklilikten doğdu. Issız bir adadasın ve bir nehri geçmen gerekiyor: Bir köprüye ihtiyacın var, bulmak sana düşüyor, onu inşa edecek ve tamamlayacak aletleri bile senin yapman gerekiyor.

Ed: Birden kendini moog çalarken buluyorsun, ya da daha önce hiç elini sürmediğin bir aleti kullanmaya başlıyorsun. "Bu nasıl çalışır bilmiyorum"la başlıyorsun, "vay be, ne güzel ses çıkıyor bundan"a geliyorsun. Ve farkediyorsun ki, gitarda şahane bir riff almak kadar güzel bir duygu veriyor.

Colin: Elektroniğin en temel tehlikesi, lojistiğin altında ezilmek, malzemenin bolluğunda boğulmak. Ayrıca, arzu ettiğin ve sevdiğin şeye yoğunlaşabilmen için makinenin varlığını unutabilmen de gerekiyor. Bu alanda, hiç şüphesiz Thom hepimizden ilerdeydi, hepimiz için motor işlevi gördü.

Thom: Hepimiz için bir öğrenme süreciydi. Ben çok ileri bir noktadaydım da, diğerleri bana yetişsinler diye bekliyordum gibi bir durum yoktu.

Ed: Thom bizi cesaretlendiriyordu hep. "Bu aletler aslında çok kolay" deyip duruyordu. Haklıymış. Bütün bu teknolojiyle, yazılımlarla o kadar çok şey yapılabiliyor ki. Bugüne kadar hiç rastlanmamış sesleri çıkarabiliyorsun. Teknoloji sayesinde öyle bir ufuk açılıyor ki insanın önünde. Sonsuz imkanlar...

Colin: Fakat işin püf noktası şu: Bunu bir sanatsal rock saçmalığına götürmemek, teknoloji için teknoloji gibi bir duruma düşmemek. Aksi takdirde, traş olurken jileti yüzünde değil de, burnunda gezdirmek gibi bir şey oluyor. Umarım biz de, zaman içinde Beta Band gibi, hem yüksek kaliteli işler yapan, hem de yüreklendirilen, saygı gösterilen bir grup oluruz.

Nigel Godrich

Lakabı "nihilist", namı "Radiohead'in altıncı adamı". Bir bakıma "sıfır numara" radiohead. Hem "radio", hem "head". Antenli. Uzaylı. (İletişim araçları insanın sinir sisteminin uzaydaki uzantısıdır" -McLuhan) Uçmuyor, mesaj uçuruyor –mesaj da alıcı da onun frekansını tutturursa eğer. (Beck'in ve Travis'in de prodüktörü.) Televizyon kafalı değil. "Sanatla teknik arasında" arabulucu. Baba, BBC'de ses teknisyeni; kendisi de gitarist(miş). "Hayalindeki gitarist olamayacağını anlayınca" camın öteki tarafına geçmiş. "OK Computer"ın da radyosu oydu. Hemen bağlanıyoruz.

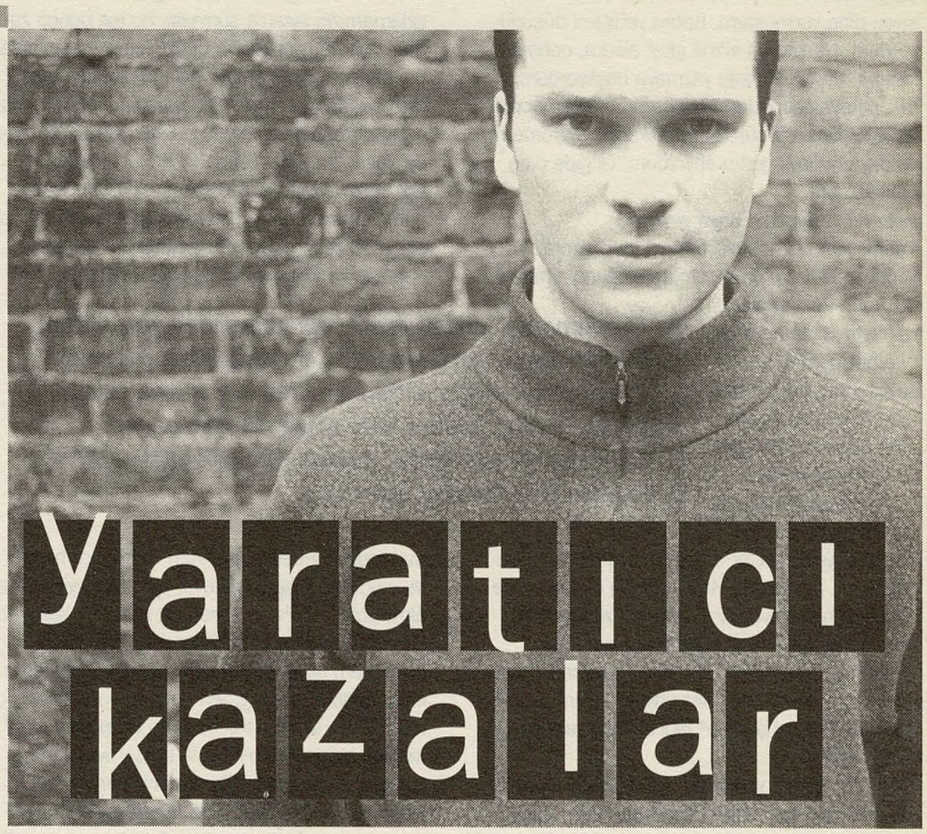

yaratıcı kazalar

Geçen yıl, sanılanın tam tersine, senin prodüksiyonlarından olan Travis'in "The Man Who" albümü İngiltere'de en fazla satış yapan albüm oldu. Neye elini değdirsen altın oluyor gibi.

Nigel Godrich: Bir türlü anlayamıyorum. Her kayıt bir bulanıklık içinde sona eriyor, o anda projeyi doğru dürüst gerçekleştirdim mi, bilemiyorum. Travis adına memnun oldum, çünkü onlar da soyu tükenmeye yüz tutan türlerden gitarlı topluluklar... Boyzone gibi gruplara bakınca, daha da heyecan verici geliyorlar. Ancak benim açımdan, bu derece başarılı olmuş olmak uğursuzluk bile sayılabilir: Bundan sonra mutlaka iniş olacaktır.

Nasıl oldu da bu kadar tutulan bir prodüktör haline geldin?

Genellikle kötü nedenlerle beni seçiyorlar. Bir albümle başarı yakaladın mı, gözde prodüktör olup çıkıyorsun. Bugün herkes Radiohead'in ya da öteki uçtan Natalie Imbruglia'nın sound'unda bir şey yapmak istiyor. İkisinin de prodüktörlüğünü ben yaptığım için de herkes beni istiyor. Ama ben böyle yetenekler yaratamam, her gün bir sürü öneriyi geri çeviriyorum.

Yaptığın katkının hakkının teslim edildiğini düşünüyor musun?

O kadar çok tebrik aldım ki, utanıyordum artık –benden çok daha fazla çalışan bir yığın insan var. Benim şansım, yenilikçi ve gözde gruplarla beraber iş yapmak oldu. Bu nedenle herkes bana odaklandı. Ancak ben, insanların tahayyül ettiğinden çok daha az ilginç birisiyim.

Radiohead'in yeni albümünün kayıtları bir seneden uzun sürdü. Nasıl bir süreçti bu?

Bütün 1999 yılını bir doğrultu aramakla, yön bulmaya çalışmakla, denemelerle geçirdik ve yılın sonuna geldiğimizde, nihayet doğru bir yol tutturduğumuzu fark ettik. Beraber stüdyoya girmeyeli dört yıl olmuştu. İlk başlarda, güvenimiz yerine gelsin diye, rahatlamak için, tutması kesin reçetelerin cazibesine kapıldık. Dolayısıyla, eski bilgilerimizden vazgeçmemiz, öğrenmiş olduklarımızı unutmamız, rutinden çıkmamız gerekti. Beatles'a bakın, her albümde kendilerini yeniden icat ediyorlar; uzun ömürlülüğün tek koşulu da bu. Bir sanatçı sürekli olarak yeni fikirler dile getirmelidir, yoksa kekelemiş, bunak bunak konuşmuş olur. Tabii ki zaman zaman bazı yanlış yollara saptığımız oldu; bu albümde tek bir gitar bile kullanmama noktasına geldik, ama bu kendini zorlamanın, daha ileriye, başka yerlere ulaşabilmenin bir yoluydu sadece. Grup "OK Computer" gibi bir anlamda karmaşık bir albümle başarıyı yakaladığından beri, akla hayale gelmeyecek bir özgürlüğe sahip. Her şeyi deneyebilirler. Ancak, böyle geniş bir manevra alanının bir de öteki yüzü var: Yere çakılırsak, hiçbir özrümüz olamaz. Bu aynı zamanda hem korkutucu hem de büyüleyici bir şey: Geleceğimiz hakikaten tamamen kendi ellerimizde, sadece bizim sorumluluğumuzda.

İngiltere'deki şatonuza tekrar gitmeyi düşündünüz mü?

Orada çok yoğun deneyimler yaşamıştık, duvarlar bizi geçmişe hapsedebilirdi, halbuki biz ilerlemek istiyorduk. Orada çok güçlü duygular his-

sedebilirdim. 99'un ocağında Paris'te kayıtlara başladık, sonra Kopenhag'a geçtik –yaptıklarımızı işlemek, duygularımıza kavuşmak için–, sonra da Oxford civarında bir ev bulup oraya yerleştik. Daha Paris döneminde, Thom birçok şarkıyı bestelemişti, pek çok dönüşüme maruz kalmış olsalar da, o şarkıların bir kısmı hâlâ duruyor. Thom acaip çok yazıyor; on dakikada nefes kesen bir şarkı bestelemek gibi bir kabiliyeti var... Her şeyden önemlisi, bu sefer atmosfer gerilimden çok uzak, çok huzurluydu. Bu denli beklenen bir albüm için kaçınılmaz olan tehlikeleri atlattık, ve şimdi, birkaç haftadan beri, bu işten sağ salim çıktığımızı hissediyoruz.

Senin rolün bugün daha mı farklı?

"OK Computer"da olduğu kadar işin içindeyim, çünkü sürekli olarak oradayım, hangi şarkının ne durumda olduğunu biliyorum. "OK Computer" zamanında, eline daha yeni anahtar teslim edilmiş çıraklar gibiydik. Bugün dört yaş daha büyüğüz, zevklerimiz inceldi ve kendini dışavuruyor; kurallar değişti. Bir şeyleri ilerletmek, mesafe katetmek konusunda daha kesin adım atabiliyorum. Şimdilik, nerede durduğumu bilemiyorum. Tek bildiğim, çok büyük bir zevk aldığım. Radiohead'le çalışmanın en büyük avantajı hepsinin farklı kişilikler olması, birbirlerini müthiş destekliyorlar ve birinde aksama olduğunda, diğerleri onu dengeliyor. İnsan bir songwriter'la bu kadar yakın çalışınca, ilişki evliliğe benziyor: Ötekiler kıskanmaya başlıyor, ihmal edildiklerini hissediyorlar, onlar da bu mahremiyete dahil olmaya çalışıyorlar. Böyle korunduğunu, gönlünün alındığını hissetmek çok hoş bir duygu. Onlarla beraber çalışmadığım zamanlar eli böğründe, ne yapacağını bilemez halde buluyorum kendimi: Benim için bir ihtiyaç halini aldı.

Her projenin bu kadar fazla içine girerek kendini ateşe atmaktan korkmuyor musun?

Araya bir mesafe koymayı becerebilmek gerekiyor, yoksa bayağı zarar görebiliyorsun. Bazen öylesine güçlü şeyler hissediyorum ki, dayanmak zor oluyor. Radiohead'le çalışırken sık sık ağladım. Hatırlıyorum, bir keresinde, "Fake Plastic Trees"in kayıtları sırasındaydı. Thom Yorke sadece tahta gitarı eşliğinde şarkı söylüyordu, çok sarsıcıydı. Şarkı söylerken, boş bir stüdyoda da, 20 bin kişinin karşısında da aynı derecede yoğun oluyor. Ama sıradan gündelik hayatta, oldukça matrak ve hayranlık uyandıracak derecede iyi birisi... Mesleği tarafından adeta yok edilen o kadar çok stüdyo teknisyeni gördüm ki, gündelik hayatta yapamaz oluyorlar. Evimde, örneğin, hiçbir kayıt aleti yoktur: Kaçmak, bağlantıyı koparmak önemli. Stüdyoların diktatörce bir yanı var: "Sadece müzik kaydetmek için buradasın, başka bir şey için değil." Bu tür yerler bir süre sonra insanı delirtiyor. Stüdyolar bütün titreşimlerden arınmıştır: Burada bile, RAK'da, en az 500 grup gelip kayıt yaptı, ama havada en ufak bir iz, esin yoktur...

"Kid A"in ilk başlarında, güvenimiz yerine gelsin diye, tutması kesin reçetelerin cazibesine kapıldık. Eski bilgilerimizden vazgeçmemiz, öğrenmiş olduklarımızı unutmamız gerekti. Beatles her albümde kendini yeniden icat ediyor; uzun ömürlülüğün tek koşulu da bu.

Pek çok prodüktörün tersine, sen bir nevi çıraklık döneminden geçmeden, çok erken büyük sorumluluklar aldın. Nasıl oldu da bu kadar genç yaşta böyle bir atılım yaptın?

Radiohead "OK Computer"ın prodüksiyonunu bana emanet etmeden önce, dört yıl boyunca Londra'daki RAK stüdyolarında ismi cismi bilinmeyen bir teknisyen olarak çalıştım. "OK Computer" kariyerimin ikinci albümüydü, henüz 24 yaşındaydım. Bir önceki albümde, "Bends"de ses mühendisliği yapmıştım. Onlar rock'tan kaçmak, daha uzaklara gitmek istiyorlardı. Bense, RAK stüdyolarındaki asistanlık işinden sıyırtmak, kendi işimi kurmak ve arkadaşlarımla beraber dance music yapmak istiyordum. "The Bends"de yaratıcı şeylere girişerek onların sempatisini kazanmıştım, eğer sadece uslu uslu işimi korumak gibi bir derdim olsaydı, böyle şeylere asla kalkışmazdım; ama benim kaybedecek bir şeyim yoktu, hatta bu yüzden adımı değiştirip Nigel yerine Nihilist takmışlardı. Onlar daha baştan, "OK Computer"ı bir stüdyoda değil de, taşrada kiralayacakları büyük bir evde kaydetmek istediklerini biliyorlardı. Gerekli malzemeleri almak, hareketli bir stüdyo oluşturmak gibi işlerle uğraşmaya müsait olup olmadığımı sordular. Tanınmış bir ismin tavsiyelerine ihtiyaç duymayacak kadar fikirleri ve yaratıcılıkları vardı. Bizi en çok eğlendiren, "biz çocuklar kendi aramızda eğleniyoruz, bize polislik yapacak tek bir yetişkin yok" duygusuydu.

Geride, gölgede çalışmanın zevki nereden geldi sana?

Prodüktörlerin büyük çoğunluğu tutunamamış, bir şekilde beceremediği müzisyenlerdir. Ben de aslında gitaristtim, ama çok kısa zamanda hayalimdeki gitarist olamayacağımı fark ettim. Kendi okulumda bile benden daha iyi çalan gitaristler vardı. O zamanlarki grubumla bir kere stüdyoya girmiştik, anında mekâna aşık oldum, teknik yanıma, mühendis kafama müthiş uyuyordu. Babam da BBC'nin büyük stüdyolarından birinde ses mühendisi olarak çalışıyordu. Eve habire bir takım meslekî alet edevat ve dergiler getirirdi. Bunun da etkisiyle, ses hakkında daha fazla bilgi sahibi olma arzusu duydum, kursa gittim, çeşitli dersler aldım –eğitim olsun diye değil de, aletlerle haşır neşir olmak için. Bu okulu bitirdikten sonra, büyük bir kayıt kompleksinde çaycı olarak çalışmaya başladım; cebimde bir çağrı cihazı, ocağın yanında bekliyordum, alet bip'lediğinde gidip içecek servisi yapıyordum. Stüdyolardan içeri girmeme bile izin vermiyorlardı, ama ben kendimi tutuyordum: "Bak evladım, daha işin başındasın, olur böyle şeyler..." Daha sonra RAK'ta çalışmaya başladım, işim bantları yüklemekti. Bütün aletleri kullanmayı bildiğimi söyleyerek caka satıyordum, üç ayın sonunda, asistan olarak beni makinelerin arkasına geçirdiler. Kendime güvenim geldi.

Camın öteki tarafındakilere karşı zaman zaman kıskançlık duyduğun olmuyor mu?

Onlara imrenmiyorum. Radiohead'le beraberken star olmanın ne demek olduğunu gördüm. Yedi yıl boyunca, bir saniye bile durmadılar. Ben sadece albümün kaydını yapmak için oradayım, satış-sonrası hizmet verme durumunda değilim. Halbuki onlar bunun promosyonunu yapmak, turneye çıkmak zorundalar, kendilerine ayıracak tek bir dakikaları bile yok. Ben hemen bir başka şeye geçebiliyorum. Zaman zaman bu çete ruhunu paylaşmak da isterim, öte yandan özgürlü-

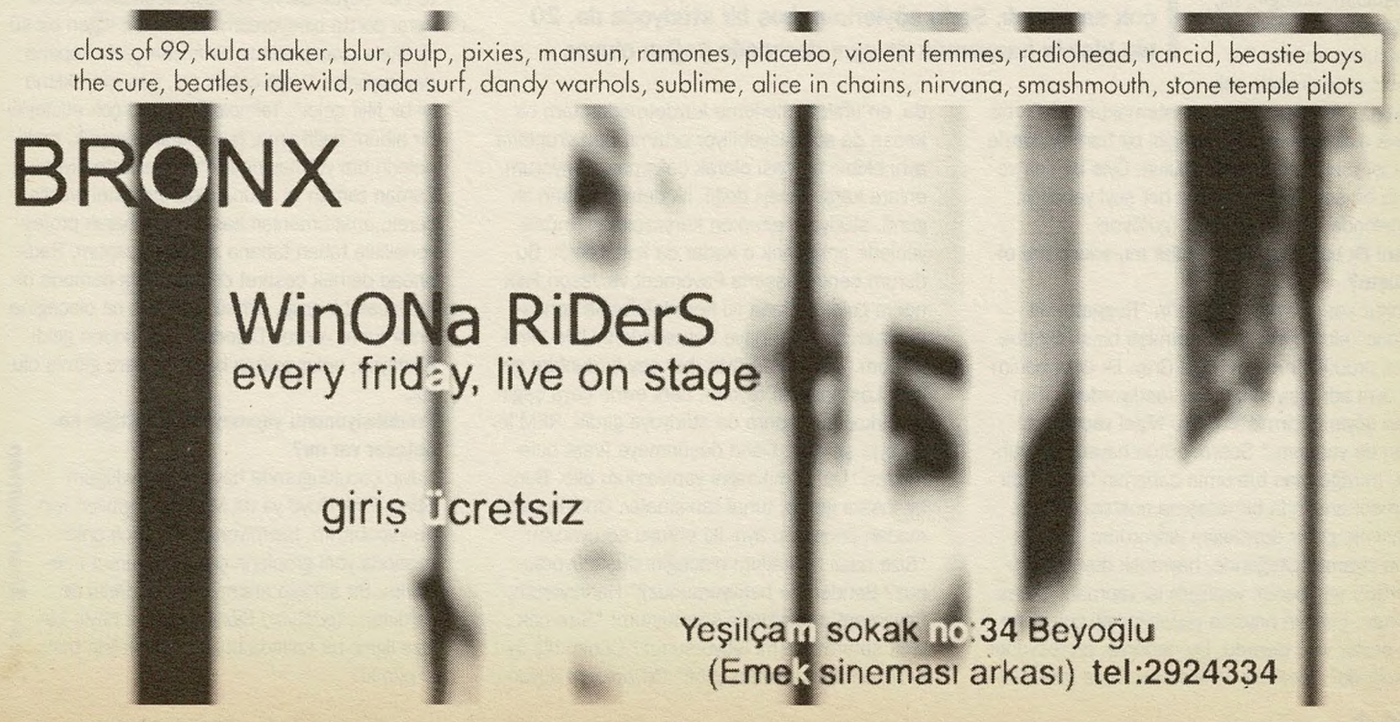

güme sahip olmaktan çok mutluyum. Kayıt sırasında, çetenin onur üyesi oluyorum, sonra da ona sadık kalıyorum... Radiohead'leyken hakikaten ailenin bir parçası gibi hissediyorum kendimi. Hatta bir söyleşide, gitarist Ed O'Brian benim için "grubun görünmeyen altıncı elemanı" demiş, bana yapılabilecek en güzel iltifat.

Çok mantıklı, akılcı, analitik görünüyorsun. Bu rock için bir şans mı, yoksa talihsizlik mi?

Ben de aynı soruyu sık sık kendime soruyorum. Çok mantıklı olduğum doğru, ama, tanımı gereği, temkinlilikten bihaber olan sanatçılarla bu kadar yakın bir çalışma içinde, böylesi gerekiyor. Başka prodüktörlerin tersine, bende diktatörce bir dürtü yoktur. Çay-kahve servisi yaparken, emirler veren, kendi yaklaşımlarını dayatan prodüktörler gördüm, bence bir müzisyenden en iyi sonucu almaya çalışmanın en kötü yolu bu. Ben her zaman insanların kendilerini ifade etmelerine imkan tanıyorum, karşımdaki kim olursa olsun, asla egosunu zedelememeye çok dikkat ediyorum. Stüdyoda tek bir grupla atıştım, o da Ultrasound. Beck'le iki hafta içinde, mutlak huzurlu bir ortamda "Mutations"ı kaydetmiş, Los Angeles'dan daha yeni dönmüştüm. Stüdyoya gelir, "hadi bakalım, şimdi ne yapmamı istiyorsun benden?" derdi. Ben ona önerilerde bulunurdum, o da uygulardı. Bir yanda, bütün gezegenin en etkileyici sanatçısı benden tavsiye istiyor, öte yanda, daha dün bir bugün iki işe başlamış tipler beni dinlemeye yanaşmıyordu. Fazlasıyla onur kırıcı bir durumdu.

Beck'inki denli güçlü bir dünyayı etkilemeyi nasıl düşünmüştün?

Stüdyoya girmeden önce, "Odelay"ı yeniden dinledim ve komplekslere garkoldum, "ben ona nasıl bir katkıda bulunabilirim ki?" dedim. Evinde çalışmaya alışkındı, "Odelay"ı kaydettiği yeri gösterdi bana: Tam bir kulübecik. Hakiki bir stüdyoda, hakiki bir grupla ne yapacağını bilemiyordu. Radiohead'le yaptığım işten haberi yoktu, ama bir grubu çekip çevirebileceğimi biliyordu. İlk başlarda orada bulunmamın tek sebebi buydu, kısa sürede, başlangıçta onun tahmin bile etmediği müdahalelerde bulunmaya başladım. Örneğin, hiç bilgisayar kullanmadık, halbuki o sadece Pro Tools programında çalışıyordu. Bantları kesip yapıştırmaktan büyük bir zevk aldım. Onun şarkıları gibi bir hammaddeyle bu işi yapmak gerçek mutluluk. Öyle bir ses ve öyle bir songwriter'la insan her şeyi yapabilir. Telefonda bile sesi yüce... *(gülüyor)*

Seni ilk başta çeken şarkılar mı, sound mu olmuştu?

Dokuz yaşındayken, Police'in "Reggatta de Blanc" albümünü hediye etmişti birisi. Bir baktım, prodüktörün adı Nigel Gray. İlk defa benimle aynı adı taşıyan birisine rastlıyordum, içimden şöyle geçirmiştim: "Bu Nigel yapıyorsa, ben de yaparım." Sonra, bütün hayatım boyunca, müziğe olan tutkumla babamın beni takdir etmesi arasında bir uzlaşma noktası aradım. Benimle gurur duymasını istiyordum. BBC'ye onu ziyarete gittiğimde, hayranlık duyduğumu görüyor ve "benim yaptığım işi yapmanı istemiyorum, insanın hayatta yapabileceği çok daha iyi şeyler var" diyordu. Bu nedenle, profesyonel fotoğrafçı olacaktım neredeyse. O da yine, teknikle sanat arasında bir iş: Bu dengeye ihtiyaç duyuyorum. Aynı zamanda hem ilham perisine hem de bantlar ya da fotoğraf kağıdı gibi somut unsurlara ihtiyaç duyuyorum.

Mesleğin psikologluk yeteneği de gerektiriyor mu sence?

Hayatta kabalaşıp incitmeden, birisinin kafasındaki soyut fikirleri anlatmasını sağlamak kadar zor bir şey yoktur. Bir sound'u nasıl açıklarsın? Ben bir sound işittiğimde ya bir biçim gelir gözümün önüne ya da bir koku çağrıştırır. İlk çalıştığım stüdyoda, çok fazla radyo cingılı yapılıyordu, reklamcılar anlamsız anlamsız şeyler yumurtlardı: "Fena olmamış, ama sound'u, nasıl desem, biraz daha çukulatalı yapamaz mısın?" Mikserdeki zavallıya acırdım... Halbuki gruplar benimle aynı dili konuşuyorlar. Anlaşamadığımız zamanlardaysa, boşlukları düzenlemelerle, efektlerle doldurmaya çalışıyorum... Benim işimde psikolojik boyut, teknik yandan çok daha önemli. Grupların kendilerini güvende hissetmeleri için her şeyi yapıyorum –bunun için bütün bir gece boyunca, sabahlara kadar Scrabble oynamak gerekse bile. Ben gruplara kendi kusurlarımı, zaaflarımı göstermekten çekinmediğim için, benim de en az onlar kadar endişelerim olduğunu, kendimi onlar kadar olaya dahil hissettiğimi anlıyorlar. Çünkü bunu sadece bir "iş" olarak yapmayı beceremiyorum. Hayatım boyunca bana damgasını vuran plaklarla büyüdüm. Eğer beni motive eden para olsaydı, bana teklifte bulunan Amerika'nın en büyük üç grubunun prodüksiyonunu yapardım. Ama, 15 yaşındayken Smiths'in "The Queen Is Dead" albümünün üzerimde uyandırdığı etkiyi unutamıyorum. Böyle duygular, böyle heyecanlar uyandırabilecek albümlerde çalışmak istiyorum.

Çatışmalardan kaçınıyor gibisin...

Çok fazla egom yoktur, ayrıca, ne olursa olsun, çatışmadan nefret ederim. Özellikle de Beck'le çalıştıktan sonra: Onunla çalışırken stüdyo bir parti mekânına benziyor. Çatışmanın bir esin kaynağı olduğunu biliyorum. Ama aynı zamanda, en ufak bir ilerleme kaydetmeden tam bir kaosa da sürükleyebiliyor ortamı. Ben gruplarla aynı ekibin parçası olarak çalışmayı seviyorum, onlara karşı olmayı değil. İlk defa kayıtların ilk günü, stüdyoya girerken karşılaşırsan, müzisyenlerle anlaşmak o kadar da kolay değil. Bu durum benim başıma Pavement ve Jason Falkner'la geldi: Onlarla iki kere telefonda konuşmuştum sadece, neye benzediklerini bile bilmiyordum. Beck'le de öyle, her şey birdenbire gelişti: Los Angeles'taydım, beni evine çaya çağırdı, birkaç gün sonra da stüdyoya girdik. REM'le de aynı şekilde: Daha düşünmeye fırsat bulamadan "Up"ın miksajını yapıyordum bile. Bunlar insanı geren, tuhaf tanışmalar. Onlarla çalışmadan önce hep aynı iki soruyu soruyorum: "Size nasıl bir katkım olacağını düşünüyorsunuz? Benden ne bekliyorsunuz?" Hatırlıyorum, Pavement'a telefonda sormuştum: "Size çok plak sattırmamı mı istiyorsunuz? Çünkü hiç öyle bir derdiniz yokmuş gibi!" Cevaplarını duyunca şaşırmıştım: "Yoo, yoo, albümlerimizin satmasını istiyoruz." "Öyle mi, ben de şarkılarınızı katlederek milletin kafasını ütülemek istediğinizi sanıyordum!" Stephen Malkmus olağanüstü bir songwriter, ama şimdiye kadar, bundan neredeyse utanıyor gibi geliyordu bana. Değişmek istiyordu, ama bu değişiklik ancak dışardan birisinin üzerinden gerçekleşebilirdi. Hayranlarının gözünde belki de ben her şeyi dümdüz eden bir hainim. Melodilerinin iyi işlenmesini, tertemiz söylemesini istiyordum. Pop yanını ortaya koymakta onu cesaretlendiriyordum.

Bir "Godrich sound'u" var mı?

Bunu işitiyorum, bu illa da olumlu bir özellik demek değil; bir tür reçete gibi de düşünülebilir. Farkına bile varmadan bazı tikler geliştirdim, gerektiğinde başvurabileceğim sihir numaraları. Benim tekniğim, yaratıcı kazaların ortaya çıkmasını kolaylaştırmak için ortamı örgütlemeye dayanıyor. Bu tesadüfi numaraları elemekle yetiniyorum. Sihirli numaralarımdan biri box'ımdır: Stüdyoda bir şey çıkmazsa, onu çalıştırırım ve onun sayesinde birden yeni sound'lar duymaya başlarım. Bunların bir kısmı sadece gürültüdür, bir kısmıysa ilhamımı uyandıracak, anlamsız, küçük parçacıklardır. Saatler süren gürültülerden belki sadece birkaç saniyeyi tutarım, ama bu birkaç saniye şarkının yoluna girmesine yeter. Beck'le bu şekilde çok çalıştık: Bir parçada, gitarla aptal aptal bir şeyler yapıyordu, sanki tek parmaklı eldivenlerle çalıyormuş gibiydi, sonra, sadece bu küçük çılgınlık anını tuttuk bantta. Sonra bir gün, dehşetle belli bir yöntemi takip ettiğimi fark ettim. Kendimi sorgulamak için New York'a kaçtım ve bu yıkma fikriyle döndüm: Günümüzün müziğinin sorunu, bütün şarkıların aynı processor'dan, aynı mikserden, aynı mikrofondan, aynı bilgisayar araçlarından geçmesi... "OK Computer"da, bile isteye yolumuzu kaybettik, nerede olduğumuzu, nereye doğru gittiğimizi bilmiyorduk. Tonlarca bandın ortasındaydık, bir sürü odaya, koridorlara mikrofonlar yerleştirmiştim, hatta hiçbir bandı kaybetmediğimden emin olmak için bir sınıflama icat etmek durumunda bile kalmıştım. Onlar gidip geliyorlardı, ama ben nöbete sadık kalmak zorundaydım, kayıtların tam olarak ne aşamada, ne durumda olduğunu bir tek ben biliyordum. Çok yıpratıcı, insanı tüketen bir şeydi. Biriyle bir kayıt seansını sabaha karşı dörtte bitiriyordum, saat 8'de diğeri bir sürü fikirle uyanıp elinde bir fincan çayla kapıma dayanıyordu: "Hadi çabuk gel, bas için aklıma iyi bir fikir geldi". Teknolojik açıdan çok etkileyici bir albüm değil ama, bunu kasten yaptık, makinelerin bizi yutmasına izin vermek istemiyorduk. Zaman zaman iyi sound elde etmekten vazgeçerek, enstrümanları kasten kullanarak profesyonellikle taban tabana zıt şeyler yaptım. Radiohead demek cesaret demek: Asla demode olmayacak bir grup, çünkü modanın ne olacağına onlar karar veriyor. Diğerleri peşlerinden geldiğindeyse, onlar çoktan başka yerlere gitmiş oluyor.

Prodüksiyonunu yapmayı hayal ettiğin sanatçılar var mı?

Hayır, çocukluğumda hayranlık duyduğum Sting, Pink Floyd ya da Morrissey gibileri için ne yapabilirim, bilemiyorum. Sadece onlar ayarında yeni grupların çıkmasını umut edebilirim. Bir silkinip aramam lazım: Belki de vardırlar... *(gülüyor)* Björk var. Ama böyle bir kıza ilginç bir katkıda bulunabilmek için ben kimim ki?

Radiohead'le çalışırken sık sık ağladım. Hatırlıyorum, bir keresinde, "Fake Plastic Trees"in kayıtları sırasındaydı. Thom Yorke sadece tahta gitarı eşliğinde şarkı söylüyordu, çok sarsıcıydı. Şarkı söylerken, boş bir stüdyoda da, 20 bin kişinin karşısında da aynı derecede yoğun oluyor.

Çeviren: **Siren İdemen**

www.milk-music.com

magma presents

MILK

ÇRŞ. 01/11/00 **Fatboy Slim** Album Launch Party

PERŞ. 02/11/00 **Jeff Buckley** In Memoriam

CUMA 03/11/00 **Deepxperience** Göknil Gökmen + Umut Çağlar

C.TESİ 04/11/00 **Deepxperience** Göknil Gökmen + Mert Yücel

ÇRŞ. 08/11/00 **Sade** Album Launch Party

PERŞ. 09/11/00 **80's Party**

CUMA 10/11/00 **Deepxperience** Göknil Gökmen + Mert Yücel

C.TESİ 11/11/00 **Takkyu Ishino**

ÇRŞ. 15/11/00 **Aylin Aslım** + Umut Çağlar

PERŞ. 16/11/00 **Depeche Mode Party**

CUMA 17/11/00 **Gravity Zero**

C.TESİ 18/11/00 **Deepxperience** Göknil Gökmen + Umut Çağlar

ÇRŞ. 22/11/00 **Aylin Aslım** + Umut Çağlar

PERŞ. 23/11/00 **Kaybedenler Kulübü**

MilkLight 1

CUMA 24/11/00 **Omid '16b' Nourizadeh**

C.TESİ 25/11/00 **Deepxperience** Göknil Gökmen + Umut Çağlar

ÇRŞ. 29/11/00 **Aylin Aslım** + Umut Çağlar

Technics MilkWay

PERŞ. 30/11/00 **Jay-Jay Johanson**

HOMEWORK

süt içiniz. | PAX | Technics | 21.BİNYIL | FHM | Nestlé MİS Light

Björk

Gene mi Björk?.. Gene Björk. En son üç sayı önce "Dancer In The Dark" (Karanlıktaki Dansçı) filmi bahanesiyle İzlandalı şarkıcıyla beraberdik. Şimdi, o filmin Björk imzalı soundtrack'i "Selmasongs" yayınlandı, haber vermediniz demeyin. Ama Björk'le bu ayki randevumuzun sebebi, hayran mektupları. Q dergisi, geleneksel "Cash For Question" (Sor soruyu al parayı) köşesine Björk'ü davet etmiş, Björk de seçtiği soruları bir bir cevaplandırmış.

VANİLYA, KARİDES, HİNDİSTAN CEVİZİ KARIŞIK

"Dancer in the Dark"ın müziğini yaptığına memnun musun? En sevdiğin film müziği hangisi, ve neden?

Björk: Memnunum, filmin en iyi kısmıydı. Bir yılımı aldı. Gençliğimde klasik müzik eğitimi görmüştüm, "Dancer In The Dark"ın soundtrack'i sayesinde, ilk defa akademik yönümü gösterme fırsatını buldum. Bu benim için şahsi bir zaferdi. İşin zanaat kısmını ve disiplini öğrendim. En çok sevdiğim film müziği, Bernard Hermann'ın Alfred Hitchcock'un "The Ghost And Mrs Muir" filmi için yaptığı müzik. Görselliği kulağa tercüme etmek bakımından çok başarılıydı. En meşhur işi de koca orkestradan bıçak sesi çıkartmaktı: "İiii! iii! şşş!.." *("Sapık"taki bıçak sesini taklit ediyor)* "Taksi Şoförü"nün müziğini de o yapmıştı. Koca bir orkestraya ıslak New York sokaklarında giden bir taksinin sesini çıkarttırmak mümkün mü? *(fışırtı sesi çıkartıyor)* Müziği ürpertiyordu.

"Dancer In The Dark" sonrasında başka filmlerde oynaman için teklifler geldi mi?

Çok teklif geldi. Ama müzisyenlere hep film teklifi gelir. Neden bizim iyi oyuncu olacağımızı düşünürler anlamıyorum. Sahnede şarkı söylemek olabilecek en içe dönük eylem. Bir fanusta yaşamak gibi. Oyunculuksa tamamen iletişime yönelik. Bir film seti cehennemin dikâlâsıdır. Uyanır uyanmaz her şeyine karışan on kişiyle konuşmak zorundasın. Duygu fahişeliği gibi bir şey. Bazıları doğuştan oyuncudur. Kişiliklerine mesafeli bir obsesyonları vardır. Catherine Deneuve'e *(Björk'ün filmdeki rol arkadaşı)* bu işi nasıl yaptığını sordum. Bana "bazen başka biri olmak istemez misin?" diye sordu. Ben de tek kelimeyle "hayır" dedim. Alakam olmaz. Daha kendim olamadım.

Altın Palmiye'ni nerede saklıyorsun?

Bir kız arkadaşıma verdim. Çekimler sırasında dört ay bana yarenlik etti.

Lars Von Trier'nin seninle çalışmanın zor olduğunu söylemesinin sebebi ne?

Bu işi yapmam için beni ikna etmesi bir yılını aldı. "Zorluk" derken benim bir kukla olmadığımı kastediyor. Ben insanlarla işbirliği yapmaktan ve düşüncelerimi söylemekten hoşlanırım. Bana üzerinde İzlandaca "daima ne düşündüğümü söyleyeceğime söz veriyorum, çünkü, aksi halde Lars beni manipüle edecektir" yazısı işlenmiş ipekten pembe bir yastık gönderdi. Çekimler sırasında bazen beni kırlara yürüyüşe götürür ve ona itiraz etmem için beni zorlardı. Olaya benim de dahil olmamı isterdi. Ne zaman bundan kaçınsam bana o yastığı hatırlatırdı. Selma gibi *(filmde Björk'ün canlandırdığı karakter)* kendini savunan ve tepkilerini gösteren biri olmamı istiyordu.

Sence ünlüler paparazzilere saldırmalı mı?

Ben paparazzilerle başa çıkabiliyorum. Ama o hadisede *(Björk Bangkok havaalanında bir kadın gazeteciye saldırdığında)* oğlumu televizyonda canlı yayında röportaj yapmaya zorluyorlardı. Laftan anlamıyorlardı. Sanırım benim tepkim bir annelik güdüsüydü. Kontrolümü kaybettim.

En son kime yumruk attın?

Bangkok'taki o kadına. Hayatımda iki kere başka bir insana vurdum. İlki yedi yaşımdayken küçük kardeşime kötü davranan bakıcıydı. İkincisi de Bangkok meselesi. Kavga bu yüzden böyle, nasıl desem, enerjik oldu. 17 yılın birikimi! Yavruma bulaştı ve belasını buldu.

Hiç öfke terapisine katıldın mı? Katıldıysan, işe yaradı mı?

İnsanlar beni asabi biri olarak düşündüklerinde koltuklarım kabarıyor. Öyle değilim. Yalnızca sevdiğim insanları koruyorum. Çoğu zaman sakinim. Arkadaşlarım sesimi daha çok çıkartmam ve daha rekabetçi olmam gerektiğini söylüyorlar.

Her albümün arkasında ofisler dolusu insanın oluşturduğu bir mekanizma var. Bu çok anlamsız. Müzisyenler sokağa düşmesin ama üç dakikalık bir pop şarkı üzerine bir imparatorluk da kurulmasın.

PJ Harvey ve Tori Amos'la 1994'de Q'ya kapak olduğunuzdan beri görüştün mü?

Sanırım Londra'da oturduğu için Polly'yle daha çok konuşuyorum. Düzenli olarak görüşmüyoruz, arkadaş sayılmayabiliriz. Fakat birbirimizi destekliyoruz. Benzer işler yapıyoruz. Tori büyüleyici, neşe dolu ve onunla birlikte iyi vakit geçiriliyor. Polly daha dünyevî. Dürüst ve tutarlı.

Florida'da kendini vuran herifin video kaydını görmek seni nasıl etkiledi?

Çok üzücüydü. Seyrettim. El kamerası kullandığı için saat ve gün okunabilliyordu. Ne tuhaf, onun kendini vurduğu gece Florida'ya gitmiştim. Ondan iki sokak ötedeydim, ama o bunu bilmiyordu. Bomba mektubu İngiltere'ye benimle aynı zamanda gitti. Olaydan sonra çok üzüldüm ve video kaydını görmek istedim. Başınıza böyle bir şey geldiğinde, olayı zihninizden kovmak yerine karşınızdaki insanı anlamaya çalışmak gerektiğini düşünüyorum. Benim için çok zor oldu tabii. Aradan dört yıl geçtikten sonra bu olayı konuşmak pek doğru gelmiyor bana.

Eğer zamanda yolculuk mümkün olsaydı kimi ve ne zaman ziyaret etmek isterdin?

Bu soruya karşı oy kullanıyorum. Çünkü ben içinde bulunduğum anı seviyorum. Eğer insan içinde bulunduğu ana sihir katabiliyorsa, gerisi çorap söküğü gibi geliyor zaten.

Thom Yorke'la çalıştığını öğrendim. Aranızda cinsel bir yakınlaşma var mı? Birbirinize benziyorsunuz da.

Yok, hayır. Sadece meslekî bir ilişkimiz var. Tutarlılık ve iletişim arayışımız açısından birbirimize benziyoruz. Birbirimize ses akrobatlığı yapmıyoruz.

İntihar eden Björk hayranının video görüntüsü

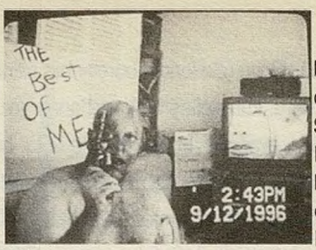

Kolundaki dövme nedir, neyi temsil ediyor?
Bir pusula. Yolumu kaybetmemek için.
Şarkı yazmak için en iyi fikirleri nereden ediniyorsun? Meditasyon yapıyor musun?
Meditasyon yapmıyorum. Çoğu müzisyen yapmaz. Müzik meditasyondur. İzlanda'da yürüyüşlere çıkıp şarkı söylerdim. Alçak sesle başlarsın, çünkü ancak bu kadar sesi kontrol edebilirsin. Sonra yavaş yavaş cüretlenirsin ve farkına varmadan bir şarkı ortaya çıkıverir. Sözler yolu gösterir, koro kısımları da yükseltilerdir. İki saat böyle yürüdükten sonra döndüğünde meditasyon da yapmış olursun. Ruh doktoruna gidip bilmeceni çözmelerini sağlasan, bir daha içinden şarkı yazmak gelmez.
İzlanda'nın moda bir yer haline gelmesinden kaygılanıyor musun?
Bu kadar zaman bir sır olarak saklayabildiğimiz için seviniyorum. Bu sırrı bu kadar uzun zaman saklayabilmemize de hayret ediyorum, zira İzlanda dünyanın en güzel yeri.
Einar Orn'un (eski grubu Sugarcubes'den arkadaşı) sesini tahammül edilmez bulduğuna dair söylentilerde doğruluk payı var mı?
Hayır, yok. Einar en iyi arkadaşlarımdan biridir. Benim yüreğim müzik için atıyordu, Sugarcubes'un öteki üyeleri şairdi. Einar iletişim okudu, şimdi internet işinde. Benim için söyleşiler, hep sonrasında daha çok müzik yapmak için bir bahanedir. Onun içinse tam tersi. O iletişime takmış kafayı. Kendisini şarkıcı olarak gördüğünü zannetmiyorum.
Eski Sugarcubes üyeleriyle görüşüyor musun?
Evet. Hepimiz Reykjavik'te birbirimize yakın oturuyoruz. Onlar en iyi arkadaşlarım.
Gerçekten de bir Sugarcubes konserinde sahneye kaka yaptın mı? G.G. Allin'i tanıyor musun?
G.G. Allin de kim? *(Q muhabirleri cevaplıyor: sahnede kaka yapan çılgın bir punk)* Hayır, tanımıyorum. Hayır, sahneye kaka yapmadım. İnsanların hayalgücünü böyle meşgul ediyor olmak gurur verici.
Bir arkadaşımın evine hırsız girdi ve Sugarcubes CD'si hariç bütün CD koleksiyonunu götürdü. Hırsız müzikten anlamıyor muydu?
Bu zor bir soru. Birçok şey söylemek eğiliminde-yim. Cevap vermeyeyim.
Lars Ulrich bu yakınlarda şöyle bir laf etti: "Eğer fan'ım olman sana müziğimi bedava vermem anlamına geliyorsa, fan'ım olmamanı tercih ederim." Gerçek bir sanatçı böyle bir laf etmez, değil mi?
Yüz yıl önce aynı yetenekle doğsam sokak çalgıcısı olurdum. Her albümün arkasında ofisler dolusu insanın oluşturduğu bir mekanizma var. Bu çok anlamsız. Bir şarkın varsa, onu birinin dinlemesini istersin. Bu temel bir ihtiyaçtır. Odamda otururken bestelediğim bir parçayı internet aracılığıyla on dakikada isteyene dinletebilmek harika. Benim gibi biri, yaptığı iş için anlamsız miktarda fazla para kazanıyor. Güce dayanan ve bürolarda insanları çalıştıran bir sistem söz konusu. Benim cevabım ortada bir yerde: Müzisyenler sokağa düşmesin ama, üç dakikalık bir pop şarkı üzerine bir imparatorluk da kurulmasın.
Bize Tricky hakkında güzel bir anını anlatsana.
Haşarı bir çocuk o. Onunla birlikte olduğun zaman başına nelerin gelebileceğini kestirmek mümkün değil. Bu da onu çok eğlenceli yapıyor. Paparazzinin birine gözyaşartıcı gaz sıktığı zaman çok hoşuma gitmişti. Çok komikti.
Sabah saat kaçta uyanırsın?
Nerede olduğuma göre değişir. On yıl boyunca haftada beş gün seyahat ediyordum. Zaman dilimleri çok farklılık gösteriyordu, yorulduğumda uyuyordum. Bir yere yerleştiğimdeyse gece iki gibi uyuyorum. Geceyarısı sularında hep büyüleyici bir şeyler oluyor gibi geliyor bana. Bir şarkı fikri oluşursa sabaha kadar oturuyorum.
Gelecek albümün nasıl olacak?
Oluşma aşamasında. Yaratma sürecinde, üzerinde fazla konuşmak istemiyorum, yalnız her şeyi kendimin yaptığımı söyleyebilirim.
Çoğunlukla nerede yaşıyorsun? Evini tasvir edebilir misin?
İzlanda'da, liman kıyısında. Epey zamandır burada oturuyorum. Bir zamanlar gemi tamir ederlerdi, endüstri bölgesi. Evim sade bir ev.
İzlanda'da İsveçli veya Norveçli fıkraları anlatılır mı?
Evet, biz İskandinavlara tahammül edemeyiz! Fazla hesaplı ve düzenliler. Her şeyin toplantısını yaparlar. İzlandalılar biraz Finlandiyalılara benzer, sarhoş olup eğlenmeyi severiz.
Doğaüstü bir güç sana altı yaşındaki güzel bir çocuğun büyüyünce Hitler gibi kana susamış bir diktatör olacağını haber verse, o çocuğu öldürür müsün?
Etrafımda iyi yetişmemiş çocuklar olduğunda onları memnun etmek istiyorum. Onları anlamak istiyorum. Öldürmezdim, bu bir çözüm değil. Birkaç yıl iyi bir eğitim görmesini sağlardım.
Dinsel inancın nasıl?
Ben doğaya inanıyorum. Bizden 5.000 kez daha güçlü.
Jerry Garcia'nın adını kullanarak yaptıkları Cherry Garcia dondurması misali bir de Björk dondurması yapılsa, içinde ne olmasını isterdin?
Vanilya, karides ve hindistan cevizi karışık.
Hangi maddeleri ne sıklıkta kullanıyorsun?
Kahve ve yer fıstığı. Haftada bir.
Araba kullanıyor musun, kullanıyorsan marka ne?
Araba kullanmıyorum. Bir yıl denedim ama on kere kaza yaptım.

Çeviren: ***Ali Yıldızay***

Solda Lars von Trier'yle Cannes'da ödül töreninde aktris Björk, sağda Sugarcubes üyesi genç Björk, üstte küçük Björk

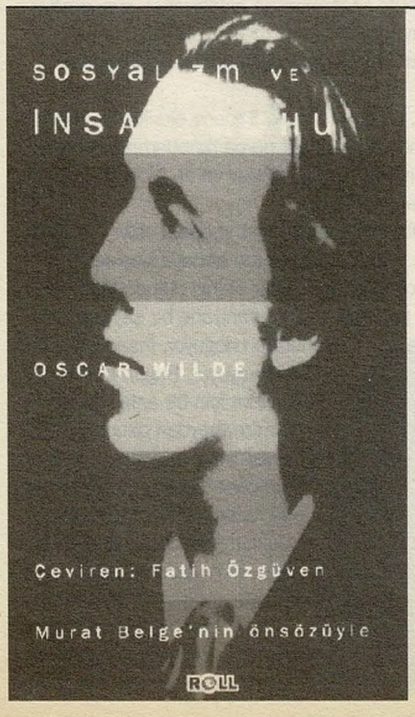

Modern zamanların en seksi yazarı

Oscar Wilde'dan

Sosyalizm ve İnsan Ruhu

"Oscar Wilde adıyla 'sosyalist' kavramının yanyana gelmesi, hele Türkiye gibi bir ülkede, insanları şaşırtabilir. Wilde denince Dorian Gray akla gelecektir; oyunları, masalsı öyküleri akla gelecektir, ama sosyalizm üstüne ne düşündüğünü bilen fazla kişi çıkmayacaktır. Kendini sosyalist görenlerin bu yazıda söylenenleri ciddiye alarak düşünmesi gerekir. Çünkü Wilde gelişkin bir bireysellik çerçevesinde bakıyor sosyalizme... Kitleler adına bireyselliğe karşı manevi şantaj uygulayacak 'ahlakçılık' biçimlerinden hoşlanmıyor. Dünyanın pek çok yerinde sosyalist hareketlerde gelenekçi 'ahlakçılık' biçimleri sosyalist ahlaka karışmış, hatta onun yerine geçmişlerdir. Bu bakımdan Oscar Wilde'ın tavizsiz söylemi bir panzehir işlevi de görebilir."

Murat Belge

Kitabevlerinde (kenarda köşede)

Bono, önce Prag'daydı: Üçüncü dünya ülkelerinin borçlarının silinmesi kampanyasının mensubu olarak Dünya Bankası'nın, İMF'in büyükbaşlarıyla görüştü, küreselleşme karşıtlarına göz kırptı... Sonra Fransız Libération gazetesinin daveti üzerine, ayağının tozuyla Paris'e uçtu, bütün bir gününü gazetede geçirdi, yazışleri toplantısına katıldı... Ve ardından Libération'culara sıkı bir mülakat verdi. U2'nun gelmişinden, geçmişinden ve son albümleri "All That You Can't Leave Behind"dan bahsetti... Bono'nun "hızlı" günlerini Roll sayfalarına gururla aktarıyoruz ve manifestolarına dikkat kesiliyoruz...

Lennon'ın öğrettikleri

Bu çapta gruplar içinde, ilk günkü kadrosunu koruyan sadece sizsiniz. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?

Bono: Bir grubun kalıcı olması, mucize. Fizik kanunlarına aykırı bir şey bu: Normal olarak, haşat olup bin parçaya dağılmanız beklenir. Ama, hangi alanda olursa olsun, bir arada kalmak, ayrılmaktan daha zor. Woody Allen bizim hakkımızda ne demiş biliyor musunuz: "U2 mu? Hani şu, konserlerinde dev bir limonun içinden çıkan grup mu?" Ama bütün o aşırı büyümemize, devasa görünümümüze rağmen, biz punk-rock formasyonluyuz, bir grubun er ya da geç tahttan indirilmesi gerektiği fikri var temelimizde, kalmak için çok sağlam nedenlerinin olması lazım insanın. Uzun süre bunun, katolikliğimden gelen suçluluk duygusuyla bağlantılı bir inanç olduğunu sanıyordum, ama şimdi punk'tan kaynaklandığını biliyorum. Dolayısıyla, durmadan ilerlememiz, gelişme kaydetmemiz, asla tembelliğe kapılmamamız gerekiyor. Kendimize olan saygımızdan ötürü ve bize sunulan inanılmaz bir armağan olan başarının hakkını vermek için albüm yapmaya devam ediyoruz.

Rock'un en kendine özgü özelliklerinden biri, sizi alıp başka bir yere götürebilme kapasitesidir, size işinizi terk etme, isyan çıkarma, bir aşk hikayesine girme, annenize telefon etme, babanızı öldürme arzusu duyurabilmesidir!

Grubun dağılmanın eşiğine geldiği anlar olmadı mı hiç?

Her albümde. Benim açımdan, bir grubun parçası olmak sürekli kavga gürültü demek. İki aşığın kavgası gibi tıpkı, çok yoğun ve tutkulu. Her şeyden önce, iş konusunda hiçbirimiz asla ödün vermiyoruz; ayrıca, ünlü olmak, sonuçta, sizi gülünç bir duruma sürüklüyor. Dolayısıyla, her birimizin egosunun aşırı derecede şişip kabardığına inanılabilir. Benimki sonunda patladı, ya da daha doğrusu, başarının saçma, boş yanı nedeniyle söndü.

İnsan niçin yaşı ilerledikten sonra bile hâlâ, bir gruba ait olmanın kaçınılmaz gerilimleriyle, kavga dövüşle başına bela almak ister ki?

İyi soru. Olgunlaştıkça, çatışmalardan kaçınma eğiliminde oluyor insan. Özellikle de kendi kendisinin efendisi olmanın yolunu arıyor. Sanıyorum Sting söylemişti: "Gruplar, çete gibidir. Eninde sonunda, onlardan çıkmak gerekir." Ama çevreme bakıyorum ve aklıma çeşitli sorular takılıyor: "Çalışanları yöneten bir patron olmak hakikaten daha 'yetişkin' bir durum mu? Gelişme denen şey bu mu?" Emin değilim. Ayrıca, devamlı olarak pohpohlanmak da beni rahatsız ediyor. Ben Dublinliyim, bizim orada çatışmadan korkulmaz. Los Angeles'da herkes bana "son albümünüze bayıldım, bugüne kadar yaptıklarınızın en iyisi" diyor. Ama, Dublin'de, bir taksi şoförü bana "bir boka benzememiş" demekten rahatsızlık duymaz.

Birbirinizle hiç görüşmediğiniz dönemler oluyor mu?

Evet, özellikle de durmadan kavga ettiğimiz kayıt dönemi bittiğinde, birbirimizi görmek istemez oluyoruz. Oldukça saldırganlaştığım anlar oluyor: Ben tatminsiz bir müzisyenim. Kafamda bir takım melodilerle uyanıyorum, ama enstrümanlara dair kapasitem çok sınırlı. Bu nedenle de diğerlerine bağımlıyım, o yüzden onlara hınç duyuyorum. U2 bir demokrasi, ama bunun işleyişi inanılmaz zahmetli, çok yavaş ve acılı; ve bu vazgeçemeyeceğim bir acı. The Edge çok zekidir. O grubun bilimcisi. Bence, gitarı tamamen yeniden icat etti, ama bunu kendisi söyleyemeyecek kadar çekingen. Adam (basçı Adam Clayton) bizim keşişimiz. Herkesin bildiği gibi, o bütün rock'n'roll klişelerini yaşadı ve bu yüzden neredeyse ölüp gidiyordu. Şimdilerde, duruldu. Larry'ye (davulcu Larry Mullen) gelince, içimizde en ihtiyatlı olan odur.

Yeni albümünüz ilk zamanlarınızdaki tarzınıza dönüş gibi... Yeniden "hakiki" bir canlı grup gibi stüdyoya girip kayıt yapmanın zamanı geldi diye mi düşünmüştünüz?

Kesinlikle. Bu albümde en önemli şey, şarkılar. Aynı mekânda, birlikte çala çala işin simyasını yakaladık. U2 gibi bir grup sadece teknik kapasitelerine dayanarak varolamaz. Ama insanî simyada en önemli şey, uygun anı beklemeyi bilmek. Quincy Jones bir keresinde, "kayıt yapmak Tanrı'nın stüdyoda belirivermesini beklemeye benzer" demişti.

Yeni albümünüzdeki şarkılarda olduğu gibi, olumlu bir mesaj vermek sizin için çok önemli mi?

Her şeyden önce, en önemli olan, hakiki olmak. Pozitif olmaksa, çok daha zor. Birkaç yıldan beri, rock sefalet konularını işleyen bir faza girdi yeniden, sabahleyin sizi yataktan çıkaracak gücünü kaybetti. Zaman içinde, biz biraz daha farklılaştık. 80'li yıllarda, fazlasıyla akla kara şeklinde düşünüyorduk: Bir tarafta iyiler, öteki tarafta kötüler; adaletsizliklere işaret ediyorduk. Esas olarak kafamızı meşgul eden dünyadaki kara, karanlık yanları anlatmak, göstermekti. Ve şarkılarımız öylesine ahlâkçıydı ki, onları üstlenmekte zorlanıyordum. Zaten, açıkçası, o zamanlarki müziğimizi hiç tam olarak sevmedim. Geçen gün, Edge bana zorla 80-90 best of'umuzu dinletti. Önce, "dinleyemem" dedim. Sonra bu naif ve beceriksiz, sarsak şarkıların çok cesur ve yakalaması zor bir coşturucu etkiye sahip olduklarını fark ettim. Zaten bütün yaptığımız da buydu. Diğer grupların güzel kılık kıyafetleri, kusursuz saç kesimleri vardı, bizimse tutkumuzdan başka bir şeyimiz yoktu. "All That You Can Leave Behind"da da bunu tekrar yaratmaya çalıştım. 90'lı yıllarda, ego, ikiyüzlülük gibi daha soyut başka konulara yöneldik. Daha sonra, ben bu "pop star karikatürü kişiliği"ni yarattım. 90'lı yıllar, top modellerin ve süper grupların dönemiydi. Tam manasıyla bir pazarlama yani. Biz kendi kendimize şu soruyu soruyorduk: Eğer stadlarda çalsaydı, Andy Warhol ya da Salvador Dali ne yapardı? Ama o dönem artık geride kaldı. Kötü yürekli kurnazı oynamak artık tutmuyor, alaycılık işlemiyor. Aşıldı bunlar. İnsanlar daha doğrudan bir yaklaşım istiyor.

Başka prodüktörlerle çalışmayı düşünmediniz mi?

Moby benimle çalışmak istiyordu, ama ben müsait değildim. Geçmişte, Nellee Hooper'la çalışmıştık. Gardrobumu zenginleştirmeye, değiştirmeye uğraştı durdu! *(gülüyor)* Başka prodüktörlerle çalışmaya devam edeceğiz, ama bu albümde her şeyi ayrıntısıyla açıklamak durumunda kalmak istemedik. Daniel Lanois ve Brian Eno bir anlamda grubun üyeleri gibiler, birbirimizle sezgilerimizle anlaşıyoruz, konuşmaya ihtiyaç duymuyoruz.

Bir albümün kayıtları sona erdiğinde ne hissediyorsunuz?

Genellikle, bir umutsuzluk. Sadece eksikleri işitiyorum. Bu albümde, yine de bir parça rahatlama hissettik, çünkü elimizde bitmiş şarkılar vardı, iyi ya da kötü, ama sonlanmış şarkılar.

Bunca albümden sonra, kayıt yapmak sizin için daha kolay mı, yoksa daha zor mu olmaya başladı?

Gittikçe daha zorlaşıyor. Hangi alanda olursa olsun, çok parlak, dahiyane bir şey yapmak imkansızdan doğuyor. İnsan çıtayı çok yükseğe koyuyor. Bugün bizim hedefimiz, bizim için bir anlamda kendi kendimize meydan okumak, "Bridge Over Troubled Water" ya da "Hurricane"i egale etmek. İnsanların mırıldanabilecekleri, aşina oldukları melodileri olan, onların gündelik hayatlarına değen kelimelerle sade ve basit sözler yazmak. Yeni melodiler bilgisayardan kendiliğinden çıkmıyor.

Başka grupların sizi tehdit et-

• Eğer Tanrı varsa, bu ciddi bir mesele. Eğer yoksa... O daha da ciddi bir durum.

 • Başarı, gayet sinsice insanı bozup yozlaştırıyor; ben de bundan muaf olmadığıma eminim.

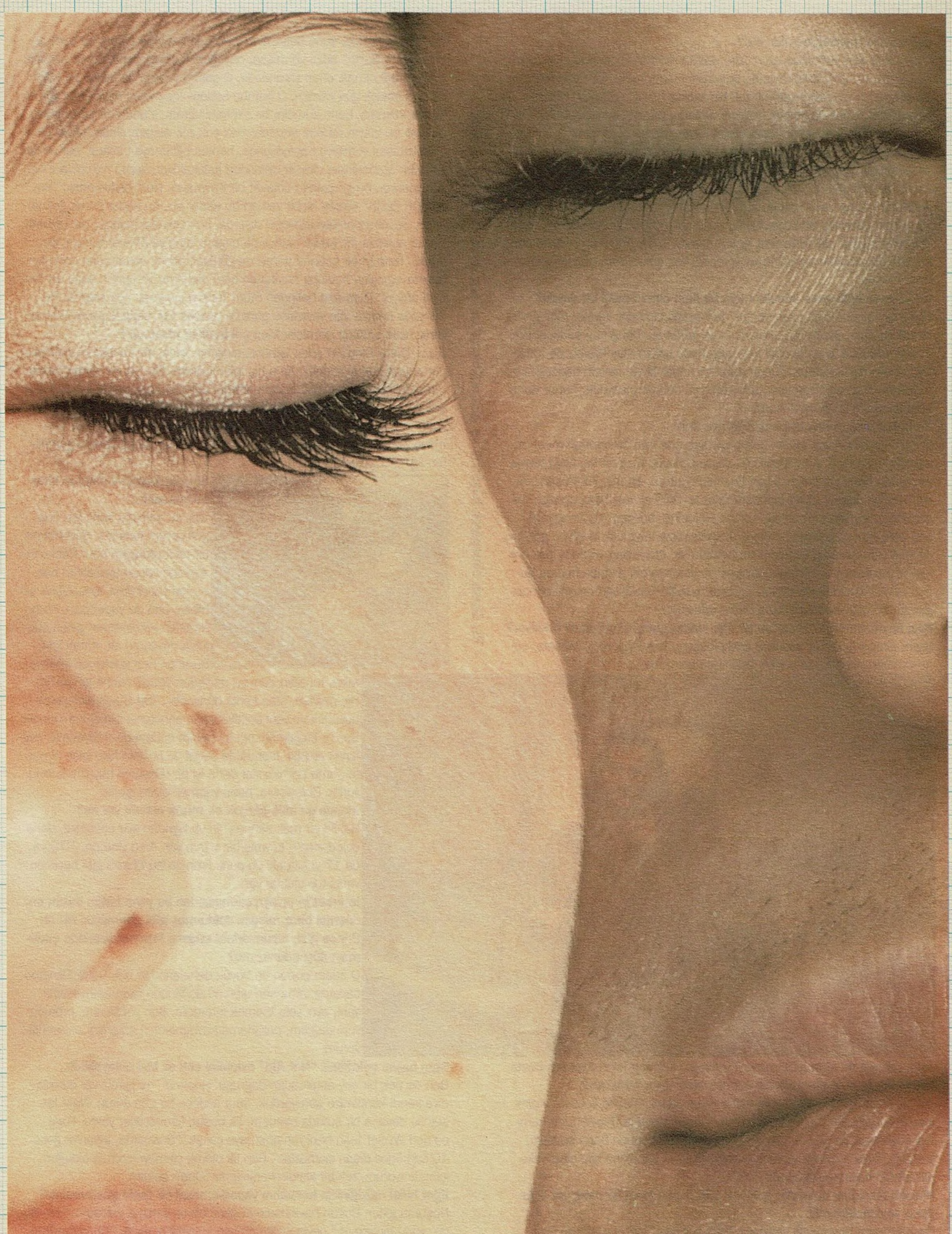

tiği hissine kapıldığınız oldu mu?
Oldu tabii, ama yeterince uzun süre yarışta kalırsak, sonunda onlar ortadan kaybolur: Çok fazla içiyorlar, kendilerini harap ediyorlar falan filan. Varış noktasına ulaştığımızda, bir tek biz ayakta kalırız! *(gülüyor)* Nirvana, Radiohead, hatta Oasis bile belli zamanlarda düzeyi çok yükselttiler. Rekabeti kamçıladılar, onlar kadar iyisini yapma arzusu uyandırdılar bizde. Nirvana'nın, tam karşıdaki uçuruma hiç gözünü kırpmadan bakışında, paradoksal bir biçimde, katartik bir yan vardı. Rock'un en kendine özgü özelliklerinden biri, sizi alıp başka bir yere götürebilme kapasitesidir, size işinizi terk etme, isyan çıkarma, bir aşk hikayesine girme, annenize telefon etme, babanızı öldürme arzusu duyurabilmesidir! Buna karşılık, Radiohead'in müziği çok fazla özel, çok mahrem. Thom Yorke'un radyolardan kendini duyurabilen dahiyane bir yeteneği var, çünkü rock'un işlevi listelere sızmaktır.

40 yaşında hâlâ genç kuşaklar için bir ikon olmak nasıl bir duygu?
Pop star rolünde hiçbir zaman çok da başarılı olmadık. Ayrıca, rock grubu olarak da öyle. Bence, U2, dünyanın en gürültülü folk grubu sadece! Pop starlık statüsünde en önemli şey radyolarda çalınmaktır. Ve biz de radyolarda çalınmak istiyoruz. Bunun daha ne kadar böyle devam edeceğini bilmiyorum. Ama eğer romancı, yönetmen ya da şair olsaydım, henüz daha sanatımın başlangıcında olurdum.

Bu kadar ünlü olmak hoşunuza gidiyor mu?
Başarı, gayet sinsice insanı bozup yozlaştırıyor, ben de bundan muaf olmadığıma eminim. Ama Dublin'de yaşıyor olmak, bu özel hastalığı tedavi etmemde bana yardımcı oluyor. En klasik durum, en ufak bir düşüncenizin bile çok önemli olduğuna inanmanızdır. Ünlü olmak, biraz aptalca. Ve gerçekliğe kıyasla tam bir yüz karası. Gerçekte, biz pop starları egoist, beş para etmez, boktan herifleriz. İnsanlar bize hayranlık besliyor, göklere çıkarıyor, öte yandan ev kadınları, hemşireler, itfaiyeciler ve daha pek çok kişi iki yakasını bir araya getiremiyor, bu çok saçma. Aslında herkes bunun adaletsiz olduğunu biliyor. Sadece müziğin kendisinin önemli olması gerekir, müziği yapanlara fazla önem atfediliyor.

Bazı hayranlarınızın "Bono"yu bir ilah olarak görmesi sizi nasıl etkiliyor?
Bizim dinleyicilerimizin oldukça zeki olduğunu düşünüyorum. Mesela, şuna oy verin desem, illa benim peşimden gelmezler.

• Biz Clash dinleyerek büyüdük ve yeni politikacıların sanatçılar olduğuna inandık.

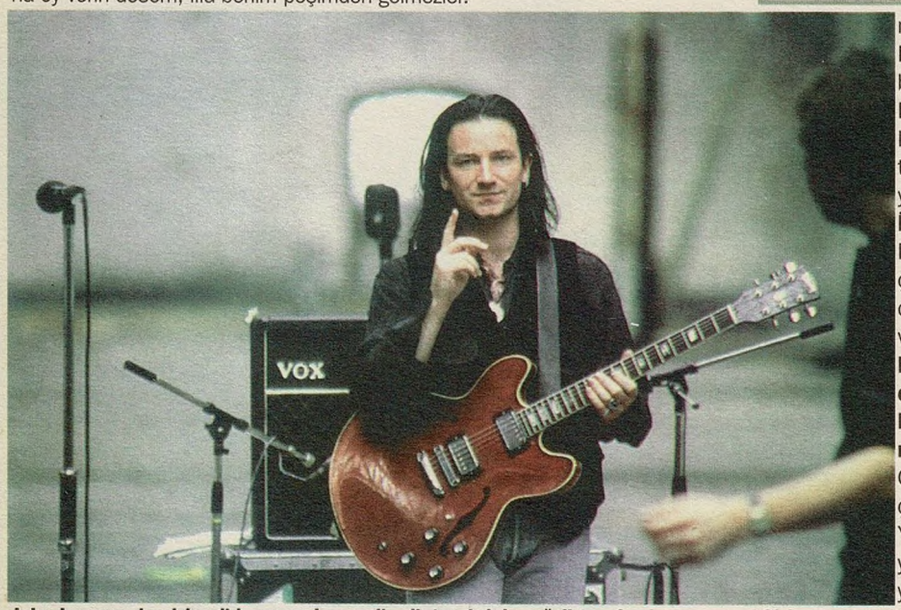

John Lennon da sizin gibi, manevi mesajlar iletmek için müzikten faydalanıyordu. Onunla aranızda bir yakınlık hissediyor musunuz?
Biz hiçbir zaman hippi olmadık. 60'lı yılların ideali "Peace & Love" bizim idealimiz değil. All you need is love?!.. All you need is, tabağınızda karnınızı doyuracak bir şey olması daha ziyade. Ama Lennon bana sadeliği, basitliği, suya atlamayı, gülünç duruma düşme pahasına bile olsa riske girmekten kaçmamayı öğretti.

Manevi mesajları dolaşıma sokmak için popun ideal bir medyum olduğunu söylenebilir mi?
Rock'un tabu tanımadığı varsayılır. Hadi bakalım! İşeyin masaya! Otel odanızı alt üst edin! Menejeriniz ya da plak şirketiniz sizi bunlar için teşvik eder: Çünkü daha fazla albüm sattırır. Ama maneviyattan söz etmek rahatsız eder. İnanç tamamen tabudur. Halbuki insanları ilgilendiren de budur. İnsanlar yaşlandıkça bu meselelerle daha fazla ilgileniyorlar. Eğer Tanrı varsa, bu ciddi bir mesele. Eğer yoksa... O daha da ciddi bir durum.

"Peace On Earth"ün sözlerinde bir tanrıya sesleniyor gibisiniz, hangi tanrı? Katolik misiniz, Budist mi, Protestan mı?..
Bir kere öncelikle, şunu belirtmem gerek, kim olursa olsun, bir şarkıya "Peace On Earth" adını vermişse, dayağı hak etmiş demektir ve şarkının mükemmel olması onun yararınadır. O şarkıyı İrlanda'da küçük bir köye bomba atıldığı gün yazdım. O bomba sadece insanların hayatlarını yok etmekle kalmadı, barış sürecini de sekteye uğrattı. İrlanda'da yaşamayan birisine bu olayın etkisini anlatabilmek çok zor. Akşam altıda, radyo ölenlerin listesini vermeye başladığında, herkes ağlamaya başladı, her yerde. İnsanlar arabalarının direksiyonlarında kalakaldılar, durup hıçkırıklara boğuluyorlardı. Bu gerçekten kolektif bir travmaydı. Noel şarkısındaki "Peace On Earth" sözleri hiçbir zaman bu kadar acı, bu kadar buruk gelmemişti. Sevdiklerini kaybetmenin dışında, pek çok kişi inancını da kaybetti. Bu tür anlarda, ne kadar inançlı da olsam, Tanrı'ya öfkeleniyorum. Bu arada, Tanrı iyi bir bahane görevi de görüyor, birçok vasat şarkı onun arkasına sığınıyor. İnsanlar hakikaten kötü olabiliyor ve bunun suçu da Tanrı'ya atılıyor. Dünyanın halinden ötürü Tanrı'yı kınamak çok saçma. Bu dünyada herkes için yeterince para ve yiyecek var, sadece paylaşılmıyor.

Biraz fazla ahlâkçı gözükmekten çekinmiyor musunuz?
Hayır. Daha Tanrı'nın adını ağzınıza aldığınız anda, derhal birinci sınıf vaiz durumuna konuyorsunuz. Ama hiç iplemiyorum. Söz yazarı olarak, zıtlaşma sendromundan muzdaribim hafiften. Eğer bir konu yasaksa, mutlaka şarkılarımda onu ele alırım. Epey bir süreden beri, bütün sevdiğim müziklerin, Bob Dylan, Patti Smith, Bob Marley, Marvin Gaye, hepsinin Tanrı'dan bahsettiğini fark ettim. Saf eğlencelik müzik hiçbir zaman gerçekten ilgimi çekmedi.

Siyasal angajmanınızdan biraz bahsetseniz...
Tatlı su solcusu denir ya, öyle görüyorum kendimi. Şımartılmış bir rock yıldızıyım ben. Başka insanların yapamayacakları bazı şeyleri yapabilme ayrıcalığına sahibim, ben de yapıyorum. Muhtemelen katoliklikten gelen suçluluk duygumu alt etmek için. Buradan hep punk-rock köklerimize, müziğin dünyayı değiştirebileceği fikrine geliyorum. Hiç değilse, sizin kendi dünyanızı... Biz Clash dinleyerek büyüdük ve yeni politikacıların sanatçılar olduğuna inandık. Benim angajmanımın bir başka nedeni de milliyetimle bağlantılı olabilir. İrlanda'da sanat ve politika hep içiçe olmuştur, ama politikacılar daha iyi bir dünyanın hayalini kurmuyorlar. Dolayısıyla, bunu yapmak bizim işimiz.

İrlanda'da hâlâ gerçek bir müzik ortamı var mı?
Hakiki bir rock sahnesinin varlığından söz edilemez, daha çok dance'e kaymış bir ortam var. Ama yine de, JJ72 ya da 17 yaşındaki üç punk kızın grubu Chicks gibi heyecan verici topluluklar var.

Internet'in ortaya çıkmasından bu yana bütün müzik endüstrisi biraz miadını doldurmuş gibi görünüyor. Siz de Prince gibi, albümlerinizi sadece internet üzerinde çıkarmayı düşündünüz mü?
O adam popun en büyük dehalarından biri, Duke Ellington çapında, ama son albümü üç binden fazla satmamıştır. Yani, aynı yolu izlemek istemem. Ben yetişkinim, promosyon, dağıtım, pazarlama kavramlarının anlamını anlayabiliyorum.

Sizin başını çektiğiniz "Net Aid" eylemini çok az kişi anlayabildi...
Ben de pek bir şey anlamadım doğrusu. Hepimiz "ne işimiz var burada?" diye kendi kendimize soruyorduk, ama sadece bir gün sürdü. New Jersey'de devasa bir stadda olmuştu. İlk başta, kimsecikler yoktu. Fugees'den Wyclef Jean beni rahatlatmaya çalıştı. "Buralarda, insanlar gece 10'dan önce dışarı çıkmazlar." Ben ilk olarak çıkmayı istemiş olduğum için sanıyorum, tek bir kişinin karşısında "One"ı çaldım.

Eğer birisi müziğinizin korsanını yaparsa, nasıl bir tepki gösterirsiniz?
Hoşuma gider. Bugün havaalanında genç bir tip yanıma yaklaştı, "Hey Bono, şunu dinlesene" deyip walkman'inin kulaklığını uzattı. Albümümüzün ilk single'ı "Beatiful Day"di. İnternetten indirmiş, sadece 15 dakikasını almış bu iş. Plakçıya gitmekten çok daha kısa bir süre. Bizim payımıza el koymadığı sürece ben tamamen korsandan yanayım. Bu türden girişimleri U2 hep teşvik etmiştir. Bütün bestecilerin amacı müziğinin dinlenmesidir. Radyo ve konserler zaten vardı, şimdi bir de net var. Kesinlikle iyi bir şey.

• Bu dünyada herkes için yeterince para ve yiyecek var, sadece paylaşılmıyor.

 • Hedefimiz, "Bridge Over Troubled Water" ya da "Hurricane"i egale etmek.

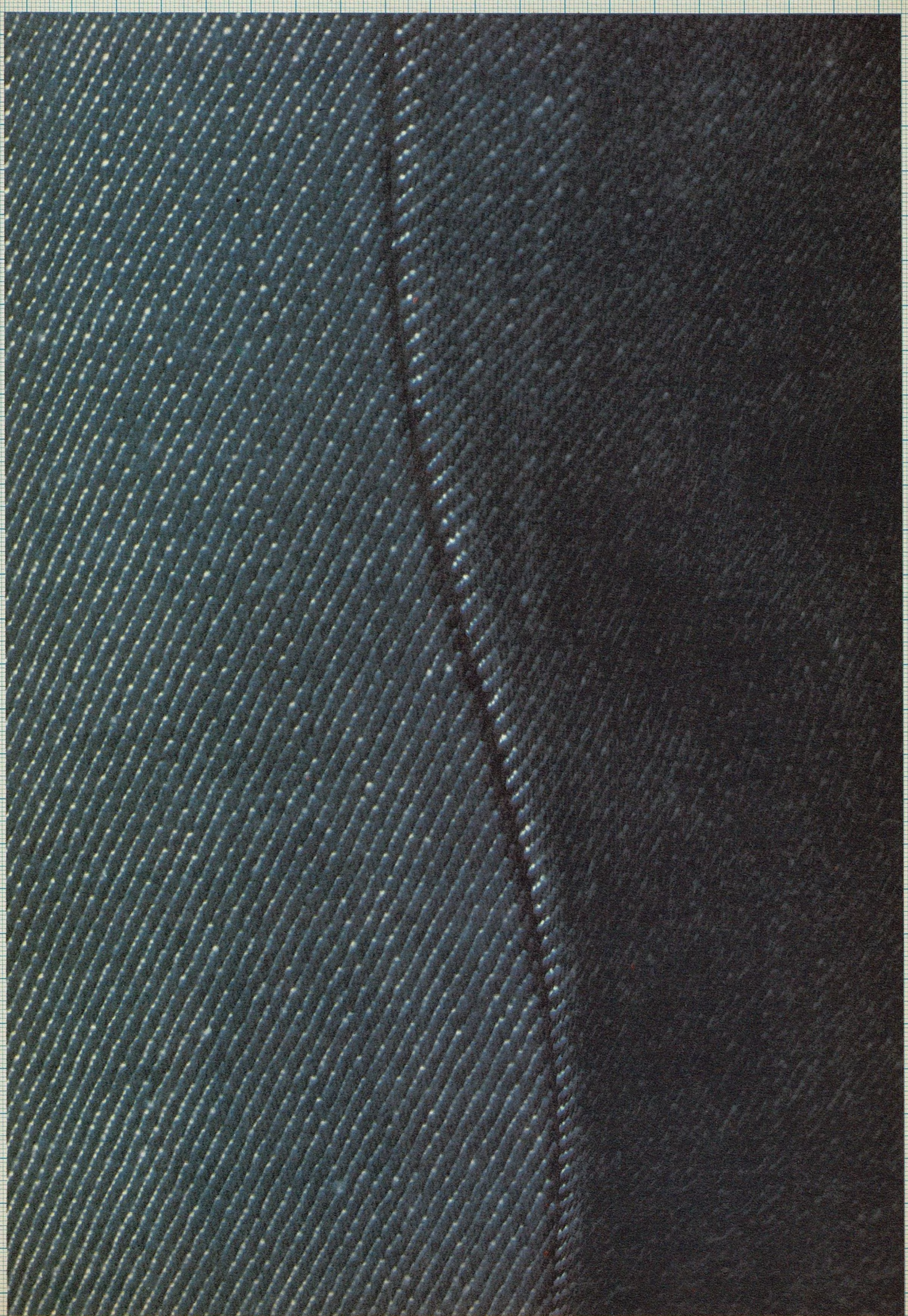

M A N İ F E S T O

ÜÇÜNCÜ DÜNYA'NIN BORÇLARININ SİLİNMESİ

1 dolar yardıma 8 dolar borç!

Borçların silinmesi kampanyası, hayatımda dahil olduğum fikirlerin en güzeliydi. 15 yıl önce, Etiyopya'daki açlık sırasında Afrika'da şekillenmişti. Bir sığınmacı kampında bir ay geçirmiştik. Hayatların nasıl söndüğüne, öylece, aciz bir halde, tanık olduk. Bu görüntü hafızanızdan asla çıkmıyor. Bob Geldof ve Live Aid'le 200 milyon dolar toplamıştık. Havalara uçuyorduk. Ne komik. Afrika'nın bir ayda sadece borçlarını ödemek için verdiği paraya eşit bir rakam. Evet, yardım olarak alınan her bir dolar için, o en yoksul ülkeler sekiz kat daha fazla borç ödüyor! O zaman, bu meseleye angaje olmak istedik. Yüzeysel olarak değil, temelden. Borç, tehlike içindeki ülkeye yardım etmemenin sembolü. Dünyadaki yoksulluğa kemer sıkma programlarıyla savaş açmak, yangına körükle gitmek demek.
1998'de, Jubilee 2000'in yürüttüğü bir kampanyanın kötülüğün köklerine savaş açtığını ve Birmingham'da G7 karşıtı bir gösteri düzenlediğini öğrenince, hemen kolları sıvadım.
Liberalizmin mesihleri onlarla görüşmeye gittiğimizde kahkahalarla gülüyorlardı. Rockefeller'lar, Robert Rubin ve sonradan onun yerine Hazine'nin başına gelen, dolarların üzerinde imzası bulunan Larry Summers gibileri bizi küçümseyerek süzüyorlardı: "Bırakın şu üçüncü dünyacı ideallerinizi." Onlara sıtmadan, dünyada birinci sıradaki ölüm nedeninden bahsediyordum, onlar bana internet, dijital haberleşme anlatıyordu! Sonra, dosyalar hazırladık, analizler yaptık, düşüncelerimizi gerekçelendirdik, sağlamlaştırdık. 15 ay önce, Summers'la tekrar görüştüm. Pes etmişti: "Belki de haksız değildiniz." Harvard'a gittim, Jeffrey Sachs bana açık çek verdi: "Üniversitemiz hizmetinizdedir."
Mücadele daha yeni başladı. Geçen hafta Kofi Annan bizi kabul etti. Ona borçların silinmesi için dünyanın dört bir yanından toplanan 21 milyon imzayı sunduk. (Vietnam savaşından bu yana ikinci en büyük imza kampanyası.)
Genel olarak şu duygu var: "Güney, eşittir savaş, eşittir yolsuzluk." Bu büyük ayıp. G7, 100 milyar dolar borcun silinmesini vaadetti ama, henüz hiçbir karar alınmış değil. Bu ikiyüzlülük ve zengin ülkelerdeki bilinçsizlik dehşet verici. Söz konusu miktar, toplam borcun sadece yüzde 5'i olduğu halde homurdanıyorlar! Tekstil ve tarımdaki gümrük duvarlarını olduğu gibi koruyorlar. Halbuki bunlar, yoksul ülkelerin rekabet edebileceği tek alan! Gelişme için kamu katkısını habire düşürüyorlar –bu oran son on yılda yüzde 8! Bunda, Dünya Bankası ve IMF'nin sorumluluğu çok büyük. Güney, yıllar boyunca talan edildi, diktatörlükler altında ezdirildi. Bugün onlar üzerinde, ekonomik modeller, liberalleştirmeler, özelleştirmeler uygulanıyor. Sonuç: Orta Afrika, bütün bir yıl sağlık ve eğitime harcadığı kadar parayı, her beş günde bir, borçlar için ödüyor. Onlara tek bir dil dayatılıyor: dengelerin dili. Bu, trafik kazası geçirip de yolun kenarında yatan yaralıya "önce ambulans şoförlerinin statüsünü tartışmamız lazım" demeye benziyor. Her gün 19 bin çocuk, ülkeleri sağlığa ayıracağı parayı borç faizi olarak ödediği için ölüyor. Borçlar, Güney ülkelerinin Kuzey'e bağımlılığına karşı mücadele etmenin sadece giriş kapısı. Bütün bu "globalleşmenin nimetleri" diskuruna rağmen, aradaki uçurumun nasıl derinleştiğini görmek lazım. Dünya barışına karşı en büyük tehdidin nasıl yaratıldığını görmek lazım. Ben saçlarında çiçeklerle dolaşan bir hippi değilim. Aşama aşama bir şeyleri değiştirmek, iyileştirmek istiyorum. Düzelmeyi görmek istiyorum!

İSRAİL-FİLİSTİN

Nefrete reçete: "One"

Arafat'ın tiyatrosunun anlamını hep sevdim. Ufak tefek adamların varolma biçimi var onda. Kendinden daha katı birisi tarafından köşeye sıkıştırıldı sanki. Kontrolü elinde tutması çok önemli. Aynı şey Barak için de geçerli.
Ne pahasına barış? İzzetbegoviç, Bosna'da, bana "hoyrat barış"tan söz etmişti. Kalbi kırıktı. Belki de Arafat'ın karşısındakileri etkilemek için gürültü koparması, Londonderry'dekiler gibi tencerelere vurması gerekiyor... Belki de biraz teatralliğe ihtiyacı var. Barak da öyle. Şu sıralar olup bitenlerde tiyatronun payı ne kadar? Ne kadarı tasarlanmış, kontrollü, ne kadarı kendiliğinden? Nefret nasıl tedavi edilir? Bu tür nefrete siyasi bir reçete yok. Bir anlaşma alanı bulmak için kültürün iyi bir araç olduğuna inanıyorum. Ama, kültürden uzaklaşmış durumdayız. Şimdi bunun bir çılgınlık gibi gözüktüğünü biliyorum, ama gelecekte, Arapların ve Yahudilerin ortak peygamberi adına bir "İbrahim Festivali" düzenlenemez mi diye düşünüyorum. Kültür bir sığınaktır. U2'nun Telaviv konserinde en çok alkış alan parça "One"dı: "Hepimiz biriz, ama farklıyız."

YUGOSLAVYA

Asıl şeytan kim?

Kadife bir devrim, harika, herkes alkışlıyor. Peki ya sonra? Sırbistan'da milliyetçilik ölmüş değil ki, sadece uyukluyor. Bu coşku içinde şunu unutmayalım: Asıl şeytan Miloseviç değil, "Büyük Sırbistan" fikri. Ama tabii, şu sıralar kimsenin içinden bu meseleyi konuşmak gelmiyor. Koştunitsa, Miloseviç'i uluslararası adalete teslim etmeyeceğini açıkladı. Sırpları daha fazla adım atmaya zorlamalı. Kendilerine yeni bir lider seçmekten daha fazlasını yapmaya teşvik etmeli. Miloseviç'i yargılamalı, ama sadece onu değil, çünkü tek başına değildi.

İRLANDA

Beş dakika... Bu da bir şey!

Kuzey İrlanda sorunu çok hassas. Genellikle akıldan ziyade duygular öne çıkıyor. Bugün, Britanya'yla birlik yanlısı protestanlar kendilerini tamamen dışlanmış ve terkedilmiş hissediyorlar. Londra'nın ihanetine uğradıklarını, kuşatıldıklarını düşünüyorlar. Bizim bu duyguları değiştirmemiz lazım. Bunun için de, İrlandalıların, ötekine saygı duymadan kalıcı bir barışın varolamayacağını fark etmeleri gerekiyor. Şu anki sürecin anahtarlarından biri, her iki topluluğun kendi kültürlerini geliştirme, yaşatma ve ona göre yaşama hakkının olmasıdır. İnsanları, canları nerede istiyorsa orada yürüyüş yapmakta özgür bırakmak lazım. Onlar da yürüyüşlerini daha şenlikli bir hale getirmeli, siyasi olmaktan ziyade daha kültürel ve daha şiirsel bir karnavala dönüştürmeli. Her halükârda, onları dışlamamak lazım. Bu mantıkla, 1998'de Belfast'ta barış için büyük bir konser düzenlendi. Birlik yanlılarının şefi David Trimble'dan (protestan) ve bağımsızlık yanlılarının sorumlusu John Hume'dan (katolik) sahnede yanıma gelmelerini rica etmiştim. Kuliste, müthiş gergindiler. Onlara, "sizden, politikacılar için neredeyse imkansız olan bir şey isteyeceğim" dedim. Çekingen bir ifadeyle baktılar. "Sizden hiçbir şey söylememenizi rica ediyorum. Hiçbir şey. Çünkü bu bir resim, kürsü değil." Sahneye biri soldan, öteki sağdan girdi, alkışlar altında el sıkıştılar. Daha sonra, küçücük bir odada üçümüz tekrar bir araya geldik. Hiçbir şey söylemeden çıktım, onları yalnız bıraktım. Hatta güvenlik görevlilerine rahatsız edilmek istemediklerini bile söyledim. Tam beş dakika konuştular. Bu da bir şey.

NAPSTER

Grateful Dead'e baksanıza!

Aptal bilgisayar oyunlarının yerine müziği getiren her şey buyursun, hoş gelsin. Bu açıdan Napster harika bir şey. Kayıtlar yapan ve bunları aralarında değiş tokuş eden insanlar benim için hiç sorun değil. Ama eğer bu, bazı şirketlerin, sanatçıların sırtından para yapıp borsada hisselerini yükseltmesinin aracı haline gelecekse, bu Mr. Napster için iyi olmaz. Ayrıca, Napster'dan daha ilginç sistemler var: Örneğin Freenet. 24 yaşında İrlandalı bir oğlanın, Ian Clarke'ın geliştirdiği Freenet, kullanıcıların merkezî bir server'dan geçmeden, dolayısıyla, aracıları zenginleştirmeden dosya alışverişinde bulunabildiği bir ağ... Kasetler ilk ortaya çıktığında, plakçılarda şu türden uyarılar okurduk: "Kopya müziği öldürür." Halbuki "boktan müzik müziği öldürür" demeleri gerekirdi. Çünkü mesele kaset değildi. Müzik sanayii internete uyum sağlamanın bir yolunu bulmalı. Web sanatçıların izleyicileriyle ilişkilerini değiştiriyor. U2 öncelikle bir kültür; internet sitesi de bunu daha iyi paylaşmayı sağlıyor. Grateful Dead'e baksanıza, internete giren ilk grup oldular ve The Well'in (öncü sitelerden biri) bir kısmını finanse ettiler.

Çeviren: **S.İ.**

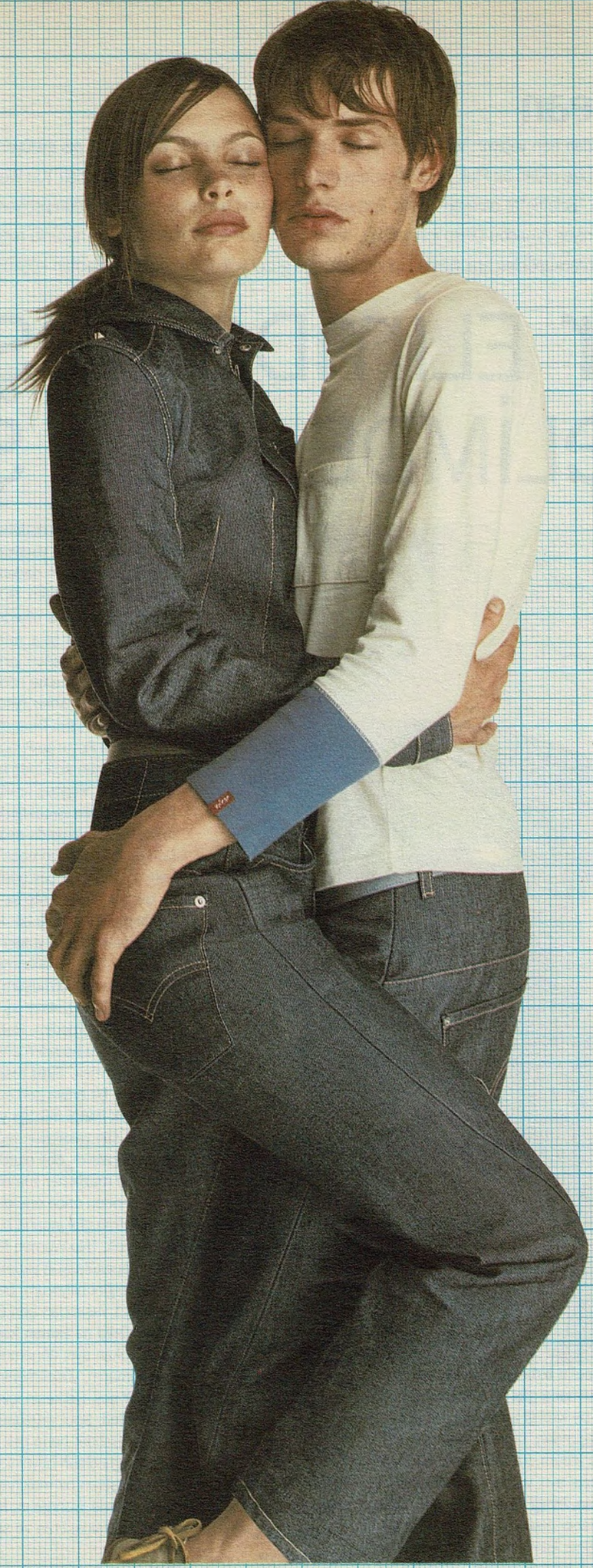

LEVI'S® ENGINEERED JEANS™

DÜZ DEĞİL

LEVI'S®

levi.com

™

Wyclef Jean

Wyclef Jean'in otobüsü aniden fren yapıyor: Yolda çevirme var. Aynasızlar içeri giriyor, Wyclef'i pis pis süzüyorlar, "ben müzisyenim" deyince, "madem öyle, çal bakalım bize ordan bir Pink Floyd" buyuruyorlar. Wyclef de giriyor incesinden "Wish You Were Here"a... Bütün bunlar Wyclef Jean'in yeni albümü "Ecleftic"te cereyan ediyor. Fugees'in beyni, yine her telden çalıyor, ordan geçiyor, burdan giriyor, şurdan çıkıyor, sağdan değil, soldan sesleniyor. Amadou Diallo için yazdığı, Youssou N'Dour'la beraber söylediği hüzünlü reggae "Diallo" başta olmak üzere çok çok iyi bir albüm. Les Inrockuptibles aracılığıyla hiphop diyarında güzel yolculuğa çıkıyoruz. Kaptan köşkünde Wyclef Jean var.

Bir elimde kaşık, bir elimde kola şişesi

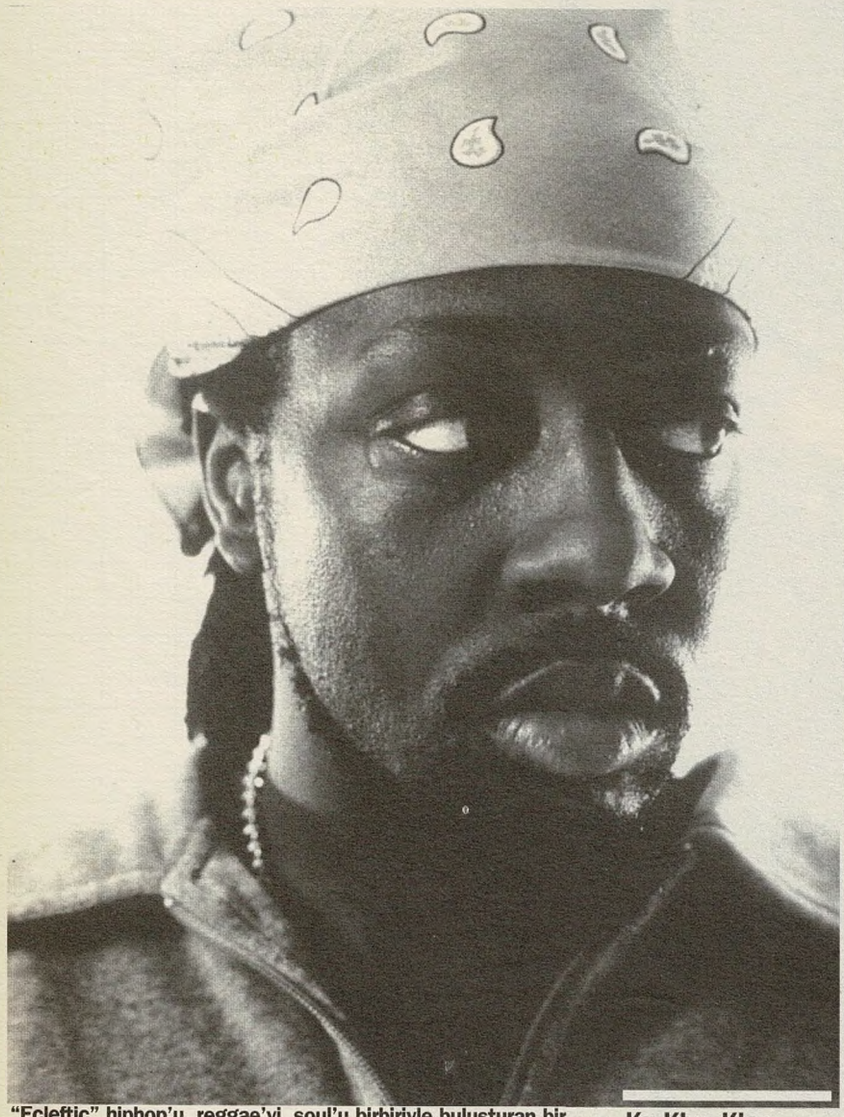

"Ecleftic" hiphop'u, reggae'yi, soul'u birbiriyle buluşturan bir yamalı bohça... Bu albümü bir bulmaca gibi mi kurdun?

Wyclef Jean: "Ecleftic" öncelikle bir kimliği tanımlıyor, bu çok açık. Çalınan her plağım, benim açımdan, otoportremin temizlenip ortaya çıkmasının bir yolu. Bu albüm, karmakarışık, çok farklı müziklerin bir aradalığı, ama hepsi aynı vücutta toplanıyorlar, benim vücudumda. Ve bana kalırsa, birliği ve mahremiyeti sağlamak için bu yeterli. Fugees'le beraber olsun, solo çalışmalarımda olsun, gazetecilerin hep müziğime isim takmak gibi bir dertleri oldu: hiphop, reggae, rap, soul, Karayib müziği... Benden sound'umu tarif etmem o kadar sık isteniyordu ki, sonunda şu çıkış yolunu buldum, şöyle cevap veriyordum: "İlla bir isim istiyorsanız, 'ecleftism' diyebilirsiniz..." Bir şakaydı ama, hakikat payı da vardı. Şimdi dönem bu tür karışımlara elverişli. İnsanlar artık kapalı kalmak istemiyorlar. Hava akımına ihtiyaç duyuyorlar.

Ku Klux Klan kukuletalarının altında, sabahleyin seni selamlayan, akşam olunca da bir ağaca asıp sallandıran köşedeki bakkal var.

Baban protestan, dedense voodoo büyücüsüydü. Bu iki kültürü, iki etkiyi nasıl yaşıyorsun?

Voodoo rahibi olan dedem yetiştirdi beni ve ondan gördüğüm her şeyi içime çektim. Büyünün içinde büyüdüm. Haiti'de bu çok doğaldır. Başka bir ülkede yaşasan bile, daha sonra bütün hayatın boyunca, her şeyi, nasıl desem, biraz farklı algılarsın. Bu mistik gelenek benim içime işlemiş. Bu nedenle de bankadaki hesabım değişmeme neden olamıyor. Ben Michael Jackson, OJ Simpson ya da Mike Tyson gibi değilim, hiçbir zaman da onlar gibi olmayacağım. Protestan olan babam bana Wall Street'teki işadamının Porte-au-Prince'deki dilenciden daha iyi olmadığını öğretti. Günün sonunda herkes aynı "koza"ya dönüp kapanıyor. Benim için, "Fugees krallığı" ya da "Wyclef krallığı" orada bitiyor.

Dokuz yaşında Brooklyn'e göç etmişsin. Dünyaya bakışında ve müziğe yaklaşımında neler değişti?

Ben esas olarak compas'dan *(Haiti halk müziği)* oluşan sesin hakim olduğu bir çevreden geliyordum; mereng, salsa, zouk... Ve birden kendimi rap'in, gospel, soul, country, reggae ve rock-'un birbirine karıştığı bir dünyada buluverdim. Vay anasını, tam bir kakofoni! Aşağı yukarı altı ay içinde bütün bunlar kafamın içinde yer etti, kulaklarıma inanamıyordum. Peşpeşe elektroşoklara maruz kalıyormuşum gibiydi: Uykunu kaçıracak derecede, görülmemiş, duyulmamış şiddette şeyler. Ama hiçbir zaman köklerimi inkar etmedim. Her müziğin benim için kişisel bir titreşimi vardır. Benim hedefim anılarımı cesurca, güncel bir sound'la bir araya getirmek. Biraz resmi andırıyor bu çalışma: Dozları ayarlayacaksın, bir araya getireceksin, en iyi rengi bulacaksın...

İlk olarak hangi müziğe yakınlık duydun?

Beni en sıkı yakalayan reggae oldu tabii ki. Teyzem sürekli Yellowman çalardı, deli olurdum... Ayrıca Wailers, Steel Pulse... Sanki bu müzik her zaman kanımda dolaşmış gibiydi, sanki atalarım benden önce onu dinlemişler gibi. Bas gitarın bu titreşimi sanki sıtma gibi insana bulaşıyordu, ateşim fırlıyordu. Fugees'deyken, "No Woman No Cry"ı yorumlamamız bu miras üzerinden spekülasyon yapmakla eleştirildi, ama ben bunun nereden geldiğini biliyorum, bende en ufak bir vicdan sorunu yaratmıyor. 11 yaşımdan beri Bob Marley söylüyorum.

Soul müziği ne zaman keşfettin?

Aşağı yukarı aynı dönemde. Reggae benim için kültürel kökenlerimi anmanın, yüceltmenin yeni bir yolu olmuştu. Soul, daha farklı bir şey. Herkesin içinde taşıdığı bir çiçek, hepsi insanın içinin renkleri. Soul virüsünü bana bulaştıran Aretha Franklin'in sesi oldu. Babam buna pek iyi gözle bakmıyordu. Onun gözünde reggae, gençlerin beynini yıkayan, onları aptallaştıran, onları dumana alıştıran bir makinaydı. Soul ise, ona göre fazla tutkulu bir şeydi: Stevie Wonder'ın, Marvin Gaye'in şarkıları insanları ödevlerinden uzaklaştıran ve şehvete, sefahate çağıran kışkırtıcı davetiyelerdi.

Peki ya sen, müzikle tensel haz arasında bir paralellik kuruyor musun?

Gayet basit: Beste yapmayı ve müzikle uğraşmayı bıraktığım gün, artık orgazm olmadığım zamana denk gelecektir. Soul ve funk beni bu açıdan çok uyandırıp eğitti. Haz kavramıyla, aynı zamanda hem vahşi hem de soylu olanı temsil edebilenle bu ka-

dar çakışan çok az müzik terimi vardır. Bunu dinliyorsun ve kendini çiğ çiğ yediriyorsun. Ama zerafetle. Kendini kurban gibi hissediyorsun, sivri dişleri boynunda hissediyorsun ve kıpırdamıyorsun. Benim yaşımdaki bütün çocuklar gibi, disco da dinledim. Ama o tamamen bir boşalmaydı, kafanı boşaltan biraz bayağı müzikler –bu da benim açımdan illa kötü bir şey demek değil, pekala iyi bir nitelik olabilir.

Soul aynı zamanda insan sesinin de çok iyi kullanıldığı bir müzik...

Marvin Gaye'i ya da Donny Hathaway'i keşfetmek, hayatında ilk defa Billie Holiday dinlemek gibidir: Daha sen müziğin gücünü kavrayamadan, sesler seni duvara yapıştırır. O dönemin plaklarını yeniden dinlediğimde beni en çok çarpan, söyleyişlerdeki akıcılık. Çoğu zaman uzun uzun provalar yapmadan, deliler gibi çalışmadan döktürüyorlar. Tıpkı kaynak suyu gibi, berabe-rinde dipte gömülü kalmış bir yığın şeyle birlikte öyle, taptaze ve arı bir şekilde çıkıveriyor. Hazdan söz ediyordum; ama soul müzik sayesinde, siyah halkın acısını da anladım, köleciliği etimde hissettim, pamuk toplayıcılarının yakarmalarını işittim. Soul'un gücü, bu arka planı aynı zamanda şenliğe, eğlenceye, rahatlamaya ya da sefahate davet ederek ortaya koymayı bilmesinde yatıyor. Kökeninde rap de böyle bir işlev görüyordu.

Bu müzikal keşifler arkadaş edinmenin de bir yolu muydu?

Kendisini yaşadığı mahalleye hapsedilmiş hisseden benim gibi küçük Haitili bir çocuk için, sadece kızlarla değil, bütün akranlarımla ilişkiye girebilmenin en iyi yoluydu... Sürttüğüm mahalleler bazen Babil'in kulelerine benziyordu: Başkalarıyla iletişim kurabilmek için asılman gerekiyordu. Cemaatler arası ayrımlara çok sık rastlanıyordu. Engellerin çevresinden dolanmak ve tabancaları akıldan çıkarmak için en iyi silah müzikti. Elinde bir torba dolusu plakla bir çocuk gördün mü, derhal sesleniyordun: "Hoop, birader! Neler var onun içinde? Ne tarz müzik seviyorsun? Memleket neresi?" Bugün müziğe yeteri kadar ilgi gösterilmiyor sanıyorum. Müzik her türden ayrımcılığa karşı en iyi silahlardan biridir. İnsanları, bazen onlara rağmen bir araya getirir, birleştirir.

Hiphop bütün bu müzikal akımları en açık şekilde bir araya getiren tür herhalde...

Hiphop'ta bizi çeken ilk şey, yasağın kokusuydu: Anne babalarımız sürekli "şu yozlaşmış şeyleri dinlemeyi kesin!" deyip dururlardı. Öyle olunca, daha da kulaklarımız dikilirdi... Veletliğimizden beri platin'lerle oynadık, DJ'cilik bizim için bir oyundu. Bu da aslında, burnunu dışarı çıkarmanın, bir hareket içinde olmanın, güçlü bağlar kurmanın bir yoluydu. Haiti'yle Brooklyn arasındaki büyük fark, Haiti'de tamamen meteliksizken bile, ne yapar eder, bir şekilde grubun alet edevatını denkleştirirsin, bu mümkündür. Müzikal kesişmeler, melezleşmeler, kendiliğinden, doğal olarak geldi. Bugün hâlâ, onların analizini yapmamı istediklerinde, bunu beceremiyorum. Bu mekanizmanın bilincinde değilim. Küçüklüğümden beri, her şey kafamın içinde harmanlanıyor ve hiphop da onları emip çekiyor; incelenmiş, üzerinde çalışılmış bir şey yok. Cab Calloway –en sevdiğim şarkıcılardan biridir– Bee Gees'le karşılaşıyor, onlar Sammy Davis'le karşılaşıyor, o Bob Marley'e rastlıyor... Bu kaynaşma aralıksız olarak zihnimi işgal ediyor. Bugünkü çocukların büyük çoğunluğundaki sorun, müziğin nereden geldiğini bilmemeleri. Gerilimli mahallelerin çocuklarıyla çalışıyorum, ne söylediğimi biliyorum. Çoğu zaman, sound'la ne halt edeceklerini bilmiyorlar, öyle olunca da tanıdıkları üç-beş şeyi kopya etmekten başka bir şey yapamıyorlar. Bir şeyler söylüyorlar, havayı yerinden oynatıyorlar, ama içlerinde, sanki felç olmuş gibiler.

Sık sık "iyi müzik iyi bir groove'un üzerine oturur" diyorsun. Seni etkileyen bütün tarzlar için ortak bir yasa mı bu?

Her şeyin esası davuldur. Benim müzikle ilgili ilk anım tamamen ritm kavramına bağlı. Hâlâ o anki halim gözümün önüne geliyor: Beş yaşlarındayım, annemlerin evinin önünde oturmuşum, bir elimde bir kaşık, öbür elimde bir Coca Cola şişesi. Ting, ting, ting... Sonra, bir rara *(Haiti karnavalı)* grubu geçiyor sokaktan: Bu beni öylesine büyülemişti ki, hiç düşünmeden peşine takılmıştım. Beni ancak altı saat sonra, akşam olunca bulabilmişler. Annem deliye dönmüştü: Beş yaşındasın ve müziğin kölesi olmuşsun! O gün ritmin gücünü keşfetmiştim.

Sen gitar çalıyorsun: Gitarla böyle bir ilişkinin olması hiphop'a yaklaşımını etkiledi mi?

Bütün kalbimle barış çağrısı yapabilirim, ama eşitlik ve adalet olmadan barış asla gelmeyecektir. Amadou Diallo evraklarını polise göstermek için elini cebine götürdü diye aynasızlar tarafından delik deşik edildi. Bu adalet madalet değil, üniformalı mafya.

Groove ve söz, bunları ancak bir melodiyle, armonilerle evlendirmeyi becerdiğin zaman zenginliktir. Çok fazla müzik dinleyen ve dünyaya gözlerimi açmamı sağlayan annem bana bir gitar hediye etme zekâsını da gösterdi. Küçücük çocukken, Jimi Hendrix'e, Animals'a, Pink Floyd'a, Johnny Cash'e hayrandım... Gitarım benim ebedî nişanlımdır. Her zaman, her yerde bana eşlik eder. İnanılmaz çalışıyorum. Çok farklı şeyler çalıyorum, folktan caza, ordan klasiğe... Evde Bach çalmak beni oyalıyor. Ortodoks bir yaklaşımım yok: Yasaları yıkmayı seviyorum.

Fugees'le olsun, solo çalışmalarında olsun, önemli reggae, soul ve disco sample'larının yorumlarını çok, hatta fazla bile kullandın. Müzikal kültürünü bu şekilde sonuna kadar tüketmek biraz tembelce bir tavır değil mi?

Bu senin düşüncen, ama ben bu parçaların nasıl bir saygıyla, hangi heyecanla ve hangi bakış açısıyla yaratıldığını biliyorum. Rap insanın köklerini ortaya koyması ve çocukların müzik tarihine burunlarını sokmaları için eşsiz bir yol. Fugees "No Woman No Cry"ı yorumlamadan, ben "Stayin' Alive"ı sample'lamadan önce kızkardeşim ne Bob Marley'i ne de Bee Gees'i biliyordu.

Bob Marley ya da Marvin Gaye gibi etkili müzisyenler bütün bir halkın davasını kişisel meseleleriyle birleştirecek güçteydiler. Sen bu bayrağı devralmaya yeterli hissediyor musun kendini?

İstesem de istemesem de, ben de kendi ölçeğimde bu tarihin bir parçasıyım. Toplum içinde konuştuğum zaman, çoğunlukla bu bir cemaat, bir topluluk adınadır. Öyle olmasını dilemediğim zamanlarda bile... Bu kaçınılmaz. Böyle bir yazgı zaman zaman zihnimi kurcalıyor. Benim derimin rengine sahip olduğunda ve ortalamadan biraz daha göz önünde bulunduğunda, insan bir misyon sahibi midir, yoksa kendi kendisine mi böyle bir şey yakıştırıyor? Cevabı biliyorum, üzerimizde taşıdığımızın nasıl bir tarih olduğunu biliyorum, ama yine de arada sırada beni şaşırtıyor. Bu sözcülük rolünden şikayet etmiyorum. Sonuçta, bir din adamı görevi gibi kutsal görev değil, ben de bütün zamanımı sözcülüğü tekelime almakla geçirmiyorum. Çok fazla insan var, ama pek gladyatör yok. Eğer gladyatörlerden biriysem, gidip savaşmaktan başka ne yapabilirim?

Şarkı sözlerinde hem isyanı hem de barışı yüceltiyorsun. Bu ikisinin bağdaşabileceğine hakikaten inanıyor musun?

Bizim istediğimiz, ne pahasına olursa olsun barış değil, hakların eşitliği ve adalet. Bütün kalbimle barış çağrısı yapabilirim, ama eşitlik ve adalet olmadan barış asla gelmeyecektir. Amadou Diallo evraklarını polise göstermek için elini cebine götürdü diye aynasızlar tarafından delik deşik edildi. Bu adalet madalet değil, üniformalı mafya. Her şeyi yıkmayı salık verebilirim, kurtarılacak hiçbir şey yok diyebilirim. Ama bu dünyanın havaya uçurulmasını da o kadar istemiyorum. Ayrıca, çatışmadansa insanların birbirleriyle iyi geçinmesine mizacım daha yatkın. Her ne kadar Malcolm X'in sözlerine hassasiyetim olsa da... Her neyse, sonuçta, prensiplerine bağlı kalmak gittikçe zorlaşıyor. Prensiplerine bağlı olduğunu sanıyorsun, sonra bir gün geliyor, ailene saldırıyorlar, ve birden, ne yasa ne kural kalıyor, her şey mümkün oluveriyor, en kötüsü dahi.

Marvin Gaye ya da Bob Marley karizma sahibi insanlardı; rap genellikle bu geleneği arsız bir narsisizme dönüştürdü. Sen egonla aranda nasıl bir sözleşme yaptın?

Bir süre önce onu kenefe kilitledim... Olaylara bakışım çok basit ve çok gerçekçi. Bu dünyada seni göklere çıkaranlar, aynı zamanda seni kırıp parçalayabilirler de. Şunu asla unutmuyorum: Seni eğer Kudüs'te karşılayıp ağırlıyorlarsa, bir gün daha iyi çarmıha germek içindir. Müzik sanayii, bütün bu Hollywood tarzı numaralar yanılsamadan başka bir şey değil. Parmağını şaklatıp gerçekliğe dönmek oldukça kolay. Bu koşullarda, egomun bana yasalarını dayatmasının yolları yok. İktidarı egonun ele geçirmesine izin vermek, tek başına bir gemi ambarına kendini zincirlemenin en güzel yolu olurdu. Roma imparatorlarının neredeyse hepsi bundan ölmüşler. Her şeyi denetleyen, iktidarın ve yasaların anahtarlarını ellerinde tutan senatörlermiş. Bir imparatorun kadir-i mutlak olduğuna inanmaya başladığını gördükleri anda, onu öldürmek için komplo kurarlarmış.

Köklere dönüş hareketiyle, world music'deki voodoo füzyonu hakkında ne düşünüyorsun?

Boukman Eksperyans benim favori gruplarımdan biri. Boucan Guinin, Kampech, Koudjai de... Bu müzik hareketini seviyorum. Haiti'de "kökler" dediğiniz zaman, bu "roots", "folk" anlamına gelir. Her şeyin temelinde davulun olduğu, kökenlerimizin dünyası... "Kökler"in müziği Haitililer için geleneğe dönüş demektir. Davul çalmaya başladığında, Haitililer yerlerinde duramazlar. Bu onların tarihi, onların titreşimi. Gitar çaldığımda ya da şarkı söylediğimde bana esin veren de bu titreşim.

Kendini Afro-Amerikan kültür akımının bir parçası olarak mı görüyorsun? Yoksa, çalışmalarını sadece bu açıya yerleştirmek sana bir ayrımcılık biçimi gibi mi geliyor?

Bu tür sorular hep insanın bertaraf etmekte zorlandığı bir yığın tuzakla dolu oluyor. Karayib kökenli insanların çoğunluğu için olduğu gibi, Afrika benim için de bir beşik. Geri kalandan kendini ayırmaya gelince... Soruna cevap olacak mı emin değilim ama, bir metafor kullanacağım. Bir asansörle yukarı çıktığımı farz et. Kravatlı, takım elbiseli üç beyaz içeri giriyor. Beni tanıyorlar ve kahkahalarla gülüyorlar : "Waouh! Wyclef, son şarkına bayıldık!" Herifler asansörden iniyor, asansör yukarı çıkmaya devam ediyor. Birkaç kat sonra, üç başka herif asansöre biniyor. Kafalarında koca beyaz kukuletalar var, tek kelime etmeden gözlerini bana dikiyorlar. Çoğu zaman bu üç herifin deminki üç herif olduğu hissine kapılıyorum. Ku Klux Klan kukuletalarının altında, sabahleyin seni selamlayan, akşam olunca da bir ağaca asıp sallandıran köşedeki bakkal var. Bu hikaye de tıpkı kölecilik gibi, öyle görünmemesine rağmen, hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmayacak. Bunu anlatmak için hâlâ sayfalarca yazmak gerekecek.

Fugees'le konser vermek için, yıllar sonra, 97 senesinde Haiti'ye gitmiştiniz, orada nasıl karşılandınız?

Daha Mais-Gaté havaalanına indiğimiz andan itibaren tam bir çılgınlıktı. Kalabalık müthiş coşku doluydu, etkileyiciydi: Tam 80 bin kişi vardı! Böyle bir şey daha önce orada hiç olmamıştı. Haitililer tarafından gurur duygusuyla karşılandık, çünkü benim kendileri gibi olduğumu, onlarla aynı tarihten geldiğimi, onlar gibi, bir parça yiyecek bulabilmek için yalınayak Porte-au-Prince sokaklarında dolandığımı biliyorlar. Her ne kadar bugün hayatım, bir zamanların o sefalet içindeki küçük çocuğunkinden çok farklı olsa da, nereden geldiğimi asla unutmadım. Beni en çok etkileyen, bizi görmeye gelen o çok yoksul insanların bizden asla para istememeleri oldu. Halk en akıl almaz, en insanlık dışı yoksulluğun içinde yaşasa da, gururunu koruyor. Bu konseri vermek istedim, çünkü Haiti kalbimde hep bütün canlılığıyla varlığını sürdürüyor. Eskiden, ABD'de, Haitililer isimlerini ya da milliyetlerini söylemeye korkarlardı. Biz şarkı söylemeye başladığımızdan beri, ülkelerinde baskıya ve açlığa mahkum oldukları halde ABD'nin geri püskürttüğü masum sığınmacılardan söz ediyoruz. Bugün tanınmış ve ünlü olmamız, yaşadıkları krize şiddet dışı çözüm yolları bulmalarında Haitililere yardım etmeye mecbur bırakıyor bizi. Bu mesajı iletmek istedik. İlk solo albümüm "Carnival"da, doğrudan Haitililere seslenebilmek için kreol dilinde sözlere yer verdim.

Soul sayesinde, siyah halkın acısını anladım, köleciliği etimde hissettim, pamuk toplayıcılarının yakarmalarını işittim. Soul'un gücü, bu arka planı aynı zamanda şenliğe davet ederek ortaya koymayı bilmesinde yatıyor. Kökeninde rap de böyle bir işlev görüyordu.

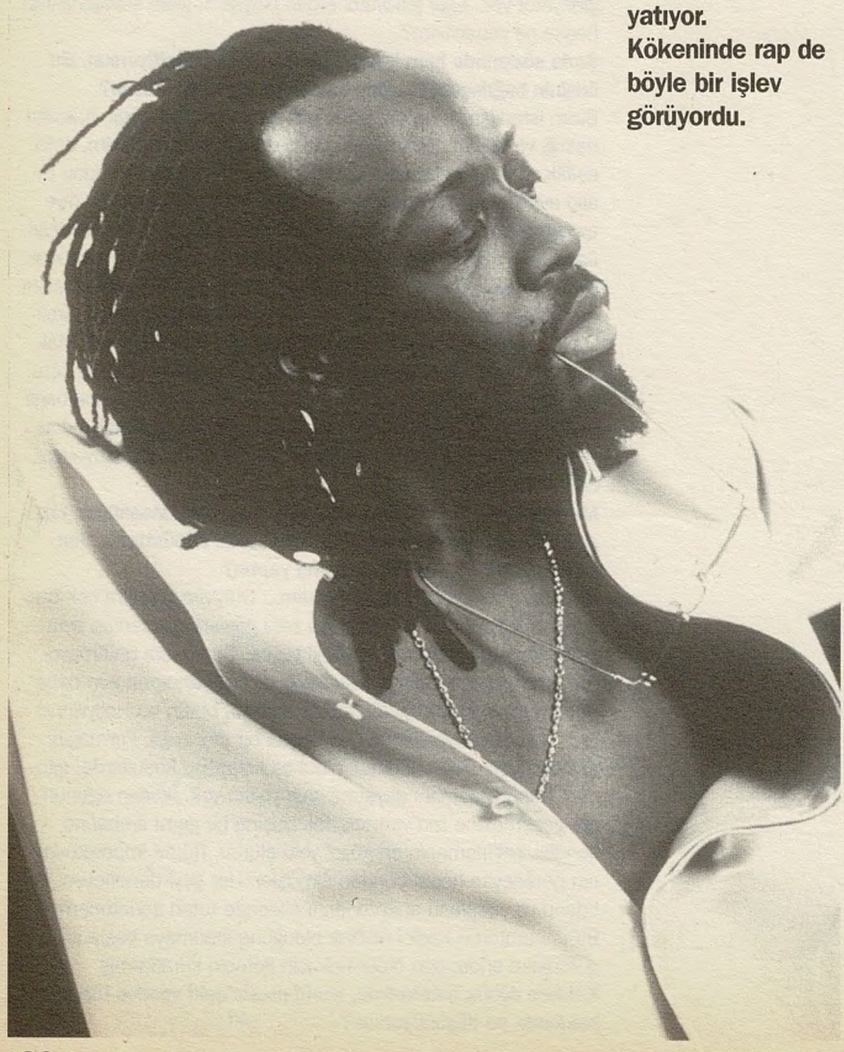

Haitililer için somut olarak ne yapabilirsiniz?

Ülkeme gidip "tamam arkadaş, şu 500 bin doları masaya koyuyorum ve bir hastane yaptırıyorum!" demenin bir işe yarayacağını sanmıyorum. Mesele bu değil, Haiti'de hastaneler var. Mesele şu: Kim burada tedavi olabiliyor? Mesele sokaklardaki küçük bir çocuğa 10, 20 ya da 100 bin dolar vermek değil, onun okula gidip, iyi bir eğitim alıp, benim yapabildiğim gibi geleceğine sahip çıkabilmesini sağlayabilmek. Ülke içindeki ve ABD'deki Haitili diasporasında toplumsal inisiyatifleri destekliyor, onlara önayak oluyoruz.

Havaalanında seni karşıladığında baban, seninle gurur duyduğunu ve senin "asla Amerikalı olmayacağını" söylemişti. Kimilerinin dediği gibi, kendini Haiti'deki ABD elçisi ya da ABD'deki Haiti elçisi gibi görüyor musun?

Bana yakıştırılan bütün bu sıfatlar beni güldürüyor. Gerçeklik, günün sonunda, piyanomun başına oturduğumda ve şarkı yazdığım zamanlarda. Ama, sesini çıkaramayan insanlar adına, kendimi onların sözcüsü gibi hissettiğim de doğru. Sadece Haiti de değil: Zaire'ye, Güney Afrika'ya da gittik, benim için hepsi aynı gerçeklik. Kendimi bütün dünyadaki göçmenlerin, sığınmacıların tarihine sıkı sıkıya bağlı hissediyorum; Haiti, dünyayı değiştirmekte olan bu tarihin parçalarından biri sadece.

Amerikalılar "demokrasiyi yerleştirmek" için Haiti'ye çıktıklarında, New York Times'da, voodoo kültürü tamamen ortadan kalkmadan Haiti'de demokrasinin asla gelişemeyeceğini öne süren bir başyazı yayınlanmıştı.

Voodoo çok derin bir şey ve televizyonlarda görülenle kesinlikle alakası yok. Voodoo'yla insanları korkutmak istiyorlar, çünkü insanlar mistik şeylerden korkuyor. Ama voodoo, bu halka cesaret ve güç veriyor. Örneğin, 1804'de Napolyon'un ordularına karşı Haiti'nin bağımsızlık savaşı sırasında, Fransızların siyah kölelerden çok daha fazla silahı vardı, ama yine de, Haitililer dünyanın en güçlü ordusunu yendiler: Silahtan başka bir şeyin de yanlarında olması gerekiyordu. Bu, Haitililere rehberlik eden, onlara yol gösteren bir güç, manevi bir titreşim. Daha sonra, Duvalier'ye karşı olan da aynı şey. New York Times, voodoo olduğu sürece Haiti'de demokrasi yerleşemez derken, onların sistemleri Haiti'yi tam olarak denetimi altına almadıkça ve Haitililerin kültürünü yok etmedikçe "demokrasi" olamaz demek istiyor sanıyorum.

Uzun süreden beri ABD'de yaşıyorsun ve pek çok kişinin, cumhurbaşkanı Aristide'i iktidardan indiren ABD müdahalesinin, aslında Amerikalıların ülkeyi ikinci kez işgal etmesi (ilk işgal 1919'da olmuş ve uzun bir gerilla mücadelesi sonunda 34'de bitmişti) anlamına geldiğini düşündüğü bir zamanda ülkene döndün...

Veletler bile bu soruya cevap verebilir. Port-au-Prince'deki okuma yazması olmayan cahil bir dilenci dahi Amerikalıların ne istediğini gayet iyi biliyor: ABD Vietnam'a, Kore'ye, Körfez'e gitti, niçin? ABD Haiti'yle ilgileniyorsa, sebepsiz yere değil tabii, hele hele sadece "insanî" nedenlerle hiç değil... Ben dünyaya açığım, ABD'de yetiştim, ama aynı zamanda, Haitiliyim, dolayısıyla da doğal olarak yurtseverim. Haitililerin mücadele geleneği içinde yer alıyorum. Yerimizden yurdumuzdan edildik, sürüldük, sonunda bugün, diasporadaki Haitilileriz. Malcolm X Haitililer için "siyah yahudiler" diyordu.

Çeviren: **S.İ.**

Coil

Coil, Current 93, Nurse With Wound... "Derin yeraltı"nın üç önemli topluluğu. Hepsi yakın arkadaş, yardımlaşıyorlar, zaman zaman iç içe geçiyorlar. Hepsi okültist, simyasever, metafiziğe, "ruhlar alemi"ne meraklı. Yakın akrabaları, William Blake, Aleister Crowley, William S. Burroughs. 80'lerin, 90'ların acid - rave - ecstasy kültürünün, endüstriyel müziğe uzanan yolun orta yerinde onlar duruyor. Yaptıkları her şey, Coil'den John Balance'ın dediği gibi, "özgürleştirici bir bakış için". "Nasıl"ını, arada Balance'a bağlanarak, Halil Turhanlı'dan öğreniyoruz...

Meleklerin dünyasına açılan kapı

Coil, Current 93, Nurse With Wound. İngiliz yeraltı müziğinin bu üç topluluğu arasında birçok noktada ortaklık var: Aynı duyarlılığı paylaşıyor, gizli bilgiye, saklı coğrafyalara, pagan geçmişe, okült simyaya, toplumdışı sanata, dekadan sanatçılara, lanetli karakterlere büyük ilgi duyuyorlar. Simyacıların bazı maddeleri altına dönüştürme formüllerinden, gizli kardeşliklerin ritüellerinden, gerçeküstücülerin otomatik yazı yöntemlerinden müzik yaratmada yararlanıyorlar. Bu toplulukların üyeleri, birbirlerinin albümlerine katkıda bulunuyor, sık sık ortak çalışmalar gerçekleştiriyorlar.

Sonik simyacılar

Coil, John Balance'ın projesi olarak doğmuştu. Psychic TV üyeleri Peter Christopherson ve Geoff Rushton içinse ancak ardakalan zamanlarında ilgilendikleri bir "yan topluluk"tu. Genesis P. Orridge ile anlaşmazlığa düşüp Psychic TV'den koptuktan sonra Coil'e "tam zamanlı" birer üye olarak katıldılar. Fakat Rushton bir süre sonra ayrılınca, onun yerini Stephen Thrower aldı. Bu üçlü topluluğun nüvesini oluşturdu.

Coil, halka, kangal, kıvrılmış boru anlamlarına geliyor. Fakat bu sözlük anlamlarından çok daha derinde, karşılığını okült ve simyada bulan bir dizi simge Coil. Gizli evrenin, itaatsizliğin, Deccal'ın, uyuşumsuzluğun, atonalitenin, ölüm tanrısı Tanatos'un, Thelema'nın (iradenin) simgesi. Coil'in ilk albümü "Scatology" 1985 yılında yayınlandı. O günden bu yana, sonik simyacılar olarak müzik çalışmalarını sürdürüyorlar. Tıpkı bir zamanlar gece gündüz demeden bazı maddeleri altına dönüştürmeye çabalamış olan simyacılar gibi, onlar da hiç işlenmemiş kaynaklardan şimdiye değin hiç işitilmemiş sesler elde etmeye çalışıyorlar. Fas'ta yaşadıkları cinsel deneyimlerin de büyük ölçüde yansıdığı "Scatology" albümlerine Clint Ruin ve (Virgin Prunes'den) Gavin Friday katkıda bulunmuşlardı. John Balance bugün, "Scatology"nin bir "amphetamania" albümü olduğunu, bol bol uyarıcı alarak yaptıklarını itiraf ediyor.

İki yıl sonra çıkardıkları "Horse Rotorvator" albümlerinde "Scatology"deki düşüncelerini geliştirdiler. Müzik, simya ve ritüel arasında kurdukları bağları kuvvetlendirdiler. Aslında bu albüm Balance'ın gördüğü bir karabasan imgeden doğmuştu: Mahşerin dört atlısı, atlarını öldürmüş ve onların çene kemiklerini yeryüzünü sarsan bir makine yapmada kullanmışlar. Karanlıkta alev alev yanan at çeneleri, çenelerden yandıkça kan damlamaktadır.

Elektronik ses kolajları ve Ortadoğu müziğine özgü bazı telli çalgıların pes sesleriyle dokunmuş "Horse Rotorvator" albümünde ölüm, diriliş, suret değişimi temalarını işliyorlardı. "Scatology"de Fas'a yaptıkları yolculuğun izlenimleri, orada yaşadıkları cinsel deneyimlerin etkileri vardı. "Horse Rotorvator"da ise Meksika'da geçirdikleri birkaç haftanın etkisi hemen farkediliyordu. Azteklerin kurban törenleri, ölüler günü... Bu albümü yaptıkları dönemde, John Balance AIDS hastası bazı arkadaşlarının ölümlerini Meksikalıların perspektifinden değerlendirmiş: "Ölümleri boşuna değil. Ölüyorlar ve ölümleriyle dünyanın dönmesini sağlıyorlar."

Albümdeki "Ostia" adlı parça Pasolini'nin öldürülmesinden yola çıkarak yazılmıştı. "Golden Section"da ise BBC muhabiri Paul Vaughan, Mevlana'nın ölüm hakkındaki düşüncelerini özetliyordu. Albümde ayrıca, Leonard Cohen'in "Who By Fire" adlı parçasını radikal bir biçimde yorumlamışlardı.

Karanlık dehlizlerden, yeraltı odalarından yükselen sesler, sis düdükleri, ambülans sirenleri, gonglar, volkan gibi patlayan perküsyonlar, kayıp ırkların ilahileri... Bu ürkütücü ve atmosferik müzik yetmezmiş gibi, dipte de Aleister Crowley'nin sesi duyuluyordu. Canavar 666 hipnotik bir tonda tekrarlıyordu: "Om, om, om..."

Coil'in müziğini "endüstriyel" kategorisine sığdırmak mümkün değil. Synthesizer ve loop'larla örülen bu müzik, primitif vurmalı çalgılarla bütünleniyor. Teknoloji ve atavistik çalgıların kaynaşmasıyla pagan duyarlılık kazanan bir müzik. Coil, remiks yapmayı (yeniden karıştırmayı) seven bir topluluk. Bu onlara müziklerini bozup yeniden kurma ve bir anlamda oyun oynama imkanı veriyor. Bu nedenle, Coil müziği daima bir tasarı olarak kalıyor. Hiçbir Coil albümü tamamlanmış, nihai biçimini almış değil.

Burroughs'un meşum dünyası

1995'de Stephen Thrower topluluktan ayrıldı. Aynı yıl, Trent Reznor'ın sahibi bulunduğu plak şirketi Nothing Records ile anlaştılar ve "Backwards" albümleri bu etiketle yayımlandı. Bu albümle sesleri iyiden iyiye çarpıttılar, bir hayli eğreltiler. Bozma (distortion) tekniğini sonuna değin kullandılar.

"Backwards" albümlerinde William Burroughs ile de işbirliği yaptılar. Aslında bu onların Burroughs ile gerçekleştirdikleri ilk çalışma değildi. Ministry topluluğunun "Just One Fix" adlı parçasının videoklibini Coil üyeleri gerçekleştirmiş ve orada Burroughs'u görüntülemişlerdi. (Özellikle Peter Christopherson, Throbbing Gristle döneminden beri Burroughs'un meşum dünyasına büyük ilgi duyuyor). Burroughs, "Backwards"da yer alan parçalardan birinde, hiçbir dilde bulunmayan sözcükler kullanarak gözle görünmeyen bir dünyanın yasalarından ve işleyişinden söz ediyordu. Coil'in müziği eşliğinde bir "mega mesel" anlatıyordu. Sımsıkı kapalı bir alanda (belki de Interzone'da) yaşayan ve gizli bilginin anahtarını elinde tutan bir bilge ya da elli küsur komplo kuramını aynı anda üretebilen nihai evrede bir paranoyak.

Öte dünyalara ait tınılar

Coil üçlüsü, müziğe yaklaşımlarını açıklamada "sidereal" sözcüğüne başvuruyor. Hem "yıldızlara ait", hem de "yan gerçek" anlamlarına gelen bu sözcük, onların müziği hakkında gerçekten önemli ipuçları veriyor. Düşüncelerinden ve sanat anlayışından büyük ölçüde etkilendikleri okültist ressam Austin Osman Spare'den ödünç aldıkları "sidereal" sözcüğü, onlar için bir yandan sesin yıldızların devinimlerine göre değişmesini, beri yandan da müziğe ve ses kaynaklarına farklı açılardan yaklaşarak değişik tınılar bulmayı ifade ediyor. Spare'in imgeler düzeyinde kullandığı bu kavramı Coil, sesler, tınılar dünyasına taşıyor.

"Sidereal" sözcüğü, Spare'in hermetik sanatını kavramak isteyenler için bir tür anahtar işlevi görüyor. Spare, bu sözcüğü birkaç anlamda kullanmış. Bir anlamıyla, bazı psiko-nörotik hastalıklarda rastlanılan geniş ve keskin algı gücünü ve bu güç sayesinde tek bir nesnede çok sayıda imge görebilmeyi ifade ediyor. Böylesine geniş ve keskin bir algı gücü, olağan ve ortalama algıyla biçimlenen yerleşik anlayışa göre çirkin ya da kötü olarak nitelendirilmiş olanı yeni bir estetik

değere dönüştürebiliyor.
Spare, 1930'larda bir anamorfik çarpıtma tekniği geliştirmişti. Buna göre, çizdiği kusurlu figürler, çarpıtılmış imgeler belirli ve özel bir açıdan bakıldıklarında kusursuz görünüyorlardı. Bu tekniği "siderealism" (yangerçekçilik) olarak adlandırmıştı. Coil, bunu müzikal düzeyde gerçekleştiriyor. Daha açık bir anlatımla, müziği çarpıtılmış ve bozulmuş seslerle yeniden tanımlıyor. Spare, varlıklarını sidereal sözcüğüyle açıkladığı ve içinde yaşadığımız dünyaya ait olmayan tuhaf yaratıkları, ruhları, hayaletleri resmetmişti. Onun özel dilinde sidereal, başka dünyalara, uzak gezegenlere, yabancı evrenlere ait olmayı da ifade ediyor. Coil de, ortalama kulağın duyamadığı, öte dünyalara ait tınıları işitilebilir kılma çabalarını açıklamada aynı sözcüğe başvuruyor.
Spare'in bir varoluş biçimi olarak "sallantıda olma"dan ya da "iki esriklik arasında askıda kalma"dan söz ettiği biliniyor. Bu sözlerle bir ruhsal ve zihinsel aşkınlık evresini, bir trans halini anlatmak istemiş. Trans halindeyken yaptığı resimleri ise, "otomatik yapıtlar" olarak nitelemiş. G. Bernard Shaw, Spare'in büyüsünün "normal bir insan için çok kuvvetli" olduğunu söylemiş. Benzer bir uyarıyı Coil'in müziği açısından da yapmak gerekiyor: Dikkat! Yerleşik tınılara alışmış kulaklar için çok kuvvetli bir müzik!

Rave: Kutsal seremoni

Coil, 1983 yılında Berlin Atonal Müzik Festivali'nde, John Gosling'in Zos Kia adlı topluluğuyla birlikte bir performans gerçekleştirmiş ve bu işbirliğinin canlı kayıtlarından "Transparent" albümü doğmuştu. Albümü oluşturan canlı kayıtlara Aleister Crowley'in, Charles Manson'ın sesleri de eklenmişti. "Transparent", tedirgin eden, ama büyük ölçüde heyecan da veren bir albümdür.
Coil üçlüsü, 1995 yılında yayınlanan "Sound of Music" albümlerinde Derek Jarman'ın "Mavi" ve "Avebury'ye Yolculuk" adlı filmleri için yapmış oldukları müziklere de yer vermişlerdi. Özellikle "Mavi" için yapmış oldukları müzik, Jarman'ın tutkuları simgeleyen mavi bir fonda ölümü sorguladığı, hayatla hesaplaştığı bu vasiyet filmini daha da şiirselleştirmişti. Coil, ayrıca, Jarman'ın Shakespeare sonelerindeki homoerotizmi okuma girişimi olarak niteleyebileceğimiz "Meleksi Konuşma" filmine müziğiyle katkıda bulunmuştu.
Coil, Londralı bir topluluk. Onlar da, tıpkı William Blake ve Thomas De Quincey gibi, saklı Londra'yı keşfetmeye çalışıyor, şehrin henüz büyüsünü yitirmemiş köşelerinde geziniyorlar. Gölgelerin Londra'sında, noktürnel Londra'da, ürkütücü gecenin şehrinde. Londra'nın psikocoğrafyasında dolaşıyor, şehrin gizli/gizemli tarihini okumaya uğraşıyorlar. Bunun üstesinden gelebilmek için de bilinç uyarıcı maddelerin yol göstericiliğinden yararlanıyorlar. Örneğin, "Lost Rivers of London" (Londra'nın Yitik Nehirleri) adlı parçaları, bu saklı coğrafyada drug'ların rehberliğinde yaptıkları keşif yolculuklarından doğmuş.
Coil'in müziğinde drug'ların önemli bir yeri var. "Scatology" albümlerinden başlayarak müziklerini yaratmada uyuşturucu/uyarıcı/sanrı yaratıcılardan yararlandılar. Örneğin, rave kültürüyle flört ettikleri dönemin ürünü olan "Love's Secret Domain" (Aşkın Gizli Ülkesi) albümlerini LSD ve özellikle de ecstacy (MDMA) etkisi altında gerçekleştirmiş oldukları sır değil.
Bruce Eisler, 1990'larda rave kültürünü ateşleyen ecstacy'nin etkilerini şu sözlerle özetliyor: "Evinizde, daha önce varlığından haberdar olmadığınız bir odaya açılan gizli bir kapı keşfediyorsunuz. Bu odada hem iç(sel) deneyimleriniz, hem de başkalarıyla ilişkileriniz büyülü bir biçimde dönüşmüş görünüyor. Hayatınızdan hoşnut, kendinizle barışık hale geliyorsunuz. Aynı zaman-

Elektrik süpürgesi

Coil projesi başlarken saikleriniz nelerdi?
John Balance: Kişisel araştırmalarımız ve takıntılarımız için bir araç olarak düşünmüştük. Kızdırmak, esin vermek, yaratmak ve şaşırtmak için acayip bir arzumuz vardı. Gerçeklik dünyasında tam bir güvensizlik uyandırmayı hedeflemiştik.
Grubu oluşturan koşullar nelerdi?
Gençlik nihilizmi. Üzerinde "Kaosun Başmelekleri", "Daimî Harekette Düş Çemberleri" yazılı posterlerimiz vardı. Bazı laflar çok zekiceydi, hayvanî bir şiirsellikleri vardı. O dönem bir sürü insan bunlardan etkilenmişti. İşlenmemiş, ham bir şiirdi. Dönemin sahnesi çok nihilistikti. Death Trip tipi bir camia vardı, çok yaratıcıydılar. Skin Two kulübü de o sıralarda açılmıştı. Benim üyelik numaram 12'ydi. Bütün hikaye oradan başladı. Acayip "acid speed"di, etrafta acayip tuhaf tipler dolaşırdı. Nurse With Wound da buralardan çıktı.

Büyük çoğunluk denetim söz konusu olmadığında hareket kabiliyetini yitiriyor. Biz bireylerin kafalarında fikirleri, idealleri güçlendirmeye, özgürleştirici bir bakışı ifade etmeye çalıştık.

Toplumumuzdaki zihinlerin denetimi için ne diyorsunuz?
Toplumu, denetim altında tutulanlar ve tutanlar diye ikiye ayırabileceğimize inanıyorum. Bundan illa belli politikaları, devleti, medyayı anlamamız şart değil. Toplum, denetim söz konusu olmadığında kendini güvenlikte ya da kurallara uygun hissetmiyor, büyük çoğunluk hareket kabiliyetini yitiriyor. Sorumluluğu başkalarının almasına gönüllü olarak rıza gösteriyorlar. Bu onların istediği bir şey. Diğer yandan, özgürlüğü gerçekten isteyen insanlar var. Ama bu durumu elde etmek ye de sürdürmekte zorlanıyorlar. Bitmeyen bir mücadele bu. Crowley'den alıntılarsak: "Varoluşun bedeli ebedî savaştır." Biz bireylerin kafalarında fikirleri, idealleri güçlendirmeye, yaratıcı bir varlığı göstermeye, özgürleştirici bir bakışı ifade etmeye çalıştık. Bizim görüşümüz bu. Vaaz vermiyoruz. Tevazuyla bir dönüm noktası oluşturmayı amaçlıyoruz. Müziğimizi ve düşüncelerimizi her zaman kendi deneyimlerimizin, kavrayışlarımızın üzerinde temellendiriyoruz. Kendimiz için yaratıyoruz. Müziğimizin bir işlevi var. Bu, eğlence olabilirdi. Seyircileri öldürmek olabilirdi. Buradaki anlamda, bu bir ritüel müziği. Müzikal bir elektrik süpürgesi bizimki, süprüntüleri temizlemek için.
Ritüel ya da büyü şeytanla özdeşleştiriliyor...
Tekelleşmiş bir düşünceyi korumaya çalışıyorlar, dolayısıyla bunun dışındaki her şey kötü, şeytan işi ve cehennemlik addediliyor. Din propagandası aslında. İngiltere'nin güçlü pagan kökleri var, kilise bunları hep yok etmeye çalışmış. Pagan tapınaklarını etkisizleştirip yerlerine kiliseler dikmişler, cadıları yakmışlar, dinî zulme girişmişler. Onları öldüremedikleri zaman, insanları pagan mirasından uzaklaştırmak için alay ve korkutma taktikleri kullanmışlar. Şeytan, doğa tanrılarının hıristiyan adaptasyonu: Pan, Cernunnos, boynuzlu tanrılar, ki falliktirler. Hıristiyan kilisesi hiç o kadar cinsel olmadı, pagan eğilimlerin su yüzüne çıkmasına izin verilen yerler dışında, tamamen bastırmak zordu çünkü. Şeytan, pagan cinselliğinin temsili; hıristiyan icadı olarak görüldüğünde bile insanların onun cazibesine kapılmaları bundan.
Kılıç imgesi birçok Coil parçasında var. Bu da fallik bir sembol değil mi?
John Balance: Fallik sembol olsun diye kullanmadık biz onu. Freudyen bakarsanız tastamam öyle ama, büyücülükte öyle değil. Mesela "How To Destroy Angels"daki kılıç sesleri Mars'ı temsil ediyor, dinamizmi, pozitif değişimi taşıyan bahar ve savaş tanrısını. Kılıç, arzu, irade, gücün sembolü.
Crowley, Burroughs, Spare gibi insanların üzerinizde büyük etkileri var...
John Balance: Spare, bilinçaltı bölgesine doğru devrine göre erken ve dahice bir keşif yaptı. Şahsi "tutkular alfabesi"ni güçlü, tıkır tıkır çalışan bir şaman büyücülüğüne doğru genişletti. Crowley, bir öğretmen, bir katalizör, "insan ilgisi"yle yüklü bir figür, nadir bulunan bir kişilik olarak önemli. Olağanüstü bir felsefe ve tavır yüklü bir hayat modeli sundu. Bilgi için, doğru bildikleri için sürekli bir arayış halindeydi. Hıristiyanlık sonrası insanı pagan mevkiine yükseltti: "Her kadın ve her erkek bir yıldızdır." Fransız biyolog ve matematikçi Réne Thom'un yapıtlarının da peşindeyiz. Çok kötülenmiş bir katastrof teorisi vardı.
"Love's Secret Domain" albümünün ardındaki fikirler neler?
Elektrik ve uyuşturucu maddeler. Fiziksel duygular, titreşimler hakkında, enerji hakkında bir albüm. Bir erken dönem dekadan elektronik kabare albümü olsun istemiştik, Tesla gibi. Tesla, Berlinli bir gruptu, bu işin mucitlerindendi. Bazı insanlar bu albümü sevmedi, çünkü dediklerine göre içinde "disco" unsurları varmış. Halbuki biz house ya da dance yapmaya çalışmamıştık. Ta "Horse Rotorvator" zamanlarında dance dinlemeye başlamıştık, ama albümlere bulaştırmamıştık. Bu ritmik dalga çok moron işi. Maksadımız plaklarımızın "saykoaktif" olmalarıydı, maddelerle beraber yürümeleriydi. Başlıktan tutun, bütün ayrıntılar bunu gösteriyor zaten...
Başta siz, Nurse With Wound, Current 93, neden İngiliz underground'u ezoterizmle bu kadar ilgili? Kendinizi İngiliz mistik geleneğinin takipçisi gibi görüyor musunuz?
Ben görüyorum, zaten bu yüzden Julian Cope'un son işlerini beğeniyorum. Kendisine ur-pagan diyor, ben de aynen öyleyim. Bu mistik geleneğin bir devamı, işi William Blake'e kadar götürebilirsiniz...

Çeviren: ***Merve Erol***

da, bu odaya giren herkes canayakın oluyor."
Ecstacy, psikedelik bir madde olmakla beraber, doğurduğu bazı etkiler bakımından LSD'ye benzediği kabul ediliyor. Coşku verici, canlandırıcı. Müzik ve dansla birleştiğinde yaklaşık trans hali yaratabiliyor. Bu açıdan bakıldığında, geceyarısından gündoğumuna değin süren 1990'ların ecstacy partileri, rave'ler kabile ritüellerine, bazı dinsel ayinlere ve elbette, 1960'ların asit testlerine benziyorlardı. John Balance, bu benzerlikten dolayı, rave'ler için "kutsal seremoniler" nitelemesini kullanıyor.

Bilinci genişletmek

Annie Anxiety ve Marc Almond'un da katkıda bulundukları "Love's Secret Domain" albümünün dokusunu ecstacy'nin işitsel düzeydeki yansıması olan, ecstacy etkisiyle karşılıklılık (correspondance) ilişkisi içinde bulunan acid house vuruşları oluşturuyordu. Albüme katkıda bulunan müzisyenler arasında This Heat adlı avantgardist ikiliden tanıdığımız Charles Hayward'ın da bulunduğunu belirtmeden geçmeyelim.
Coil'in yoğun drug deneyimlerinden doğan bir diğer albümü de "Time Machines" (Zaman Makineleri). Dört bölümden oluşuyor. Bunlardan her birine farmakolojik bir başlık, yani bilinç yükseltici/genişletici bir drug'ın adı verilmiş. Coil üyeleri zaman algısını değiştiren, zaman içinde yolculuğa çıkmayı sağlayan ve başka boyutlarda yaşamayı mümkün kılan bu kimyevi maddeleri "yolculuk kapsülleri" olarak da adlandırıyorlar. "Zaman makineleri"nin ya da "yolculuk kapsülleri"nin yardımıyla yarattıkları bu müzik, La Monte Young'ın tek bir pes tonu sonsuza değin çalma düşüncesinden yola çıkarak geliştirdiği "sonsuz müzik" (eternal music) anlayışından da etkiler taşıyor.
"Time Machine" albümünün kapağında 16. yüzyılda yaşamış okültist/simyacı John Dee'nin meleklerle iletişim kurmada kullandığı sihirli aynasından esinlenerek çizilmiş oval bir disk göze çarpıyor. John Dee, siyah yansıtıcı bir yüzeyi olan bu aynanın gerçekte meleklerin dünyasına açılan bir kapı olduğunu ileri sürüyormuş.

Dünya yıkılırken dev hoparlörden...

Current 93, derin yeraltının bir diğer topluluğu. Gerçekte "tek kişilik proje" olarak tanımlamak daha yerinde olur. Projeyi yürüten ise David Tibet. Coil ve Nurse with Wound üyeleri de Tibet'e önemli katkılarda bulunuyorlar.
1960 yılında Malezya'da doğan ve çocukluğunu bu ülkede yaşayan Tibet, budist tapınaklarındaki mistik atmosferden, buralarda izlediği törenlerden, duyduğu nağmelerden fazlasıya etkilenmiş. Glam rock'un gençlerin hayatlarına egemen olduğu 1970'lerde İngiltere'ye dönmüş. Üniversiteye başladığı yıllarda ise Birleşik Krallık'ta artık anarşi varmış; ülkede Sex Pistols fırtınası esiyormuş. Fakat o, rüzgarın (pardon, fırtınanın) tersi yöne dönerek, endüstriyel müziğin anti-rock tavrını benimsemiş. Tibet, Throbbing Gristle'ın karanlık ve atmosferik müziğinden özellikle etkilenmiş. 1970'lerde bu topluluğun Londra'daki hiçbir performansını kaçırmamış. Genesis P. Orridge ile ancak Throbbing Gristle'ın dağılmasından sonra tanışma imkanı bulmuş ve onun yeni topluluğu Psychic TV'nin ilk albümü "Force The Hand Of Chance"ı gerçekleştiren kadroda yer almış. Aynı dönemde, trans-ambient müzik yapan 23 Skidoo adlı toplulukta da perküsyon çalmış.
Tibet, Psychic TV ile işbirliğini sona erdirdikten sonra, kendi projesini hayata geçirmek için kolları sıvadı. (Bir başka Psychic TV üyesi) John Balance ve Nurse With Wound kurucusu Steven Stapleton'ın da katılımlarıyla bugün Current 93 olarak bilinen topluluk doğdu. Gerçekte, Balance ve Stapleton bu topluluğun daimi üyeleri değiller, fakat Tibet'in bu ilginç projesine her fırsatta katkıda bulunuyorlar. Current 93, Tibet'e okültizmden ve pagan ritüellerden yararlanarak uç sonik deneylere girişme, hermetik bir ses dünyası yaratma imkanı veriyor.
Current 93, 1980'lerde yeraltı müziğinin en önemli albümlerinden birini gerçekleştirdi. "Nature Unveiled" (Peçesi Kaldırılmış Doğa) başlığını taşıyan albüm, "endüstriyel ve neo-gotik sentezi" olarak niteleyebileceğimiz bir müzik içeriyordu. Karanlık dehlizlerden, yeraltı odalarından yükselen sesler, sis düdükleri, ambülans sirenleri, gonglar, volkan gibi patlayan perküsyonlar, kayıp ırkların ilahileri... Bu ürkütücü ve atmosferik müzik yetmezmiş gibi, dipte de Aleister Crowley'nin sesi duyuluyordu. Canavar 666 hipnotik bir tonda tekrarlıyordu: "Om, om, om..."
Tibet, albümde yeralan ve "The Mystical Body of Christ In Chorozaim" (İsa'nın Chorozaim'deki Mistik Bedeni) başlığını taşıyan uzun parçayı, "dünya yıkılırken dev hoparlörlerden duyulacak, dünyayı nihai çöküşünde yelpazeleyecek olan müzik" sözleriyle tanımlamıştı. (Meraklısı için not: Chorozaim, İblis'in doğduğu yer.) Albümün incisi ise, Tibet'in hayranı olduğu Lautréamont'un şiirinden yola çıkarak yazdığı "Maldoror Is dead" (Maldoror Öldü) adlı parçaydı.
Tibet, iki yıl önce Amerikalı yazar Thomas Ligotti ile birlikte ilginç bir albüm gerçekleştirdi.
Poe'nun, Kafka'nın ve H.P. Lovecraft'ın ruh kardeşi olan Ligotti, modern gotik olarak niteleyebileceğimiz roman ve öykülerinde tekinsiz bir atmosfer yaratıyor. Söz konusu albümde Ligotti'nin dört öyküsünü içeren "In A Foreign Town, In A Foreign Land" (Yabancı Bir Kasabada, Yabancı Bir Şehirde) adlı kitabından yola çıkılmış. Albüm kitapla aynı adı taşıyor, CD ve kitap bir arada sunuluyor. Bir bakıma Current 93'nin diğer yarısı sayılan Steven Stapleton da projeye katılmış. Bu karanlık ambient albümü gerçekleştirenlerin bir de önerileri var: "Alçak ses hacmiyle ve akşam çökerken dinleyin."

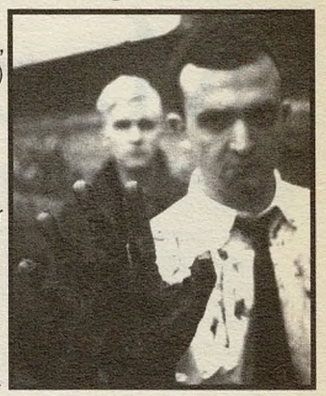

Current 93'nin özellikle son dönem çalışmalarında folk müziği de geniş yer tutuyor. Bu çalışmalarda apokaliptik endüstriyel sesler, folk müziği ve geleneksel çocuk şarkıları, ilginç bir ses dokusu oluşturuyor. Melankolik folk ve gotik elektronika.

Yaralı hemşire

Steven Stapleton, Current 93'nin çoğu albümüne katkıda bulundu. Tibet ve Stapleton aslında ikili olarak gerçekleştirdikleri bazı albümleri de Stapleton'ın topluluğu Nurse With Wound'a (Yaralı Hemşire'ye) destek veriyor. Esoterik kaynaklara yaptıkları göndermeler, apokaliptik imgeler Tibet ve Stapleton'ın müziklerindeki ortak özellikler. Aralarında sıkı işbirliği kurulmasını sağlayan da bu özellikler. Onların müziğinde alacakaranlık bölgesinin metalik tınıları hastane koğuşlarından yükselen iniltilere, yoksul evlerden gelen çocuk ağlamalarına ve ninni seslerine karışıyor. Nurse With Wound'un müziğinde Derek Bailey'nin dinamik gitar doğaçlamalarını çağrıştıran tınılar, bir katedraldeki orgun pes tonlarına eklemleniyor. Stapleton ayrıca "bulunmuş sesler" de kullanıyor, bunlara sıradışı bağlamlar kazandırıyor. Onun gerçeküstücü yazına olan tutkusu, Nurse With Wound'un müziğine de yansıyor. Ampirik gerçekliğin düzeninde belirli kırılma noktaları oluşturan gerçeküstü imgeler, sonik kaosu bütünlüyorlar.

Halil Turhanlı

amblem, logotype, kitap, süreli yayın, broşür, basın ilanı, faaliyet raporu, afiş, ambalaj tasarımları; storyboard, illustrasyon, tanıtım metni vs. kısaca, konumuz "tanıtım, reklam ve yayıncılık ürünleri" bilgi 2491746 2455606 • SECONDAL

Engin Cezzar

Muhsin Ertuğrul'un "Hamlet"i, Nâzım'ın "Ferhat"ı, James Baldwin'in "Giovanni"si, Yaşar Kemal'in "Kürt Memet Ali"si, Haldun Taner'in "Keşanlı Ali"si... Dahası var, "Düşenin Dostu" var, "Hair" var ve daha niceleri var... Gökhan Akçura'nın hazırladığı "Engin Cezzar Kitabı" ve Gülriz Sururi'nin hatıratı "Kıldan İnce Kılıçtan Keskince"nin kılavuzluğunda ve "blind test" bahanesiyle, tarihi dönemeçlere eşlik eden çarpıcı bir hayatın peşine düştük, hoşgörüye sığınıp iki uzun seans yaptık, ahret sualleri sorduk –şansımız varmış, Gülriz Sururi de zaman zaman aramıza katıldı– ve "tarihin konuştuğu adam"ı konuşturduk. Huzurlarınızda Engin Cezzar...

Mazmahor'da doktora

Bülent Ortaçgil - Kaptan
(Oyuna Devam)

Ben denize doğdum sayılır. Denizle korkunç bir göbek bağım var. Daha yürümesini bilmiyordum, Sarıyer'de, Altınkum plajında beni kuma bırakmışlar ve kaybetmişler. Sonra bakmışlar ki, denizde yüzüyorum. Kumda ayağım yanınca ben de denize gitmişim ve yüzmüşüm. *(gülüyor)* Şarkı neydi bu arada?

Bülent Ortaçgil ve Leman Sam'dan "Kaptan".

Hah! Leman'ın sesini tanıdım diyecektim, Bülent'i tanıyamadım. Çok güzel şarkıymış... Bizim gençliğimizde Sarıyer'de Beyaz Park diye bir deniz hamamı vardı. Bir tarafında da kadınlar hamamı. Bizim en büyük keyfimiz denizden gidip, dalıp kadınları dikizlemekti. *(gülüyor)*

Gülriz Sururi'nin kitabında yazıyor: Siz ve dansöz Nana, Tarabya plajında çok dikkat çekermişsiniz. Herkesin gözü ikinizdeymiş.

Aaa, Nana, büyük aşkım! Sarıyer'de eski Canlıbalık vardı, şimdiki iskelenin olduğu yerde. Orada, Nana program yapardı. Hikmet dayım, Nana'nın annesiyle kırıştırırdı. Beni de yanında götürürdü. Nana bana aşık oldu, ben de Nana'ya. Şimdi fotoğrafı kaybettim, ama Nana'nın omuzlarımda resmi var, Tarabya plajında çekilmiş. Ben acayip güzel bir çocuktum. Meraklıların elinden zor kaçardım. *(gülüyor)*

Denizde Nana'yla, Tarzan ve Jane numaraları yaparmışsınız. Öyle anlatıyor.

Yok devenin pabucu! Kim anlatıyor?

Gülriz hanım.

Ciddi mi diyorsun? Yaparmışızdır. Öyle diyorsa öyledir. *(gülüyor)* Ben iyi yüzerdim, 15 yaşında beni Galatasaray kulübüne almışlardı. Ortaköy'de Lido vardı, İstanbul'un tek havuzu. Oraya götürdüler, denediler, iyi yüzdüğümü görünce "yarın yarış var, gel" dediler. 100 metrede birinci oldum. "Amman, muhteşemsin, seni yetiştirelim" dediler. Müthiş bir ikilem oldu hayatımda: Çünkü bir taraftan keman dersi alıyorum, günde sekiz saat keman çalışıyorum. Annem beni eve kitliyor keman çalışayım diye, ben camdan havuza kaçıyorum. *(gülüyor)* Sonra kolejde tiyatro tutkusu başladı. Her şeyi bırakıp tiyatroya verdim kendimi. Veriş o veriş.

Denize dönüş ne zaman oldu? Sizin kaptanlığınız da var galiba.

Denizden hiç kopmadım ki. Ama o zamanlar olimpiyatlara göndermeyi düşünüyorlardı. O kadar heyecan verici değildi benim için. İlk teknemi ne zaman yaptım acaba?

1970'de 14 metrelik bir yat ısmarlamışsınız, 140 bin liraya malolmuş size. 1971 temmuzunda da denize inecekmiş: Ses mecmuasından bir haber.

Nereden buldunuz bunu yaa! *(gülüyor)* Hiç 14 metre teknem olmadı. İkisi 9.5 metreydi, biri 12.5 metre. Şimdi tekne saymadığım başka bir aletle geziyorum. Saatte 25 mil yapan, kendimi pilot gibi hissettiğim bir speed-boat.

Tekneden daha mı zevkli?

Hayır, ama çok süratli. Eskiden yelken basardın, tıkı tık giderdin. Bir yer keşfetmek için, dalmak için, balık için, yaşamak için ideal teknelerdi. Fakat İstanbul'dan Bodrum'a beş buçuk gün sürerdi. Şimdikiyle bir günde gidebiliyorum.

Rahat bir yolculuk oluyor mu?

Rahat, görece bir şeydir denizde. Ben fırtına severim mesela. Düzgün deniz sevmem. Denizle dövüşmeyi severim. Speed-boat pratik tekne; konfor ibadullah, buzdolabından microwave'ine kadar. Ama denizci teknesi değil. Aslında bu yeniyi alır almaz çok ağır bir ameliyat geçirdiğim için, şimdilik yasak bana.

Adı var mı?

Adını Gülriz koydu: Yaz Gülü. İlk teknemin adı Kuma'ydı, genellikle Kuma 1, Kuma 2 gibi isim kullanır denizciler. Ama ben bunu sevmiyordum, ikincisinin adını Kuma Kuma koydum. Üçüncüsünün adı Tango'ydu. Hafif bir "son tango" esintisi geliyordu bazı insanlara.

Bodrum'un hayatınızdaki yeri önemli galiba...

Tiyatroya ara verdiğimiz dönemlerde çok uzun süreler kalırdık denizde. Bodrum'u seçmek bir rastlantıydı. Mavi Yolculuğa gittik ve o kadar büyülendik ki, tekne merakı da o zaman başladı: Özellikle tırhandiller, geleneksel Ege tekneleri, 25 asırlık dizayn... Dünya kadar fırtına atlattım, şu kadarcık bir korku düşmedi yüreğime. Her şey çok ucuzdu o zamanlar. Ama tipiktir: Her şey çok ucuz olduğu zaman cebinde para yoktur. O ucuzluktan yararlanamadık. Metresi bin liraya tekne yaparlardı, yaptıramadık. Üç bin liraya, bahçeli iki katlı eski Rum evleri vardı, alamadık. Ama sonra çalışarak hepsini yaptık.

Bülent Ecevit, Ulus'ta köşe yazıyordu. Mazmahor'a bizimle röportaj yapmaya geldiğinde, beni şöhretimden tanıyordu. 1959'da Hamlet'i oynamıştım, büyük yankı bulmuştu. "Hamlet"ten hemen sonra öğretmen olarak askere gittim. Öğrettiğimden on bin kere daha fazla şey öğrenerek döndüm oradan.

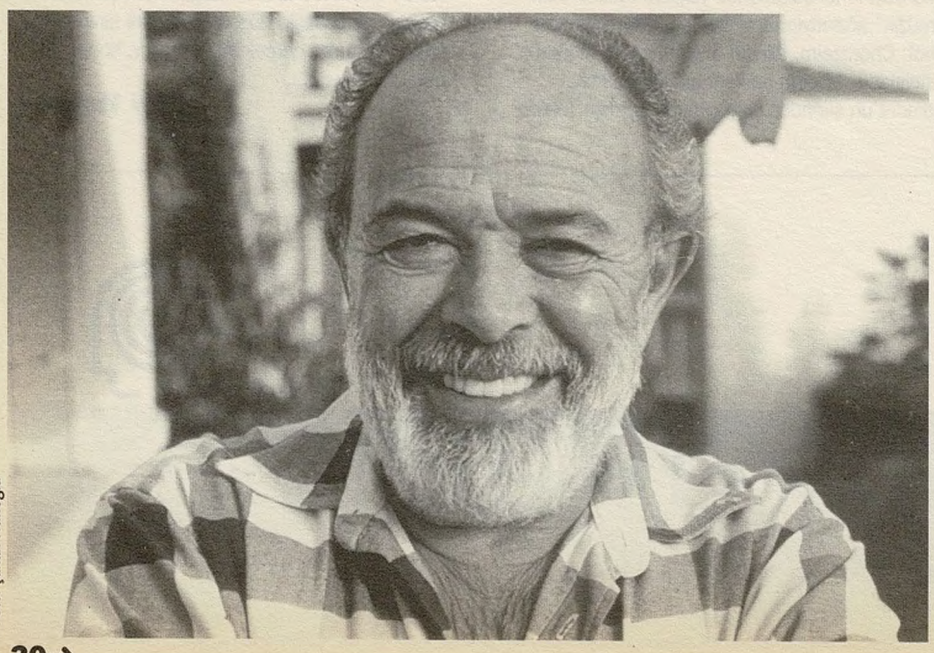

Foto: Şahan Nuhoğlu

Doğan Canku - Takalar
(Sonsuza Dek & Ayrılık)

Biliyorum ama, çıkartamadım valla.

Şiir olarak düşünün.

Nâzım'ın olabilir mi? Değil. Orhan Veli? Değil.

Bir politikacı.

Politikacı ve şair? Bülent'in mi? Evet tabii, Bülent Ecevit'in. İkimiz de Robert Kolej'deniz ama, Bülent benden eskidir. Bizim Bülent'le tanışmamız, ben yedeksubay öğretmenlik yaparken Mazmahor köyündedir.

Mazmahor ne güzel bir isim. Manası ne?

Ne güzel isim değil mi? Kürtçe. Köfte yiyen, köfte seven demek. Ama köftehor değil. Mazmahor... O zamanlar Bülent Ecevit, Ulus gazetesinde köşe yazıyordu. Ve yedeksubayların askerliklerini öğretmen olarak yapmalarının büyük bir savunucusuydu. Mazmahor'a gazeteci olarak geldiğinde, zannedersem beni şöhretimden tanıyordu. 1959'da Hamlet'i oynamıştım, büyük yankı bulmuştu. Zaten "Hamlet"ten hemen sonra askere gittim. Bülent Ecevit de bizimle röportaj yapmaya geldi... Yıllar sonra çalışma bakanı oldu, biz "Keşanlı"yı oynarken tekrar dostluğumuz alevlendi. Almanya turnesinde bizi destek-

ledi, bize otobüs buldu.

Onunla bir gazeteci olarak tanıştığınız zaman, partide yükseleceğini, bugünlere gelebileceğini hissetmiş miydiniz?

Hayır, bilakis çok mütevazıydı, politikacı gibi değildi, tam bir gazeteci, bir şair gibiydi.

Son seçimlerde oy kullandınız mı?

Tabii ki kullandım.

Ecevit'e verdiniz mi?

O benimle benim aramda.

Ama kayıtlara geçmiş oylarınız var. 1965'de Türkiye İşçi Partisi'ne vermişsiniz.

Kesinlikle. Ama şu anda Ecevit'e oy verip vermemiş olmamın bilinmesinin, o dönemde TİP'e oy vermemle aynı ağırlıkta olduğunu sanmıyorum.

70'lerde Ecevit'e oy verdiniz mi?

Kesinlikle. TİP'ten sonra hep Ecevit'i desteklediğim yıllarda.

Mazmahor'a dönelim. Antep'te bir köyde geçirdiğiniz iki yıl nasıl iz bıraktı sizde?

Öğrettiğimden on bin kere daha fazla şey öğrenerek döndüm oradan. Yani ben Türkiye üzerine doktora yaptım Antep'te. Ve adam oldum. Oraya gittiğimde Türkiye gerçeklerinin dışındaydım. Çünkü kolejde yetiştim, Amerika'da dört yıl yaşadım, döndüm, bir hışım gibi Türk tiyatrosunun tepesine indim. Bakın, burası çok önemli. *(gülüyor)* Ondan sonra askere gittim. Ülkenin gerçekleriyle karşı karşıya gelmek, yaşamak ve uzun uzun düşünmek fırsatı buldum.

Belki de Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu politikasının temellerinin atıldığı yer oldu orası.

Kesinlikle. İlköğretim, günde beş-altı saat alan bir şey, güneş battığı zaman kendinle kalıyorsun. Güneş de erken batıyor. Gaz lambası ışığında düşünmek, okumak, yazmak... Hapse girmek gibi bir şey. Çok yararlı olmuştu bana.

Ferit Edgü'nün "O" hikayesini okudunuz mu? Yani, "Hakkari'de Bir Mevsim"i?

Okumadım. Ama tabii, o da benzer şeyleri yaşadı. Ama bir anı kitabına, bir senaryoya sığmayacak kadar hayatımı etkiledi o dönem.

Antep'in merkezine uzak mıdır Mazmahor?

İki buçuk saat. Kilis'le Antep arasında bir köydü. Bir de kaçakçıların kullandığı dağ yolu vardı. Haftada bir, langır langır develerle kaçakçılar geçerdi. "Hocanın tütünü" diye gelir, tütün bırakırlardı bana: Kaçak, sarıkız tütünü... Bir gün Antep'e gideceğim, o yola çıktım, "hocam, bir sigara içimlik yol" dediler, bir paket sigara içtim, yol bitmiyor. Arkama dönüyorum, iz yok. Bir tane çırpı, bir tane ağaç yok. Dümdüz volkanik bir plato, yuvarlak yuvarlak taşlar. Yalnız nefesimi duyuyorum, nefesimden korkuyorum. Bir kaybolma korkusu bastı beni. Ve birden bitti plato. Aşağıda bir yamaç, inanılmaz güzel bir su akıyor. Bir de çoban var, kuzular otluyor. Rahat bir nefes aldım, çobana doğru ilerlerken, bir baktım kuzuların arasından bir sıpa koptu, geliyor bana doğru. Sıpa sandığım şey bir köpek. Bir kangal. Boynunda da çiviler. Daha önceden bana "hoca, köpek gelirse hemen çök" dedilerdi: "Çök, taş ol!" Çöktüm ve taş oldum! Müthiş güzel, kocaman bir köpek geldi, bana bakmaya başladı. Bir tur attı etrafımda, bir de ters tur attı. O kadar iyi oynamışım ki taşı, ayağını kaldırdı, işedi üstüme. *(gülüşmeler)*

Sonra?

Oturduk çobanla bir sigara içtik, "ben Antep'e gidiyorum" dedim. "Ne Antep'i hoca? Sen Suriye'ye gidiyorsun" dedi bana: "Bu yol Suriye'ye gider, aha şurası da mayın tarlası..." *(gülüyor)* Antep'e indim, diğer yedeksubaylarla buluştum, "neyin var, suratın sapsarı" dediler. Aynaya baktım, sahiden sapsarı. Ve sarılık oldum. Korkudan. Resmen korkudan. Gerçi hastanede mikrobik dediler, ama o olaydan tam bir saat sonra sapsarıydım. 15 gün hastanede yattım...

Kürt köyü mü Mazmahor?

Değil, Türk köyü. Ama Kürt öğrencilerim vardı, Türkçe bilmezlerdi, onlara Türkçe öğretmiştim. Türkçe bilenlere de okuma yazma öğrettim. Çocuklara denizi anlatmaya çalıştım. Ne kadar zormuş denizi anlatmak. Antep'te engin demek, alçak demektir, alçak da ufuk demektir. Antepli "çok enginde" dediği zaman, çok alçaktaki ufuk hattından bahsediyordur. Aslında aynı. "Engin deniz" nasıl olur, onu anlatmaya çalıştım uzun süre. Sonunda bir sürü resim, kartpostal getirttim de öyle anlattım denizin enginliğini, enginin enginliğini. "Takalar"dan buralara geldik ha?

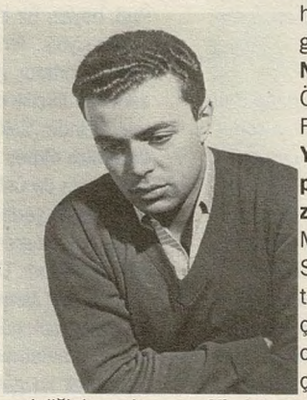

Rex Harrison
I've Grown Accustomed To Her Face
("My Fair Lady" soundtrack)

(başlar başlamaz tanıyor) "My Fair Lady"nin dünya prömiyerini izledim ben. O zaman Yale Üniversitesi'ndeydim. Bu kadar coştuğumu, bu kadar heyecanlandığımı hatırlamıyorum. O güne kadar yapılmış müzikallerden öte bir şeyi vardı. Müzikalin sırrını, püf noktasını yakalamışlardı: Tekstten müziğe geçişler bundan doğal, bundan güzel olamaz. O güne kadarki müzikallerde oyun önce biraz operet havasında oynanırdı, sonra oyun durur, şarkı söylenir, şarkı bitince yine oynanmaya devam ederdi.

Başka bir ilişkiniz oldu mu "My Fair Lady" ile?

Ne ilişkim olabilir ki?

New York'ta, Record Hunter'da tezgahtarlık yaparken en çok sattığınız plak neydi?

"My Fair Lady" değildi herhalde.

Talat Halman'ı aradık, öyle söyledi.

Şaka ediyorsun! Talat öyle mi dedi? O bilir. Patron oydu, hesabı o tutuyordu. *(gülüyor)*

New York macerasının başından alalım. Yale'i bırakıp New York'a gitmek nereden icap etti?

Yale'de iki sömestrim kalmıştı, ama sıkıldım. Yale, o zamanlar şimdiki gibi dinamik ve "halka açık" değildi. Kapalı bir kutuydu, çok kuramsaldı. Tek bir hoşluğu vardı: Son sınıf öğrencilerinin projeleri New York halkına oynanırdı. Bu projelerden birinde ben rol aldım. Yorgo Morfogen diye bir Rum çocuk vardı, çok iyi yönetmendi. Strindberg'in "Demirbaş Şarl" oyununda bana başrolü verdi. Ben de çok iyi oynadım. New York'tan bir ajan gelip benimle tanıştı, "sizde çok iş var" dedi. Hepimizin rüyası bu: Birisi gelecek de, bizi görecek de, kapıp New York'a götürecek. Buna şartlandırılmışız. Ve adam "seni Actor's Studio'ya sokmak istiyorum" dedi. Actor's Studio'nun en parlak dönemi: Monroe'lar, Brando'lar hep orada. Penceresinden bile bakamazsın. Yılda beş bin kişi başvuruyor, beş kişi alıyorlar. Neyse, adam "Lee Strasberg'den senin için bir randevu aldım" dedi. 22 yaşındayım. Titreye titreye gittim, Central Park'ta kocaman bir apartmanın tepesinde bir daire. Adam 15 dakika konuşturdu beni. Bir hafta sonra telefon geldi, kabul edilmişim.

New York'a taşınıyorsunuz.

Taşınacak ne var ki zaten. Üç pantolon, iki gömlek, tonla kitap, tonla plak... O parasızlıkta, zar zor New York'ta kafamı sokacak bir yer buldum. İşte o ara Talat iş buldu bana. Hatta iki iş: Kendisi zaten Birleşmiş Milletler'deydi. Bana da radyo spikeri olarak Birleşmiş Milletler'de iş buldu. Bir de yöneticisi olduğu plak şirketi Record Hunter'da: Dünyanın en keyifli işi. Merak ettiğin her şeyi dinliyorsun, dinlerken de gagalıyorsun.

Neler çok satıyordu o zamanlar?

Öldürürsünüz adamı! Baksanıza "My Fair Lady" satmışım, haberim yok.

Yale'den New York'a taşıdığınız tonla plak arasında neler vardı? Neydi zevkleriniz?

Müthiş bir Brassens merakım vardı. Sonra Juliette Gréco, Piaf, korkunç tutkundum chanson'lara. Keman konçertoları, piyano konçertoları... Besteci olarak Şostakoviç ve Stravinski'yi çok beğenirdim... Ve caz.

Kimler mesela? Hangi cazcılar?

Caz plaklarımdan bahsedersem yalan olur. Sevdiğim bütün cazcılarla tanışma olanağı buldum New York'ta. İlk yüzyüze cazla buluşmam Thelonious Monk. Cebim biraz para görünce Village'a indim, orada yaşamaya başladım. The Five Spot diye bir caz kulübünün önünden geçer giderdim her gün. Bir gün arkadaşlar "bu akşam Five Spot'ta Thelonious Monk konseri var" dediler. Benim için o geceden beri en büyük piyanistlerden biridir Monk. Miles Davis Broadway'de, Birdland'de çalardı, çok genç, çok yetenekli bir trompetçiydi o zaman... Yale günlerinden bir anımı anlatayım: Haftasonu New York'a giderdik, gece treniyle de üniversiteye, New Haven'a dönerdik. Gene böyle bir gece, kalabalıktan bir türlü trene binemiyoruz. Restoran vagonundan tanıdığımız bir garson, zar zor soktu bizi içeri. Meğer o gece Satchmo varmış, trende çalacakmış. İnanılmaz bir müzikti, jam session'ın allahını gördüm trenin içinde... New York yaşamımın büyük bölümü Harlem'de geçerdi. Dostlarımın başında James Baldwin vardı. Harlem'e gittiğimizde onun evinde yemek yer, sonra çıkardık. Caz, blues meraklısıydı Jimmy. Ben de cazla büyüdüm diyebilirim.

Rock'n'roll başlamış mıydı o zaman?

Yok, daha başlamamıştı galiba. Haaa, en sevdiğim cazcılardan biri geldi aklıma: Bo Diddley.

İşte başlamış rock'n'roll.

Tabii ya, Harlem'de tanıştım onunla, matrak bir herif... Bayılırdım müziğine. İsmine de.

Actor's Studio'da neler oluyor bu arada?

İt gibi çalışıyoruz. Lee Strasberg ne yapsak beğenmezdi, öldürürdü bizi. Tabii, biz tıfıllardan bahsediyorum. Bu arada mesela Marilyn Monroe geliyor, sahne çalışıyor. Gerçi ona da giydirirdi ama. *(gülüyor)*

Siz seyreder miydiniz Monroe'nun çalışmasını?

Tabii canım. Hatta Marilyn Monroe'nun çok hayatî bir sahnesini seyrettim. Studio'da bir sistem vardı, "geçmişe dönme" egzersizleri yapılırdı. Biz de yapardık, ben de hâlâ öğrencilerime yaptırırım. Ve orada Marilyn Monroe, beş-altı yaşındayken babası tarafından ırzına geçildiğini anlatmıştı. Tabii, hikaye gibi anlatmıyorsun, yaşıyorsun, o güne dönmeye çalışıyorsun. O gün şoke olmuştuk hepimiz. Oyuncunun otosansürünü kırmak için iyi bir egzersizdir bu. Tabii adamına göre. Kimi adamda hiç böyle bir şeye ihtiyaç yoktur, zaten bir dokunursun, kendiliğinden çö-

zülür. Kimi de çok içine kapanıktır, bir türlü duygularını açığa vuramaz. Ama sen kendi duygularını, yaşamış olduğun bir şeyi açığa vuramazsan Kral Lear'ın ya da Desdomona'nın duygularını nasıl yaşayacaksın, nasıl yaşatacaksın?

James Baldwin - Precious Lord *(A Lover's Question)*

(başlar başlamaz tanıyor ve gerçek anlamda sarsılıyor) Bu Jimmy'nin sesi yaa!

Evet.

Nereden buldunuz bunu? *(gözlerini kapatıp dinlemeye başlıyor, bir sigara yakıyor, şarkıyı sonuna kadar ağlamaklı dinliyor)* Çok kötü oldum yaa! Nereden buldunuz bunu?

Fransa'da yaptığı bir CD. Ölümünden kısa bir süre önce, 80'lerin ortalarında David Linx ve Pierre Van Dormael isminde iki caz müzisyeniyle birlikte yapmış. Kendi şiirlerini spoken word tarzında caz grubu eşliğinde okuyor. Bir de bu ünlü "Precious Lord"u yorumlamış.

Çok çok güzel. Müthiş duygulandım. İnsan haber verir. Vay Jimmy'cik... *(susuyor ve gözü dalıyor)* Bunun gibi ne yakası açılmadık şarkılar söylerdi. Hatırlamaya çalışıyorum: *(mırıldanıyor)* "Hang your linen down low", sonra "Oh me, shame in scandal in the family..." Çok güzel blues'lar söylerdi. Bende kayıtları var. Ama bunu ilk duyuyorum. Neydi demiştiniz?

Elvis Presley'in bile söylediği ünlü bir gospel standardı: "Precious Lord".

Olağanüstü güzel söylemiş. Vay be!.. Jimmy'yi anlatan belgeselde (Price Of The Ticket) seyretmiştim, son televizyon röportajlarından birinde spiker bir soru soruyor: "Mr Baldwin, siz zencisiniz, eşcinselsiniz, çok ünlüsünüz, çok zenginsiniz. Ne diyeceksiniz buna?" Jimmy'nin cevabı: "Bingo." *(gülüşmeler)*

Ne zaman başladı arkadaşlığınız?

Studio'da başladı. Onu Studio'ya Elia Kazan getirmişti. O zamanlar Lincoln Center projesi vardı. Kazan, Lincoln Center'ın açılışı için bir zenci oyunu istiyordu. Ve Jimmy de oyun yazmaya yeni yeni başlamıştı. Kazan da onu yetiştiriyordu, elinin altında olsun diye. Jimmy'nin yazdığı "Giovanni'nin Odası" romanında da o gün için fevkalade tabu olan eşcinsellik ele alınıyordu. Bunu Broadway'e çıkarmaktı amaçları. Nitekim oyunu yaptık, Studio prodüksiyonu olarak oynadık. Bayağı da başarılı oldu. Ama Broadway için hiçbir zaman prodüktör bulunamadı. Çekiniyordu herkes bu konuları deşmekten.

Siz bir dayak yemişsiniz Baldwin'le birlikte.

Evet, bir barda feci bir dayak yedik. O zaman meşin ceketli gang'ler vardı. Onların kurbanı olduk. Benim manken bir kız arkadaşım vardı, Pud, beyaz. Bir İrlandalı filmci, ben ve Jimmy, dört kişiydik. Jimmy, Pud'ın yanında oturuyordu, konuşuyorlardı, gülüşüyorlardı. Onları birlikte sandılar. Irkçılık ciddi boyutlardaydı mahalle çeteleri içinde. Saldırıya uğradık.

Olan size olmuş galiba.

Jimmy'nin de üstünde tepindiler. Ama esas ben ciddi dayak yedim. Çünkü ben dövüştüm. Biz böyle böyle öğrendik. *(gülüyor)* Kafam yarıldı, çenem çatladı. Uzun süre hastanede yattım.

Nasıl biridir James Baldwin?

Müthiştir, çok güzel bir insandır. Çok zor yaa Jimmy'yi anlatmak. Çok yakın arkadaşım... Her zaman bir kavganın, bir eylemin içindeydi. Ve herkes Jimmy'yi kendi yanına çekmeye çalışırdı. Mesela Malcolm X, Kara Panterler, Müslümanlar... O da bir örgüte bağlanmaktan korkardı. "Ben bağımsız kavgacıyım" derdi. Her grubun bir falsosu vardır, kimse tarafından kullanılmak istemiyordu. "Civil rights" hareketinde başı çekenlerden biriydi. Meşhur Washington yürüyüşünde bir kolunda Marlon Brando'yla en ön sıradaydı. Hem çok sevilirdi civil rights öncüsü olarak, hem de sevilmezdi hiçbir gruba girmediği için.

Yaşar Kemal daha çok uzunhava çekerdi. Otururlardı, Yaşar öğretirdi, Jimmy blues gibi söylerdi. Ömrü boyunca inatla Türkçe öğrenmedi Jimmy. Yaşar'la bir alemdiler. Dostoyevski, Faulkner tartışırlardı. Biri İngilizce, biri Türkçe konuşarak, ama birbirlerini anlayarak.

Bir de İstanbul günleri var Baldwin'in...

Hayatı kayıyordu, parasız, pulsuz bir haldeydi ben Hamlet'i oynarken. Bizim Gülriz'le nikah günümüzde geldi ilk defa buraya Jimmy... Sersefil uçaktan indi, uykusuz, sarhoş, pis... Nikah bizim evdeydi. Ve Jimmy'nin İstanbul'da tanıması gereken herkes ordaydı. O gece hatırladığım son resmi şu: Jimmy, Şirin Devrim'in kucağına bir köpek yavrusu gibi kıvrılmış uyuyor... *(gülüyor)* En kötü gününü de, en iyi gününü de burada geçirdi. İlk geldiği zaman Şişli'deki küçük dairemizdeki küçük bir odaya yerleştirdik onu. "Hand-made" votka yapardı Gülriz ona. Hepimizin durumu biraz kötüydü o günlerde. O evde "Another Country"yi (Kara Yabancı) ve galiba "Blues For Mr Charlie"yi bitirdi.

Deminki bahse dönelim, Baldwin'in Elia Kazan'la yolları neden ayrıldı?

Lincoln Center konusunda anlaşamadılar. Jimmy'nin Kazan'a söylediği son laf şuydu: "Bu projede ben sizin göstermelik zenciniz olmayacağım."

Kazan, anılarında, Baldwin'i seçme sebebi olarak diyor ki, "Lincoln Center çok beyazdı, o yüzden özellikle bir siyah arıyordum."

Jimmy de bunu biliyordu işte. Jimmy'yi ve oyununu Kazan göstermelik olarak kullanacaktı, ondan sonra geçip gidecekti, Lincoln Center yine çok beyaz bir sanat merkezi olarak sürecekti. Jimmy ise daha derin, daha köklü, siyahların katılabileceği bir Lincoln Center istiyordu.

Olacakları iyi sezmiş James Baldwin.

Sezmez mi?! Hinoğluhindir, sokak çocuğunun dikâlâsıdır. Onu güzel yapan, akıllı yapan, belki de dahi yapan buydu. Jimmy hakikaten sokak çocuğudur, Jimmy'nin babası bile belli değildir. Üvey babası bir papaz. Jimmy'nin İncil bilgisi, blues bilgisi "store front-church" dediğimiz o dükkan-kiliselerinden gelmedir. Onlarla ilgili çok da güzel bir müzikali vardır: Paris'te oynanan "The Amen Corner".

Sizin Kazan'la ilişkiniz nasıldı?

O kavgadan sonra, yüzüm gözüm paramparça, parasız, pulsuz, dımdızlak kaldım. Korkunç bir de paranoya başladı, sokağa çıkamıyordum, açık yerlerde gezemiyordum. En sonunda tek çare, açtım telefonu, Kazan'ı aradım.

Telefonu açacak kadar yakındınız yani?

Tabii. Hâlâ da öyle. Onun lakabı "gadge"dır. Gadget, alet demek. Çok becerikli olduğu için "gadge" kalmıştır ismi. En son New York'ta buluştuğumuzda "bana gadge diyen bir sen kaldın" demişti... Neyse, açtım telefonu, "Gadge, durumum böyle böyle, bana bir iş bul" dedim. "Merdivendeki Karanlık" isminde bir oyun koymuştu o sıralarda sahneye. Başroldeki oyuncu ayrılıyormuş. Benim hayatım inanılmaz mucizelerle doludur. O moralsiz, berbat halimde, o ara en çok oynamak istediğim rolü bana verdi Kazan. Ama önce yazarla görüşmem gerekiyordu. Telefon etti William Inge'e, "sana rol için birini yolluyorum, bugünkü haline bakma, güzel çocuktur" dedi, çıkardı bir de 10 dolar yol parası verdi. *(gülüyor)* Ve olmayacak iş, William Inge "tamam" dedi. Bir yıllık kontrat yaptım resmen. Yaz başıydı, eylülde turne başlayacak... Amerika maceramın en umutsuz, en boktan anında istediğim yere ulaştım. Daha ne isteyebilirim? Bari gideyim İstanbul'a, tatil yapayım dedim... Brooklyn limanında Yozgat şilebini buldum, –şimdi jilet oldu– kaptanıyla konuştum, küçücük valizimle atladım şilebe, 15 günde Atlantik'i geçtik, 18. gün İskenderun'a vardık. Ordan da üçüncü mevki trene atladım, İstanbul'a geldim.

Ve Amerika'ya dönemediniz galiba.

Bir gün Leyla Gencer, "gel seni Muhsin beyle (Ertuğrul) tanıştırayım" dedi. Gittik, Dram Tiyatrosu'ndaki masasında konuştuk, sohbet ettik.

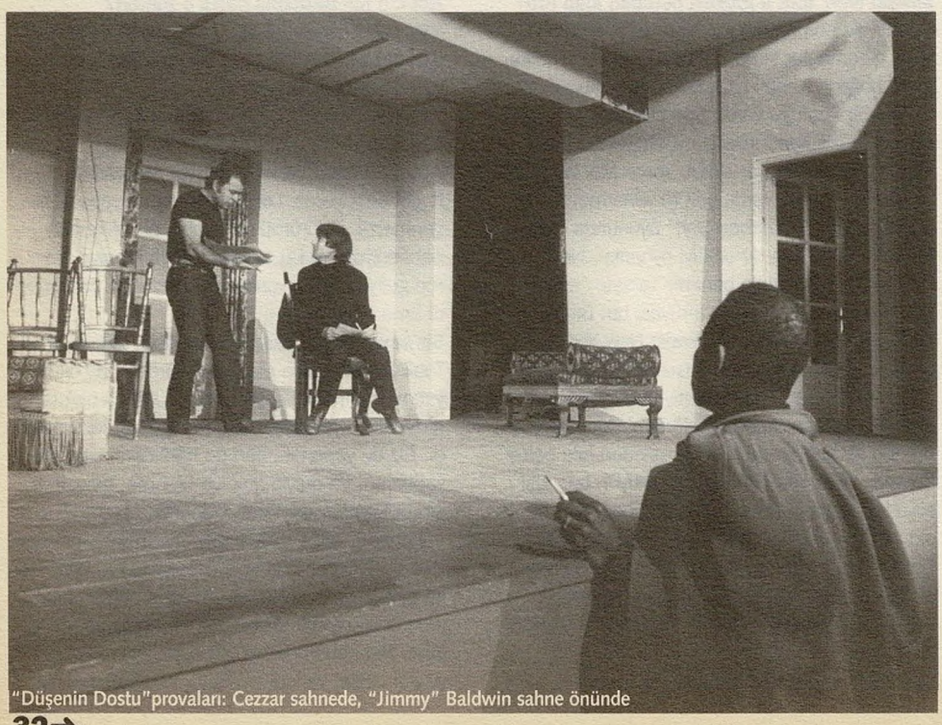

"Düşenin Dostu"provaları: Cezzar sahnede, "Jimmy" Baldwin sahne önünde

Tam kalktık, gidiyoruz, ayakta, kapının ağzındayız, "Engin, sen Türkiye'de oynamayı düşünmez misin?" dedi. "Düşünmez olur muyum hocam, eninde sonunda dönüp burada oynayacağım" dedim. "Yok, yok, şimdi" dedi, "ben 'Hamlet'i yapıyorum, bu benim yedinci 'Hamlet'im, oynamak ister misin?" "İsterim hocam" dedim. Nezaketen söylenmiş bir laftı aslında. "Yaa" dedi, "peki ne oynamak istersin?" "E, Hamlet'i oynarım hocam" dedim. "Peki, öbür sabah sekiz buçukta provaya gel" dedi. Sırtını döndü, biz de dışarı çıktık. Leyla'ya "şaka bu, değil mi?" dedim, "yoo, rolü aldın" dedi. İşte böyle iki mucize arasında da beynamaz kalınabiliyor. Ve hayatımın en zor kararını verdim. 48 saat sonra, sabah 8.30'da provadaydım.

Zor geçti mi o 48 saat?

Hayatî kararları insan ne 48 saatte veriyor, ne 48 günde. Bir saniyede veriyor. Oturup kuş gibi sürekli düşünmüyorsun. Herhalde düşünmemek için bir sürü şey yaptım. Belki gittim bir meyhaneye, içtim. Ama yalnız olduğumu iyi hatırlıyorum, hiç kimseyle paylaşmadım bunu. Uykusuz bir gecenin sabahında Taksim meydanından Tepebaşı'na yürüdüm. Karar eylemle bağımlı. Yoksa kafanda düşünmek, tartmak karar vermek değildir... Ertesi gün de bir telgraf çektim Amerika'ya. Çünkü üç-beş gün sonra orada provalara başlamam lazımdı. Yaptığım rezalet, ayıp. Üç sene konuşmadı benimle Kazan.

Ve "Hamlet" büyük başarı kazanıyor...

Hiçbir oyuncunun başına gelmemiş ve gelmeyecek bir başarıdır. 180 oyun oynadık, 90 bin seyirci izledi. 2.5 milyon yoktu o zaman İstanbul'un nüfusu. Tepebaşı'ndan Galatasaray postanesinin önüne kadar kuyruk olurdu.

Eagle-Eye Cherry - Long Way Around *(Living In The Present Future)*

Ne bu?

Eagle-Eye Cherry'nin, ablası Neneh Cherry'yle bir düeti.

Valla, diyecektim. Ama tanıdığımdan değil, mutlaka bana Don Cherry'yi anlattıracaksınız diye düşündüğümden. Geçen gün televizyonda seyrettim Eagle-Eye Cherry'yi. Çok da hoşuma gitti. "Düşenin Dostu"nun müziklerinin kayıtları var bende, onu bir kasete çekip Eagle-Eye'a ulaştırayım diye düşündüydüm. Evet, Don Cherry çok önemliydi "Düşenin Dostu" projesi içinde.

"Düşenin Dostu"nu James Baldwin sahneye koyuyor, Don Cherry de müziklerini yapıyor. Nasıl bir araya geldiniz?

Jimmy o arada birkaç kere gidip geldi, her gelişinde de daha iyi geldi. O sıralarda da en iyi zamanlarından biriydi, Gümüşsuyu'nda bir daire tutmuştuk ona. "Düşenin Dostu"nun rejisini yapması için de kandırdım onu.

Oyunu nasıl seçtiniz?

Okudum, bayıldım, "bu oyunu bizden başkası da yapamaz Türkiye'de" dedim. Biz hayatımız boyunca çok büyük riskli işler yaptık, bu da onlardan biriydi. Ve okuduğum anda "bunu bir kişi sahneye koyar, o da bizim Arap" demiştim. Arap'ın işi bu!.. *(gülüyor)* Afro-Amerikanlara Arap derim ben, yanlış anlaşılmasın. Bütün zencilere Arap derim, Jimmy de bizim için Araptı.

Don Cherry nasıl devreye girdi oyunda?

Ben, Gülriz ve Jimmy, provadan dönüyoruz bir gün. Alman Konsolosluğunun çıkış kapısında bir manzara: Bir karavan, yerde rengarenk bir halı, halının üstüne çömelmiş Hint fakiri gibi bir Arap, kafasında da rengarenk bir takke. Yanında da sarışın bir kadın, kucağında iki çocuk. Ve hayatımda görmediğim bir enstrüman çalıyor bu adam: Küçücük bir trompet. Durduk, taş kesildik, inanılmaz güzel bir manzara. Binbir Gece Masalları gibi, uçan halının üstünde... *(gülüyor)* Jimmy "wooow, Don Cherry" dedi, gitti herifin boynuna sarıldı. Herif de bunun boynuna sarıldı. Haydaa! Gittik, Jimmy'nin evine. Don Cherry'ler yerleşti eve. Jimmy ertesi gün "bu iş tamam, müzikleri Don Cherry yapacak" dedi. Bu arada Okay (Temiz) da çıktı piyasaya. Meğer Don Cherry tek başına düşmemiş İstanbul'a, Okay'la gelmiş. İkisi provaları epey seyrettiler. Ve azizim, bir trompet, bir piyano ve Okay'ın ıvır zıvır vurmalı sazlarıyla bir günde müzikleri bitirdiler.

Engin Cezzar, Gülriz Sururi, James Baldwin

Oyundan bahsedebilir miyiz biraz?

John Herbert isminde Kanadalı bir yazarın oyunu. Londra'da da oynanmıştı, kıyametler kopmuştu. Orada bile sansüre uğramıştı. Ben de öyle şeylere bayılırım. Bugün olsa oynanamaz. Bugün sahneye koy deseler, koyamam.

Niye?

Tiyatronun eski ağırlığı, eski gücü kalmadı artık Türkiye'de... Çok cesur bir oyundu "Düşenin Dostu". Bir ıslahanedeki, bir hapishanedeki mahkumların aralarındaki ilişkiyi, eşcinselliği anlatan sert bir oyun. Kullanılan dil çok rahatsız edici, sokağın dili...

Gala gecesinde Kemal Tahir oyunu yarısında terketmiş.

Valla nasılını, niçinini öğrenemedik o olayın. Halbuki Kemal Tahir senelerini hapishanede geçirmiş bir yazar. Ama oyunun ortasında söylene söylene bir hışımla çıkıp gitmiş...

Yasaklamaya da çalışmışlar galiba. "Halkın ar ve haya duygularını rencide etme" suçlamasıyla mahkemelere düşmüşsünüz.

Ama beraat ettim. Hatta bir gün oyun sırasında polisler daldı içeri. Gülriz'in oyunda rolü yoktu, kapıda polislerin girdiğini görmüş. Bizim sahneyle kapı arasında haberleştiğimiz bir diyafon vardı. O gün de yanlışlıkla diyafon açık kalmış, bütün salon Gülriz'in sesini dinliyor: "Kapıda 30 polis var, oyunu seyredeceklermiş, ne yapacağız?" "Valla, alsınlar biletlerini, girsinler seyretsinler" dedim. Salon da dolu. Kahveden sandalyeler aldık, oturdular, seyrettiler...

Zülfü Livaneli - İnce Memed *(İnce Memed)*

Eveeet, Yaşar Kemal mi konuşacağız? Peki kimdi türküyü söyleyen?

Zülfü Livaneli.

Zülfü mü? Allah allah! Zülfü'den güzel söylüyordu yaa! *(gülüyor)*

Yaşar Kemal, Baldwin'e türküler öğretirmiş, hep birlikte söylerlermiş. Birini tutturduk mu?

Valla öyle türkülerdi ki, ne sen tanırsın, ne ben tanırım. Koca gövdesiyle pire gibi de oynardı Yaşar. Ama daha çok uzunhava çekerdi. Otururlardı, Yaşar öğretirdi, Jimmy blues gibi söylerdi. Ömrü boyunca Türkçe öğrenmedi Jimmy, inatla öğrenmedi. Yaşar'la bir alemdiler. İkisi oturur, Dostoyevski tartışırlardı, Faulkner tartışırlardı. Biri İngilizce konuşarak, biri Türkçe konuşarak, ama birbirlerini anlayarak. *(gülüyor)* Yaşar ihtilallerden birinde, herhalde 12 Mart'ta içeri girmişti. O ara Jimmy Amerika'daydı. Orada protesto kampanyaları açtı, yazılar yazdı, dilekçeler imzalattı. Bu işlerde çok para harcamıştır, ağırlık koymuştur. Ömrü hapisten adam kurtarmakla, ona buna avukat tutmakla, kampanyalar düzenlemekle geçti Jimmy'nin... Yaşar Kemal konuşacağız diyorsunuz ama, Yaşar Kemal konuşmakla bitmez. "Keşanlı Ali"de bir laf vardır, "Ali için ne konuşayım, tarih konuşmuş onun için" der İstidacı Derviş Dayı. Ben de Yaşar hakkında ne konuşayım? *(gülüyor)* Çok kadim bir dost. Zaten yazar olarak çok severim, hele son üçlemesinden sonra yeniden bir hız bulduğuna, kendini aştığına inanıyorum... O zamanlarda "Teneke" öyküsüne takmıştım, Gülriz'e de söyledim. Yaşar'a dedik ki: "Hadi çök masanın başına, bunu oyun yap." Yazdı, getirdi. 60 sayfalık öyküden 200 sayfalık oyun yazmış. *(gülüyor)* "Olmaz" dedik, "bu kısalacak". On cümleyle söylediğin şeyi bir cümleyle söyleyeceksin, bir cümleyle söylediğin şeyi bir kelimeyle, bir kelimeyle söylediğin şeyi bir heceyle, bir heceyle söylediğin şeyi bir sesle, bir ünlemle söylemen lazım. Tiyatro budur... Tabii ben bu kadarını Yaşar'a söylemedim, şimdi ilk defa yüksek sesle söylüyorum. Kaptırdım kendimi, iyi oldu, unutmayayım da bu lafı öğrencilerime söyleyeyim. *(gülüyor)* Sonra kestik, biçtik, yeniden yazdık, dramatik çatı kurduk. Gülriz'in babasının, amcalarının tiyatrolarının olduğu Elhamra sinemasında oynuyorduk o sıra. Nefis bir oyun çıkardık. Ve çok tuttu. Yaşar'ın ilk oyunu yılın oyunu seçildi.

O yıllar tiyatro çok tutulan bir sanat. Üretim var, ayrıca üzerinde konuşuluyor, tartışılıyor, gazetelerde yazılar, eleştiriler yayınlanıyor, büyük bir dinamizm var. Böyle bir dönem yaşadı değil mi Türkiye?

Gülriz Sururi: Broadway gibiydi. Biz gece galamızı yapardık, giderdik, içerdik, eğlenirdik, sabaha karşı Taksim'den geçerdik ki, gazeteyi alalım, eleştiriyi okuyalım diye. Günü gününe çıkardı eleştiriler. Magazin bize çalışırdı, tabii namuslu magazinden bahsediyorum. Çok yüce bir yerdeydi tiyatro. Çok seviniyorum ki, o dönemde tiyatro yapmışım. Bugün konservatuardan mezun olup mesleğe başlamış olmayı gerçekten istemezdim. Tiyatro artık dördüncü, beşinci sırada. Önce televizyon geliyor.

Engin Cezzar: Sonra televizyon, sonra gene televizyon. *(gülüyor)*

65'de, "Teneke"den bir evvelki oyununuz yine cesur bir oyun. Nâzım Hikmet oynuyorsunuz: "Ferhat ile Şirin"...

Aaa, tabii. Çok gurur duyduğum bir projedir o. Bize kadar son Nâzım Hikmet oyunu olan "Kafatası", Şehir Tiyatrosu'nda, Muhsin Ertuğrul

zamanında sahneye konuyor. Biz oynadığımızda onun üzerinden 35 yıl geçmişti.

Ve öyle bir dönem ki, Nâzım hâlâ yasaklı şair. Ölümünün üstünden iki yıl geçmiş, kitapları hâlâ bulunmuyor, çünkü tekrar basılmaya başlanmamış. Bir bakıma, kitaplarının yeniden basılmasına da öncülük ettiniz belki.

Nâzımsız bir çöldü o zaman Türkiye. Herkes tir tir titriyordu, "nasıl yapacaksınız bu işi, hapse gireceksiniz, tiyatro basılacak, yakılacak..." diye. İnanılmaz ters bir moralle başladık.

Aklınıza nasıl düştü Nâzım?

Niye Nâzım oynanmıyor, niye kimse cesaret edemiyor? "Nâzım oynanmayacak" diye bir yasa var mı? Yok. "O zaman oynarız" dedik. Yasadışı baskılar neler olabilir, onların hepsini de biliyorduk ve göze aldık. Kapıya polis diktiler, seyirciyi kaçırdılar.

Nâzım'la ilk ilişkiye geçişiniz ne zamandı?

Gülriz Sururi: Benim bir kara kaplı defterim vardı. Radyoda bir istasyonda –TRT değil tabii– haftada bir gün Nâzım'ın şiirleri okunurdu. Oradan kaçak kaçak, gizli gizli yazardık onları. O zaman o kadar büyük bir efsaneydi ki. Çılgına dönerek dinlerdim. Türkçeyi sevdirmiştir bize Nâzım.

Engin Cezzar: Bulgaristan'dan patır patır Türkçe yazılmış Nâzım kitapları gelirdi. Nâzım'ı ilk nasıl tanıdım biliyor musunuz? Çok küçüktüm, babam evde bir şiir okurdu: "Ey kara boynuz gibi kaşlı / mukaddes Apis başlı adam / Sen şiirin asil kamusuyla konuşuyorsun / ben asaletten anlamam / şapka çıkarmam konuştuğun dile / düşmanıyım asaletin / kelimelerde bile." Rahmetli babam bunu durmadan okurdu. Ben de ezberlemiştim. Yıllar sonra Nâzım'ın olduğunu öğrendim. Yakup Kadri'yle atışmalı bir dönemi

"Hair"de olaylı pankartlar

geçmiş, ona yazmış bunu. Kulaktan kulağa gezerdi Nâzım'ın mısraları. Hâlâ da aynı heyecanla, aynı mutluluk, aynı gerilim içinde okurum.

"Ferhat ile Şirin" oyununa gelelim...

Resmi bir tepki gelmedi. "Düşenin Dostu"nun başına gelen Nâzım'ın başına gelmedi. Ki çok daha kolaydı engellemelerde bulunmak. Süleyman Demirel'in seçimleri kazandığı seneydi, pek parlak zamanlar değildi yani.

Bu oyun için Moskova'dan para aldığınız söylentileri yayılmış galiba...

Öff, ne rubleler!.. Bitmedi, hâlâ yiyoruz. *(gülüyor)* Neler neler dediler. Çok beğenen oldu, çok da karşı çıkan oldu oyuna.

Soldan karşı çıkan oldu mu?

Tabii, zaten hep öyledir. Politik bir gerekçeleri de yoktu. Açık seçik bir şey söylenmiyordu, ama Türkçesi şuydu: "Kardeşim, siz ne hakla Nâzım'ı oynuyorsunuz?" Daha da tercümesi, "niye ben yapamadım da sen yapıyorsun?" Türkiye'de sola yaranamazsın, solun en büyük düşmanı soldur.

Yıllar sonra Nâzım'ın ilk defa sahnelenmesine soldan tepki gelmesi insanın tuhafına gidiyor.

Gider, ama Türkiye tuhaflıklar ülkesidir. Bir fraksiyon demiştir ki, "niçin benden olmayan bu tiyatro grubu, bu şerefe nail oluyor?" Beğenseler de beğenmeseler de bizim yaptığımız yürekliliği gösterecek başka adam çıkmadı. Bunu kimse hazmedemedi. Bunun özü budur. Cesaret gösterenin arkasından çok laf edilir bu ülkede.

Radyolar oyunun ilanlarını reddetmiş.

Doğru. Kabul etmemişlerdi. Çok öfkelenmiştik. Sokaktaki afişleri yırtanlar da olmuştu.

Gülriz Sururi: Babam her gün gelir, "kaldırın oyunu, tiyatronun adı çıkacak" derdi. *(gülüyor)*

Olumlu reaksiyonlar da vardı herhalde.

Tabii ki. Seyirci de muhteşemdi. Müzikleri Ruhi Su, dergi tasarımını Balaban yaptı. Nâzım'ı gerçek anlamda gıllığışsız sevenler çok yardımcı oldular. Ve bu sayede Nâzım Hikmet tiyatrosunun yeniden geri dönebildiği anlaşıldı. Meşrulaştı.

Selim Sesler ve Grup Trakya'nın Sesi

Biber Yedim *(Keşan'a giden yollar)*

Bizim Arif Erkin'in oyun uvertürlerine benziyor. Bir Roman havası var ama... Ne muzırlık düşündünüz kimbilir. Ne bu?

Bir Keşan havası: "Biber Yedim".

Ne güzelmiş yaa! "Keşanlı Ali"ye mi geldik şimdi? Bitmez bu röportaj.

Keşan'dan Ali'ler gelmiş sizin oyununuza öyle mi?

Tabii, 10 tane Ali. Ülkü'nün (Tamer) fikriydi. Aslında oyun tutmuştu, ikinci günden itibaren full gitmeye başladı. Tiyatroda böyle bir sihir vardır, birdenbire bir şey fısıldanır, petrol yangını gibi yayılıverir kulaktan kulağa. Bir oyunu da tutturan odur. Sen istediğin kadar reklam yap... Bir gün Ülkü geldi, "Keşan'dan on tane Ali çağıralım" dedi, "bak nasıl reklam olacak". Olur mu olur. Hakikaten 10 tane Keşanlı Ali bulduk, davet ettik, oyuna geldiler. En ciddisinden en asparagasına kadar bütün gazeteler, gazeteciler oradaydı.

Sahiden de kabadayı tipler miydi?

Hiç ilgisi yok. Hepsi esnaf, muntazam, inanılmaz düzgün insanlar geldi. *(gülüyor)* Keşan'ın zaten öyle bir şöhreti de yok ki. Haldun Taner'in ağzına öyle geldiği için, "anlı şanlı Keşanlı Ali", kafiyesi tutuyor diye öyle kalmış. Halbuki Ali Keşanlı olsa n'olur, olmasa n'olur! Kasımpaşalı olsa daha iyi olur, etnik köken olarak. *(gülüyor)*

Haldun Taner hakkında da anlatacak çok şeyiniz vardır...

Sapına kadar tiyatrocuydu. Oyununu takip eder, provalara gelir, provada düzeltmeler yapar, oyunu izler, seyirciyi izler, seyirciden aldığı reaksiyona göre hatalarını düzeltir. Oyunuyla yaşardı Haldun bey. Almanya'ya turneye gittik, Haldun bey de geldi. Biz talebe yurtlarında kalırdık, Haldun bey de bizimle ranzalarda yatardı. Bayılırdı böyle şeylere. Müthiş bir Galatasaraylı afisi vardır. Çok zeki, çok görgülü, çok birikimli biri. Üç-beş oyunuyla Türk tiyatrosunu zıplatmıştır. "Keşanlı Ali" de gerçek anlamda ilk Türk müzikalidir. İlk epik müzikalidir tiyatromuzun.

1964'deki ilk sahnelenişinden 10 sene sonra bir de Çekoslavakya macerası var oyunun.

İngiltere'de İngilizce, Beyrut'ta Arapça oynandı. Benim yönettiğim Prag prodüksiyonu dört dörtlüktü. Koca devlet tiyatrosunda, muazzam oyuncularla sahneye koyduk.

Çekçesi nedir "Keşanlı Ali Destanı"nın?

Balada o Alim z Kesanu.

Prag'da da başınıza gelmeyen kalmamış.

Korkunç bir politbüro baskısı vardı. Sansür etmeye kalktılar oyunu. Oyunun başlamasına bir hafta kala bir gün provada kapı açıldı, zart diye dört tane ayı girdi. Provayı kestim, dramaturgu çağırdım, "prova kapalı, çıksınlar gitsinler" dedim. Alı al moru mor, "çıkaramam" dedi. Yakasındaki yıldızları gösterdi, "partili bunlar partili" dedi fısıldayarak, "ben onları çıkaramam ama, onlar bizi hemen çıkarırlar burdan". Herifler denetlemeye gelmişler oyunu. "Oyunda bir sahne var, bu sahne çıkacak" dediler. Oyundan sahne mahne çıkaramam, ben oyunun yönetmeniyim, bu oyun bana teslim edildi, virgülüne kadar sahneye koyarım. "Koyamazsın" dediler. Peki ne yaparsınız? "Bu sahneyi ya çıkarırsın ya oyunu kaldırırız."

Hangi sahneymiş bu?

Seçim sahnesi. Ali seçim programını okur: Şunu yapacağım, bunu yapacağım... Muhalifler gürültü patırtı ederler. Ali "kabul edenler?" der, bir sürü el kalkar, ama bir sürü el de kalkmaz. "Kabul edenler?" diye bir daha bağırır. Yine eller kalkmaz. Silahını çıkarır, "kabul edenler?" diye bağırır, havaya ateş eder, herkes elini kaldırır. "Etmeyenler?" der, herkes indirir.

Bu sahne olmaz mıymış?

Bu sahne dünyanın her yerinde aynı anlama geliyor: Askeri müdahale. Herifler "silahı kaldıracaksınız" diyor, başka bir şey demiyor. "Peki düşüneyim, yazarla konuşayım" dedim. Haldun bey de "sakın direnme, bunlar çok tehlikelidir" dedi. Ben iyice kızdım, "ben bunları atlatacağım" dedim. Topladım herkesi etrafıma, "silahları kaldırıyoruz" dedim, "buraya üç tane baloncu istiyorum, yüzlerce balon getireceksiniz". Silahın gözüktüğü sahneyi aynen balonlarla oynadık. Patır patır patır, makineli tüfek gibi, silahtan da beter patladı her gece balonlar. Ve ömür boyu o baskıyı yaşamış Çekoslovak seyirciler, kıyamet kopardı, korkunç beğendiler. Sahne eskisinden güzel oldu valla.

The Flesh Failures/Let The Sunshine In *("Hair" Soundtrack)*

(başlar başlamaz) Kaldır. *(gülüyor)* Hayatımın oyunu. Sene 1971. 68 nefesi şu veya bu şekilde buralara değiyor. Ama "niye Hair?" diye sorarsanız, önce müzik.

Rock'a karşı ilginiz var mıydı?

Tabii. Hayatımda ilgi duyduğum hiçbir müzik türünü terketmedim. Bazıları süzgeçten geçiyor, en iyileri içimde kalıyor. Aslında "Hair"i de rock olarak düşünmedim. Rock mudur Hair? Peki, rock'tur. Ama rock diye değil, "pure" müzik olduğu için bayıldım.

Chanson'lardan bahsederken Brassens'i andınız. Rock'ta en çok kim yer etti sizde?

(düşünüyor) Beatles. Evet, Beatles. Benim için iyi müziktir, ciddi müziktir Beatles. Bir simge

olabilir benim için... "Hair"e dönersek, müzikten başka, koreografi de önemliydi oyunda. Jimmy'yi aradım, benim de tanıdığım zıpkın gibi bir Arap çocuğunu tavsiye etti. Bernard Hassell adında bir dansör, üstelik Londra'da "Hair"de oynamış. Bütün masraflarını Jimmy karşıladı, Bernard'ı buraya yolladı. 1000 başvuru arasında 40 tane pırıl pırıl genç seçtik. Hiçbiri sahneye adımını atmamış, şarkı söylememiş gençler. Ve bunları Bernard ve Emin Fındıkoğlu adam etti... Sonunda, müthiş bir kıyamet koptu, Nâzım Hikmet'miş, "Düşenin Dostu"ymuş, boşver! Asacaklardı bizi. Resmen tehdit mektupları geliyordu, siz nasıl "Hair" oynarsınız, nasıl sahneye çıplak adam çıkarırsınız... O zamanlar Şule Yüksel diye sağcı bir kadın gazeteci vardı. Her gün yazıyor, her gün hedef gösteriyor. Biz gene kelleyi koltuğa aldık, yürüdük. Unutamam ilk geceyi...

11 mart 1971.

Oyun hem müzikal olarak, hem duygusal olarak çok üst bir noktada biter "Let The Sunshine In"le. Korkunç bir finaldir, bütün dünyada da öyle sahnelenmiştir: Oyun biter, seyirci büyük coşkuyla alkışlar, ondan sonra ekip salona girer, seyircileri alırlar, tekrar sahneye çıkarlar, sahnede seyircilerle birlikte daha bir saat dansedilir. Ve ilk gece tam istediğimiz gibi oldu, 500 kişi sahnede dans etti... Ertesi sabah bir gözümüzü açtık: Da ra da daaat! 12 Mart! Ama her şeye rağmen sezon sonuna kadar oynadık, oradan da turneye çıktık.

Bir "pankart krizi" yaşanmış galiba?

Ben bir hergelelik yapmıştım. Gündemde Deniz Gezmiş vardı ve o günlerde sırra kadem basmıştı. Herkes birbirine sorardı, bütün gazeteler aynı şeyi yazardı: Deniz nerde? Oyunda da çiçek çocuklarının "savaşma seviş" gibi, doğaya sahip çıkmayla ilgili talepleri vardı. Ben de "Deniz nerde?" diye pankartlar koydum oyuna. Oyunun bir yerinde gençler ellerinde pankartlarla geçiyorlar, onların bir kısmı da "Denizli" pankartlar. Herhalde biri ihbar etti, "gelin bakalım, ifade verin" dediler. Kalktık, gittik. "Bu pankartların anlamı nedir?" "Bu oyunun yapısında var, doğaya özlem var" dedim. "Yaa, peki, bir bilirkişi yollayacağız" dediler. Geldiler, izlediler. Ve yemediler. Çekoslovakya'daki hadiseyi bir daha yaşadık. Ya pankartlar ya oyun! Biz de pankartları kaldırdık. Oyunu kaldırsaydım, ölürdüm.

İlk zamanlar oyunda sizin ikinizin rolleri yoktu, değil mi?

Fakat oyuncularımız (Füsun Önal, Neco...) şöhret oldukça, ayrılıp başka işler tutmaya başladılar. Biz çıktık sahneye. İşin en tatlı tarafı da oydu. Hiç aklımızda yoktu halbuki.

Gülriz Sururi: Aslında doğrusu oymuş. Niye baştan yapmamıştık diye çok pişman olduk.

Engin Cezzar: Hayır, doğrusu o değildi tabii.

Gülriz Sururi: Hayır, doğrusu oydu. Ben hep öyle düşündüm.

Engin Cezzar: Ben de hep böyle düşündüm. Şimdi bunu tartışmanın alemi yok. Ordaki güzellik, 40 tane 20 yaşındaki gencin sahnede olmasıydı. Biz biraz yaşlıydık. 25 yaşında filandık o zaman. *(gülüşmeler)*

Müzikalden on yıl sonra çevrilen Milos Forman filmini seyrettiniz mi? Sizce "Hair", 80'lerde hâlâ bir anlam ifade ediyor muydu?

Deniz Gezmiş o günlerde sırra kadem basmıştı. Bütün gazeteler aynı şeyi yazardı: Deniz nerde? Ben de "Deniz nerde?" diye pankartlar koydum oyuna. "Gelin bakalım, ifade verin" dediler. "Bu oyunun yapısında var, doğaya özlem var" dedim. "Bir bilirkişi yollayacağız" dediler. Geldiler, izlediler. Ve yemediler.

Çok beğendim. Üstelik filmin müzik score'u daha iyidir. İyi bir filmin veya tiyatro eserinin illa güncel olması gerekmiyor. Klasik diye bir şey var. Bazı şeyler o dönemin etkileri ve uyarılarıyla yaratılıyor, "Hair" gibi. Ama o dönem geçtikten sonra, tarihe gömülüp kaybolmuyor ki. Öyle bir dönem var ve yaşandı.

Siz sahnelerken klasik olduğu belli miydi?

Hayır, o zamandan böyle bir şey söyleyemezdim. Ama filmi seyrettikten sonra dedim ki, bu bir klasik artık. Vietnam bitmiş, unutulmuş, unutturulmak istenmiş olabilir. Ama ortada bir savaş hikayesi var. Vietnam olmuş, bilmemneresi olmuş farketmez. Ve bir aşk hikayesi var, ayrıca inanılmaz bir müzik var. Bu nasıl geçer? Her şeyi bırak, gözünü kapat, o müzik yeter. Öykü, zaten bana kalırsa bir "Hamlet" öyküsüdür, şarkılar zaten Shakespeare'den alınmış gibidir. Claude Bukowski bir "Hamlet" figürüdür.

Marianne Faithfull - Sister Morphine *(A Perfect Stranger)*

Çok güzelmiş, ama tanımıyorum. Bir Arap olduğu kesin tabii.

Hayır, bir sarışın: Marianne Faithfull. Şarkının adı da "Sister Morphine". Siz "Morfin"i sahnelediğiniz zamanlar baz morfin diye bir şey vardı, değil mi?

Morfin artık sadece hastanelerde... Şimdi eroin var. Başka neler var?.. Kokain bile harcıalem olduktan sonra Türkiye'de bile... "Morfin" oyunu benim çok eski bir gözağrım. Oyunun orijinal adı, "Şapka Dolusu Yağmur"dur. Ben onun adına "Morfin" dedim, çünkü bir morfinmanın öyküsü. Benim Amerika'da öğrenci olduğum yılların oyunu. Böyle manik rollere biraz tutkum vardır. Deli, morfinman, alkolik gibi rolleri severim. Seyirciyi şoke eden, sarsan, kafasını gıdıklayan, yüreğini hoplatan oyunlarımızdan biridir. İş de yapmıştı. Bayağı sert bir oyundu, ciddi bir-iki morfin krizi sahnesi vardı.

Gerçek bir morfinmanla birkaç gün birlikte olmuşsunuz galiba, role hazırlanmak için.

Halit Çapın'ın biyografisi "Bay Alkolü Takdimimdir" için de 15 gün hastanede gidip yatmıştım, hasta gibi.

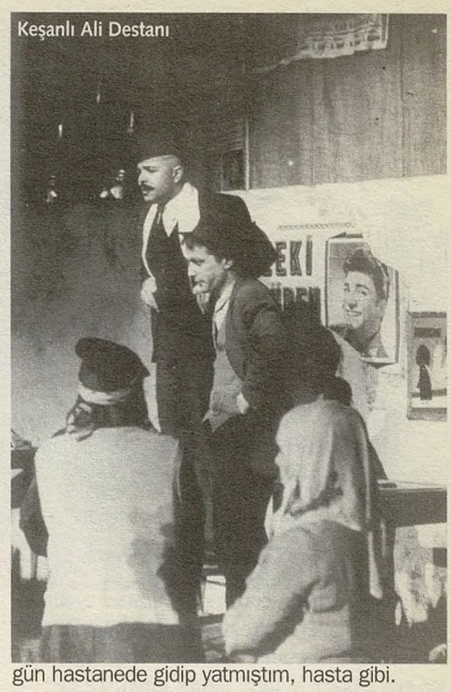

Sizin altın döneminizin son oyunu oldu, değil mi? 1975'de "Morfin"in Anadolu turnesiyle Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'na uzun bir ara veriyorsunuz...

"Morfin"in 71'deki ilk oynanışından sonra pek çok oyun koyduk ama, sonra bir reprise'le turne yaptık. Ve tiyatronun bir sürü borcunu da "Morfin" turnesiyle ödedik. Aslında "Morfin" de "Hamlet" gibi "Yeşilçam" bir konudur. Biliyorsunuz değil mi, Türkiye'de en çok oynayan yabancı filmin Laurence Olivier'nin "Hamlet"i olduğunu?.. "Morfin" de çok popülerdi, baba-oğul-kardeş arasındaki ilişki, dostluk, düşmanlık, barışma...

1975 sonrası o durgunluk devresi hakkında neler söylersiniz?

Hiçbir sanat olayı yaşamdan bağımsız değil. Ama özellikle tiyatro yaşamla o kadar içiçe ki. Bir yazar ve ressam için bu tam böyle değildir. Tiyatrocu gününün esiridir, tarihsel konumunun esiridir. Her zaman toplumunun aynasıdır. Ve toplum günün şartlarından nasıl etkileniyorsa, tiyatrocu da aynı şekilde etkilenir.

Toplum da belki o zaman "perdesini kapatmak" durumunda kaldı, 70'lerin son dönemlerinde...

Evet, toplum da perdesini kapattı, herkes gettosuna çekildi sanki... Ama 82'de "Kaldırım Serçesi", sonra 84'de "Kabare", "Filumena", 85'te Halide Edip'in hayatından "Halide"... Çok parlak bir dönemdi, birdenbire küllerinden yeniden doğdu tiyatro.

12 Eylül ne ölçüde belirleyici oldu? 83'te de Özal dönemi başlıyor... Artık tiyatro hayattan çekilmiş gibi, televizyonsa çok etkili...

Gülriz Sururi: O zamanlara kadar cumhurbaşkanları tiyatrolara, galalara giderdi. Birden başka bir dönem başladı, cumhurbaşkanları şovlara çıkıp "bir şarkısın sen ömür boyu sürecek" diye sallanarak şarkı söylemeye başladılar. Birdenbire pop şarkıcıları baştacı oldu.

Engin Cezzar: 82 anayasasına bir bak. Mesela YÖK'e bak. Üniversitenin başına nasıl YÖK geldiyse, Türkiye'deki bir sürü kurumun başına da aynı şey geldi. Her bakımdan tatsızlık, keyifsizlik yıllarıydı.

Tiyatro niye direnemedi?

Bizler 61 anayasasının çocuklarıyız. 61 anayasası tiyatroyu diriltti. Çünkü yazarları tahrik etti,

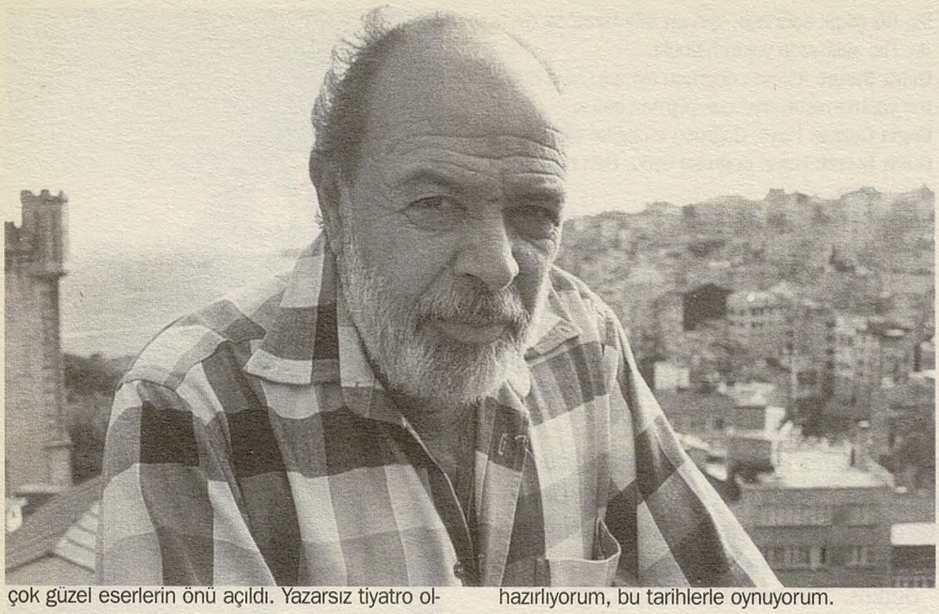

çok güzel eserlerin önü açıldı. Yazarsız tiyatro olmaz. Bir ülkenin tiyatrosu yazarıyla kaimdir... 82 anayasasının yazarların elinden hangi özgürlükleri geri aldığını iyi tahlil etmek lazım. 12 Eylül'ün Türkiye üzerine yaratıcı alanda çok ağır basınçlı bir etkisi olmuştur. Bir Aydınlar Dilekçesi olayı yaşandı, unutmayalım. Benim de, Gülriz'in de imzası vardır orada.

"Ben ne yapayım böyle aydını" demişti Evren.

Çok ağır laflar etti yaa! Çok yakın geçmiş bu, daha çok, duygusal reaksiyon gösterebilim o yıllar hakkında. Hâlâ 12 Eylül'ün içinde yaşıyoruz. O yüzden tahlil etmek de zor. Hiç hoş bir dönem değildi, ancak o kadarını söyleyebilirim.

Erkin Koray - Gaddar *(Gaddar)*

Bilemeyeceğim, Neco'nun sesine benziyor ama, o böyle şarkılar söylemez. Çok heavy geldi.

Erkin Koray.

Aaa, Baba!.. Bilmem gerekirdi. Peki nereden geldik buraya?

Şarkı "zalim gaddar, hain gaddar." Ansiklopedide "cezzar"a baktık, "gaddar" demek. "Sururi"ye baktık, "neşeli, sevinçli" demek...

Tamam, bu röportaj burda bitti. İmzaları da attık. Bitti. *(gülüyor)* İlk karşılığı "deve kasabı", ikinci karşılığı "kan döken", metaforik olarak üçüncü karşılığı da "gaddar"... Böyle bir gaddar paşa var Osmanlı tarihinde: Cezzar Ahmet Paşa. Mısır'da, Akka'da Napolyon'u ilk mağlup eden paşa. Ama bu adamın benimle uzaktan yakından ilgisi yok. Gaddarlıkla da bir ilgim yok. Babam neden bu soyadını aldı, biraz araştırdım.

Selanikli değil mi babanız?

Evet, bizim ailede bir Mehmet Efendi varmış, çok kötü ruhlu, sevilmeyen bir adammış. Bizim lakabımız da öyle kalmış. Ama, eşşek kafam, bunu babama sormak hiç aklıma gelmedi. Çok sonra dinledim bu masalı. Ve kabullendim.

Nasıl hatırlıyorsunuz babanızı?

Babamın çok iyi, çok akıllı bir insan olduğunu ancak ölümüne yakın anladım. Ama bana hiçbir zaman köstek olmamıştır. Babam bankacıydı, Sümerbank'ta. Müthiş dürüst, planlı, programlı, hesaplı adamdı. Dürüstlüğün dışında, bende olmayan her şey onda vardı. Bense çok deli, hayalperest bir çocuktum. Babam da beni biraz frenlemek isterdi. Yine de beni Amerika'ya gönderip en büyük iyiliği yaptı. Tiyatro değil, siyasal bilgiler okuyup hariciyeci olmamı isterdi... 1907 doğumlu babam. Ama mübadeleden önce gelmişler İstanbul'a. Ben de tam bunun araştırmasını yapıyorum şu sıralar. Çünkü otobiyografimi hazırlıyorum, bu tarihlerle oynuyorum.

Peki anneniz?

Şamlı. Benim halalarım, yani annemin babası Şamlı Mehmet'in kızkardeşleri simsiyahtır, zencidir. Resimlerini gördüm, dudağım uçukladı.

Zenci mi, Arap mı? Zencilere Arap diyorsunuz, anladık ama, Araplara da zenci mi diyorsunuz?

(gülüyor) O konuda bir garibim, çok haklısın. Bunlar Şamlı Arap. Ama bayağı siyah, herhalde bir Afrikalılık da var. Yemen kökenli olabilirler belki. Benim fiziğimde de negroid taraflar var. Çok iyi karışım yaa! Bir taraftan Afrika, bir taraftan Avrupa. *(gülüyor)* Dedem Şamlı Mehmet, İstanbul'da, işgal yıllarında İttihatçılara yardım etti diye hapse girmiş. Fransızlar da işgalde Bakırköy'deki konaklarını ellerinden almış. Bahçedeki çadırları, Senegalli askerleri hatırlıyor annem çocukluğundan. Geçen gün gene annem anlatıyordu, Şamlı Mehmet'in üç hanımı varmış evde. Bir şeye ağlamak mı lazım, hepsi birden otururlarmış, hüngür hüngür saniyesi saniyesine aynı süre ağlarlarmış karşılıklı. *(gülüyor)*

Elia Kazan "Kimse bilmez" diyordu, "Anadolu'nun ortasında bir köyde Rum olmayı. Geceleri kapının arkasına dört tane dayanak koymadan bir evin içinde nasıl yaşandığını sen bilemezsin. Nasıl tarafsız olmamı istersin! Ben bir azınlığım. Çocukluğum korku içinde geçti."

Gülriz Sururi: Şamlı Mehmet'in ilk evliliğinde çocuğu olmamış, on sene sonra izin istemiş, bir evlilik daha yapmış, bir on sene daha geçmiş, gene çocuğu olmamış. 60 yaşına gelince, 30 yaşında dul ve dört çocuklu bir hanımla evlenmiş, o eşinden dokuz çocuğu olmuş, bu dokuzdan dördü yaşamış. İşte biri de Engin'in annesi.

Engin Cezzar: Annem 40'ından sonra akademiye gitti, resme başladı. Benim Hamlet oynadığım yıllardı. Şimdi 86 yaşında olduğunu tahmin ediyorum, hâlâ resim yapıyor.

Siz burada, Ayaspaşa'da mı doğdunuz?

Hayır, Amerikan hastanesinde doğdum. Doktor Aziz Fikret Derlen. Arnavutluk Kralı Zogu'nun kardeş çocuğu. Türkiye'nin en büyük nisaiyecisi. Teyzemin kocası. İyi mi adres? *(gülüyor)* O aralar Nişantaşı'nda oturuyorduk galiba. Ama bu evdeyken ilkokula gittiğimi hatırlıyorum. Bu ev o günden kalmadır.

O günlerden hatırladığınız tarihi olaylar var mı? Mesela Atatürk'ün ölümü.

Evet, ilk anım bu benim. Üç yaşındayım. Pencere önündeyim. Bir kalabalık geçiyor aşağıdan: *(taklit ediyor)* Hırşş, hırşş, hırşş, hırşş... Askerlerin ayak sesleri. Ve hıçkırıklar. Ben de ağlamıştım korkudan.

İkinci Dünya Savaşı yılları?

Radyo başında haberler dinlenirdi. Yazın Sarıyer'de mavi kağıtlar yapıştırdığımızı hatırlıyorum camlara. Evde haritalar vardı, o haritaların üstüne küçük küçük rengarenk bayraklar yapıştırılırdı. Müttefiklerin ilerlemesi, Almanların çekilmesi falan... Bir gün onları biz de yapıştıralım dedik, berbat ettik, bütün savaşın stratejisi altüst oldu. *(gülüyor)* En belirgin anım Missouri zırhlısının gelmesi. Okuldan bizim sınıfı Missouri'ye götürmüşlerdi, savaş bitmişti tabii. Bize bir takım hediyeler vermişlerdi. Ertesi gün bütün sınıf ishal oldu. Neden? Amerikalılar bize çiklet vermiş. İlk defa görüyoruz. Biz onların hepsini çikolata diye avuç avuç yedik. *(gülüşmeler)*

Dün kitabınızı karıştıran bir arkadaş "biyografisi cumhuriyet kokuyor" dedi.

Ne güzel bir laf, çok güzel bir kompliman. İftihar ederim bundan.

Türkiye'nin dönüm noktalarıyla sizin hayatınızın dönüm noktaları kesişiyor. Mesela Amerika'ya gidişiniz tam 6-7 Eylül olaylarının ertesi.

Aman sus, hatırlatma! 8 Eylül günü bindim uçağa. 6-7 Eylül günü bu evdeydim. Bütün komşuları oraya buraya sakladık. Eve aldık hepsini. Malları mülkleri gitti tabii. Rum bakkalımız var, Rum kasabımız var. Rum kasabın kızı Aliki'ye deli gibi aşığım. Sapsarışın bir kız... O iki günü yaşadım, ertesi gün uçağa binip Amerika'ya indim. Düşünebiliyor musunuz alnımdaki kara lekeyi? 6-7 Eylül ayıbını sırtımda taşıyarak Yale'in kapısından adımımı attım.

Neydi hissettikleriniz o iki gün?

Ertesi sabah Beyoğlu'nda yürüdüm, korku filmi gibiydi. Bütün o cadde içi boşalmış bir kadavra gibiydi. Bağırsakların üzerinden yürüyerek Tünel'e kadar gittim. Şimdi tiksinirim, öfkelenirim bu yaşımda. Ama o yaşımda çok korktum. Benim bütün çocukluğum Rum çocuklarıyla, Ermeni çocuklarıyla geçmişti. Ben toplumda böyle bir ırkçılık, şovenlik sezememişim. Belki biz kolejde bir fanus içinde yaşardık. Çevremizden biraz kopuktuk ister istemez. Ama mahallede de böyle bir şey yoktu ki. Çok dost yaşardık. Aliki'yi babası görmeden nasıl yakalayacağım diye düşünürdüm. Heybeliada'da manastırda tatil yaparlardı, kayıkla gidip onu nasıl kaçıracağımı düşünürdüm. *(gülüyor)*

Kazan'la konuşur muydunuz bu meseleleri?

Kazan o konularda hınçlıydı. Bunlar konuşuldu aramızda tabii. Ve kendini anlattı: "Sen bilmezsin, kimse bilmez" dedi, "Anadolu'nun ortasında bir köyde Rum olmayı. Gün ışığına bağlı olarak yaşamak ne demektir bilemezsin. Kepenklerini kapamadan, kapının arkasına dört tane dayanak koymadan bir evin içinde nasıl yaşandığını sen bilemezsin. Benim nasıl tarafsız olmamı istersin bu konularda! Ben bir azınlığım. Benim bütün çocukluğum korku içinde geçti." Onu anlıyorum. Çok çekmiş adam. Ama onun gibi düşünmeyen başka bir sürü arkadaşım da oldu.

Aliki'ye ne oldu sonra?

Kalmadılar burada. Hemen gittiler. Aliki gitti, babası Foti gitti, Herakles gitti, Yorgo gitti...

Söyleşi: ***Yücel Göktürk - Derya Bengi***

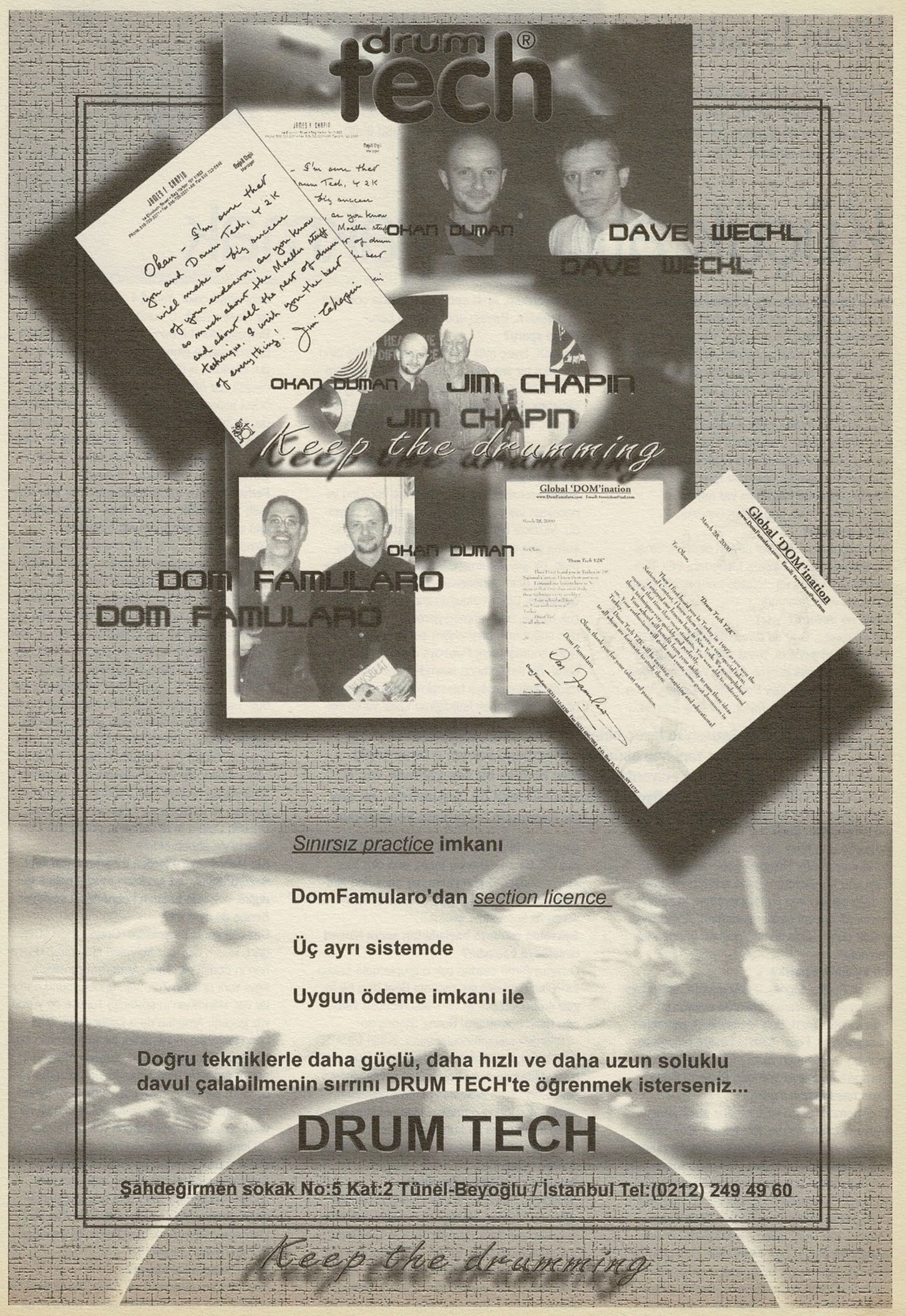
drum tech®
OKAN DUMAN
DAVE WECKL
OKAN DUMAN
JIM CHAPIN
JIM CHAPIN
Keep the drumming
OKAN DUMAN
DOM FAMULARO
DOM FAMULARO
Global 'DOM'ination
Global 'DOM'ination
Sınırsız practice imkanı
DomFamularo'dan section licence
Üç ayrı sistemde
Uygun ödeme imkanı ile
Doğru tekniklerle daha güçlü, daha hızlı ve daha uzun soluklu davul çalabilmenin sırrını DRUM TECH'te öğrenmek isterseniz...
DRUM TECH
Şahdeğirmen sokak No:5 Kat:2 Tünel-Beyoğlu / İstanbul Tel:(0212) 249 49 60
Keep the drumming

İlhan Erşahin

"Memlekette iyi şeyler de oluyor" diye bir "laf ola beri gele" var ya, o lafın "beri" gelmediği nadir durumlardan biri de İlhan Erşahin ve "Virgo". Geçen yılki Babylon konserlerinde her şeyin başka türlü ve de gayet güzel olabileceğini örnekleyen Wax Poetic'in oyun kurucusu İlhan Erşahin'e, yeni albümü "Virgo"yu vesile edip teybimizi uzattık.

Küçük ateşler yakmak

Foto: Muhsin Akgün

Önce kısa bir özgeçmiş yapalım istersen...
İsveç'te doğdum, 1965'te. Babam İzmirli, Almanya'ya mimari okumaya gitmiş, sonra İsviçre'ye geçmiş, orada annemle –İsveçlidir– tanışmışlar. Önce bir süre İstanbul'da yaşamışlar, sonra İsveç'e gitmişler, sonra Türkiye'ye dönmüşler, en nihayet de İsveç'e yerleşmişler. Bunlar 1950'lerde oluyor. Babam İsveç'teki ilk Türklerden biriydi, o zamanlar İsveç'te neredeyse hiç yabancı yokmuş. Dört kardeşiz, abim Türkiye'de doğmuş, ablamlar İsveç'te.

Ailede, sülalede müzisyen var mıydı?
Yoktu. Fakat evde hep müzik çalınırdı.

Neler çalınırdı?
Annem-babam eski tarz şeyleri dinlerdi, Sinatra, Sammy Davis, Miriam Makeba... Pek Türk müziği dinlemezlerdi. Müziğe asıl meraklı olanlar abim ve ablalarımdı.

Onlar ne dinlerdi?
70'li yıllardı... Öyle şu diye hatırladığım şeyler yok, ama iyi şeylerdi. Bana zaten 70'lerdeki her şey iyiydi gibi geliyor. Stevie Wonder, David Bowie, Lou Reed, Iggy Pop, Miles Davis... Ama aynı zamanda James Taylor... Rolling Stones...

Sende müzik yapma isteği nasıl başladı?
Taklitle başladı. Müzisyen olmak istiyordum, ama bir müzik aleti çalayım diye düşünmüyordum. Şarkı söylüyordum, Mick Jagger'ı, Bob Marley'i filan taklit ediyordum. Reggae'yi çok seviyordum. Hep onu koyuyordum, dans ediyordum. Parti olduğu zaman hep DJ'lik yapardım, kasetler hazırlardım, yeni plaklar getirirdim. Arkadaşlar müzik dünyasında neler olduğunu benden öğrenirlerdi...

Bir idolün var mıydı?
En çok Rolling Stones'u seviyordum, acaip takmıştım onları kafama. Hâlâ da seviyorum. Sonra Peter Tosh. Bob Marley'in ilk zamanlarını seviyorum, Peter Tosh'la birlikte olduğu zamanları... Amerikan zenci müziklerini de çok seviyordum, Stevie Wonder, Roberta Flack...

Caza nasıl merak sardın?
O dönemde, abim iki tane caz plağı almıştı, Steve Grossmann ve Joe Farrell. Çok sonradan öğrendim ki, çok önemli saksofoncularmış. Onları çok dinledim. Ama caz sonradan başladı. Daha çok rock ve reggae'yle ilgileniyordum. O zamanlar Ian Dury'yi çok seviyordum, o tür müziği dinliyordum, Sex Pistols, Clash... Ian Dury İsveç'e geldiğinde, onun saksofoncusunu çok beğendim. Deli dolu bir adamdı. Takma bir ismi vardı, hatırlayamıyorum, onu canlı seyredince saksofon çalmak istedim. Ve tam aynı dönemde, sporla çok ilgileniyordum. Ama spor dünyasında çok mutlu değildim. Bayağı spor yaptım ben.

Hangi sporu?
Squash. İsveç milli takımına girdim. İsveç birincisiydim bir ara. Fakat biraz sıkılıyordum. Tam o sıralarda sanatla, müzikle uğraşan bir grupla tanıştım. Ska müziği çok meşhur olmaya başlamıştı, Madness, Specials, Bad Manners filan...

Spor dünyasında neden mutlu değildin, niye sıkılıyordun?
Sporda rekabet var ya... Yani hep öbürünü yeneceksin var ya, o biraz sanki rahatsız ediyordu. Müzikte birlikte bir şey yapmak var, o hoşuma gidiyordu. Kazanmak değil de, paylaşmak, bir şey yaratmak. Squash'ta tek başınasın, hep birini yeneceksin. Çok da baskı vardı üzerimde: Çok iyi olduğun zaman beklenti de çok oluyor, hep yenmen gerekiyor. Tam spordan soğumaya başladığım sıralarda, o bahsettiğim arkadaşlarım Playboys diye bir grup kurdular. Bir saksofoncu lazımdı, benim de bir müzik aleti çalmaya hevesim olduğunu, ama hangi aleti çalmak istediğime karar veremediğimi biliyorlardı. Bana "iki ay sonra bir konserimiz var, bir saksofoncu lazım, sen olur musun?" dediler. O gün gittim, bir saksofon kiraladım ve bayağı çalışmaya başladım, iki ay sonra ilk konserime çıktım.

Squash'te İsveç birincisiydim. Fakat sporda rekabet var ya... Yani hep öbürünü yeneceksin var ya, o biraz sanki rahatsız ediyordu. Müzikte birlikte bir şey yapmak var, o hoşuma gidiyordu. Kazanmak değil de, paylaşmak, bir şey yaratmak. Squash'ta tek başınasın, hep birini yeneceksin.

Saksofon çalmaya başladıktan sonra kimleri dinlemeye başladın?
O zamanlarda cazdan çok o gruplardaki saksofoncuları dinliyordum, mesela Beat diye bir İngiliz grubunun çok iyi bir saksofoncusu vardı, onu taklit ediyordum. Roling Stones'da –70'lerde– saksofoncular vardı, onları taklit ediyordum, Ian Dury'nin saksofoncusunu... Başladıktan iki sene sonra filan yavaş yavaş saksofoncuların plaklarını almaya başladım, Stan Getz, John Coltrane... Lise bittikten sonra İsveç'te bir sene bir kurs aldım, caz üzerine. Daha çok oradan itibaren müziği daha ciddiye almaya başladım.

Amerika'ya gidişin nasıl oldu?
Dinlediğim müzik ve hayranı olduğum isimler –Lennon, Jagger, Marley– beni sanki o taraflara çekiyordu. Jack Kerouac'ın "On The Road"u çok etkilemişti beni. Bir de "Warriors"dan çok etkilendim. Öyle çok iyi bir film değildi, ama çok etkiledi. Bir gençlik filmi, çeteler filan. 15 kere seyrettim. Tam New York'lu bir filmdi. Ve beni oraya çekti. Yani 14 yaşındayken bile öyle bir hissim vardı. O kurstan sonra Amerika'dan, Berkeley'den bir burs aldım, Boston'a gittim. Bir seneliğine gitmiştim, bir sene iki sene oldu. Okuldan ayrılıp New York'a geçtim. Çünkü okulda caz öğrenmek sıkıcıydı. Herkes aynı ödevi yapıyordu, 60 saksofon aynı şeyi çalıyordu, bu biraz garip geldi. Bir de zaten hep New York'a gitmek istiyordum, birbuçuk sene sonra New York'a geçtim. Oraya da birkaç aylığına gitmiştim, 12 sene oldu. *(gülüyor)*

Ferhan Şensoy geçenlerde güzel bir şey söyledi: "Ustasızlık ne acı." New York'ta senin için böyle bir sorun olmadı herhalde...
Olmadı. Tam tersine... Bir caz kulübünde garson olarak çalıştığım için diğer bütün kulüplere bedava giriyordum. Ustaların birçoğunu dinledim, gördüm, hatta bazılarıyla tanıştım, görüştüm, bazılarıyla bayağı arkadaş oldum. Her gün ya Sweet Basie'ye, ya Village Vanguard'a, Blue Note'a, Bradley's'e filan gidiyordum, Knitting Factory açılınca oraya da gitmeye başladım. Clifford Jordan'la –çok önemli bir saksofoncudur– bayağı ahbap olduk. Joe Henderson'la da görüştüm, hatta kaldığı otele gittim, beraber çaldık, Wayne Shorter'la da öyle. Bazen imza istedim, bazen sırf konuştuk, bazen "ders verebilir misin" dedim. Zil alıyordum Türkiye'den, Amerika'da herkes Türk zillerini çok beğeniyordu, ben zil veriyordum, onlar ders veriyordu. Ornette Coleman'la tanıştım, görüştüm. Don Cherry'yle ahbap oldum.

Kip Hanrahan 70'lerden itibaren cazın sınıf değiştirdiğini, üst sınıfların müziği haline geldiğini, sokakla bağının kalmadığını söylüyor. Sence de öyle mi?
Caz çok geniş bir yelpaze. Onun içinde standart, klasik caz, caz kulüpleri filan biraz Hanrahan'ın dediği gibi tabii. Ama aynı zamanda New York'ta John Zorn var, underground cazcılar var. Hanrahan'ın söylediği Türkiye'de yüzde yüz geçerli. Amerika'da o kadar değil. Tabii ben Hanrahan'ın zamanını bilmediğim için böyle düşünüyor olabilirim. O zamanlarda sanki ortam farklıydı, başka sanatlarla buluşma vardı. Hem şiir vardı, hem caz vardı, hem tiyatro, hem müzik vardı, dolayısıyla sokakla bağı da vardı. O şimdi maalesef çok yok. 80'lerden 90'lara, o yirmi sene boyunca, cazcılar bayağı klasik müzik yaptılar. 50'lerde, 60'larda ne yaptılarsa onu tekrarladılar. Onun için ben DJ'leri –DJ derken sırf böyle house çalanları değil, yaratıcı olanları kastediyorum– ve şiiri katmaya çalışıyorum. Wax Poetic'te sanatları buluşturmaya çalışıyoruz.

Wax Poetic nasıl oluştu?
New York'ta, Avenue B'de Save The Robots diye bir kulüp vardı. Bayağı eski ve manyak bir

38→

yerdi. Gece 12'de açılıyordu, sabah 9'da filan kapanıyordu. Orada her cuma jam session gibi bir şey yapmaya başladım. Caz jam'i gibi değil de, her türlü jam; rapçiler, DJ'ler vardı, trombon, bas, klavye filan da vardı. Çok karışık bir şey ortaya çıkıyordu. Brezilyalı bir perküsyoncu Silva Batista da geliyordu. Jam gibi başladık, altı ay filan öyle devam ettik. Bazı geceler çok hoş oluyordu, onun üzerine bir grup kuralım dedik.

İsim nasıl Wax Poetic oldu?

Bir sürü isim düşünmüştük, sonra bir arkadaş öylesine Wax Poetic dedi. Düşündüm, sanki tam uyuyordu benim projeme. Wax, argoda plak demek. Bizim müzikte DJ olayı da var ya... Ayrıca, eski İngilizcede, birisi çok güzel konuştuğu zaman "he is waxing poetic" denir. Öyle bir deyim var. Yani Wax Poetic, hem güzel konuşma, hem de şiirsel plaklar anlamına geliyor.

Çok iyi bir eleştiri aldık Amerika'da: Bir müzik yazarı "Wax Poetic, Wu Tang Clan'ın RZA'sının 'Witches Brew' dönemindeki Miles Davis'le buluşması gibi" dedi. Bu beni acaip mutlu etti. Çünkü ben de onu yapmayı düşünüyordum.

Saul Williams'la nasıl bir araya geldiniz?

"Wax Poetic" plağını yaptığım zamanlarda, bizim stüdyonun yanında bir hiphop stüdyosu vardı, birbirimize gidip geliyorduk, onlar ne yapıyor, biz ne yapıyoruz diye bakıyorduk. Bir gün orada Saul'un "Lyricist Lounge" adlı bir hiphop derlemesindeki rap'ini dinledim. Çok beğendim.

"Slam"i seyretmiş miydin?

Daha filmi yapmamıştı. Belki yapmıştı, ama daha çıkmamıştı. O parçayı çok beğendim, tam o sıralarda Türkiye'ye gitmeye hazırlanıyorduk, küçük bir turne için. Tanışmamız çok güzel oldu. Kasvetli bir gündü. Saul Willams geldi stüdyoya, sadece ben vardım içerde. Yere oturdu. O sırada ben ona birlikte bir şeyler yapmak isteyip istemeyeceğini sordum. Saul birden şiir söylemeye başladı, 20 dakika filan. Hem rap, hem şiir. Ben de bayağı etkilendim. Çünkü çok kuvvetli bir şeydi. Tanıştık, arkadaş olduk. Sonra Türkiye'ye gideceğimizi söyledim, gelmek ister misin dedik, geldi.

Saul Williams'la yaptığımız söyleşide "en çok sevdiğin şair kim?" sorusuna "Rûmî" demişti. Senden öğrendiğini de eklemişti...

Evet, bir gün Mevlana vardı elimde, gördü, "ne bu" dedi, verdim, çok beğendi. Okuldayken çok okurdum, şimdi eskisi kadar ilgilenemiyorum. Son zamanlarda neler mi okudum? Rûmî... Nâzım Hikmet... Geçen sene Nâzım'ın çevirisini aldım. Çünkü benim Türkçem şiir okumaya yetmiyor. Onların dışında Allen Ginsberg okudum biraz. Jack Kerouac'ı çok seviyordum. Özellikle de "Mexico City Blues"unu. Roman değil, şiir. Onu hâlâ okuyorum.

Ginsberg, Kerouac, biraz önce de "sanatların buluşması"ndan söz etmiştin... Beat'in yeniden keşfi gibi bir durum var mı sence?

Hiphop'ta o var biraz, gerçi hiphop da çok geniş bir yelpaze, orada da ticari hiphop var, kötü hiphop var, ama hiphop'un bir tarzında –mesela Saul Williams'ın içinde olduğu camiada– o kültür, o eski beat havası var. Birçok cazcı da –yaptıkları caz sayılır mı, bilmiyorum– o havayı veriyor sanki. John Zorn, Medeski Martin and Wood ilk aklıma gelen isimler. Wax Poetic olarak biz de o havayı vermeye çalışıyoruz. Bence beat yaratıcı olmak demektir, sanatları buluşturmak demektir. Bu anlamda, beat'in yeniden keşfedildiği söylenebilir. Tabii bu çok underground bir safhada, ama öyle olaylar hep underground'dur zaten. O zamanlar da underground'du, şimdi de az sayıda insanın yaptığı, az sayıda insanın dinlediği bir şey. Ama New York'ta şiir geceleri yapılıyor, "poetry slam"ler filan ve bayağı doluyor. "Poetry slam"in Türkçesi nasıl?

Aşağı yukarı "aşık atışması"... Burada da aşıklar, saz eşliğinde karşılıklı maniler söylerler, aynen slam'ciler gibi şiirli söz yarıştırırlar. Fazladan bir de toplu iğne koyarlar ağızlarına, olay zorlaşsın diye...

Var mı öyle? Bilmiyordum. Çok ilginç. Eskiden mi, şimdi hâlâ var mı?

Azaldı, ama var... Aşıklar bayramında her yıl bir de aşık atışması yarışması yapılır.

Çok güzel bir şey ya! Ama, Aşık Veysel filan tam Türk blues. Çok ilginç...

Önceki albümlerinden "She Said"de "Uzun İnce Bir Yoldayım" var. O nasıl oldu?

Amerika'da bir çocukla tanıştım... Ve ben şeyi hissetim, daha çok Türk müziği öğrenmem lazım. O arkadaş birkaç parça gösterdi bana. O zamanlar öğrendim "Uzun İnce Bir Yoldayım"ı. Çok hoşuma gitti, Aşık Veysel'in CD'lerini filan aldım sonra. Öyle küçüklükten kulağımda kalan bir parça değildi.

Peki niye onu seçtin?

Çok hoşuma gitti o melodi. Onun çok meşhur olduğunu bilmiyordum, kayıt yaptıktan sonra öğrendim. Keşke o kadar meşhur olmayan bir parça seçseydim diye düşündüm. Veysel çok hoşuma gidiyor, tam şey yani, Türk blues.

Bu albümde de "Odam kireç tutmuyor" var, "My Room" adıyla. O nasıl oldu?

O da aynı şekilde oldu. İki sene önce Fazıl Say'la bir konser yaptık Amerika'da. İlk bölümde benim trio çaldı. Sonra Fazıl çaldı, sonra da ikimiz birlikte... Fazıl bana bir gün evvelden o parçayı öğretmişti, birlikte çaldık. "Odam kireç tutmuyor"u öyle öğrendim.

Fazıl Say o şarkıyı ne diyerek tanıttı sana?

Valla çok bahsetmedi aslında, sadece güzel bir melodi olarak... Küçük aranjman yaptı. Sordu bana, "beğendin mi" diye. Ben de beğendim. Ve çaldık. Öyle çok derinine girmedik aslında.

"Virgo"da en çok tezahüratı hangi parça aldı?

"Aşk"... Herkes onu çok beğendi.

Senin en çok beğendiğin hangisi?

Valla ben birkaç parçanın çok kuvvetli olduğunu düşünüyorum. "Vodoo"yu çok seviyorum... Saul Williams'ınkini... "Odam kireç tutmuyor"u... Bu hit olacak diye bir şey düşünmedim hiç.

CD'yi eline alıp baktığında, "ya ne güzel şarkı bu" dediğin hangisi?

Ben "Odam kireçtir"i seviyorum. Çünkü çok... O şeyi çok seviyorum: Bas, davul ve ben... Çok böyle "naked" bir şey var orada... Çıplak, sade... Öyle bir albüm yapmak isterim. Bütün o duygudan, Türk parçalardan. Arto Tunçboyacıyan'la birlikte belki. Ne bileyim, böyle sakin, akustik, yavaş...

ankara'da farklı bir ortam...

atölye sanat
SANATSAL ETKİNLİK • TANITIM

...hem ATÖLYE ve SANAT PAZARI,
hem İKİNCİ EL ALIŞ-VERİŞ.

paris caddesi, 62/1 KAVAKLIDERE • ANKARA
tel,fax • 467 02 35

İKİNCİ EL
GİYSİ
AKSESUAR
AYAKKABI
IVIR ZIVIR
ÇANTA, VS.

Radiohead'le aran nasıl, son albümlerini dinledin mi?
Dinlemedim maalesef, ama çok istiyorum. "OK Computer"ı çok beğendim. Çok deneysel şeyler yapıyorlar, yeni yollar, biçimler arıyorlar.
Saul Williams'ın şarkısındaki ünlü deyiş, "hiçbir şey vakti gelmiş bir fikir kadar güçlü değildir", ister istemez vakti gelmemiş fikirler üzerine de düşündürüyor insanı. On yıl önce Radiohead gibi bir grup varolabilir miydi? Veya bugün Radiohead için "zamanın ruhu" yakıştırması yapılabilir mi?
Yapılabilir. Çünkü artık soyut şeyler, çok soyut şeyler kabul görüyor. Artık Ornette Coleman bile sıradışı görülmüyor, yaptıkları gayet normal geliyor. Radiohead'in prodüksiyonları çok iyi. O tür müzik yapınca iyi prodüksiyon şart. Şöyle böyle kayıt edilmiş şeylerle olabilecek bir müzik değil çünkü. Bugünlerde, sesin çok iyi olması gerekiyor. Bu, müziğin kendisi kadar önemli artık. Massive Attack'ın önemi de bu: Çok iyi sound'ları var. Radiohead'in benim hoşuma giden tarafı, taze olması. İnsana tazelik duygusu vermesi. Onları dinleyince 2000 yılının duygusunu alıyorsun. "Evet ya", diyorsun, "2000 yılındayız". Farklı hissediyor insan kendini. Yalnız Radiohead'de değil, Björk'te de öyle... Bence bu duyguyu vermeyi başaran sanatçıların özellikleri, şu üç temel unsuru çok iyi bir araya getirmeleri: Ruh, his, fikir... Bu üçünün de aynı güçte, aynı seviyede olması gerekiyor. O isimler işte bunu gerçekleştiriyorlar. Radiohead'i veya Björk'ü dinlediğinizde, bu üç ihtiyaç da aynı düzeyde tatmin ediliyor. Birçok müzik, bu arada caz da –Ornette Coleman'ı hariç tutarsak– artık buna sahip değil. Radiohead'de bir ruhanilik var, klasik voodoo filan değil, onun ötesinde, daha derinden bir şey. Duygu tarafı da Madonna veya Britney Spears türünden bir şey değil. Radiohead'i dinlediğinde "vay be" diyorsun, "işte bugünün müziği". Sanki senin düşündüğünün aynısını düşünüyorlar. Teknoloji, dünyanın vaziyeti, büyük şehir hayatı... Aynı zamanda tarihi de duyuyorsun, Rolling Stones'u, Beatles'ı, Sex Pistols'u...
Pink Floyd'u?
Kesinlikle...
Radiohead'e "yeni Pink Floyd" denmesine ne diyorsun?
Evet, doğru. Çünkü orkestral düzenlemeler yapabiliyorlar. Pink Floyd'da da bir tarihi dinliyor gibi oluyorsun. Birçok insana cazip gelmesinin sebebi de bu... Entellektüel tarafı da var... Bir araya getirilişi, kurgusu, düzenlemesi... Benim "üç unsur" teorime uyan bir durum var. Son zamanlarda bu teori üzerine düşünüyorum. Ornette Coleman'la ahbap olduk, hatta evine gittim geçen yıl. Bunu ilk defa orada hissettim. O adam, bu üç unsura eşit oranda sahip gerçekten. John Cage de mesela, tek bir nota çalıyor, çok soyut, ama manalı geliyor. O üç unsura neredeyse sihirli bir şekilde sahip.
Jimi Hendrix için de geçerli mi bu teori?
Kesinlikle. Jimi'de o üç unsurun üçü de de var. Ve eşit oranda.
Thom Yorke, "OK Computer"ın ilham perisinin Miles Davis'in "Witches Brew"u olduğunu söylemişti...
Öyle mi? İlginç. Duymadım. Yani "OK Computer"da o etkiyi duymadım, farketmedim.
"Witches Brew"u, Miles Davis'in 70'lerini çok beğenirim. Hâlâ dinliyorum. Bende o zamanlardan iki tane video kasedi var, onu gözünle gördüğün zaman daha iyi anlıyorsun. 70'lerdeki o hali, o giyinişi, duruşu, yürüyüşü... Miles Davis'in "Witches Brew" dönemi çok önemli, çok etkileyici. Miles Davis'in o döneminde, jam yapıyorlar, ama asıl önemli olan iletişim, "vibe", enerji. Çok nota çalmak, ya da en doğrusunu çalmak değil, yeni bir şey bulmak. Bir solistin solo yapması değil de, birlikte bir şey yapmak, renk katmanları oluşturmak önemli. Biz de onu yapıyoruz, ben bir şey çalıyorum, DJ başka bir şey çalıyor, öbürü başka bir şey, ama birlikte katmanlar oluşturuyoruz. O fikir biraz 70'lerin Miles Davis'inden geliyor.

Zengin - fakir farklılığının ortadan kalkması, herkesin eğitim görebilmesi, doktora, dişçiye gidebilmesi... Sosyalizmin belki başka bir isimle, başka bir düzenle geri geleceğini umuyorum. Komünal tipte bir sosyalizmin geleceğini umuyorum. Çünkü doğru olan şeyin galip gelmesi lazım...

Radiohead, Miles Davis, "Witches Brew" ve Wax Poetic... Bu buluşmaya ne diyorsun?
Çok iyi bir eleştiri aldık Amerika'da: Bir müzik yazarı "Wax Poetic, Wu Tang Clan'ın RZA'sının 'Witches Brew' dönemindeki Miles Davis'le buluşması gibi" dedi. Bu beni acaip mutlu etti. Çünkü ben de onu yapmayı düşünüyordum. Caza, 70'lerin cazına, biraz hiphop, triphop, biraz daha ambient bir tarz getirmeye çalışıyorum. Bundan sonraki plak daha da o tarafta olacak.
"Virgo"da, "Corruption" adlı şarkının nakaratı "Amerika, sen yozlaşmanın ta kendisisin" diyor...
"Amerika-ka-ka-ka" diyor Val, Ku Klux Klan'a gönderme yapıyor. Şarkının sözleri Val'ın...

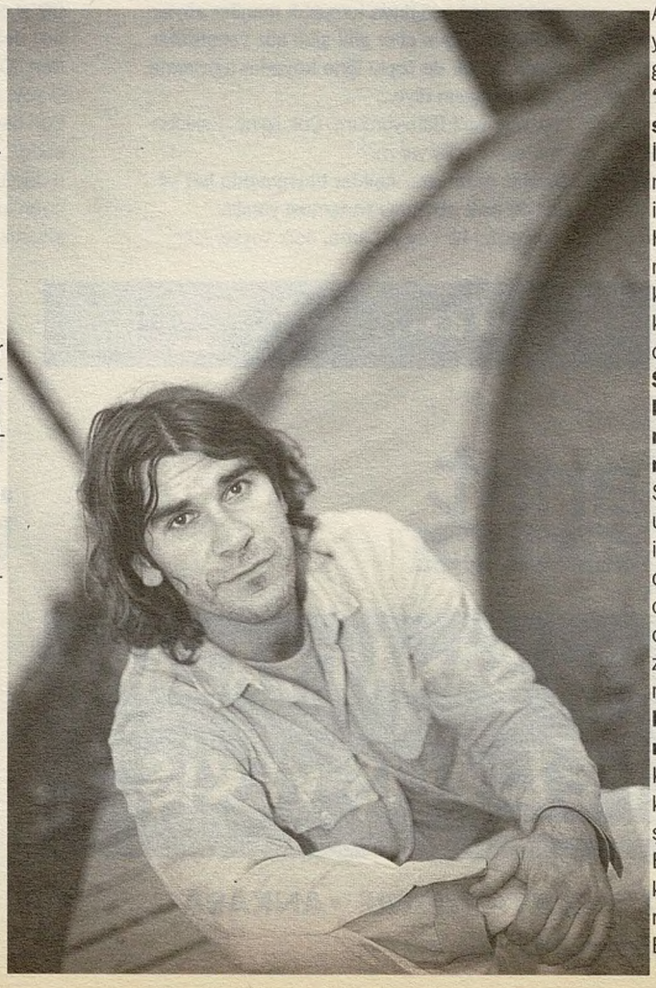

Sizin için Amerika neyi temsil ediyor, sizin gözünüzde nasıl bir yer?
Tuhaf bir yer... Çünkü, Amerika bir yandan deccal, şeytan. Ama, aynı zamanda umut da veriyor. Onun için hâlâ Amerika'dayım. Amerika, kötü bir kültür üretiyor, Hollywood filmleri, kötü televizyon, dürüst olmayan politikacılar... Ve hepimizin bildiği gibi, bütün dünyayı kendilerine benzetmek istiyorlar. Fakat, tuhaf bir şekilde, aynı zamanda, çok bilinçli insanlarla, Amerikalılarda olmasını beklemediğiniz, ummadığınız bir bilinçle karşılaşıyorsunuz. 50'leri, 60'ları, 70'leri görmüş, yaşamış bir kuşak var. Belki o olayların içinde olmamış ama, beat hareketini, hippi hareketini izlemiş, etkilenmiş, şimdi çoluk çocuğa karışmış bir kuşak var. Onlar ve onların çocukları, Amerikalılardan ummadığımız bir bilince sahipler. Bu insanlar yüzde iki falan değil, büyük bir kesim...
Amerikan solunun yeniden doğuşundan söz ediliyor, sence de öyle bir durum var mı?
Evet, var. Bunu hissediyorum. Öyle bir şey olamaz gibi geliyor ama, Amerika'da çok duyarlı, çok bilinçli bir kesim de var. Çok modern –kelimenin gerçek anlamında modern– insanlar var. Soluduğu havadan çocukların eğitimine, her konuya hassasiyetle, mesuliyetle yaklaşan, hayatı iyileştirmek için elinden geleni ardına koymayan... Öyle bir sosyal bilincin İsveç'e mahsus olduğunu sanırdım. O sosyal bilinç Amerika'da da var, siyasi düzeyde görülmüyor, oraya yansımıyor belki ama, altan alta gelişiyor, yükseliyor.
"İsveç'e mahsus zannederdim" dediğin o sosyal bilinç nasıl bir şey?
İnsanların eşit haklara sahip olması, toplumun o noktaya ulaşması. İsveç'te yapmak istedikleri bu, en azından 70'lerde buydu. Herkesin aşağı yukarı aynı gelir düzeyinde olması, zengin - fakir gibi bir farklılığın ortadan kalkması, fırsat eşitliğinin sağlanması. Herkesin eğitim görebilmesi, doktora, dişçiye gidebilmesi...
Saul Williams'ın şarkısındaki deyişten hareket ederek, 20. yüzyıldaki sosyalizmin "henüz vakti gelmemiş bir fikir" olduğu söylenebilir mi sence?
Sanırım öyle... En azından öyle olmasını umuyorum. Geri geleceğini, belki başka bir isimle, başka bir düzenle... Diktatoryal tipte değil de, komünal tipte bir sosyalizmin geleceğini umuyorum. Bilinçli insanların azınlıkta olduğu doğru, ama çoğalıyorlar. Çoğalmak zorundalar, çünkü doğru olan şeyin galip gelmesi lazım.
Bu "çoğalma" meselesi, özellikle sanatçılara bir sorumluluk da yüklüyor mu?
Kesinlikle. Türkiye'ye gelişimin sebebi para kazanmak veya şöhret yapmak değil. Bir şeyler vermek –verdiğimi sanıyorum... Esin kaynağı olmak, müdahil olmak, başka türlü müzik yapmanın mümkün olduğunu göstermek, küçük ateşler yakmak... Bu albüm de umarım öyledir.

Söyleşi: **Y.G.**

Mısırlı Ahmet

Mısırlı Ahmet'in mesleği, işi, ekmeği, aşı, sırdaşı, eşi darbuka. Bu güzelim ritm enstrümanına dudak bükenler, "kuzguna yavrusu şahin görünür" deyip kestirip atabilirler. Lafımız onlara değil. Bizim gördüğümüz, Jimi Hendrix'e gitarı neyse, Miles Davis'e trompeti neyse, Mısırlı Ahmet'e de darbukası o. Onunla söyleşi yaptığımız 98 Mayıs'ında darbukayla tanışma serüveninden, "hayal ülkesi" Mısır'dan bahsetmişti. O tarihten bu yana hayatında nelerin değişip değişmediğini ve yeni albümü "Mel de Cabra"yı konuşalım diye Mısırlı Ahmet'i Roll'a buyur ettik. Radikal gazetesine, "ben kendimi darbukanın içinde buldum, şu an belki iyi darbukacıyım ama yetmiyor, ben darbuka olmak istiyorum" demiş. Sahiden de Mısırlı Ahmet'le karşı karşıya gelince bir darbukayla konuşuyoruz hissine kapıldık. Huzurlarınızda üç sayfalık, yaklaşık yirmibin "vuruş"luk bir "darbuka solo".

Yaşayarak ölmek

Albümün adından başlayalım: Ne demek "Mel de cabra"?

Ahmet Yıldırım: Albümde perküsyoncu bir arkadaş var, Aleix. Kendisi İspanyol, Katalan. Onunla Kahire'de tanıştık, konsere gelmişti. Beni konserine davet etti. "Bu akşam Sina'ya gidiyoruz" dedim, "biz orada kapanıyoruz, antrenman yapıyoruz, sen de gel." Konserden sonra çıkıp geldi. Günlerce çaldık, korkunç anlar yaşadık orada... Sonra, "albümün adı 'Mel de cabra' olsun" diyen Aleix oldu. "Bal yapan arı" anlamına geliyormuş, bu laf felsefi olarak oturdu gibi benim hayatıma: Ben de ülkeleri geziyorum sürekli, o ülkelerin kültürlerinden, tınılarından bir şeyler alıyorum...

Sina çölünde antrenman yapmak nasıl bir şey? Biraz anlatır mısınız?

Kızıldeniz efsanelerle dolu bir yerdir. Onun kıyı şeridine Sina diyorlar. Niye oraya gidiyoruz? Bir sanatçı eğer yeni bir söz söylemek istiyorsa, kesinlikle kendi kovuğunda olması lazım. Kahire'de, İstanbul'da, ticari dünyada hiçbir zaman kendi kovuğumuza çekilme imkanımız yok. Var diyen varsa da, tereddütle bakarım. Çünkü elli bin parçaya bölünmüş durumda oluyorsunuz. Bu parçaları toparlayabileceğiniz yer olduğu için, içimizdeki sezintilerin dışarıya çıkabileceği en iyi ortam olduğu için orayı, Sina'yı seçtik. Kahire'ye altı saat uzaklıkta. Sessiz, kimsenin rahatsız etmeyeceği, darbukama istediğim gibi, sorgusuz sualsiz, gümbür gümbür vuracağım bir yer, benim için önemli olan bu. Bunu yaşamanız lazım. O güneşin rengi, renk değişimleri, gökyüzünün sorgular hali... Kuzeyin, güneyin, bütün kavramların anlamını yitirdiği bir yer. Dehşet verici güzellikte bir manzarası var. Bunların müziğini çalmaya çalışıyorsunuz. Bunlar, önce depresyonlar yaratıyor tabii. Ticari dünyadan geliyorsunuz, feci bir temizlik anı yaşanıyor. Kolay değil.

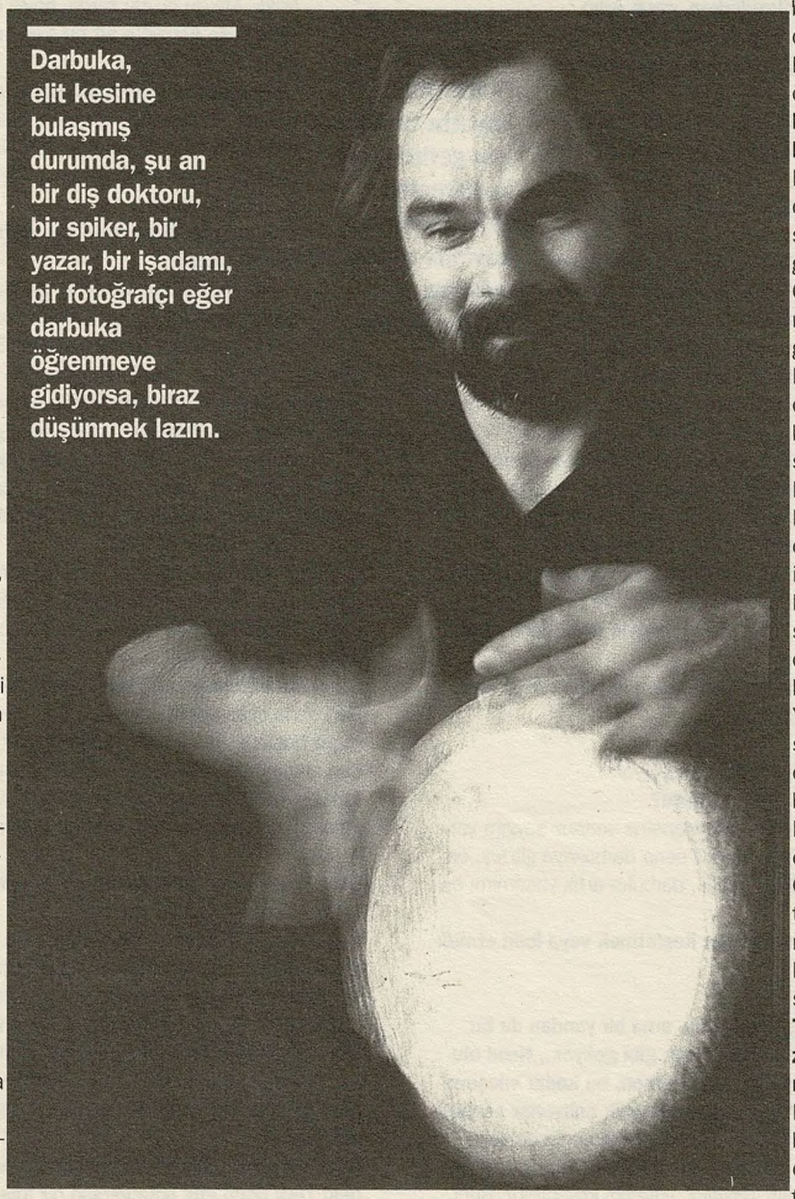

Darbuka, elit kesime bulaşmış durumda, şu an bir diş doktoru, bir spiker, bir yazar, bir işadamı, bir fotoğrafçı eğer darbuka öğrenmeye gidiyorsa, biraz düşünmek lazım.

Mısır'da sanatçılar arasında yaygın bir şey midir oraya gidip kapanmak?

Kesinlikle hayır. Ticari yaşama gırtlağına kadar batmış bir insanın iki dakikada bundan kopup, bütün her şeye stop deyip "bundan sonra gidip kendimi arayacağım, şöhret neymiş, iş geliyormuş da n'oluyormuş" demesi çok zor bir olay. Burada tam kopuyorsun, seni rahatsız eden şeyler var, kopmak istiyorsun zaten. Bir sığıntı olarak ömür yaşayamayacağını görüyorsun. Bu enstrümanın ne kadar kimsesiz kaldığını biliyorsun: Şimdiye kadar böyle çalındı diye, hep böyle çalınacak değildir, çok ileriye gidebilir. Nasıl gidebilir? Buradan, ticari dünyadan kopmakla, hiç değilse zaman zaman kopmakla.

Darbuka kimsesiz bir enstrüman mı sizce?

Çok kimseli, çok çalan var, ama bir türlü çıkmıyor ortaya. Hep uvertür, hep garnitür, bahşişe çıkan, horlanan, ezik büzük bir alet. Eğer "ben darbukacıyım" demeye utanmışsam, çok enteresandır. Niye utanayım? Bunlar hep yaşandı, toplumda bir önyargı var, Mısır'da da var.

Mısır'da da horlanıyor mu darbuka?

Darbukacının toplumdaki yeri şudur: Kahvede tavlasını atar, çantasında darbukası vardır, siyahlarını giyer, minibüs gelir, çeker gider. Onların kralları, yani solistler, organizatörler gelir, "hadi gelin" derler, giderler, "hadi çalın" derler, çalarlar. Gerçi Mısır'da saygınlığı daha çok. Aslında Türkiye'de de büyük bir değişim yaşandı. Bundan yirmi sene öncesine, bir de şu anki hale bakın, ilgisi yok. Elit kesime bulaşmış durumda, şu an bir diş doktoru, bir spiker, bir yazar, bir işadamı, bir fotoğrafçı eğer darbuka öğrenmeye gidiyorsa, biraz düşünmek lazım. Bunu kavramaya çalışıyorum.

Neler olmuş, neler değişmiş?

Yakınımdan konuşayım: Benimle söyleşi yapmış iki kişi var, ikisinin de darbukası var. Bayan olan darbuka dersi almış Okay Temiz'den. Benim fotoğrafları çeken iki arkadaş var, ikisinin de darbukası var. Onlar dedi zaten "biz çekeceğiz fotoğrafları, neyi çekeceğimizi biliyoruz" diye. Yazara, fotoğrafçıya dokunuyorsun, darbukaya değiyorsun direkt.

Türk müziği sazları arasında her zaman gerçekten aşağı bir konumda mı oldu darbuka?

Hocam, geçenlerde televizyonda bir saz eserleri programına rastladım. Üç kişi çıkmış, kanun, yaylı tambur filan, yanlarında ritm enstrümanı yok ve hiç rahatsız değiller. Ama horlanmış, dışlanmış derken, "tu sana, tu kaka, bu müzikte yer almayacaksın" gibi değil, popuna da girmiş, darbukasız hiçbir şey olmaz olmuş artık. Kimliğini, ritmini arıyor buradaki müzik de. Feci bir hareketlilik var. Yeni bir nesil çıkıyor, küpeli, uzun saçlı tipler beni yolda çeviriyorlar, darbukayla ilgileniyorlar, Roman çocuklarla rastlaşıyoruz, onların tavrı daha değişik ama onlar da sorular soruyor... Darbuka, artık kitlelere feci yayılmış durumda. Köşeye atılmış, ezilmiş gibi değil de, kimliksizlerin yüzünden kimliğini bulamamış. Biz de gö-

zümüzü açtığımızda TRT'deki memurları gördük darbukacı diye. Ama hiçbir feyz de alamadık, bir şey de öğrenemedik, dokunamadık onlara, onlar yaşama zaten dokunamadılar.

Albümün kapağındaki yazınızda darbukayı Afrika enstrümanları arasında değerlendiriyorsunuz: "Darbuka, Afrika'nın zengin ritm kültürünün en incelmiş halidir... Afrika kökenli ritm aletlerinin dünya ölçüsündeki popülaritesine rağmen darbuka hep küçümsendi..."

Afrika resmen bir ritm ülkesi. Oralarda kırk-elli kişilik orkestraları var, parmaklarına bir takım şeyler dolayıp çalıyorlar, o kadar kuvvetle vuruyorlar yani. Yukarıya, Mısır'a, Kuzey Afrika'ya çıktığınızda hem enstrümanda, hem de onun çalınmasında bir incelme, kibarlaşma söz konusu.

Arap halkları Kuzey Afrika'da yerleşik ama, Afrika deyince daha ziyade Kara Afrika anlaşılıyor. Aynı kıtanın halkları olsalar da, Arap dünyası diye ayrı bir dünya var. Öyle değil mi?

Bir de şu var: Mısırlıların Araplarla ilişkisi belli bir döneme rastlıyor ve kendilerine Arap demiyor Mısırlılar. Mesela Suudi insanlar geldiğinde "Araplar geldi" diyorlar, kendilerine demiyorlar. Cezayirlilere Cezayirli, Faslılara Faslı, Suudilere Arap diyorlar.

Türkiye'de darbukanın horlanmasının sebeplerinden biri de Arap sazı olarak telakki edilmesi galiba. Yaygın Arap düşmanlığı yüzünden de darbuka pek ciddiye alınmıyor... Siz darbukanın bir Afrika aleti olduğunu zikrederken, onun Arap kimliğini biraz görmezden gelerek, onu daha geniş bir coğrafyaya, Afrika'ya malederek saygınlaştırmak istiyorsunuz gibi bir kuşkuya düştük...

Bak bu noktayı hiç düşünmedim. Bu güzel bir nokta, bunu düşünmem lazım. Ben pavyonlarda çalarken, kahvelerde, iş çıkışında sohbetlerde, birinin elinde bir Arap kaseti olunca, sanki bir başka dünyadan haber gelmiş gibi, o uzak dünyaya dokunuyormuşuz gibi bir his vardı. Bunun yeri, Kâbe'si de Mısır'dı. Radyoda Kahire istasyonu çıkınca feci oluyordum. Beni ilgilendirmiyordu, bu Arap mıdır, Arapça mı konuşuyor, nedir bunun ülkesi? Duygu dünyasında, yer, zaman anlamında hiçbir şey yok ya! Zaten Mısır'a gidince alabora oldum. Orada, dinleyince titrediğimiz saygın insanlarla tanıştık, daha önce buradan adlarını bildiğimiz, ama yaşayıp yaşamadıklarını bile bilmediğimiz insanlara dokunduk. Şu an onları bir yere oturtabiliyorum, artık havada değiller. Şunu gördüm: Dünyaya açılma gibi bir dertleri yok, varsa da, sadece etnik vaziyette açılma gibi bir dertleri var. Yani yeni bir söz söylemek, gidişatı değiştirmek gibi bir şey yok. Zaten 4/4'lük ritm içerisinde, dum tak tik tak dum tiki tak, dönüp duruyor. Şu vaziyette artık Mısır'a gidip bir şey yapmam, bir şey kalmadı orada. Bir yabancının, bir darbukacının yapacağı her şeyi yaptım: Yüzlerce albüm, bir sürü turne, bir de kendi albümüm. Artık büyü bitti.

Mısır'a "hayal ülkesi" diyordunuz. Artık sizin için öyle değil yani... Peki yeni hayal ülkeleriniz var mı?

Hayal ülkeleri artık duygular, düşünceler, açmadığım kapılar... Artık büyü yaratacak amatörlükler bulamıyorum yazık ki.

Hiç Kara Afrika'ya gittiniz mi?

Yok. Beni hiç çekmiyor. Latin ülkeleri daha çok çekiyor.

Darbuka dışında bir şey çalmak var mı aklınızda?

Darbuka dışında beni çeken enstrüman yok. Hepsine sonsuz saygım var, ama ben kendimi buna vermişim. Yaş 36, 20 sene darbukaya gitmiş, ondan öncesi 16 sene darbukasız. Elimde değil, darbuka artık yaşamımı belirlemeye başladı.

Mesela Okay Temiz gibi yeni vurmalı aletler keşfetmek veya icad etmek cezbediyor mu sizi?

Yok, yok.

Mısır'ın 4/4'lük bir ritm içine sıkışıp kaldığını, ama bir yandan da bu işin Kâbe'si olduğunu söylediniz. Bu ikisi çelişik gibi geliyor... Nasıl oluyor da, Mısır bu işin merkezi olmaya devam ederken, bu kadar sıkışmış durumda kalabiliyor? Mesela 4/4'lüğü çok mu enerjik çalıyorlar acaba?

Ben orada özgür bir ruh duydum. Mısır'da, bir dansöz albümünde veya dansözün sahnesinde solo yapma diye bir kültür var. Yani ritmcinin on dakika solosu, bir karesi var, az da olsa kimliğini, yüreğini koyabiliyor. Beni çeken bu yürekti, bu duygulardı. O kadar bir özgürlük beni çekmeye, orayı merkez olarak tanımaya yetebildi. Türkiye'de onu bile göremedik. Mısırlı kendini çalıyor, taklit etmiyor. Yolda yürüyüşü bile öyle. Kanında var adamın. Burada bütün insanların, eskilerin bütün arabeksçilerinin, gözü kulağı, kameraları hep oradadır. Ama benim kendi algılamam farklı. Ben tarihte oraya ilk giden adamım, orada otelde ilk yaşayan adamım. Zaten hayatta yaptığım hiçbir şey yok. Bir Mısır'a gittim, bir teknik buldum, bir de bir Türk orada kaset yaptı: Hayatta başka hiçbir özelliğim yok.

Uzun / kısa neymiş? Rakam ne demek, sayı ne demek? Öyle bir şey yok ya. Bunlar bizim hayatta tutunmak için getirdiğimiz kodlamalar. Uzayda zaman kavramı neyse, müzikte de zaman kavramı o.

Bu tekniği nasıl anlatabilirsiniz?

Benim sorularıma cevapların Arap ülkelerinde hâlâ çalınan eski teknikten çıkması mümkün değildi. Bana dar gelen bir gömlek olduğunu, buna sığmayacağımı hissettim. Kendime has bir anlatım tarzı bulmak zorundaydım. Kimlik meselesiydi, varoluş meselesiydi. Yüzbinlerin peşinden gitsem, onların yaptığını yapmaya kalksam, zaten yapmışlar. Kelle götüren bir durum bu, bir seçim meselesi. Oturdum günlerce kendi kendime çaldım, *(sehpada çalıyor)* baktım böyle mümkün değil, üç-dört mezur çekersin, kalırsın. Aslında teknik şeyler bunlar, beraber birkaç gün çalışsak, konuşmadan anlaşacağız.

Ne yaptınız, mesela avucunuzla çalmaya mı başladınız?

Fazla parmak getirdim. İşaret parmağını getirdim. Hiç olmayan, kimsenin düşündediği bir parmaktı. Sonra serçe parmağı getirdim. Bana anormallik gibi geliyordu: Diyordum ki, elimde bir sürü parmak var, başka türlü de çalınabilmeli. Artık bir şey olmalı diyordum, yoksa ben yok olacağım... Mısır'a gitmemin arifesindeydi bu, oraya benim olan bir şeyle gidebilmeliydim. Kapıkule'nin dışında kasırgalar daha büyüktür, onlara direnebilmek için sizin siz olmanız gerekir. Tamamen bir kimlik meselesi.

Mısır'a gittiğinizde, sizi hiç tanımayan birisi, darbuka tavrınızdan Türk olduğunuzu anlayabiliyor muydu?

Yok. Benim tavrımı orada biliyorlar artık, Ahmed-i Türkî diyorlar. Tını farklı. Mevzu buydu zaten, böyle olmalıydı.

Ama o da Ahmet'e ait bir şey; yoksa Türkiye'ye, Türklere ait değil...

Evet. Zaten onu diyorum: Ben buradan bir şey almadım, hocam da olmadı. O özgürlüğü anladım, onu iyi kullandım. İnsanın en büyük özgürlüğü belki de burada: Kendisiyle yaptığı iş arasındaki kontaktta özgür olamıyorsa, yaşamın hiçbir alanında hiçbir şey olamaz, öyle düşünüyorum.

Çok kısa bir Mısır özeti geçebilir misiniz bize, Mısır'daki müzik dünyası nasıl?

Orada müthiş bir kaos var, aynı buradaki gibi. Sorduğunuz sorunun duygusunu anlıyorum, ben de bunlara çözümleme getirmek durumundaydım, yol ayrımındaydım. Orada etnik popüler kültür hakim. Sosyete artık şaabi müziğini de dinliyor. Mısır'da daha iç içedir insanlar, kopukluk yoktur; Türkiye'de fecidir. Mesela orada zebbe vardır, kırk-elli kişilik bir orkestra. Düğünden önce, kına gecesinde gelini götürürken çalarlar, bendirler, defler çalar, darbukalar solo geçer: Sheraton'un önünde de bunu görürsünüz, kenar mahallede de aynı kültürü görürsünüz.

Abdülvahab'lar, Abdülhalim Hafız'lar hâlâ örnek alınan insanlar mı, yoksa o müzikal kültür bitti mi?

O müziği tutuyorlar, hâlâ duruyor. Abdülhalim Hafız'ın kasetleri hâlâ en çok satan kasetler, her ay 60 bin satıyor. Kendisi 1977'de vefat etmiş bir insan. Ümmü Gülsüm de öyle. Herkes onları ezbere biliyor. Garip bir diyalogları var o müziklerle.

Siz orada kimlere, hangi albümlere çaldınız?

Ben daha ticari işlere çaldım. Orada bir şaabi var, artık pop gibi bir şey olmaya başladı. Şaabi halk müziği demek, halk diliyle, sokak diliyle konuşan anlamında. Diğerleri, eskiler tam şehir dili, Kahire dili. Şaabi'de dil farklıdır, bellidir: Ya saididir, ya fellahtır. Güney Mısırlılar saidi, kuzeydekiler fellah, Sina çöllerindekiler bedevi. Bunların hepsinin müzikleri, ritmleri ayrı.

Şimdinin popüler halk müziğinde, şaabide, Ümmü Gülsüm'lerin, Abdülhalim Hafız'ların etkisi var mı?

Kesin var. Ama şarkı süreleri daha kısa. Ve artık sözler çok ticari. Eskilerin okudukları çok ağırdı, ünlü şairlerin yazdığı şiirler, kasidelerdi onlar. Zaten halkı onlara bağlayan şarkıların sözleriydi, melodiyle de müthiş kaynaşmışlardı. Büyük bir düşkünlük var onlara, hâlâ kopamıyorlar. Zaten onların dilini bütün Arap ülkeleri anlar. Herkesin lehçesi ayrıdır, ama bir de asıl Arapça vardır, Mısır bunun en kibarıdır. Sonra Lübnan gelir. Zaten kültürle ilgili her şey Mısır'dan dağılır Ortadoğu'ya, Arap ülkelerine. Kültür merkezi Mısır.

Şaabinin popülerliğinden bahsettiniz, peki ayrıca "pop" adı verilen, bizdeki Türk popu gibi adlandırılan bir Mısır popu var mı?

Ona mezika şebebi diyorlar. Mezika müzik, şebeb genç demek: Gençlik müziği gibi bir şey. Aynı bizim Türkiye'de olan, içinde darbuka da olan, keman da olan, ama adı pop olan tarzlar.

Ümmü Gülsüm'lerin müziğine ne diyorlar? "Klasik müzik" falan mı?

Torab der bazıları. Torab toprak demek. Öz gibi bir anlamı var. Onlar için temel müzikler bunlar. Onların bestekârları da 1900'lerde yaşamış. Ömer Hayrat var, çok büyük kompozitör, onunla da tanıştım, onun dedesi 1900'den önce orada ilk konservatuarı açan kişi. Onun baba tarafı da

Osmanlı. Bütün makamlar, her şey Osmanlı'dan geliyor. Kendileri diyorlar zaten, "bunlar bizim değil, sizden aldık" diye... Daha öncesinde de firavun müziği var, bir-iki makamlı bir müzik. Böyle bir kültür etkileşimi, böyle bir diyalog var. Orada saz eserleri çalıyorlar, öyle gruplar var. Klasik Türk musikisi dediğimiz Osmanlı müziğini, onlar Arapça şiirle söylüyorlar, aynı melodilerle çalıyorlar. Mesela yazıyorlar Sadettin Kaynak diye, Dede Efendi diye. Ellerinde yani bütün belgeler.

Hiç politik müzik var mı?

Yok. Şarkı sözleri aşk üzerine. Diyoruz ya, popüler kültür: Buradaki gibi, sevgi, aşk, gözlerin, kaşların... Bazıları biraz derinleşiyor, felsefi oluyor, ayın ışığından çıkıyor mesela. Orada önemli olan, insanı oynatsın. *(ellerini havaya kaldırıp çırpıyor)* Onlar böyledir hep, müzik çalınca yollarda, arabalarda hep böyledirler. Kadını da, erkeği de oynar. Öyle bir kültürleri var, bizde yok o.

Türkiye'de değişimler olduğunu söylediniz. Mısır'da da benzeri değişimler yaşanıyor mu?

En azından şu anda Türkiye'de salt bir ritm albümü çıkarıp satabiliyorsunuz. Mısır'da böyle bir şey yok. Varsa da, bir dansözü oynatmak içindir, kapağında da zaten bir dansöz resmi vardır, zaman zaman ritm solo duyarsınız. Ama zamanları irdeleyen, ritm üzerine kaygıları olan bir yapıt yok.

Amr Diab isminde bir şarkıcı şu sıralar Türkiye'de de popüler. Siz nasıl bilirsiniz onu?

Çok ünlü. Bizim Tarkan gibi. Benim tarzımın çok uzağında, hiç dinlemem ben o tür müzikler. Ama çaldım onlara: Amr Diab'a da çaldım, Muhammed Fuad vardır, onun bir başka versiyonu, ona da çaldım. Çok insan var adını sanını bilmediğimiz, beni pek de ilgilendirmiyor.

Siz kimleri dinliyorsunuz?

Benim yörüngeler farklılaştı. Dünyayı, müziği keşfetmeye başladıkça, ben de kendi içimde kopuşları yaşıyorum. Ben dinlemeye, anlamaya, keşfetmeye çalışıyorum aslında.

Genellikle virtüözler, aletleriyle kurdukları ilişkiyi, konuşarak anlatmaya, tarif etmeye pek yanaşmazlar. Ya da böyle bir becerileri yoktur. Ama siz farklısınız. Darbukanızı alsak, kolunuzu bağlasak, konuşarak da kendinizi çok iyi ifade edebilirsiniz... Böyle "hatip" bir tarafınız var gibi gözüküyor. Anlattıklarınızı kaleme alsanız, edebiyata, şiire de kayar bu söylediğiniz şeyler. Ama hadi müzikten uzaklaşmayalım; mesela şarkı yazarak kendinizi ifade etmeyi düşünmediniz mi?

Hiç. *(gülüyor)* Bana çok komik geliyor. Buna bir de ben alet olmak istemiyorum, yeteri kadar var zaten. Ama bende öyle bir artı varsa, öyle bir ışık varsa, o darbukaya yansımalı. Yansıyodur da, yansıyacaktır da. Kesinlikle o duyguyu kaçırmamam, onun dışında bir yere kaymamam, o duyguyu kontrol etmem gerek.

Bu albümünüzdeki parçalar "yazılan" şeyler mi, yoksa genellikle doğaçlamalar mı?

Hep benim geliştirdiğim ritmler, kendi keşiflerim var. Mesela "Rim" diye bir parça var, ben bendir çalıyorum, Hakan Polat da ney çalıyor. Kahire'den Kızıldeniz'e gittiğimde, sabah 5-6 civarı, güneşin yeni doğma zamanı, biz de çay yapıp içiyoruz, aylarca öyle yaşadık. Aldım elime enstrümanı, denizi seyrediyorum güneşin doğumunda, böyle bir ritm çıktı bir anda, 6/8'lik. Ne duymuşum ne etmişim, bir anda böyle bir zaman çıktı. O anki algılamalarım, oranın o rahatlığıyla çıkan bir ritmdi. Onu bu albüme de aldım, bir kanal kalıp attım, öbür kanalla onun farklı bir temasını yakaladım, sonra orta kısımlarda bir solo kısmı başladı, tamamen emprovize. Zaten sanatçı insanın belli olduğu noktalar onun emprovizeleridir. Yani hiç ayağını basmadan, bir yerde tutunmadan ne kadar uçabiliyor havada? Kapkaranlık bir yer içindesiniz o anda. Zaten sanat da orada çıkıyor. Bir sürü orkestra, keman grupları var, önlerinde partisyonlar yazıyor, onu çalıp "en iyi icracı" oluyorlar. Ama sanatçıyı, yaratıcı, yani hiç söylenmemiş bir sözü söyleyen bir insan olarak algılamak lazım. Türkiye'de böyle bir kavram kaosu var. Soliste sanatçı deniyor. Çok garip bir şey: Ayvaya üzüm demek gibi. Bu insanı çıldırtır, böyle bir şey olamaz ya! Sanatçı kovuğundadır, hep kendisiyle beraber olmaya çalışır, hep mutsuzdur, hep uğraşır, çok zordur onun yolu, çok uzundur, bitmez. Güneş doğar, biraz sonra bulutlanır, o bulutları dağıtmaya çalışır, sürekli bir kaygısı vardır, mutsuzdur. Hiçbir duyguyu küçücük bir kelimenin içinde anlatamazsın. Zaten "seni seviyorum" desem, sevginin anlamı sana göre ayrıdır, bana göre ayrıdır. Herkes kendinden açılım yaparak o anlamın gerçeğini yakalamaya çalışıyor.

Albümdeki parçaların isimleri de ilgi çekici...

Onlar benim yaşamımda çok güzel hatıraları olan şeyler... İşaretler diyeyim. Mesela ilk parça "Pelos", İspanya'da benim çok sevdiğim bir köpeğin adı. Müthiş bir canlı, benimle müthiş bir diyaloğu olan çok iyi bir dostum. "Luli" Arapça mücevher, pırlanta anlamına geliyor, midyelerin içerisinde bulunan... "La Granja" daha önce yaşadığımız bir yer... "Ahmedî" benim bulduğum bir ritm... "Girdap" da 6/8'lik bir parça: Ben bu bitince stüdyoda dinlediğim anda, girdapta hissettim kendimi, dedim ki "bunun adı Girdap". "Aleş" de zaten bizim Aleix... Parçaların isimleri böyle işte. Hafif şeyler bunlar, bir şey yok bunların altında.

İnsanın felsefesi onun haritası demektir. Donuk bir harita değil ama, sürekli geliştirilen, kapıları bulunan, adresleri bulunan bir şey. Sizin yürüyebilmeniz için bir altyapınız olmalı. Bu felsefedir. Eğer bir haritanız, felsefeniz varsa, artık kimliğinizi bulmaya en yakın adaysınızdır.

O zaman "ağır" bir şey soralım: Tasavvufi felsefe anlamında düşündüğümüzü varsayalım; akıp giden bir zaman var. Bir ritm enstrümanı çalmak, aslında o akıp giden zamanı kendi içinde bir daha tanzim etmek demek. Bu "tanzimat" sizce ne kadar anlamlı? Mesela Mevlevilerde ilk ney üflemeye tek sesle başlanırmış, önemli olan tek bir sesi güzel vermekmiş. Sonra otuz-kırk yıl üflermiş neyzen, en son yine tek bir seste, tek bir perdede karar verirmiş, "perdemi buldum" gibilerinden. Böyle bir şey ritmde de var mı? Ben artık ritmimi, zamanımı buldum dediğiniz bir an gelecek mi?

Çok güzel ya, vallahi.

Erkan Oğur da demişti ki: "Herkesin bir makamı, bir perdesi vardır vücudunda, sen o perdeyi buldun mu, iş biter, bir daha da çalmak istemezsin."

Güzel. O yakalamış mesela. Ben bunları sorguluyorum. Bence insanın felsefesi onun haritası demektir. Donuk bir harita değil ama, sürekli geliştirilen, kapıları bulunan, adresleri bulunan bir şey. Sizin yürüyebilmeniz için bir altyapınız olmalı. Bu felsefedir. Bu varsa, nereye gittiğinizi biliyorsunuzdur. Soyut anlamda, hayal anlamında. Ben zaten hep hayallere giriyorum, gerçek mi, hayal mi, gerçek nedir hayal nedir artık bunlar da farklı noktalarda. Eğer bir haritanız, felsefeniz varsa, artık kimliğinizi bulmaya en yakın adaysınızdır.

Zamanın akışını değiştirmek böyle bir hayalle mi alakalı?

Zamanın hem akışını değiştirebilirsiniz, hem o akış sizi değiştirebilir. Bunlar hep iç içe gelişen şeyler. Koparamazsınız, bunun kesin bir noktası yok. Nasıl biz tarihin veya zamanın kesin bir noktası değilsek, zaman da bizim kesin bir noktamız olamaz.

Bu iştah hiç bitmez mi?

Sürekli rahatsızlıklar duyuyorsanız, bir şeylerin kaygısını çekiyorsanız, bitmez. Kazdıkça bitmez.

Sanatçının yalnızlığından, rahatsızlığından bahsediyordunuz. Bunun bir tür mutluluk arayışı veya "mutlu son" arayışı olduğunu mu düşünüyorsunuz? Yoksa tam tersine, mutsuzluğu peşinen kabul edip haritanın derinlerine dalmayı mı tercih ediyorsunuz? Anlaşılan, Erkan Oğur bir nokta arıyor, onu bulduğu anda "tamam hadi bana eyvallah" deyip huzura erecek...

Bir şey demiş o. Bir şey demek kolay değil. Bir şey dememek de kolay değil. Çok zor şeyler aslında. Benim hayatta yaptığım hiçbir şey yok, demin de söyledim, üç tane şey yapmışım, bu kadar basit. Bu serüven devam edecek ölene kadar. Yaşayarak ölmek, benim bütün idealim bu. Mutluluksa ya da her neyse o bilinmeyen şey, benimki bu olacaktır: Yaşayarak ölmek. Aletimi çalarak. Bütün hedefim bu. Evet, zamanın, hayatın ritmini değiştirirsiniz kesinlikle: Çünkü insanlar etkileniyor, tekniğini değiştiriyor, sizin hayattan alıntıladığınız şeyler sizi başka bir hale sokuyor. Ondan sonra da siz hayatı acayip bir hale sokuyorsunuz. Ve bu mevzu feci bir şekilde büyüyor gidiyor... Hep kellelerin koptuğu anlar bunlar işte. Sürekli kurup yıkmak... Tek bildiğim, ben bu özgürlüğe sahibim, bu darbukayı çalma özgürlüğüne sahibim. Bununla arama hiç kimse giremez.

Başka bir müzisyenle çalmak istediğinizde, en çok aradığınız ikinci enstrüman ne?

Bir ritm sazı daha olmalı. O anlamda kardeşim, en bütünleştiğim insan. O da Avrupa'da. Onunla çalıyoruz beraber.

Melodi sazı olarak?

Saksofonu da seviyorum, piyanoyu da. Piyanoyla ayrı çalıyorum, saksla ayrı, neyle ayrı, rababayla ayrı...

Peki tercihiniz ney gibi uzun sesli sazlar mı, yoksa piyano gibi kısa sesli sazlar mı?

O kadar teknik olarak girmedim. Önemli olan o an onunla bir zamanı kavramak, karşılıklı müziğimizi kavramak: Ne kadar gidip gelebiliriz, köprülere elverebiliriz? Sohbet de burada. Bütün kaygı bu. Ama öbür türlü teknik bir kaygı yok, uzun mu gelir, kısa mı kalır?.. Zaten öyle bir şey de yok, insanların uydurması aslında. Uzun / kısa neymiş? Rakam ne demek, sayı ne demek? Öyle bir şey yok ya. Bunlar bizim hayatta tutunmak için getirdiğimiz kodlamalar. Uzayda zaman kavramı neyse, müzikte de zaman kavramı o.

Söyleşi: ***Salih Nazım Peker - Merve Erol***

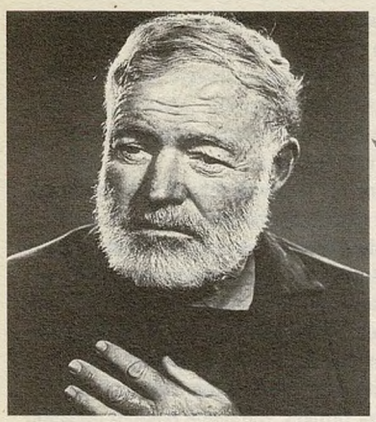

ROLL KİTAPLIĞI

Anne Steiner - Löic Debray Kızıl Ordu Fraksiyonu (Metis)
Ernest Hemingway Silahlara Veda (Cem)
Ferit Edgü Arslan (Ada)
Georges Bataille İç Deney (YKY)
Günter Grass Teneke Trampet (Gendaş)
Haldun Taner Keşanlı Ali Destanı (Bilgi)
Howard Zinn Öteki Amerika (Aykırı)
Immanuel Wallerstein Bildiğimiz Dünyanın Sonu (Metis)
Iris Murdoch Kara Prens (Ayrıntı)
John Zerzan Gelecekteki İlkel (Kaos)
Lewis Carroll Köpan Avı (Roll)
Metin Yeğin Marcos'la On Gün (Su)
Michel Foucault Özne ve İktidar (Ayrıntı)
Murat Özyüksel Hicaz Demiryolu (Tarih Vakfı Yurt)
Oscar Wilde Aforizmalar (Babil)
Ömer Naci Soykan Bir Anarşistin Seyir Defteri (Kaos)
Tahir Abacı Harput / Elazığ Türküleri (Pan)
Taner Akçam Ermeni Tabusu Aralanırken (Su)
Tarık Ali Ayna Korkusu (Everest)
Ulus Baker Aşındırma Denemeleri (Birikim)

VEFATININ 100. YILDÖNÜMÜNDE

Oscar ya da Wilde

"Gelecek kuşaklar bana ya Oscar diyecek ya da Wilde" demişti. 16 Ekim 1854'de Dublin'de doğdu, 1900 yılının soğuk bir kasım öğleden sonrası Paris'te, d'Alsace otelinin mütevazı bir odasında öldü... Wilde'ın (ya da Oscar'ın) ölümünün üzerinden tam yüzyıl geçti. Borges'in dediği gibi, "hüzünlü bir yazgısı ve neşeli bir ruhu olan bu büyük İrlandalı, bizim çağdaşımız ve gelecek kuşakların da çağdaşı olacak".

•Neyin okunup neyin okunmaması gerektiği konusunda kurallar koymak saçmadır. Modern kültürün yarısından fazlası, okunmaması gereken şeylerden oluşur.

•Hayat, ne istekle ne de niyetle yönetilir. Hayat, yavaş yavaş biriken sinirlerin, liflerin ve hücrelerin bir ürünüdür. Düşünce burada saklıdır, tutku düşlerini burada yaşar.

•Bazı anlar vardır ki hayatı dolu dolu, bütünüyle yaşamak ile insanların ikiyüzlülükle bize dayattığı alçaltıcı, anlamsız ve sahte hayatı sürdürmek arasında karar vermek gerekir.

•Zevk doğanın bir kriteridir, onun onayının göstergesidir. Mutlu olduğumuzda her zaman iyiyizdir, fakat iyi olduğumuzda her zaman mutlu değiliz.

•Gereksiz olanın bizim yegâne gereksinimimiz olduğu bir çağda yaşıyoruz.

•Dakiklik, zamanımızı çalar.

•Ancak unutmayı sevmeyi öğrendikten sonra yaşama sanatını öğrenmiş oluruz.

•Tehlikeli olmayan bir düşünce, düşünce olarak adlandırılmaya değmez.

•Bir kimsenin doğasının değişmesi bir büyüklük işaretidir. Doğal olmak ise, genellikle yalnızca bir aptallık işaretidir.

• Modern çağın ideali, mükemmel derecede bilgili bir insandır. Ve mükemmel derecede bilgili bir insan feci bir şeydir: İçinde sadece yaratıklar ve toz bulunan, her nesnenin gerçek değerinin çok daha üzerinde bir fiyatla satıldığı bir elden düşme eşya dükkanına benzer.

•İnsanların sanatı bir çeşit otobiyografi olarak gördükleri bir çağda yaşıyoruz. Güzelliğin soyut anlamını kaybettik.

•Yaşamak dünyada en nadir bulunan şeydir. İnsanların büyük çoğunluğu varoluyorlar, hepsi bu.

•Eğer kesin hedeflerle yaşıyorsak, heyecanlarımızı köreltiyoruz demektir. Eğer kesin hedeflerle yaşıyorsak, her an, her saat, her gün için yaşayacağımıza, bir dakika, bir saat, bir gün için yaşıyoruz demektir. Hayatımızın ruh halleri hayatımızın güzellikleridir. Ancak kendimizi tüm ruh hallerimize teslim ettiğimiz zaman gerçekten yaşıyoruz demektir.

•İyi olmak, kendi içinde uyumlu olmak demektir. Anlaşmazlık, başkalarıyla uyum içinde olmaya zorlanmak demektir.

•Herhangi bir kimse arkadaş acısı paylaşabilir. Fakat, ancak istisnai yaratılışa sahip bir insan, arkadaşının başarısıyla duygulanır.

•Kalpsiz olduğumu sanıyordum. Şimdi bende de bir tane olduğunu farkediyorum, ki bu bana kesinlikle uymuyor. Bunun günün modasına uyduğunu sanmıyorum. Bir kalbe sahip olmak bizi yaşlandırıyor ve en kritik anlarda kariyerimizi berbat ediyor.

•Günümüzde insanlar her şeyin fiyatını biliyor, ama hiçbir şeyin değerini bilmiyor.

•Hayatın sanatı, meydan okuma sanatıdır. Meydan okumak: Kabullenerek yaşamaktan vazgeçip bunun için yaşamalıyız.

José Bové

Önce şu notu kaydedelim: 4 Kasım cumartesi günü TÜYAP Kitap Fuarı. Ve Britannica'nın "aikido" maddesine göz atalım: "Saldırganın gücünü ve hamlelerini kendine döndürmesini amaçlayan savunma sistemi. Kişinin hasmına üstünlük sağlamak için eksiksiz bir zihinsel sakinliğe ulaşmasını ve bedeni üzerinde denetim kurmasını vurgular." José Bové, bir siyasal aikido ustası, ayrıca önümüzdeki günlerde İletişim'den çıkacak "Le monde n'est pas une marchandise"in (Dünya ticari meta değildir) yazarı. Ahmet İnsel ve ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras'la birlikte "Küreselleşmeye Karşı Küresel Hareketler" başlıklı bir panele katılacak olan Bové'yi saygıyla selamlıyor, Telerama dergisi ve internet kanalıyla söylediklerine kulak kesiliyoruz.

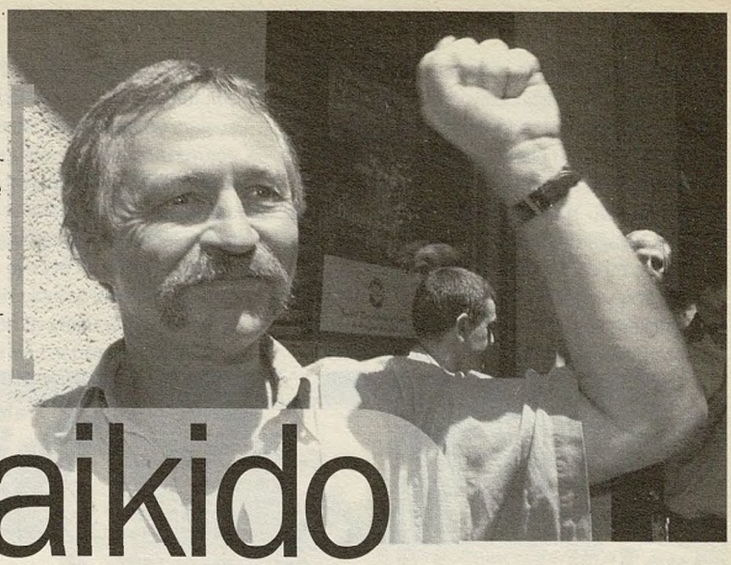

Sendikal aikido

McDonald's'a düzenlediğiniz saldırı, Seattle eylemleri, Davos olayı... Son aylardaki mücadeleniz bir fotoğraf albümü gibi...

José Bové: Bütün bunlar kurulmuş görüntüler. Yürüttüğüm mücadele otuz küsur yıl önce, Bordeaux'daki şiddet-dışı gruplarla birlikte sivil itaatsizlik ve vicdani red –askere gitmeyi reddetme– zamanında başladı. Azınlıkta olduğunda ve karmaşık bir davayı savunduğunda, bunu paylaşmanın yollarını bilmek lazım. Buna ulaşmak için, bizim inançlarımızı paylaşmayanların bile işitebileceği, herkese hitap eden bir dili benimseyerek iletişim araçlarından yararlanılabilir. Eylem, her zaman bir sahnelemeyle, bir söylemin benimsenmesiyle gerçekleştirilir. Önemli olan, bunların eylemi yolundan saptırmamasıdır. 70'li yıllarda, orduya karşı dikkat çekici eylemler –Eyfel kulesinin altında koyunlar, Paris'e traktör çıkarması, başkente yürüyüş, askerlik çağrılarının geri gönderilmesi, vergi vermeyi red– bizim davamızı mesajımıza ihanet etmeden bütün Fransa'ya ulaştırdı... Yabancılaşma, yoksul ülkelere kıyasla, bizim gelişmiş toplumlarımızda daha az gözle görünür durumda. Brezilya'da, büyük mülk sahipleri tarafından sömürülen topraksız bir köylü hasmını bilir ve içinde bulunduğu koşulların tahribatını her gün ölçer. Bizde, yabancılaşmanın bilincine varmak daha kopuk kopuk; daha ileri bir entellektüel düşünmeyi gerektiriyor. Sendikacılar olarak, herkesin gözüne görünmeyen bu durumun "niçin"i ve "nasıl"ı için çok fazla zaman harcamamız gerekiyor. Bu nedenle, pedagojik hedeflerle, dikkat çekici eylemlere başvuruyoruz.

Hapse atılmanıza neden olan Millau'daki McDonald's eylemini ele alalım, imaj açısından bu eylemi nasıl "kurdunuz"?

Bir kere, Çiftçi Konfederasyonu'nun çeşitli eylemleri vardı onun öncesinde. 1998'in ocağında, Lot-et-Garonne'da, genetik müdahaleden geçmiş mısır ekim alanlarını tahrip etmeye gittik. Soruşturmaya uğradık ve mahkum edildik. Bu, genetik müdahaleye tabi tutulmuş ürünlere karşı argümanlarımızı kamuoyuna duyurmamızı sağladı. 1999 haziranında, Montpellier'de bir araştırma laboratuarındaki transgenetik pirinçleri tahrip ettik. Basın konuya el attı ve tartışma genişledi. Temmuzun başında, Rodez yakınlarında bir transgenetik mısır tarlasını tahrip ettik. Yaz aylarında, Amerikalılar Fransa'daki hormonlu sığır yasağına tepki göstermek için ithal ettikleri rokfora ağır vergi koyma kararı alınca, buna insanları şaşırtmaya yönelik, dikkat çekici bir cevapla karşılık vermeyi düşündük. Birkaç aydan beri, çeşitli gruplar dünyanın "metalaştırılmasını" ve canlıların "özelleştirilmesini" kınayan eylemlerini artırdılar. Bizim meşru kabul ettiğimiz bu yasadışı eylemler yerel boyutlarda kalıyordu. McDonald's operasyonuyla, bu yasadışı hareketlerin yayılması karşısında, emniyet yetkilileri ve adli otoriteler faka bastı. Hasmımızı yanlışa sürüklemeye çalıştığımızı fark edemediler. O bir hata yaptığında, düşürünceye kadar bunu çekip uzatırız. Şiddeti dışlayan stratejimizde, biz buna sendikal aikido adını veriyoruz.

Yani sizi hapse atmak otoritelerin yaptığı bir hata mıydı?

Hem de nasıl! Hormonlu sığır meselesi hakkında yirmi küsur senedir kavga ediyoruz. 80'lerin başlarında, yasak hormonları kullanan firmalar ve büyük gruplar tarafından iflas etmekle karşı karşıya bırakılan kasaplık dana üreticilerinin durumunu protesto edenler, Çiftçi Konfederasyonu'nun öncüleri, emekçi çiftçilerdi. O devirde, tüketicilerin boykotunu harekete geçiren de bu direniş olmuştu, kolektif hafıza içinde silinmeyen bir yer etti. En eski yerel zenginliğimiz olan rokfor Amerikalılar tarafından itiraz hakkı tanınmadan

Bir sanayi dalındaki istihdam sorunu, aynı zamanda çevre meseleleri ve toplumsal haklar dikkate alınmadan çözülemez. Bu nedenle mücadelemiz uluslararası hale geldi. Gezegenin bir ucundan öbür ucuna herkes mağdur. Bugün burada birileri işten atılıyorsa, bir başka tarafta başkalarını köleleştirmek içindir.

rehin alınınca, sadece dikkat çekici bir eylem sayesinde pedagoji yapabileceğimizi düşündük. Şansımıza, adli makamların gayretkeşlikleri eylemi sadece hızlandırmakla kalmadı, aynı zamanda popüler hale de getirdi.

Millau'daki McDonald's operasyonunuzu nasıl gerçekleştirdiniz?

İnşaat halindeki McDonald's'ın kapılarını ve pencerelerini sökmeye gideceğimizi kamuya ilan ettik. Emniyet Müdürlüğü'ne haber verdik. Malzemelerin çok kötü kalite olduğunu, her şeyin kırılmasına neden olabileceğimizi öğrendik. Bize, "Yapmayın! McDonald's'ın müdüründen, oraya kırabileceğiniz bir şey getirmelerini isteyelim" dendi. Reddettik: "O takdirde, içeri saldırır, duvarları indiririz."

Ve 12 Ağustos'ta Millau'ya indiniz. Neler oldu?

Önce duvarları indirdik. Polis müdahale etmedi, ganimetimizi bırakmak için kaymakamlığa indik. Müthiş bir şamata oldu, çocuklar römorklara binmişti. Akşam, gayet güzel bir gün geçirmiş olmanın mutluluğuyla evlerimize döndük.

Medya yağmadan söz etti...

İşte o noktada iş zıvanadan çıktı. Olayların oluş sıralaması aydınlatıcı. Agence France Press'in "yağma"dan söz eden bir bülteni barutu ateşliyor. Medyalar da buna atlıyor. Fantezi çalışıyor, tuzağa düştük diye düşünen yetkililere sirayet ediyor: "Müdahale etmemiz gerekirdi. Olay yerindeydik, hiçbir şey yapmadık, bizi aptal yerine koydular". Ertesi gün, 13'ü cuma, daha yeni bölgeye atanmış olan Aveyron'un bayan valisi bölge televizyonuna gümbür gümbür bir açıklama yapıyor: "Bu insanlar eylemlerini yapmak için çocukların arkasına saklandılar. Bu nedenle güvenlik güçlerinin müdahale etmesi engellendi!" Boğazımın düğümlendiğini hissediyorum. 14 cumartesi, önceden kararlaştırdığımız üzere karımla birlikte tatile çıkıyorum. 17 Ağustos salı günü, sabahın 6'sında, Larzac'daki çiftliklerin etrafı sarılıyor, arama yapılıyor ve beş çiftçi tutuklanıyor. Daha o akşam cezaevine konuyorlar, akşam radyodan şunu işitiyorum: "Şu an tatilde olan bir kişi polis tarafından aranıyor." Ne olacağını bilmiyorum. Teslim olmaya karar veriyorum. Perşembe günü hapse atılan arkadaşları desteklemek amacıyla Millau sokaklarında büyük bir gösteri olacağını biliyorum. Gösteri sırasında ortaya çıkıyorum ve hakime gidiyorum. Sorgulanıyorum. Tutuklama kararı çıkıyor. Hapishaneye naklediliyorum. Yol boyunca (üç cezaevi aracı, sekiz motosiklet, sirenler...) yakından tanıdığım jandarmalar bu aşırı gösteriden rahatsız oluyorlar. Bana içecek bir şeyler ikram ediyorlar. Cuma günü, arkadaşlarım kefaletle serbest bırakılıyor: Her birine 105 bin frank. İsyan eden sendika, her şeye rağmen, iyi niyetinin kanıtı olarak ödemeye karar veriyor. Mahkeme, daha önceki mahkumiyetim nedeniyle, beni kodeste tutmaya devam ediyor. Dışarda tam bir seferberlik var; gösteriler, tartışmalar, destek komiteleri genel bilinçlenmeyi hızlandırıyor. Her yerde tartışmalar düzenleniyor: Yargının bağımsızlığı, Dünya Ticaret Örgütü, genetik müdahale görmüş ürünler, hormonlu danalar, rokfor, çiftçi mücadelesi, kötü besinler - junk food vs. Hareket yaygınlık kazanıyor. 31 Ağustos'ta, yeniden devreye giriyorum. Beni kefaletle bırakmak isterlerse, parayı ödemeyeceğimi açıklıyorum. Hapishanede kalmayı tercih ediyorum:

Sendikal özgürlük satın alınamaz. Mahkemenin seçme şansı olmadığını biliyorum. Kefalet kaçınılmaz. Yargılanmayı reddetmemi nasıl simgeleştirebilirim? Görüntü olarak, imaj olarak... Kelepçelerimi havaya kaldırıyorum, bir hak davasının simgesi olarak. Yetkilileri kendi mantıklarına hapsederek tuzağa düşürüyorum. ABD'den bile çekler geliyor, bu da "Amerikan aleyhtarı Fransız" imajına son veriyor. Mücadelemiz, globalleşmenin, çiftçilere ve tüketicilere belli ürünleri ve istemedikleri yiyecekleri dayatan çokuluslu şirketlerin yasalarının reddinin simgesi haline geliyor.

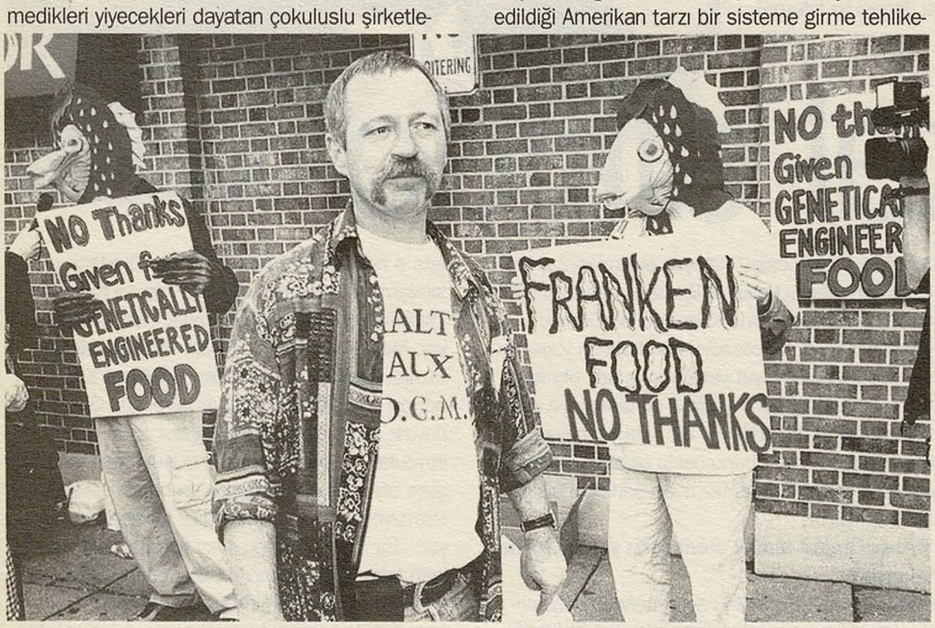

Peki kefaletin ödenmesini niçin kabul ettiniz?
Çünkü çıkmayı reddetmenin nedeni kalmamıştı artık. Esas savaşımız ne? Yargıya karşı mı, globalleşmeye karşı mı? Bütün dünyaya karşı tek başına karşı koyan, cefa çeken militan durumuna hapsolmak ya da davanın tek savunucusu aşırı bir şahsiyet yaratmak da istemiyordum.

Savcısının iddianamesi sizi "elebaşı" olarak tanımlıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
Adalet, hemen eylemi gözden düşürmek ve bölmek istiyor. İddianamenin bizatihi kendisi cezayı da veriyor. Sendika ya da dernek mücadelesine angaje militanları yağmacı ya da ajitatör olarak değerlendirmek çok kaba ve tanıdık bir tavır. McDonald's'ın önünde 300 göstericiydik. Bu eylemcilerin hepsi harekete katıldıklarını ve eylemden sorumlu olduklarını yazılı olarak bildirdi. Uzun yıllardır, burada yürütülen barışçı mücadeleler, elebaşına ihtiyaç olmadığının kanıtıdır. Çok sayıda militan var ve bunlar sorumluluklarını üstleniyor. Pek çok savcının aslında yeniden eğitimden geçmesi lazım. Sendikal örgütlenmeler, protesto eylemleri ve toplumsal hareketler konusunda çok tehlikeli ve eskimiş görüşlere sahipler.

Siz bütün adalet anlayışını sorguluyorsunuz, öyle değil mi?
Hukuk bugün, toplumsal çatışmanın kendisinin yasadışı bir eylem ya da adli bir vaka olarak görüldüğü bir toplum biçiminin silahlı kolu gibi işliyor biraz. Bizi sadece yürüyüş yapmanın ve dilekçe yazıp imza toplamanın serbest olduğu bir duruma doğru sürüklemek istiyorlar. İktidar sahipleri, örgütlenmenin kesin olarak yasak olduğu bir duruma hapsetmek istiyor bizi. Eğer dikkatli olup "dur" demezsek, yakında sendikacılar sırf grev yaptıkları gerekçesiyle mahkemelik olacak. Bu çok tehlikeli bir durum. Esas hedeflerinin, küçük suçlara ve toplumsal çatışmalara karşı sıfır hoşgörüye ulaşmak için bütün küçük suçları yargılamak olduğunu düşünüyoruz. Buna karşılık, finansal yolsuzluklara, milyarlarca frankı aklama operasyonlarına ve benzeri büyük suçlara dokunulmuyor... Bugün iki ölçü ve iki değerlendirme var. Gittikçe daha iki kutuplu hale gelen bir toplumun ve yoksulluğun baskı ve hapis cezalarıyla idare edildiği Amerikan tarzı bir sisteme girme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Dışlanan insanların, gençlerin, evraksız göçmenlerin durumunu da sendikacılarınkiyle aşağı yukarı benzer görüyorum.

Sizin de belirttiğiniz gibi, büyük suça dünya ölçeğinde dokunulmadığı halde, çokuluslu şirketler yasaları aşmaya çalışıyorlar...
Hatta daha ileri gidiyorlar. Bu büyük gruplar için varolan tek yasa tekellerin mantığını bastıran Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO - World Trade Organization) yasalarıdır. Dünya Ticaret Örgütü büyük şirketlerin, devletlerin ve ulusal yasaların üzerine çıkmasının yolunu açmak istiyor. Yatırım tercihlerine ve sermaye dolaşımına mutlak serbestiyet tanımayan ülkelerin mahkum edilmesini bile sağlayabilecekler. Bu çok paradoksal bir durum, meseleler tamamen uluslararası düzeyde. Bugün bir ideoloji üstünlüğü ele geçirmiş durumda. Malların ve paranın dolaşımını engelleyen her şeyin yok edilmesi gerektiği fikrini dayatmak istiyorlar. Farklı değerlerin savunulması onların gözünde suç sayılıyor, çünkü onlara bakılırsa, üstün yasa piyasanın yasası olmalı. Hakim ideoloji olan "büyüme için büyüme", "paranın yasaları", işletmeler içindeki çatışmalarda, ücretlileri kimin gerçekten patron olduğunu sorgulamaya yöneltiyor. Ücretliler, hangi biçimde olursa olsun, eyleme geçmekte zorlanıyorlar, çünkü doğrudan muhatapları yok. Yöneticiler sürekli olarak "karar mercii ben değilim, hisse sahipleri, bilmem ne fonları..." diye tekrarlayıp duruyor. Sırf hisse sahiplerinin isteklerini karşılayabilmek için ücretlilere karşı ciddi önlemler almak zorunda olduklarını söyleyip duran bu yöneticilerle durum daha da beter oluyor. Emekçi kadınlar ve erkekler artık adamdan sayılmıyor. Hisse sahiplerinin gözünde onlar pozitif bir değer değil, bir yük. İşsiz oldukları ya da göçmen oldukları için insanların gözden düşmesi, aşağılanması, normlar dahilinde olmayan ve sisteme karşı çıkan herkesin silindiği bir toplum anlayışının tartışmasız kabul görmesi anlamına geliyor.

Dikkatli olup "dur" demezsek, yakında sendikacılar sırf grev yaptıkları gerekçesiyle mahkemelik olacak. Esas hedefleri, küçük suçlara ve toplumsal çatışmalara karşı sıfır hoşgörüye ulaşmak için bütün küçük suçları yargılamak. Ama finansal yolsuzluklara, milyarlarca frankı aklama operasyonlarına ve benzeri büyük suçlara dokunulmuyor.

Toplumsal hareketin bütün dünyada büyük şirketleri aşması gerektiğini söylüyorsunuz, bundan kastınız ne?
Aktif nüfusun en fazla yüzde beşini temsil eden bir çiftçi örgütü olarak bizim tek başımıza durumu değiştirmemiz çok zor. Ancak, bizim emeğimiz nüfusun geri kalanının beslenmesine hizmet ediyor. Bugün tarım, Avrupa düzeyinde organize edilen bir yardım sistemiyle işliyor. Tarım biçimi ve beslenme tipi, vergilerle oluşturulan yardımların nasıl dağıtıldığına sıkı sıkıya bağlı. Dolayısıyla, bizim açımızdan, yurttaşların tamamı mücadeleye katılmadığı sürece insanlar ve çiftçiler için durumun iyileşemeyeceği açıktır. Ayrıca, çokuluslu şirketler karşısında, Dünya Ticaret Örgütü, IMF ya da Dünya Bankası karşısında tanık olduğumuz çatışmalar aslında bütün toplumsal kesimleri ilgilendiriyor. Brezilya ya da Afrika'da mücadele toprak üzerinde yoğunlaşıyor, Hindistan, Kanada ya da Fransa'da çokuluslu şirketlere karşı. Fabrikaları başka yerlere taşımak daha rantabl olduğu için insanlar işten atılıyor. Herkes çokuluslu şirketlerin ve uluslararası kuruluşların ekonomik mantığıyla karşı karşıya. Buna karşı verilecek cevap, bu uluslararası kuruluşların dönüşümünden, işlevlerinin tamamen yeniden yönlendirilmesinden ya da yenilerinin yaratılmasından geçiyor. Giderek artan sayıda insan, sorunların bütünlük içinde ele alınmadıkça çözülemeyeceğini görmeye başlıyor. Bir sanayi dalındaki istihdam sorunu, aynı zamanda çevre meseleleri ve elde edilmesi gereken toplumsal haklar dikkate alınmadan çözülemez. Bu nedenle de, Seattle'da çevreciler, Amerikalı demir-çelik sanayii çalışanları, çiftçiler, tüketiciler, bir başka küreselleşme anlayışını savunmak için bizimle birlikte hareket etti. Mücadelemiz uluslararası hale geldi. Gezegenin bir ucundan öbür ucuna herkes mağdur. Bugün burada birileri işten atılıyorsa, bir başka tarafta başkalarını köleleştirmek içindir. Yeni bir etkili eylem biçimi, bugünden yarına toplumu değiştirme hedefiyle olmasa da, örgütler arasında, insanlar arasında temelde ilişki kurulmasıyla mümkün. Somut zaferlerden hareketle dönüşüm süreci gerçekleşebilir.

Bu bağlamda basının rolünü ne?
Hapishaneden çıktığım andan itibaren ilişkimiz başladı. Söyleşilere cevap veriyorum, programlara katılıyorum. Pek çok gazeteci Larzac yaylasına gelip gerçek durumun kafalarındaki klişelerden farklı olduğunu gördü. Sıkı çalışan, örgütlenen çiftçileri keşfettiler ve mücadelemizin işimizle ne kadar bağlantılı olduğunu anladılar. Geçen günler içinde, gazetelerin kendileri de bu hikayenin aktörleri haline geldiler: Bizim mücadele ettiğimiz meseleler etrafında tartışmalar organize ediyorlar. Libération, DTÖ başkanı Mike Moore'la tartışmamı öneriyor. Le Monde, egemenler karşısında pozisyonlarımızı netleştirmek için Pasqua'nın sağ koluyla bir buluşma organize ediyor. Ekim ayının başında, New York Times başsayfasında benim fotoğrafımı yayınlıyor ve görüşlerimize yer veriyor. Seattle'a hareket etmemden bir gün önce, DTÖ'ne karşı-zirvede savunacağımız pozisyo-

nu daha iyi anlamak için Anglo-Sakson basını Paris'te bir toplantıya beni davet ediyor. Birkaç hafta içinde, gezegen üzerindeki küçücük bir toprak parçası küreselleşmeye karşı direnişin somut simgesi oluyor, ve rokfor Seattle'da DTÖ zirvesini bloke eden militanlar arasındaki bağı kuruyor. Medyaların çalışmasından şikayetçi olmamamız lazım. İletişim ve iletilen mesaj kontrolümüz altında. Her konuda ve olur olmaz şekilde konuşmuyoruz, hep aynı şeyleri söylüyoruz: Kendi yasalarını ve adaletini dayatan DTÖ'ne direniş, gıda güvenliği, önlem ilkesi. Haklar piyasaya üstün gelmelidir. Ticaretin her şeye hükmetmesi kabul edilemez. Bizim radikal-reformist bir söylemimiz var. Saydam ve demokratik olmayan sistemleri protesto ediyor, kınıyoruz. Seattle'da, en güçlü Amerikan işçi sendikasını en yoksul ülkelerin çiftçilerinin temsilcileriyle federasyon haline getirmeyi başardık. 30 Kasım yurttaşların karşı-iktidarı tarihinde çok önemli bir tarih olarak kalacaktır. Bizim için, 21. yüzyıl o gün, her şeyi keyfince yönettiğini iddia eden ekonomik güçlere karşı o geniş ittifakla başladı. Halklar bu dayatmayı kabul etmeyecektir. Bu henüz sadece başlangıç...

Seattle'da yine bir kahraman olarak ortaya çıktınız. İngilizce konuştunuz, Amerikan referanslarını kullandınız...

Çocukluğumda, ailem birkaç yıl ABD'de yaşadı, Amerikanca benim ana dilim oldu. Bizim çiftçi delegasyonunda bu durumda olan tek kişiydim ve oradaki muhataplarımız Fransa'da ve Avrupa'da yaşananları onlara kendi dillerinde anlatabilen birisiyle karşılaşmaktan çok memnun oldular. Bizim geçmişimizden örnekler vereceğime, Amerikalıların tarihine başvurdum; Charles Townshend'in getirdiği vergilere karşı Hint şirketinin gemisinden yükleri denize attıkları aralık 1773'teki "Boston Tea-Party"yi hatırlattım. Ayrıca, şiddeti dışlayan militan formasyonum Kuzey Amerikalı liderlere beni yakın kılıyor: Henry David Thoreau, Martin Luther King, Cesar Chavez... Bu kültürün içinde yüzüyorum. Sivil itaatsizlik aşina olduğum bir pratik; devlet karşısında bireyin hakları eylemlerimize hakimdir.

Mücadelenizin aşırı derecede şahsileştirilmesi bir doygunluğa ya da redde sürükleme riskini taşımıyor mu?

Böyle bir risk var tabii, Konfederasyon'da bunu sık sık konuşuyoruz. Biz mücadelemizi hep yurttaşlarla ve medyalarla ilişkiler üzerine kurduk. Eğer uyanık davranmasaydık, sonuçta sadece medyaların isteklerini yerine getirmekten başka bir şey yapamazdık. Ben bir köylüyüm, çiftçiyim. Toprağın dışında yaşamıyorum. Hayvanlarımın, sürümün üretimine bağımlıyım. Gerçeklikten kopuk değilim. Biz iktidarı ele geçirmeye ya da siyasi partilerin yerini almaya çalışmıyoruz, fikirleri ve ilkeleri benimsetmek istiyoruz.

Mücadelenizde şiddeti dışlamak neler getirdi?

Kullanılacak yollar hakkında düşünmeyi. Adil olmayan yollarla adil bir dava için mücadele edilemez. Eylem, hem militanlar için hem de toplumun geri kalanı için pedagojik olmalıdır. Biz her zaman yüzlerimiz açık olarak, riskleri göze alarak eylem yapıyoruz. İnsanların bireysel olarak hak talebinde bulunduğu kolektif operasyonlar örgütlüyoruz. Herkes kendi hareketinden sorumludur. Eylem, anlaşılır olmalıdır: Hedefi gerekçeli, araçları da tutarlı olmalıdır. Sınai tarımın ve sınai beslenmenin simgesi olarak McDonald's'ı hedef seçip ona saldırmak meşru bir eylemdir. Ayrıca, protestan bir teolog, hukuk tarihçisi ve sosyolog olan ve vaktiyle Bordeaux bölgesinde toplumsal mücadelelere katılan Jacques Ellul'e de çok şey borçluyum.

Ona ne borçlu olduğunuzu düşünüyorsunuz?

Ekonominin, teknolojinin ve devlet aygıtının özerkliğini öngörebilmeyi, bu konuda basiret sahibi olmayı. Bu sayede, küçük küçük gruplar arasındaki kavgalarda vakit kaybetmedim ya da iktidarı ele geçirme konusunda hayaller beslemedim. Ellul ayrıca, Bordeaux'da, yerinde, somut, yerel eylemlerin büyük değişimlere yol açabileceğini öğretti bana. DTÖ hakkındaki düşüncelerim buraya dayanıyor: Hükümetler tarafından yaratılan siyasi bir oluşum, a priori meşru ve özerk hale geliyor, ve sadece kendisi için ve kendisi üzerinde çalışıyor. Bu özerk makinenin kalbine girecek bir yurttaş denetimi nasıl gerçekleştirilebilir? Devletler artık sistemin kefilinden başka bir şey değil. Siyasetçiler ekonominin peşinden koşuyor, ona eşlik ediyor, hizmet ediyor. Alternatif projeler sunmuyor. Bizim hareketimizin gücü halkların beslenme hakları gibi apaçık gerçekleri radikalize etmekten geliyor. Klasik çerçevenin dışına çıkan bir siyasi eylemin mümkün olduğunu gösterip buna yeni bir anlam kazandırdık. Uyanık olmak zorundayız, çünkü bizi kollayan tek tehlike medyatik sapma değil, bir de söylemimizin içini boşaltan, ona zarar veren, onu doğasının dışına çıkaran siyasetçilerin ele geçirmesidir. Ellul'un bir başka katkısı da şu: Hukukun inşası, merkezî, kurucu, hatta devrimci bir eylemdir. Bağımsız yargıçların görev aldığı bir Uluslararası Ticaret Mahkemesi kurulması fikrini buradan yola çıkarak geliştirdik: Piyasanın savunma aracı olan hukuka karşı adli bir karşı-iktidarın kurulması.

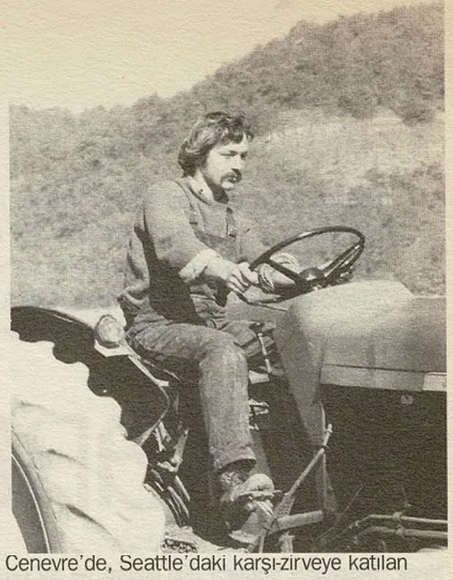

Cenevre'de, Seattle'daki karşı-zirveye katılan oluşumlarla, "Global Citizen Initiative" adında globalleşme gözlemevi kuracağız. Bu oluşumun iki amacı olacak: DTÖ, IMF ve Dünya Bankası hakkında bilgiler toplamak, bu bilgileri başta internet üzerinden olmak üzere yaymak; karşı-öneri stratejileri geliştirmek için yılda iki kere toplanabilmeyi sağlayacak bir ağ oluşturmak.

Eylemlerinize ne gibi bir sınır koyuyorsunuz?

Bireylere değil, işleyişlere saldırıyoruz. Hasmımıza her zaman değişme, kemikleşmiş pozisyondan vazgeçme şansı tanıyoruz.

Eylemlerinizdeki en güçlü ayakların üçüncüsü de Davos'du. Davetli olduğunuz halde Forum'a katılmayı niçin reddettiniz?

Çünkü bu çerçevede ve bu bağlamda sesimi duyurabileceğim yanılsamasına beni sürüklemekten ibaret olan bu tuzağa düşmek istemedim. Çokuluslu şirketler sadece güç ilişkisinden anlar. Temsilcileriyle tartışarak onları ikna edeceğimi düşünmem fazla saflık olurdu. Eşit bir şekilde, aynı dünyanın insanları olarak onlarla düşüp kalktığım intibaını uyandıracak sapkın bir imajın kurbanı olmak da istemedim... Davetli olduğumu, ama dışarda kalacağımı kamuya açık açık söyledim. Benimle aynı durumda olanlarla birlikte içeri girmeme izin verselerdi, olabilirdi. Ama, onların düşünme şemalarının dışında kalan böyle bir isteği kabul edemezlerdi. Grubumuz elleri cebinde gösteri yaptığı halde büyük bir şiddet uyguladılar bize... Yine, anlamı olan bir görüntü üretiyoruz: Global liderler gezegenin en tuzu kurularının rağbet ettiği bir kayak merkezinde, ordunun korumasında sığınaklarına kapanmışlar, silahsız insanların üzerine ateş ettiriyorlar. Baldırı çıplaklar şatoya çıkıyor, ama onlara yer yok. Global liderler beni dostlar sofrasına bir kandırmaca olarak davet etti. Ben kralın soytarısı rolünü oynamayı reddettim.

Çeviren: **S.I.**

Gitar Dersleri
<<Özel Pena stili>>
Rock, Blues, Country, Jazz, Heavy Metal, Pop severler için geniş kapsamlı eğitim.
((20 YILLIK DENEYİMLİ HOCADAN))
>Nota Eğitimi ve Solfej >Teknik ve Kondisyon Çalışmaları
>Ustalardan Örnek Parçalar ve Sololar >Harmony Eğitimi
>Harmonik ve Melodik Analiz >Akor-Gam İlişkileri
>Improvisation Tekniği >Aranjman Tekniği
Konularıyla ilgili yüzlerce metod... Ayrıca sıfırdan başlayanlara özel eğitim ve pratik çalışmalar...
İzi Eli Tel: (0212) 241 6261, 231 4521
www.geocities.com/izieli
Not: Özel anlaşmayla evlere gidilebilir.

Levent Yılmaz

Memlekette uzunca bir süredir mitoloji merakı hüküm sürüyor. Ama "Hey gidi Eski Yunan"ın ötesine geçmek isteyenlerin başvurabileceği kaç kitap, kaç yayın sayabilirsiniz? Zihnin derinliklerine, suyun kaynağına, arzın merkezine doğru pek de kısa olmayan bir yolculuğa çıkmak, belki de hayatın anlamını ve anlamsızlığını, "çok"luğunu ve "hiç"liğini kavramak için yeni bir anahtar var artık elimizde: "Mitolojiler Sözlüğü." Tam adıyla, "Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü". İki cilt, 1200 sayfa... Eserin dilimize çevrilmesi ve yayınlanması için için senelerini veren Levent Yılmaz'la görüştük.

KARIŞSIN KAFALAR

Nedir "Mitolojiler Sözlüğü"nün önemi, ne işe yarar böyle bir kitap?

Levent Yılmaz: Modern dönemde tarih dediğimiz kavram icad edilmeden önce, insan toplulukları kendi geçmişlerini sözlü hikâyelerle anlatıyorlar. Nesilden nesile aktarılan bu sözlü hikâyeler, belirli değerlerin, dünya görüşlerinin, ahlâk anlayışlarının sürdürülmesine de yarıyor. Öyle bir dönem ya da devir geliyor ki, bütün bu birikimden toplumun değer yargıları oluşuyor. Çünkü bu hikâyeler, toplumların kendilerini, dünyayı, inançlarını, tanrılarını, ölümü, ölüm ötesini nasıl tasavvur ettiklerini koyuyor ortaya. Yani bir süre sonra hayatın her alanını, bu birikimin aktarımı belirliyor ve zaman içinde kurallar bütünü haline geliyor. Bu kurallar, geçmişteki anlatılar aracılığıyla aktarılıyor bize. O anlatılar, modern toplumlarda yasa halini almadan önce, yazısı kuvvetli olmayan toplumlarda ya da yazıyla sözelliğin birlikte yürüdüğü toplumlarda mit adı altında sınıflandırılıyor. Bu mitleri anlamak demek, bir toplumun ve o toplumu oluşturan bireylerin hareket alanını anlamak, bize mânâsız gelen davranış kalıplarının gerisinde yatan tarihsel nedenleri kavramak demektir. Bir örnek verelim: Niye insanlar sünnet oluyorlar? İslâm'da böyle bir şey var ama İslâm'dan önce Yahudilerde de var. Yahudilerden önce Mısırlılarda, onlardan daha önce Dogarlarda da var. O zaman soru şu olmalı: Tek tanrılı dinlerden en ilkel toplumlara uzanan süreçte sünnet denilen tören veya mit ne ifade ediyor? Amacı ne ve nasıl değişerek bugüne kadar gelebilmiş? İşte bunu mitoloji açıklıyor bize. Bunun vücuda hasar vermek, doğal olarak da vücudun en fazla esirgenen, yani en kıymetli yöresine hasar vermek amacıyla yapılan bir tören olduğunu öğreniyoruz. Tarihte, çeşitli amaçlarla vücuduna hasar vermeyen toplum yok.

Sinan Biçim. Geçen sene sünnet oldu. Şimdi Cihangir İlköğretim Okulu 1 A sınıfında okumayı sökmeye çalışıyor.

Canları sıkıldığı için yapmıyorlar herhalde böyle bir şeyi?

Bunun bir nedeni var. Başlangıçtaki neden daha sonraları unutulmuş olabiliyor. İşte mit bu ana kaynağı araştırıp ortaya çıkartıyor. Bayramları veya daha somut olarak hıdrellezi düşünelim. Hıdrellezin niye kutlandığını çok az insan bilir. Bu tür edimler, toplum dediğimiz bütünün kendisini bir arada tutabilmesi ve devamlılık için gereklidir. Somut bir nedenden ortaya çıkmış olsa bile, daha derinlerde yatan ana neden, topluluğun toplum haline gelebilmesini sağlamak. Bugünden bakıldığında saçma sapan görülebilir ama, en modern toplumlardan en ilkel toplumlara kadar bu tür değerlerin hayatın her alanında varolduğunu söyleyebiliriz. Mitoloji dediğimiz zaman, akla illa da Zeus'un gelmesi gerekmiyor. Asıl önemli olan, toplumları çözümleyen antropolojik kısım. Bu sözlüğün asıl önemi, bunları ilk defa bu kadar açıklıkla ve kapsamlı olarak ortaya koymasında yatıyor.

Nasıl bir çalışmanın ürünü "Mitolojiler Sözlüğü"?

Sözlüğün "yöneticisi" Yves Bonnefoy. Bonnefoy'la YKY'den çıkan "1945 Sonrası Fransız Şiiri Antolojisi"ni hazırlarken tanıştım. Sonradan, sadece şair zannettiğim Bonnefoy'un esasında inanılmaz bir örgütleyici olduğunu öğrendim. "Sözlük" için dünyanın dört bir tarafından, üstelik sahasının en iyi isimlerini bir araya getirmeyi başarmıştı. Öyle, herkesin anlayacağı türden, popüler bir mitoloji sözlüğü meydana getirelim diye bir hedef de yok. Zaten tecrübeli bir göz, maddelerin çoğunun popülerlik kaygısıyla uzaktan yakından ilgisinin bulunmadığını hemen farkedecektir.

Diğer mitoloji tarihleriyle kıyaslandığı zaman, "Mitolojiler Sözlüğü"nün önemi ne?

Bu 1981'de yapılmış bir sözlük. 1981'den bugüne kadar bu alanda yeni yayınlar çıktı ortaya. Ama sözlük halinde ve bu boyutta bir şey yapılmadı. Ondan önce yapılanlar ise sadece belirli coğrafi bütünlükleri içeriyordu. Azra Erhat'ın hazırladığına benzeyen bu sözlükler de yararlıydı elbette, ama bunları "Mitoloji Sözlüğü"yle kıyaslamak mümkün değil.

Bugünü anlamada ne faydası var böyle bir "Sözlük"ün? Bu baskı kalitesi ve bu iddia, "yine gereksiz bir züppelik yapmışlar" gibi bir fikir getirebilir insanların aklına...

Niye züppelik yapalım? Asıl züppelik, o kadar lüzumsuz kitap yayımlarken bu "Sözlük"ü Türkçeye kazandırmamaktır. Türkiye'deki üniversite ve bilim çevresinin çalışmama hakkı yok. Türkiye sosyal bilimler alanında inanılmaz derecede geri kalmış bir ülkedir. Durkheim ve Levi-Strauss biraz çevrilmiştir Türkçeye, ama o da çok birazdır. Üstelik bu iş sadece tercümeler aracılığıyla olmaz... Ne gibi bir pratik faydası var bunun derseniz, "iyi ama herhangi bir sosyal bilimin ne gibi bir pratik faydası var?" derim ben de size. Ayrıca, "Mitolojiler Sözlüğü"nün pek çok pratik faydası da var. Mesela, üzerinde konuştuğumuz için söylüyorum, sünnetin sadece İslâmî bir nitelik taşımadığını bilmek dahi, meselelere bakış açımızı değiştirebilir.

Bunu bilmek, kafaları daha fazla karıştırmaktan başka ne işe yarayacak?

Çok güzel, karışsın kafalar. Entelektüel dünya içinde sözü dinlenen adamlar, bugün yatırlara bağlanan çaputlar hakkında ne söyleyebiliyorlar? O yatırlara giden insanlar var, belirli saiklerle gidiyorlar oraya. Böyle bir dünyayı yok sayabilir misiniz? İnsanlar hâlâ

48→

mitoloji alanına giren anlatılar etrafında kuruyorlar hayatlarını. Eminönü'ndeki Tarih Vakfı'nın Bilgi Belge Bölümü'nün girişinde bir türbe vardır. O türbeye günde kırk-elli kişi gelir. Tarih Vakfı'nın ve Dünya Demokrasi Araştırmaları Merkezi'nin girişinde yer alıyor bu türbe. Biz oraya gidip akademik çalışma yapıyoruz, türbeye de bu dünyanın dışından insanlar geliyor. Bu iki kesim arasında nasıl bir ilişki var? Ama bir hayat pratiği içerisinde bunlar bir arada varolabiliyorlar. Bunları anlamak zorundayız.

Niye birbirlerini anlamak için zihinsel rahatlarını bozsun ki insanlar?

Çok doğru. Zaten tartışmalardaki seviye bunu gösteriyor. Ne diyorlar: "Bu örümcek kafalı islâmcılar, türban diye bir şey icat etmişler, takıyorlar." Yunan'a bakıyorsun, Yunanlılar da nedense kadınlarının kafasını örtüyorlar. Yunanlılarda da kadınlar kamusal alanlara çıkmıyorlar. Yunanlılarda da haremlik-selamlık var. Bakmaya ve düşünmeye başladığın zaman çok şaşırabilirsin. Ama bakmama tembelliğini gösterdiğin sürece, her şeyi çok rahatlıkla sınıflandırıp lânetleyebilirsin.

İslâmi kesim de laik kesimden çok farklı değil ki. "Sözlük"ü okuyan birisi, "vay alçaklar, bizim dinimizin aslında tek tanrılı olmadığını söylüyorlar" da diyebilir.

İslâm'ın kendini kuruşunda, "önceki kitaplar" var doğal olarak. Önceki kitaplarsız bir din değil İslâm. Halbuki bizim memleketimizde, İslâm'ın önceki kitapları kaale almadığı gibi yaygın bir inanış var. Bu doğru değil. Yahudilere karşı takınılan tavır bunun somut bir örneği mesela. İslâmcılar da yaşadıkları dünyayı anlamak konusunda çok fazla çaba sarfetmiyorlar. Din dediğimiz olgunun, inançların çok ötesinde, toplumun kuruluşuyla ilgili çok önemli bir işlevi var.

Üstelik bu sadece dinin ortaya çıktığı yüzyıldan değil, çok önceden başlayan bir süreç...

Evet, din bunu alıp kendisine mal ediyor, genellikle baş edemediği dönemlerde başvuruyor bu yola ve böylece toplumun geçmişten gelen değerleriyle bütünleşerek, bir kısmını da dönüştürerek bir devamlılık sağlıyor. Niye "Türkiye Cezayir olmaz" deniliyor? İdeolojik yapılanmanın arkasında, toplumların oluşum biçimi farklı olduğu için elbette. Bütün bunları bilmeden günümüz toplumlarına bakarsak, öyle ayağı yere hiç mi hiç basmayan teoriler üretir ve bir süre sonra da ürettiğimiz teorilerin altında kalırız. Toplum dediğimiz şey, siyasi olarak kendisini din aracılığıyla kuruyordu. Peki bugün nasıl kuruyor? Din aracılığıyla kurmadığını düşünelim. Ama temel motifler aynı: Kendisinden farklılaşmış, farklılaştığı için de başka bir hale gelmiş bir odak tarafından yönetiliyor. Din nedir peki? Toplumun, kendisinden farklılaştırdığı güçler veya kişiler aracılığıyla yönetilmesi, söz konusu olan. "Siyaset topluma yabancı kaldı" gibisinden bir şey söylüyorlar ya, hep yabancıydı ve kalmak zorunda da. Önemli olan, bu yabancılığı adam gibi örgütleyebilmek.

Niye insanlar sünnet oluyor? İslâm'dan önce Yahudilerde, Yahudilerden önce Mısırlılarda, onlardan önce Dogarlarda var. Bu, vücudun en fazla esirgenen yöresine hasar vermek amacıyla yapılan bir tören. Tarihte, çeşitli amaçlarla vücuduna hasar vermeyen toplum yok.

Bugünkü veya dünkü toplumu "anlamak" diye bir derdimiz varsa şayet, "Mitolojiler Sözlüğü" bunun kapısını açıyor diyebiliriz yani...

"Anlamak" bu kitabın ana derdi. Meseleler üzerinde kafa yormaya ve o meselelerin arka planında yatan nedenleri anlamaya çalışanlar için bu kitap son derece önemli bir kaynak.

Bugün yeryüzünde bulunmayan toplumların mitolojileri bile sayfalar dolusu yer tutarken, Türk mitolojisine ilişkin bölüm "Sözlük"te hayli kısa. Bu bizim mitolojik varlığımızın da bugünden farklı olmadığını mı gösteriyor acaba?

O kadar da kısa sayılmaz, 50 sayfa civarında bir bölümdür o. O bölümün eksiği, Türkiye üzerine araştırma yapanların çok az olmasından kaynaklanıyor. Kime yazdıracaksın, bu konuda çalışma yapan olmayınca? O kadar az araştırılmış bir alan ki, ideolojik anlamı bir kenara bırakırsak, hakiki anlamda eski Türk destanları veya Şamanizm üzerine çalışmış kaç isim çıkar ki karşımıza? Türkçede bu kadar az olan şey, Fransa'da niye çok olsun? Buna rağmen, Fransızlar Türklerden daha fazla araştırıyorlar bu konuları. Batıdaki modern toplumlar, 16. yüzyıldan itibaren toplumlara ve bireylere ilişkin bilgiyi sınıflandırdılar. Bu bilgi etrafında kurumlar oluşturdular ve bu kurumları sürekli kıldılar.

Bunun Batılı toplumların emperyal vizyonu ile bir ilgisi yok mu?

Emperyal vizyon elbette var. Ama böyle bir vizyona sahip olmamış herhangi bir toplum yok ki zaten. Önemli olan, bu vizyon gündemden kalktıktan sonra da kurumların sürekliliğini sağlayabilmek. Batının yaptığı da bu. En önemli Türkoloji bölümleri, neden Türkiye'de değil de Batıda?

"Mitoloji Sözlüğü"nü Türkçeye kazandırma projeni Yves Bonnefoy'e açınca tepkisi ne oldu? Şaşırmadı mı?

Şaşırmadı ama Durkheim'in doğru dürüst çevrilmediği bir ülkede, bunu nasıl yapacağımızı da merak ettiğini söyledi doğrusu. Ama bütün çeviri aşamasında inanılmaz ölçüde yardımcı oldu bana.

Gündemde bu ölçüde "çılgın" diyebileceğimiz yeni projeler var mı?

Benim yanında tez hazırladığım François Hartog'un başkanlığındaki bir tarihçiler grubu, beş ciltlik bir Eski Yunan tarihi yaptı. Bugün artık Eski Yunan tarihi yapmak kadar banal bir şeyin olmaması gerekir. Binlerce var çünkü. Ama onların yaptıkları biraz farklı: "Eski Yunan'ın Başkalık Tarihi"ni yaptılar. Eski Yunan'ın, kendi dışındaki toplumlara nasıl yansıdığının tarihini yaptılar. Benim projem, bunu Türk tarihine uyarlamak yani "Türklerin Başkalık Tarihi"ni yazdırabilmek. Çinlilerin, Fransızların, Bulgarların, Arapların, Rusların tarih boyunca Türk tasavvuru neydi acaba? Bunu yapmak istiyorum da, "nasıl"ını bilemiyorum henüz.

Söyleşi: **Sefa Kaplan**

RAM-SES
MÜZİK ATÖLYESİ

Merkez:
İstiklal Cad. Aznavur Pasajı 212/6
Yapı Kredi Kültür Merkezi Karşısı Galatasaray
Tel: 0. 212. 245 02 21

Dersane:
İstiklal Cad. Toma Apt. Şanzelize Girişi Kat. 5
Tel: 0. 212. 245 32 94

Türk Halk Müziği ve Batı Müziği Konservatuarlarına, Müzik Eğitim Fakültelerine hazırlık kursları

• Ses eğitimi (şan) • Keman (Türk-Batı) • Viyolonsel - Viyola • Piyano - Klavye (org) • Klasik Gitar • Flamenko - Latin Gitar • Akustik Gitar • Elektro Gitar • Bas Gitar • Jazz Gitar • Davul - Perküsyon • Bağlama • Tambur • Ud • Kanun • Kemençe - Kemane • Flüt - Ney • Saksofon - Trompet • Kaval - Mey

Ram-Ses Müzik Atölyesi Kulübü
• Konser, söyleşi, imza günü, panel ve çeşitli organizasyonlar
• Her perşembe "plak günü"
• Her cumartesi "video gösteri günü"
• Her türlü müzik materyali (nota, şarkı sözü, cd, kaset, cd-rom...)
• Enstrüman alımlarında indirim
• Özel organizasyonlarınıza yardım edilir
• Organizasyonlarınızı atölyemizde yapabilirsiniz...

BABYLON

8 Kasım **Laço Tayfa**
9 Kasım **Focan Hammond Trio**
10 Kasım **Ian Pooley:** *Almanya'nın yeni kuşak DJ'lerinden. Alman olduğuna bakmayın, öyle sert, gergin bir müzik değil onunki. Daft Punk'tan Cardigans'a pek çok grubun remikslerini başarıyla yapmasıyla tanınan Pooley, ortaya techno'dan house'a uzanan bir funk çıkarıyor.*
11 Kasım **Babylon Sound System**
13 Kasım **Açık Radyo 94.9 Partisi**
14 Kasım **Velvele: Oğuz Büyükberber Quintet**
15 Kasım **Dekod Ses Sistemi**
16 - 17 - 18 Kasım **Sierra Maestra:** *"Son" deyince aklımıza Küba menşeli bir müziğin gelişi delikanlı ihtiyarlar, Buena Vista'cılarla oldu. Bir adım daha atalım: Havanalı grup Sierra Maestra, son'un en iyi, en ateşli icracılarından biri olarak parmakla gösteriliyor kuruldukları 1976'dan beri. Koca bir Küba orkestrası Babylon'da olacak...*
21 Kasım **Birol Topaloğlu & Lazband**
22 Kasım **Baba Zula & Semiha Berksoy**
23 Kasım **Urban Grooves by Radio Oxi-Gen**
24-25 Kasım **Greg Osby Quintet:** *Osby, New York kulübü Blue Note'un namlı saksofoncularından biri. Adı cazcı, ama biraz bizim İlhan Erşahin gibi, rap'ten, hiphop'tan kâm almasını da biliyor...*
30 Kasım **Aşkın Arsunan Ethno Karma Band**
31 Kasım **Kompania Ketencoğlu**

SHAMAN

Belki daha evvel gittiniz, belki gitmediniz: Shaman, Taksim'de bir bar. Ferahfeza gidip güzel bir gece geçirebileceğiniz iyi bir bar. "Dünya müziği" üzerine ihtisas yapıyorlar. Canlı müzikleri de var: Mesela her cuma Kilimanjero, afro-poptan giriyor, reggae'den, sukous'tan çıkıyor. 15 Kasım'da, İstanbul'da ücretsiz dağıtılan İngilizce gazete İstanbullshit'in partisi var. Herkes davetli: Selim Sesler'i ve 9/8'i dinlemeye. 22:30'dan sabah 6'ya kadar neşe gırla. Kazancı Yokuşu'na inerken hemen solda...

MANASTRE

Mekanımız hem yeni, hem de eski: 1834'de Ermeni - Katolik manastırı olarak hizmete giren, sonradan Ermeni okulu olan bina, 1989'dan bu yana İstanbul Sanat Merkezi. Sanat atölyeleri, tiyatro salonu, dans stüdyosu vs. olarak çok işlevli olarak kullanılan binanın İstanbul'u ayaklar altına seren terası da, çeşitli işletmelerle bar, restaurant olarak kullanıldı. Artık orası Manastre. Hem workshop ve atölye çalışmaları yapılıyor, hem dünyanın dört bir yanındaki mutfaklardan leziz yemekler yeniyor, hem güzel içkiler yudumlanıyor. Adres ve telefon şöyle: Sakızağacı Cad. Dernek Sok. no.16 Tarlabaşı / 238 09 33. Bitmedi: Manastre'ın kasım programı epey yüklü. Bağlama derslerinden dans atölyesine, vurmalı sazlar atölyesinden drama atölyesine çeşitli etkinlikleri artık siz oradan öğrenirsiniz, biz bu ay orada çıkacak grupları haber vermekle yetinelim:
5 - 12 - 19 Kasım, 22:00 **Hiphop Night** (DJ Charley & DJ Bambi)
6 - 13 - 20 Kasım, 22:00 **Baba Zula**
8 - 15 Kasım, 22:00 **Etnik Sentetik**
9 - 16 Kasım, 19:30 **Flamenko Gecesi / Malabadi**
10 - 17 Kasım, 23:00 **Surprise Night**
11 - 23 Kasım, 23:00 **Kilimanjaro** (Afrobeat, Africanpop, reggae...)
14 - 21 Kasım, 22:30 **Mojito** (salsa, Afrocuban, cumbia, samba...)

MILK MUSIC CLUB

Herhalde malûmunuz, Magma diye bildiğimiz Galatasaray postanesinin, YKY'nin arkasındaki kulüp, 13 Ekim'den itibaren Milk oldu. Kelimenin gerçek anlamıyla Milk: Her nevi içki mevcut, fakat süt de mevcut. Şaka değil: Milk'in aslî sponsoru, –dünya hali, oluyor işte– Nestle-Mis Süt Ürünleri. Pekâlâ Tommiks edasıyla bara yanaşıp "bana bir süt" diyebilirsiniz yani. Milk, Magma gibi hepten elektronik değil, rock'la da arası iyi. Geçen ay The Egg ve Banco De Gaia'yı ağırlayan kulüp, 11 Kasım'da minimal techno'nun 80'lerden beri üstadı sayılan **Takkyu Ishino**'yu ve 24 Kasım'da İran asıllı İngiliz DJ **Omid Nourizadeh**'i konuk edecek. Nourizadeh ilginç birisi: İran devriminin ardından İngiltere'ye sığınan bir ailenin çocuğu; şu aralar techno trance tayfasının kıymetli isimleri arasında kabul ediliyor. En son Depeche Mode için yaptığı remiksler pek bir beğenilmiş. Fakat bizim asıl olayımız, alkışlarla, ay sonunda: **Jay-Jay Johanson**, 30 Kasım'da İstanbul'da! Yeniden demek gerekir herhalde ama, yazın geldiğinde o koca sahnede, "hızlı müzik"ler arasında tadına varamamıştık, "ona bir kulüp lazım" demiştik. İşte kulüp, işte şarkıcı, işte şarkıyazarı! Ses tesisatı Technics'den. Artık ne içersiniz bilmeyiz ama, 30 Kasım'da istikamet Milk!

Jay-Jay Johanson

DJ'LER DULCINEA'DA!

"ÖZGÜR AKIM" DJ SESSIONS

9 - 30 Kasım **DJ Pop** / 10 Kasım **DJ Yakuza** / 11 - 17 Kasım **Deep Xperience - Mert Yücel** / 16 Kasım **Gökhan Karakuş** / 18 Kasım **Barış Bergiten** / 23 Kasım **Alp Berker** / 24 Kasım **DJ Evren**

JAZZ STOP'TA KASIM

Pazartesi 23:30 **Malabadi Flamenco**
Salı 23:30 **Moğollar**
Çarşamba 23:30 **Kangroove / Erkin Koray**
Perşembe - Cuma 23:30 **Karizma**
Cumartesi 17:00 **Grup Gündoğarken** / 23:30 **Karizma**
Pazar 23:00 **Hasan Günyüz**
İstiklal Caddesi'nde Büyükparmakkapı Sokak'ın sonu, rezervasyon için tel: 252 93 14 - 15

RAM-SES: ATÖLYEDEN SAHNEYE

Ram-Ses, Ramis Ekinci'nin yıllardır canla başla yürüttüğü bir atölye, ya da, adeta bir "okul". 5 Kasım'da okulun büyük kutlama faaliyeti var: Ramis Ekinci bir yandan yeni albümü "Kopuşkılar"ın tanıtım konserini verecek, bir yandan atölye öğrencileri çeşitli gruplarla kendilerini gösterecekler. Knight Errant, Serdar Keskin, Doğan Canku, Kudret Kurtcebe de işin içinde. Saat 18:00'den 02:00'ye kadar, 5 Kasım'da, Kemancı Kültür'de...

BÜLENT ORTAÇGİL TÜRKİYE TURNESİNDE!

4 Kasım **Kayseri** Büyükşehir Belediye Tiyatrosu Salonu / 5 Kasım **Ürgüp** Belediyesi Kongre Salonu / 11 Kasım **Mersin** Kültür Merkezi / 13 Kasım **Adana** Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonu / 14 Kasım **Konya** Devlet Tiyatrosu / 21 Kasım **Antakya** Kültür Merkezi / 23 Kasım **Malatya** Sabancı Kültür Merkezi / 24 Kasım **Elazığ** Fırat Üniversitesi Salonu

ÇİNGENELER ZAMANI

Aybaşından itibaren ayın 18'ini, saat 19:30'u beklemeye başlayacağız ve kalkıp ta 4. Levent'e, oradaki İş Bankası plazasına gideceğiz. Ne iş derseniz, İş Sanat Kültür Merkezi orada. Orada ne mi var? **Bratsch** var. Fransa'nın anlı sanlı roman grubu. Şimdiden söyleyelim: Kemanlar, akordeonlar, klarinetler, dümbelekler havada uçuşacak; pırıl pırıl plaza, el birliğiyle, şenlikli cümbüşlü, acılı sızılı bir Kusturica filmi köyüne dönüşecek. Biz yılların Bratsch'ına haydi haydi kefiliz, **Laço Tayfa** da kefil. Sahneye aynı gece çıkacaklar, bırakın kanımızı kaynatmayı, buhar edecekler. Bu konser İş Sanat festivalinin "Çingeneler Zamanı" gecelerinin birinci ayağı. Onlardan bir gece önce, **Ivo Papazov & Bulgar Düğün Orkestrası**, **Balık Ayhan** ve arkadaşlarıyla aynı yerde olacak. İlk günden havaya girmek için güzel bir konser ama, siz siz olun, Bratsch'ı kaçırmayın, söylemediler demeyin...

[sinema]

BİLGİ'DE SİNEMA

Bilgi Üniversitesi sinema sezonunu kasım başında açıyor. Kuştepe Kampüsü'nde gösterilecek filmler yine birbirinden güzel: Umarız, sene boyunca devamı da böyle olur. Geçen sene ilki gerçekleştirilen Amerikan Avantgarde Filmleri Haftası bu yıl da mevcut: Maya Deren ve Hilary Harris'in filmlerinin yanısıra Amy Greenfield filmlerinin gösterimi esnasında bizzat salonda olacak. Bu kısa filmler, 24-25-26 Kasım günleri seyredilebilir. Bir sürü film arasından bizim seçtiklerimiz aşağıdaki gibi; devamı Bilgi'nin broşüründe...

Twenty Hours yön: Zoltan Fabri *11 Kasım, 14:00* / **Requiem** yön: Zoltan Fabri *12 Kasım, 16:30* / **Professor Hannibal** yön: Zoltan Fabri *13 Kasım, 19:30* / **Hungarians** yön: Zoltan Fabri *11 Kasım, 14:00* / **The Graduate** yön: Mike Nichols; oyn: Anne Bancroft, Dustin Hoffman *16 Kasım, 18:00* / **Dark City** yön: Alex Proyas; oyn: Rufus Sewell, Kiefer Sutherland, Jennifer Connelly *18 Kasım, 16:30 / 21 Kasım, 20:00* / **Ice Storm** yön: Ang Lee; oyn: Kevin Kline, Joan Allen, Sigourney Weaver *23 Kasım, 18:00*

Nâzım Kültürevi'nde bu ay

4 Kasım, 18:30 **Aile Tablosu** (Luchino Visconti)
5 Kasım, 20:00 **Leyleğin Geciken Adımı** (Theo Angelopulos)
11 Kasım, 18:30 **Kaldırım Çocukları** (Vittoria de Sica)
12 Kasım, 20:00 **Puslu Manzaralar** (Theo Angelopulos)
18 Kasım, 18:30 **Arkadaşımın Evi Nerede?** (Abbas Kiarostami)
19 Kasım, 20:00 **Kumpanya** (Theo Angelopulos)
25 Kasım, 18:30 **Kuzin Anjelica** (Carlos Saura)
26 Kasım, 20:00 **Ulis'in Bakışı** (Theo Angelopulos)
Galatasaray Lisesi karşısı, Aznavur Pasajı kat: 7 Beyoğlu
Tel: 0.212.245 04 81

[sergi]

Çiğdem Durukan - "Karşı Hüzün"

Şu son resim sergisi tartışmaları Allahtan çıktı, en azından resim sanatını, resim sergileri olduğunu, gidip bunları görmemiz gerektiğini hatırladık. İşte bir Roll tavsiyesi: 1-15 Kasım arası yolunuz İstiklal Caddesi'ne düştü, avare gününüzdesiniz. Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'ne uğrarsanız, güzel resimlerle karşılacaksınız. "Karşı Hüzün" isimli sergi, Çiğdem Durukan'ın 12. kişisel sergisi. Resimden, renkten uzak kalmayın...

Mike Berg - "Arzularımın Küçük Evi"

Dennis Hopper'ın resim koleksiyonunun nadide parçalarından biri Mike Berg'e ait. Amerika'nın değerli ressamlarından Berg aslen New York'lu, ama tabiatı İstanbullu –kendisi bir senedir İstanbul sakinlerinden biri. Berg "iş"lerinin esin perileri ve malzemeleri tutarlı bir farklılıklar galerisi: Acem kilimlerinden New York mimarisine, Rokoko'dan Barok'a, ahşap, kumaş, kağıt, cam, metal boyamalarına, kendini kültürler arasında serbest bırakıyor Berg. İşlerini Türkiye'de ilk defa sergileyen Berg'in Amerika ve İstanbul'daki üretimleri, 25 Kasım'a kadar İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak'ta, Dulcinea'da...

GOETHE INSTITUT

Goethe Enstitüsü'nde bu ay iki önemli etkinlik var: Birincisinin kahramanı **Max Ernst**. Dadacılıktan sürrealizme uzanan bir yolun en mühim kaldırım taşlarından biri olan Ernst'in 23 Kasım'a kadar izlenebilecek sergisi, 196 grafik ve 26 kitaptan oluşuyor. Ayrıca sergi boyunca, Peter Schamoni'nin "Max Ernst - Avareliğim ve Huzursuzluğum" isimli filmi izlenebilir. Alman politik filminin, kadın yönetmenlerin en önemlilerinden **Margarethe von Trotta**'nın retrospektifi kapsamında gösterilecek on film de kaçmazlar arasında: "Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru"ndan "Ağır Zaman"a, "Rosa Luxembourg"dan "Lungo Silenzio"ya başlı başına bir festival Blum'un filmleri. Retrospektif Türsak'ın işbirliğiyle hazırlanıyor; dördü Bilgi Üniversitesi'nde gösterilecek filmlerin ayrıntıları ve gösterim tarihleri Türsak'ın hazırlayacağı katalogda...

16. İfsak İstanbul Fotoğraf Günleri

U2'nun yeni albümünü dinliyoruz, İrlanda bahsinin işitsel boyutuna giriyoruz. Peki görsel boyut? O da aşağıdaki fotoğrafta ve ardından gelenlerde. Vehbi Koca'nın "Duvara Yazmak" başlıklı sergisinin teması, 1969'da, Belfast'ta, katolikler ve protestanlar arasında çıkan çatışmalardan sonra şehrin içinde İngilizlerin ördüğü derme çatma bir duvar: Gündüz geçiş kontrollü, gece yasak. (Aşağıdaki fotoğraf, "Hücremde Bir Gün" isimli kitabından hüzünlü ve öfke uyandırıcı hikayesini okuyabileceğiniz IRA militanı Bobby Sands ve hapishanede, açlık grevinde onunla birlikte ölen arkadaşlarının mezarı başında bir çocuğun fotoğrafı.) Koca'nın sergisi yalnız değil: 3-15 Kasım arası Taksim Sanat Galerisi'nde yerini alacak serginin diğer misafirleri, "Retrospektif" başlığıyla İrlandalı Belfast Exposed grubu ve fotoğrafları... Dikkatimizi ilk anda celbeden bu iki sergi de aslında bir bütünün parçası: Kasım ayı, fotoğraf ayı. Zira İfsak İstanbul Fotoğraf Günleri'nin 16.sı düzenleniyor. Yarışmalardan söyleşilere, İsveç'ten, Yunanistan'dan, Finlandiya'dan, Danimarka'dan fotoğrafçı ve fotoğraf kulüplerine, Kent Klich, Anders Petersen, Patricio Salinas gibi nam salmış ustalardan Selanik Fotoğraf Merkezi'nin seçme eserlerine bütün İstanbul fotoğraflarla dolup taşacak bu ay. Aysonuna kadar gözümüz nereye takılsa, alışkanlık edineceğiz, bir gözümüzü kırpmayla biz de kamera olacağız...

[internet]

www.yepnew.com

"Türkiye'nin müzik portalı olmak" gibi iddialı bir niyetle kurulan site, her gün güncellenerek ülkede ve dünyada "yeni" olan ne varsa, kendi sayfalarına taşıyor. İşte küçük bir kullanma kılavuzu: Sitede "oku", "bak", "dinle" ve "katıl" isimleri altında dört ana bölüm var. Birincisinde Türk popundan caza, dünya müziklerinden film müziğine her dalda haberler, röportajlar, konu dosyaları ve yorumlar var. "Bak" adlı bölümdeyse, yeni çıkan albümlerle ilgili bilgiler bulunabilir. "Dinle" bölümünde mp3 olarak beğeninize sunulmuş bol şarkı var. "Ajanda"da ayın etkinliklerini izleyebilir, "tarihte bu hafta" ne olduğunu öğrenebilir, "Abba to Zappa"da istediğiniz müzisyenlerin biyografisini okuyabilir ve "arşiv"lere girip kaçırdığınız tüm söyleşileri, dosyaları, haberleri yakalayabilirsiniz. Siteyi terketmeden önce ana sayfada bulacağınız "future hits"e göz atmayı unutmayın: Türkiye'e henüz çıkmamış single'larla burada tanışabilirsiniz...

www.basamax.com

Türkiye'nin dört bir yanında yaşayan amatör müzisyenler Basamax'tan izleniyor. Sitenin birincil görevi, kendinizi tanıtmanızı sağlamak. Basamax'ta sayfası olan grupların özgeçmişi okunabiliyor, gelişmeleri izlenebiliyor, parçaları dinletiliyor ve indiriliyor. Bunun yanısıra enstrümanlar, stüdyo ekipmanları, bilgisayar donanım ve yazılımları konusunda herkesin sorularına cevap bulabileceği geniş tanıtım-yardım sayfaları mevcut. "E-müzik" bölümüne girip flash'la yapılmış şaşırtıcı müzik programlarıyla bol bol eğlenebilirsiniz.

Kasım ortasından itibaren
www.rolldergi.com

Verdiğin perhize budur gayratım / Bundan başka uyamayon dohtor bey! / Üç sepet yumurta sabah kahvaltım / Teker teker sayamayon dohtor bey!

Her zaman kendimizi aldatıyoruz, takılıp kalmamak veya tökezlememek için, bitmemiş vazifelerin üstüne yenilerini, aynı şekilde sona eriştirilemeyecek yeni vazifeleri yığıyoruz ve sonra yeni teşebbüsler ve gayretlerle yeni kuvvetler ve yeni cesaretler arıyoruz. Böylece insan kendi kendini hırsızlıyor ve zamanla kendi benliği ve kendi çevresinin, gittikçe büyüyen ve umudunu yitirmiş bir borçlusu haline geliyor. **İVO ANDRİÇ**, Travnik Günlüğü

Eskiler alıyorum
dolapta kalmış eski anılar
ocakta kalmış eski bakraçlar
akılda kalmış eski anılar
AÇO ŞOPOV

İki leğen pilav bir yayık ayran / İster yağlı olsun ister yavan, / Yanına kesiyon beş kilo sovan / Yeyon yeyon doyamayon dohtor bey!

Talvin Singh & Bachir Attar

Master Musicians of Jajouka (featuring Bachir Attar)

(Universal)

Roll'un 16. sayısında yayınlanan "güvenilir insan" Nick Kent'in "Brian Jones: Bir tavus kuşu" adlı yazısına eklenen kutuda Bachir Attar'ın şu sözleri yazılıydı: "Brian Jones bizim köye geldiğinde küçük kardeşim Mustafa koşa koşa getirdi haberi: 'Kocaman saçlı biri var köyde!' Ben de ona dedim ki, 'koyunlara biraz sen bak, bir de ben göreyim o adamı'. Kocaman altın saçlı adam Jajouka'da gördüğüm ilk hippiydi..." Oysa 1967'de oraya giden Brian Jones'tan çok önce, 1940'ların sonundan itibaren William Burroughs, Paul Bowles, Dr. Timothy Leary ve Brion Gysin gibi pek çok "gezgin" tarafından keşfedilmişti Jajouka. Bu köy, Fas'ın kuzeyindeki Rif dağlarının yamacında, Tanca yakınlarındaydı. William Burroughs'a göre "4000 yıllık rock'n'roll geleneği"ne sahip olan bir köy, Mick Jagger'a göreyse "dünyada hâlâ pek çok müziğe esin kaynağı olabilecek en önemli merkez"di. Bu köy ve çevresinde, eski Mısır ve Yunan mitolojilerine dayanan "Yüce Pan" öğretisinden ilham alan, Batınî bir İslâm geleneği yüzyıllardır sürdürülüyordu. Bu gelenek, Batınî pek çok inançta olduğu gibi, müzikle ve "duman"la gizli sırları kuşaktan kuşağa aktarılmış, "ehl-i kamil"lerle büyütülmüştü. Onu bugüne taşıyanların başında atadan müzisyen olan Jajouka köylüsü Attar ailesi geliyor. Bugüne kadar yapılan tüm "Master Musicians of Jajouka" albümleri, onların kadınlarının sesleri, erkeklerinin davul-zurnalarıyla kaydedildi. Brian Jones, Ornetta Coleman, Bill Laswell ya da Sonic Youth'tan Lee Ranaldo'nun tüm alan çalışmalarında başrolde onlar vardı. Sadece babası müzisyen olan çocuğun müzisyen olabildiği bu geleneğin bugünkü önderi, yılının yarısını Amerika'da geçiren Bachir Attar. Brian Jones'un kayıtları sırasında babası köyün lideri olan Bachir Attar, bir yandan solo albümler yaparken, diğer yandan da albüm kayıtlarında ve konserlerde Jajouka müzisyenlerine önderlik yapıyor.

Bachir Attar'ın Talvin Singh'le hazırladığı yeni "Master Musicians of Jajouka" albümü, bu kez ambient ve tekno dünyasıyla içiçe. Ambient'ın bol sıfatlı gizli kahramanı, "OK" albümünün yaratıcısı, Anokha kulübünün kurcusu ve "Asian Underground" hareketinin öncüsü Talvin Singh'e bakılırsa, daha önce pek bilgi sahibi olmadığı bu müzikle başa çıkması pek kolay olmamış. Gecelerce telefonun, suyun ve elektriğin olmadığı Jojouka köyünde derleme kayıtları yapmış. Daha sonra bunların bir kısmını Londra'daki stüdyosunda, ambient ortamında "işlemiş". Ancak köydeki her kaydı sample'lamak yerine, kimisini orijinal haliyle albüme koymuş. Bachir Attar, Jajouka köylülerinin bu ilk elektronik müzik paslaşması için çok umutlu: "Elektronik müzik için her zaman bir yer var Jajouka'da. Onun hisleri ve ruhu bize hiç de uzak değil." Dışarıdan bakıldığında dağınık gibi görünse de, Talvin Singh'in oldukça "serin" davrandığı, derli toplu, bol ışıklı bir albüm "Master Musicians of Jajouka". Anlaşılan o ki, Fas günlerinde müziğin pek çok ayrıntısını hissetmiş, onun havasını bozmamak için elinden geleni yapmış. Bachir Attar'ın zurnasına, Mustafa Attar'ın bendirine tablasını, basını, perküsyonlarını, tekno ritmlerini kattığı gibi, "derin" Fas gecelerinin atmosferini de yeterince yakalayabilmiş. Yeni şarkıların otantiklerle art arda dizilip içiçe geçtiği bir albüm var elimizde. Hindistan'dan İran'a, Mısır'dan Fas'a "üçüncü dünya" üzerinde hâlâ pek çok sesin dolaştığını bilenlerden Talvin Singh ve Bachir Attar. "Modern dünya"nın her zaman o sesleri arayacağını, onlara yaklaşırken ne kadar özenli olunması gerektiğini de biliyorlar. Brion Gysin'ın yıllar önce söylediği gibi, sesten çok Attar ailesiyle bugüne gelmiş "ilâhî bir parfüm" bu ezgiler... *Ulaş Özdemir*

Emir Kusturica & The No Smoking Orchestra

Unza Unza Time

(Universal)

Galiba "Underground"u seyrediyordum, Kusturica filmlerindeki oyuncuların kafataslarının, Avrupa ve Amerika sinemasındaki oyunculardan ne kadar değişik olduğunu fark etmiştim. Büyük bir buluş değildi tabii bu, ama sinema perdesinde yoğun olarak görmeye alıştığımız kafataslarıyla karşılaştırıldığında, Balkanlara has bu kafatasının üzerinde biraz konuşmak gerekir. Bu kafatası öne, arkaya, sağa ve sola doğru iri, kemikli, oranları neredeyse kontrolden çıkacakmışcasına sınırları zorlayan, geniş bir alın ve gür saçlarla ve çoğunlukla bıyık ve sakalla tamamlanan bir kafatası. Biraz daha aşırıya kaçsa groteskleşebilecek, ama yakışıklı ya da güzel kalan bu kafatası yüzünden olmalı ki, Kusturica filmlerinde, karakterler sık sık birbirlerine ya da etraflarına kafa atar, çünkü bilirler ki bu kafa sağlamdır, bir şeycik olmaz.

"Unza Unza Time"daki müziğin kafatası da aynen böyle. Kendinden geçmiş bir orkestranın curcunası sanabilirsiniz, her şey kontrolden çıkmış sanabilirsiniz, ama değil, her şey yerli yerinde, olması gerektiği gibi, tek fark kafatasının, yani müziğin şeklinden ileri geliyor. Emir Kusturica'nın gitarda, oğlu Stribor'un davulda yer aldığı grubun asıl itici gücü hiç kuşkusuz, Kusturica'nın yeni (aslında çok eski) müzik yoldaşı Dr. Nelle Karajic'in cızırtılı ve gür sesi. No Smoking Orchestra, 80'li yıllarda Sarajevo'da ufak çaplı bir kült haline gelmiş, o diyarlarda yaşayan ve o diyarlara uğrayan her müziği eklektik bir biçimde içinde barındıran bir grup. Ortaya çıkan müzik bu yüzden bir curcuna yaratıyor. Çingeneler, her nevi Balkan halkları, Sex Pistols, Piazzolla, Ennio Morricone ve daha kimi ararsanız bu müzikte mevcut.

Albümdeki parçaların bir kısmı, "Black Cat, White Cat" soundtrack'inde değişik yorumlarla zaten varolan şarkılar. Bu yüzden "Unza Unza Time"la "Black Cat, White Cat"i arka arkaya dinlemek daha kafa açıcı olabilir. Mesela soundtrack'te 'Balkan tekno' olarak yer alan "Pitbull Terrier", bu sefer harbi bir punk parçası olarak yorumlanıyor.

Ama asıl fark iki albüm arasındaki 'tavır' farkı: Soundtrack, ayrıntıların ve enstrümanların inceden inceye düşünülerek kotarıldığı, olumlu çağrışımlarıyla bir 'world music' albümü olarak ne kadar Avrupalıysa, "Unza Unza Time" da o kadar New York'lu. Albümde alttan alta Lou Reed duyulmuyorsa nâmerdim! Tabii bu kadro Lou Reed kadar 'cool' değil, çünkü Batılı değiller.

Yanlış anlaşılmasın, Avrupalı ve New York'lu tanımlarını pazar tanımları olarak kullandım. Gerçi No Smoking Orchestra her dilden konuşuyor (İngilizce ve Almanca parçalar da var albümde), ama yüzünü Batıya döndüğünde de elinden parodiyi ve müzikal humour'u eksik etmiyor. Birçok 18. yüzyıl Avrupalı seyyahın, notlarında Doğu'yu Balkanlardan başlayarak tanımladığı düşünülürse, No Smoking Orchestra'nın durduğu yer daha iyi anlaşılır. Kısa süre öncesine kadar, bu yüzyılın en ilkel savaşlarından birinin sürdüğü bu topraklar hâlâ kalın bir çizginin 'Batı olmayan' tarafında duruyor. Oradan çıkan müzik de! 'Orientalism Version Millennium', adı henüz konmamış bu müzikler için Batıda belli bir pazar yaratmış olsa da, No Smoking Orchestra'nın asıl muhatabı, çizginin Batı olmayan tarafında duranlar. O yüzden es geçmemek, kulak kesilmek gerekiyor. *Ogan Güner*

İşte bu yüzden inanıyor Tanrı'ya: "Zaman zaman, artık hiçbir şeye inanamayacak hale gelen Tanrı'yı yüreklendirmek için."
YVES SIMON, Duygu Sapması

Üç tencere bamya yerim bişinci / Yirmi tas su içip biraz koşuncu / Her yanı sökülür karnım şişinci / Sağlam göynek giyemeyon dohtor bey!

Şiddetle içli dışlı kimselerin genellikle şiddetten nefret eden kimselerden daha yumuşak, daha hoşgörür oldukları oldukça açık bir gerçek gibi görünüyor. Boksörler, boğa güreşçileri, çoğu savaşçılar hemen her zaman yumuşak başlı insanlardır. Hemingway'i okudukları için değil, o doğmadan önce de öyleydiler. Yalnız, Hemingway bu durumun çok sık rastlanan bir şey olduğunu farkeden ve buna büyük içtenlikle saygı gösteren ilk yazar oldu. **NORMAN MAILER**

Şimdi Cathherine de ölecekti... Herkes gibi... Ölürsünüz... Bunun nasıl bir şey olduğunu bilemezsiniz... Öğrenecek zamanınız yoktur... Sizi hayata atarken dünya kaidelerini söylerler ve sadece bir defa gelip sizi öldürürler... **ERNEST HEMINGWAY**, Silahlara Veda

Şinciye acımdan çoktan ölürdüm / Sağolsun komşular ediyo yardım / Bir guzudan fazla yiyemeyon söz verdim / Ayıp olur cayamayon dohtor bey!

MADONNA
Music
(WEA / Balet)

MIRWAIS
Production
(Sony Türkiye)

"Ray Of Light" albümündeki sihirli prodüksiyonuyla William Orbit'in Madonna'yı yeniden yarattığını söylüyorlar. Orbit cevaplıyor: "Hayır" diyor, "Madonna zaten orada, dimdik ayaktaydı; o beni baştan yarattı; daha evvel ben n'apıyordum ki..." Kısmen haklı; Madonna zaten yıllardır habire kendini yıkıp tekrar inşa ediyordu. İstediği zaman gözler önünde, istediği zaman kapıların ardında, istediği zaman da yatakta... Ortaya çıkan bazen yepyeni görüntü malzemeleri, bazen mega hit singıllar oluyordu, ama Orbit'in Madonna'ya yüklüce ısı ve ışık verdiğine de şüphe yok. Bize gelince, Madonna bizim için de hep vardı; üstelik burun kıvırdığımız "pop" kadınlarından biri olmadı hiç. Elbette her yaptığının peşinden gitmek tahammül sınırlarımızı aşardı ama, yıllar önce "acaba?" demiş bile olsak, "yeryüzünün yaşayan en büyük 'vasat'ı" veya "mükemmel bir ortalamadan ibaret" oluşuna dair iddialara da sıcak bakmadık. Hele "Ray Of Light" gibi gelecek zaman pop'una rehberlik eden "full" bir albümden sonra... Bugün artık bir "pop-azize"si konumunu fazlasıyla hakediyor Madonna. Ana kulvarımız "pop" ve iyi biliyoruz ki bunun mantıkla, akılla, dahası "sanat"la alıp vereceği bir şey yok.
"Ray Of Light" sonrasında kendi çıtasını göklere fırlatan Madonna'nın ikibinlerdeki ilk albümü "Music". Şimdiye dek yaptığı bütün albümler gibi, "Music"te de işin mutfağından bir adım bile ayrılmıyor Madonna. Kimi zaman sözlerine, kimi zaman da müziklerine imzasını atıyor. Yine kendisinden "beklenen" değil, kendi istediğinin peşinde: "Müzik"... Artık ne istediğinden daha emin. Bu defa arkasındaki isim yalnızca Orbit değil, Fransız elektro-müzisyen Mirwais de Madonna'nın yanında. İşte albümden birkaç enstantane: Açılıştaki "Music" ve hemen arkasında muhtemel ikinci hit "Impressive Instant", Mirwais'le vücuda getirilmiş şarkılardan ikisi. Hatta "Music" için şimdiden yılın şarkısı dersek çok mu erken olur?.. Sonra yine fişek gibi Orbit destekli şarkılar: "Runaway Lover", "Amazing"... Arada da Fransızca terennüm ettiği "Paradise (Not For Me)" ve "Gone" gibi iç burkucu ama hiç sıkıntıya mahal vermeyen baladlar...
"Music" öbür Madonna albümlerinde rastlamadığımız tellerden çalan, el emeği göz nuru pop güzellikleriyle dolu bir albüm. Kusursuz bir elektronik ortamda, vokoderli, distorsiyonlu, deforme edilmiş seslerle bezeli mükemmel bir süperstar işi. Yine her iyi ve çoksatan pop albümünü "emperyalistlerin oyunu" veya "marketing & advertising" başarısı sayanlara kaçacak delik bırakmıyor Madonna. Eğer iki yıl önceki "Işık Hüzmesi", St. Madonna'nın yeniden doğuşuna işaret ediyorsa, "Music" albümü de onun "ermiş"liğine delalet ediyor. Mirwais'e gelince... Dinlenebilir dans müziğinin Fransa temsilcilerinden biri Mirwais Ahmadzai. Tıpkı William Orbit gibi, o da bir stüdyo büyücüsü. Madonna'yla çalışmış olmanın ve tabii ortaya "Music" gibi bir albüm çıkarmanın rüzgarını arkasına alıyor, o da şimdi kendi albümü "Production"ı yayınlıyor. Albümü dinleyince Madonna'nın neden böyle bir isimle çalıştığına dair hiçbir soru işareti kalmıyor kafamızda. "Production", başından sonuna devir düşürmeyen, temposu eksilmeyen, seksenlerin "disko" kültürünü çağrıştırdığı için biraz daha naif ama şeker gibi bir albüm. En az "Music" kadar çekici ve "yükseltici". Mirwais, dans ritmlerinin vuruculuğuyla Fransız estetiğini birleştirmiş; üzerine de Breeders'dan, Serge Gainsbourg'dan sample'lar serpiştirmiş. Madonna'nın konuk olduğu tek yer, kendi albümünde de dinlediğimiz "Paradise (Not For Me)"... Görünürde iki albümü birbirine bağlayan bu Mirwais şarkısı olmuş ama, esas gönül bağı daha derinlerde: Artık kimin başarısıdır bilinmez, ne zaman birini dinlesek, kaçınılmaz olarak içimizde öbürünü de dinleme isteği hasıl olacağa benziyor. *Gökhan Pamuk*

Kızgılcın misali

Köpan Avı
Lewis Carroll

Söz gelimi "kızgın" ve "çılgın" sözcüklerini alalım. Şimdi bu iki sözcüğü birden söylemeyi tasarlayın, ama hangisini önce söyleyeceğinize karar vermeyin. Şimdi ağzınızı açıp konuşun. Eğer düşünceleriniz azıcık olsun "kızgın"a yatkınsa, "kızgın - çılgın", yok eğer kılpayı "çılgın"a yatkınsa "çılgın - kızgın" dersiniz. Yok eğer, o çok ender rastlanan yeteneğe, kusursuzca dengeli bir zihne sahipseniz, "kızgılcın" diyeceksiniz.
Bir düşünün Pistol o ünlü sözlerini söylediğinde: "Hangi Kral Bezonyalı? Konuş, yoksa öleceksin!" Justice Shallow bunun ya William ya da Richard olduğuna emin, fakat hangisi çıkaramıyor ve böylece bir adı öbüründen önce söylemek elinden gelmiyor olsaydı, öleceğine "Rilchiam" diye haykırmaz mıydı?
Lewis Carroll

Kitabevlerinde (kenarda köşede)

PLACEBO
Black Market Music
(EMI)

Seattle nüfusuna kayıtlı "grunge" da, zamanı yakalayan her akım gibi, evrimini tamamlayıp tarihin gösterdiği yöne doğru seyretti, yerine de "post"unu bıraktı. İkisinin yeryüzüne etkileri, açtığı yaralar, yeşerttiği filizler epey farklı olmakla birlikte, şimdi de peşinden gelen bu "post-grunge"ın evrimi tamamlanmak üzere. Haliyle o günlerin Nirvana'sı, Pearl Jam'i gibi, bu dönemin de Beck, Placebo veya Radiohead gibi kendi "headlliner"ları, kendi "kilit adam"ları var. Ancak bütün bu tarihi isimleri bir adım öteye taşıyan, sadece doğru zamanda atılmış adımlar değil. Biraz da her birinin zaman içinde "başını alıp gidebilme" kabiliyetleri... Yeni albüm "Karaborsa Müzik" ile yeniden anmak mutlululuğuna eriştiğimiz Placebo'yu bu "post" dalgasının zirvelerine çıkaran da, işte bu "başını alıp gidenler" arasındaki müstesna yeri...

"Black Market Music", Placebo'nun üçüncü albümü. Bu yılın "uzun süre beklenmiş albümleri" arasında "Kid A" ile birlikte başı çekenlerden. Her ne kadar ilk iki albümün derinliğinde yaralar açacağa benzemiyorsa da, alıştığımız o keskin ve "köşeli" Placebo hatları "Black Market Music"in de en belirleyici yönleri. Yine "Nancy Boy", "Pure Morning" veya "Without You I'm Nothing"de rastladığımız ayarda şarkılar yerini almış durumda albümde. Yıllara takılıp kalmayacak ama bizim yıllarca takılı kalacağımız türden... Ve tabii yine Brian Molko'nun kendi haritasını korkmadan açığa çıkardığı sözler; yüzlerce üç-kişilik gitar-band'ın mevcudiyetine rağmen hiçbirine benzemeyen, her an kıvılcım çıkacakmış gibi çalan bir "trio"... Placebo'nun, daha doğrusu sürme gözlü Brian Molko'nun "fenomen" olmasının nedeni açık. "Teenage angst'ı derin öfkeye, derin öfkeyi bunalıma, bunalımı vurucu şarkılara dönüştürenler" listesinin kıdemlilerinden biri Brian Molko. Anti-Eminem olduğunu iddia ediyor, annesini seviyor ama iç fırtınalarını şarkılarına şifa diye akıtıyor. Haliyle sevenlerini aşan bir "eksi elektrik" dalgasına da boy hedefi oluyor.

Sıkı Placebo takipçilerinin zahmetsizce yakalayacağı bir durum daha var "Black Market Music"de. Topu topu iki yıl önce hayatımıza giren "Without You I'm Nothing" albümündeki şablon, nedense bu albüme de uyarlanmış hissi veriyor ilk bakışta... Açılıştaki "Taste In Man", tıpkı geçen sefer "Pure Morning"de olduğu üzere, albümün ilk ve en etkili darbesi. Ardından "Days Before You Came", yine önceki albümün "A2"si "Brick Shithouse"un takipçisi. İki noktadan bir doğru geçirmek kolay, ama üçüncü şarkı "Special K"nın "You Don't Care About Us"la benzeşmesi herhalde bizim fesatlığımıza yönelik bir test... Sonuçta bunlar albüme gölge düşürecek bir "saptama" değil elbette. Placebosever bir dostumuzun dediği gibi, "Black Market Music", hâlâ "en iyi üçüncü Placebo albümü"... Yoğunluk oranı diğerlerine göre bir ölçek düşük de olsa, "repeat" tuşundan nasibini alacak "Taste In Man", "Slave To The Wadge", rapper Justine Warfield destekli "Spite And Malice" veya "Haemoglabin" gibi şarkılar, bir sonraki Placebo albümü için heyecanı sıcak tutmaya yetiyor. *Gökhan Pamuk*

SHELLAC
1000 Hurts
(Touch and Go / KodMüzik)

Steve Albini ismi müzik çevrelerince bilinen, tanınan bir isim. Yapımcılıktan tutun da ufak çaplı projelere kadar birçok yerde karşımıza çıkıyor Albini. Ama esas grubu, esas olayı Shellac. Daha doğrusu Shellac; Bob Weston, Todd Trainer ve Albini'nin evi. Shellac da bir arkadaş birlikteliği. Üç arkadaşın hiçbir plan, program ve benzeri kısıtlayıcılara bağlı kalmadan, canları istediği zaman bir araya gelip müzik yaptıkları, parçalar kaydettikleri, albüm yapmak isterlerse bunların bazılarıyla bu albümü oluşturdukları ve turne, konser gibi ileriye dönük planlar üretmedikleri bir çatı. (Yan bilgi: Shellac'ın üç albümü dışında, özel istek üzerine, Montreal'de bir bale için yaptıkları müzikler sadece onların arkadaş çevresine dağıtılmış. Kayıdın adı ise "Friends".) Üçlünün ilk uzunçaları (yani dördüncü kaydı, çünkü basılan her plağın bir numarası var) "At Action Park" (1994) muhteşem bir plaktı. Ama Shellac'ı hiç tanımayanlar için bir tanımlama yapmak güç. İlk parçaları "My Black Ass"den itibaren ancak Shellac'a benziyorlar diyebiliriz. Format olarak plağa sadık kalan bu Kanadalı üçlü, kasetlerinin ve CD'lerinin içine o formatların kendileri için anlam taşımadığına ilişkin notlar da düşüyor. Nitekim söz konusu olan üçüncü albümleri "1000 Hurts" de, diğerleri gibi 180 gram ağırlığında ve bu kez özel, kalın bir kutu içinde. Ayrıca sınırlı sayıda kutunun içinden albümün CD'si de çıkıyor, maliyetinin aslında ne kadar düşük olduğunu göstermek için. Öylece kutunun içine atılmış CD, üzerinde hiçbir işaret, isim olmaksızın...

İkinci uzunçalarları "Terraform"a (96) nazaran "1000 Hurts" genelde kısa ve yapı olarak daha basit parçalardan oluşuyor. Daha melodik ve belki şöyle denebilir: Daha kolay yutulur cinsten. Sindirimi ayrı tabii. Açılışı yapan "Prayer To God" çok çarpıcı, ama albüm esas "Squirrel Song"la başlıyor, "It's A Sad Fuckin' Song" diye... Ve devam ediyor: "Bu bir metafor değil, gerçek!" İçinde neredeyse bir gitar solosu olan "Canaveral" ve "New Number Order" ilginç denemeler. Enstrümantal "QRJ" ve albümün diğer kısaları rock hattını tutarken, ağır toplar "Shoe Song" ve "Watch Song", çığ gitarların eşlik ettiği, baslı davullu, klasik Shellac ritmli parçalar. Şarkı sözlerindeki acılı alay Albini'nin bu kez daha berrak vokaline de yansımış durumda. Ama şu var: Shellac'ın içindeki enerji çaldıklarında açığa çıkıyor, buna şüphe yok; ama sanki daha içerde kalan enerji var ve onlar bununla ne yapacaklarını pek bilmiyorlar.

Sert müzik denince herkesin aklına farklı isimler gelir; oysa Shellac gelmeli diye düşünürüm ben. Çıplak ruh! Ses verdiğine göre gelmişsin demek... *Hilmi Tezgör*

ÖZÜR KÖŞESİ İki sayı önceki Ülkü Tamer söyleşisinden, *özür 1:* Tamer'e bir şarkı dinlettiğimiz Young Gods albümünün adı "Plays Kurt Weill"... *özür 2:* Tamer, Direklerarası'nda bir oyunda rol almıyor, "Direkler Arasında" isimli oyunda rol alıyor.

Senede gırk dönüm bostan ekerim / Benden başka kimse yemesin derim / Gavunu, garpuzu gabuklu yerim / Aceleden soyamayon dohtor bey!

Basitçe uyumak istediğimizde genellikle kaçırdığımız şey, yakın olmadığımız bir insanın yakınlığıdır: Bu yokluktur, çöküştür. Ama bazen istem dışı bir uyku tüm yaşama arzusundan daha güçlüdür; gece, umudu ve endişeyi gizler. **GEORGES BATAILLE,** Rahip C.

uyku dediğin nedir ki: bir hareketsiz sevişme hâli **REHA YÜNLÜEL**

salyangoz da haz duyar varlığından **SORESCU**

Üstünüze çökmeden yıkın beni, yerime cam mozaik cepheli bir apartman yaptırırsınız. **OĞUZ ATAY,** Tutunamayanlar

Bilmem gara Memed nereye gider / Buyumuş gısmetim, buyumuş gader / Bir günde yediğim işte bu gadar / Daha fazla yiyemeyon dohtor bey!

U2

All That You Can't Leave Behind

(Universal)

Dünyada çok az albüme, müzisyene nasip olmuş hararetli bir "pazarlama" harekatı U2'ya nâil oldu. Bu pazarlama yöntemi, gizleme, ser verip de sır vermeme, şarkıları yangından mal kaçırır gibi kaçırma esası üzerine kurulu: Herkes U2'nun yeni albümü çıkacak mı diye tir tir titresin, sabah uyanınca "acaba bugün mü" diye koşaradım evinden fırlasın, albüm çıkınca plakevinden sokağa uzayan kuyrukta yerini alsın istiyorlar. Saçma elbette. Değiyor mu, yakışıyor mu peki? Hayır. Değmemesi, yakışmaması, şarkıların umulduğu kadar iyi olmamasından, sukut-ı hayâle uğratmasından değil, "All That You Can't Leave Behind"ın çok daha samimi, mütevazı bir ilişki gerektirmesinden.

U2'yu stadyum grubu olarak biliriz, ya da, "stadyum rock" deyince aklımıza ilk geliveren gruplardan biri U2. 80'lerdeki, 90'lardaki performansları, bir düzineye yakın şarkısını bir rock antolojisine, evde iptidai usûllerle kaydedilen karışık kasetlere çoktan yerleştirdi bile. Ayrıca U2'yu en iyi rhythm&blues'cular olarak da bilirdik: Her İrlandalı gibi, çok zaman bu işi Amerikalılardan iyi yaparlar, o "soul"u müziklerine çok daha iyi yedirirlerdi. Sonra, aşağı yukarı "Zooropa"yla birlikte o ham, punky rock groove'u yerini "arayışlara" bıraktı. "Pop"a, "Discotheque"e giden yol çok taşlı, bunaltıcı olmadı, ama Bono'ya o sarı sarı techno/milenyum çağı çocuğu gözlüklerini de pek yakıştıramadık. Açıkçası müzikleri de "Pride"ların, "Where The Streets Have No Name"lerin akıcılığına, canlandırıcılığına, cana can katıcılığına ulaşamadı. Bono bu ayki söyleşide çok güzel birkaç rock tarifi yapıyor. Biri şöyle: "Birkaç yıldan beri, rock sefalet konularını işleyen bir faza girdi yeniden, sabahleyin sizi yataktan çıkaracak gücünü kaybetti." Demek ki böyle bir gücü vardı, hâlâ da olabilir. Bono bütün o süreci, başka birçok şeyle beraber çok güzel anlatıyor. Ama biz kısadan hisse, şimdilik şunu çıkaralım: U2'nun 90'ları, sabah yataktan kalkarken dinlenemez oldular. Öyle ya, bangır bangır "Discotheque"in yine yeni yeniden bir güne başlarken, rutinin içine hayat parçacıkları yerleştirmek isteyen bir adama ne faydası dokunur? U2 gece grubu oldu, Bono da sarı gözlükleriyle kulüpteki star. Dekadans güzeldi ama, ateş kayboldu.

"All That You Can't Leave Behind", ismiyle müsemma: Gece isterseniz vecdin, ecstasy'nin dibine vurun, aşkınlaştıkça aşkınlaşın, "geride bırakamayacağınız şeyler var". Onun adı da, karikatür jargonunda, "gerçek hayat". Albümün ilk şarkısı, "Beautiful Day". Lou Reed'in "Perfect Day"inin ardına takın dinleyin diyeceğiz ama, değil. Lou Reed'in şarkısı buluşun, "perfect"in künhüne varışın huzuruyla yüklü. Ama "New York" sonrası egzistansiyalist Reed'in bütün albümleri, şarkıları dersek, o sanki daha çok gider "Beautiful Day"e. Yusuf Atılgan'ın "Aylak Adam"ı, Hanif Kureishi'nin hikayelerinin gençliklerinin sonunda, ortayaşlarının başında süzgün kahramanları, Jean Paul Sartre'ın "Akıl Çağı"nın Mathieu'su gibi bir adam. Şarkının muhatabı bu adam. Sözlere takılmadan olmuyor: "Dokun bana / Başka bir yere götür beni / Öğret bana / Biliyorum değilim umutsuz bir vaka / ...Sahip olmadığın şeylere ihtiyacın da yok şimdi / Bilmediğin şeyler mi var hissedebilirsin onları belki / Güzel bir gün / Var tadına gitsin..." Basit sözler, harlı müzik, yakıcı manâ. Rock.

Rock: U2'nun nihayet döndüğü nokta bu. Bildiğimiz, sevdiğimiz U2. Salt ritmin değil, gitarın ve ritmin konuştuğu, koşuştuğu, sözün döndüğü, "soul" yüklü bir rock. Eski zaman U2'su, her zamanın U2'su. "Kite" şarkısı anahtar olabilir mesela: Kite adında bir kıza yazılmış, sözleri de güzel, ama tam klasik, klişe, aşina bir rock baladı. Ama o kadar güzel ki.

Sarı gözlük, iyi metafor: Ama Bono'yu mahallenin rock'çusu havası hakiki kılıyor. Rengi solmuş bir kot giysin, saçlarını salsın gitsin, derbeder olsun, Dublin sokaklarında bakkala öyle selam çaksın. Şimdi sanki yine öyle. Libération'da katıldığı yazı işleri toplantısında tartışmalara afra tafra yapmadan katılıp günün sonunda yorgunluktan masanın üzerine yığılan bir Bono, her zaman burnu büyük bir kulüp adamından daha yakın hepimize. Üstelik, aynı Müjde Ar gibi, meselelerin aslında "günün güzelliğine varmakla" çözülemeyeceğini, temele bodoslama bindirmedikçe içimizde hep o burukluğun kalacağını söyleyen de o değil mi? *(bkz. Bono'nun manifestosu)* Üçüncü dünya ülkelerinin borçlarının silinmesi için deli gibi çalışıp kamuoyu yapan, Midnight Express kurbanı Fehmi Tosun'un şahsında tüm dünyanın kayıplarının hesabını soran Bono ve arkadaşları, tekrar yanıbaşımızda. Günümüze eşlikçi bir sıkı rock var burada. Tadına varın gitsin... *Merve Erol*

AYLIK KİTAP VE ELEŞTİRİ DERGİSİ

virgül,

HER AN İNTERNETTE
HER AY BAYİLERDE

Pusula Yayıncılık ve iletişim Ltd. Büyükparmakkapı sok. 1/2 80060 Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: 212.252 42 80 • Fax: 212.293 15 44 • e-posta: pusula@pusula.com • web: www.pusula.com

ROLL DİSKO OTUZ

YİRMİ ALBÜM

Buena Vista Social Club Buena Vista Social Club
Chris Cutler p53
Don Cherry & John Coltrane The Avant-Garde
Dr Skull Hershey Yolunda
Emir Kusturica & The No Smoking Orchestra Unza Unza Time
Go Betweens The Friends of Rachel Worth
Lou Reed Ecstasy
The Monks Black Monk Time
Mısırlı Ahmet Mel de cabra
Michel Houellebecq Présence humaine
Miles Davis Kind Of Blue
Morphine The Night
Nazan Öncel Demir Leblebi
Neil Young & Crazy Horse Zuma
Page & Plant No Quarter
Pink Floyd Dark Side Of The Moon
Radiohead Kid A
Serdar Ateşer Avdet Seyri
St Germain Tourist
Willie Nelson Teatro

İNGİLTERE ALBÜMLER

1. **Radiohead** Kid A
2. **Beautiful South** Painting It Red
3. **Madonna** Music
4. **Robbie Williams** Sing When You're Winning
5. **Russell Watson** The Voice
6. **Placebo** Black Market Music
7. **Cliff Richard** The Whole Story
8. **Eminem** The Marshall Mathers LP
9. **Craig David** Born To Do It
10. **David Grey** White Leather

İNGİLTERE INDIE ALBÜMLER

1. **Godspeedyoublackemperor!** Lift Your Skinny Wrists Like Antenna To Heaven
2. **Red Snapper** Our Aim Is To Satisfy Red Snapper
3. **Various Artists** "Xen cuts"
4. **Badly Drawn Boy** The Hour of Bewilder Beasts
5. **DJ Kicks - Various Artists** Nightmares On Wax
6. **Moby** Play
7. **Regular Fries** War On Plastic Plants
8. **Brave Captain** Go With Yourself
9. **Downset** Check Your People
10. **JJ72** JJ72

İNGİLTERE INDIE SINGLE

1. **Muse** Muscle Museum
2. **Erasure** Erasure
3. **Delirium featuring Sarah MacLachlan** Silence
4. **R Kelly** I Wish
5. **Azzido da Bass** Dooms Night
6. **DJ Rolando aka Atzec Mystic** Jaguar
7. **Baha Men** Who Let the dogs out
8. **Jazzy M** The Way You Know
9. **Hefner** The Greedy Ugly People
10. **Drugstore** I Wanna Love You Like A Man

ONŞARKI

Ali Rıza Binboğa Yarınlar Bizim
Blur Music Is My Radar
Bulutsuzluk Özlemi Oyalandık Belki Biz
Charles Aznavour Mon émouvant amour
Dick Dale Mısırlou
Ferdi Tayfur Bizim Sokaklar
Lloyd Cole The June Bride
The Mamas and The Papas California Dreamin'
Şivan Perwer & Kardeş Türküler Mîrkut
Wyclef Jean Diallo

KOD MÜZİK / Atlas
1. **Radiohead** Kid A
2. **Klubjazz** Various Jazzy House
3. **Blonde Redhead** Melody Of Certain Damaged Lemons
4. **Autechre** EP 7
5. **Black Heart Procession** 2

ZİHNİ / Akmar
1. **Radiohead** Kid A
2. **The Egg** Travelator
3. **Gomez** Abandoned Shopping
4. **Console** Rocket In The Pocket
5. **Badly Drawn Boy** The Hour Of Bewilder Beasts

KARGA / Atlas
1. **Radiohead** Kid A
2. **Placebo** Black Market Music
3. **Roni Size** In The Mood
4. **Coldplay** Parachutes
5. **İlhan Erşahin** Virgo

ÇALINTI / Aznavur
1. **Kronos Quartet** Caravan
2. **Björk** Selma Songs
3. **St. Germain** Tourist
4. **Night Ark** Treasure
5. **Pink Martini** Sypathique

Bitsin artık bu dram bu fotoroman

birlikiüçdörtbeşaltıyedisekizdokuzonbironikiondörtonbeşonaltıonyedionsekizondokuzyirmiyirmibiryirmikiyirmiüçyirmidörtyirmibeşyirmialtıyirmiyediyirmisekizyirmidokuzotuzotuzbirotuzikiotuzüçotuzdörtotuzbeşotuzaltıotuzyediotuzsekizotuzdokuzkırkkırkbirkırkikikırkücükırkdörtkırkbeşkırkaltıkırkyedikırksekizkırkdokuzelli

www.babylon-ist.com

babylon

FujiFilm Music Week-Ends
Sierra Maestra
Etkinlik Sponsoru

FUJIFILM

Garanti Caz Yeşili
Greg Osby Quartet
John Surman Quartet
Etkinlik Sponsoru

Garanti

Powered by Diesel
Babylon Sound System
Etkinlik Sponsoru

DIESEL

Ian Pooley
Etkinlik Sponsoru

GOETHE INSTITUT ISTANBUL

Şehbender Sokak No: 3 Asmalımescit - Tünel
Beyoğlu 80040 İstanbul / Türkiye
Tel: (0212) 292 7368 e-mail: babylon@turk.net

Laço Tayfa . 8 Kasım
Focan Pera Trio . 9 Kasım
Ian Pooley . 10 Kasım

Powered by Diesel
Babylon Sound System . 11 Kasım

Velvele"Oğuz Büyükberber Quintet" . 14 Kasım
Dekod Ses Sistemi . 15 Kasım

FujiFilm Music Week-Ends - Latin Explosion
Sierra Maestra . 16-17-18 Kasım

Birol Topaloğlu & Lazband . 21 Kasım
Urban Grooves by Radio Oxi-gen . 23 Kasım

Garanti Caz Yeşili
Greg Osby Quartet . 24-25 Kasım

Aşkın Arsunan Ethno Karma Band . 29 Kasım
İzmir'den Pire'ye Rebetiko . 30 Kasım
Dj Hell . 1 Aralık
Laço Tayfa . 6 Aralık
Litto Lite Party . 7 Aralık
Cold House . 8 Aralık
Okay Temiz . 9 Aralık

Garanti Caz Yeşili
John Surman Quartet . 15-16 Aralık

Sıfır . 21 Aralık
Depeche Mode 2000 Party . 22 Aralık

Radikal
total iletişim
TURK•NET
RADIO XI-GEN FM 95.9 ISTANBUL
"Açık Radyo." 94.9
MAS

Ali Rıza Binboğa

Eurovision ayıplarına kaldığımız yerden devam ediyoruz. Geçen ay, devlet politikasının gadrine uğrayan Maria Rita Epik'i misafir etmiştik. Şimdi sıra ilk elemelerde: 1975'de, Karaoğlan gibi, Çirkin Kral gibi bir karayağız delikanlı, tam "70'lerin ruhu"nda bir "umut" şarkısıyla gönüllerin birincisi olmuştu. Fakat şarkısı "Yarınlar Bizim", "uygun bulunmamış", yerine "Avrupaî" Semiha Yankı gönderilmişti, "Seninle Bir Dakika"yla. Ali Rıza Binboğa, o gün bugün, başka şarkılarıyla da "halkın sevgilisi" olmayı sürdürdü. Hazır eski şarkıları yıllar sonra "Eski 45'likler" dizisinden yeniden yayınlanmışken, kapısını çaldık, dünü, bugünleri konuştuk...

İşte o gün yarındır

Ali Rıza Binboğa: Doğum yerim Kayseri, Sarız kazasının Örderkli köyü... 26 Şubat 1950. Yeni albümümün sloganı da belli: "Yaşamda yarım asır, sanatta çeyrek asır." Tam 25. sanat yılım, dolayısıyla çok önemli bir slogandır. Yeni albümümü kesinlikle bu sloganla çıkaracağım.

Türkiye 1974'de Eurovision adaylığınızla tanıdı sizi, ama çok daha öncesine uzanan bir müzikal geçmişiniz var. Başlama noktanız nedir müziğe?

Parasız yatılı öğretmen okulundayken müzik öğretmenlerimin yeteneğimi keşfedip beni Konservatuar ve Gazi Eğitim Enstitüsü'ne bağlı Ankara Müzik Semineri'ne göndermesiyle başladı müzik hayatım. Orada bir konservatuar öğrencisi olarak piyano, flüt, orkestrasyonla ilgili eğitimimize başladık. Yıl 1964... Hocalarımız konservatuar hocalarıyla Gazi Eğitim Enstitüsünün müzik hocalarıydı. Bir konservatuardık yani. Öğretmen okulunun bünyesinde, bu okullardan seçilmiş çok yetenekli öğrencilerden kurulu bir sınıftık. 16 kişilik bu sınıfın birinci dersi müzikti. Herkesin piyanosu, flütü, kemanı vardı. Buradaki hareket noktası, öğretmen okullarına müzik öğretmeni yetiştirmek...

İlk enstrümanınız piyano muydu?

Evet, klasik piyanoyla başladım. Okulda müzik devam ederken aynı zamanda meslek dersleri de almaya devam ediyorduk; benim mesela matematiğim de, diğer derslerim de çok kuvvetliydi. O zaman dediler ki, ikinci sınıftan sonra ders ortalamam 10 olduğu için bana fakülte yolu açabileceklermiş. Nedir o: Yüksek Öğretmen Okulu... "Ama müziği bırakmanız lazım" dediler. Sonra ben "olabilir" dedim ve Yüksek Öğretmen Okulu'na, Çapa'ya geldim. Fakat ilk sene hazırlıktan sonra yine devam etmedim ve İTÜ sınavına girerek Elektrik Mühendisliği'ni kazandım 1968'de... Ama müziği bırakmadım, İTÜ'ye girdikten sonra Devlet Opera ve Balesi'nin yüksek bariton yetiştirmek üzere açtığı sınavı kazandım.

Bir yandan İTÜ Elektrik devam ediyor...

Evet, zaten İTÜ operaya çok yakın... Saadet İkesus Altan hanımefendinin öğrencisi oldum ben. Ülkemizin bir numaralı şan hocası odur. Beş yıl boyunca Saadet hanım beni evladı gibi yetiştirdi. Operadayken Dostlar tiyatrosunun oyuncu yetiştirmek üzere açtığı kursu da kazanmıştım, hatta Genco Abi'lerle birlikte bir yıl eğıtim gördüm.

Genco Erkal hocanızdı herhalde, değil mi?

Tabii... Dersimizi o veriyordu, sonra Mehmet Akan, Arif Erkin... Tiyatro, opera ve üniversiteyi beraber yürüttüm. Cenan Akın, solfej hocam, yine çok değerli bir hocamdı, 1970 TRT Bilim-Sanat Ödülü'nde birincilik almış, türkü düzenlemeleri vardı. Hatta içlerinde de "Mehriban" diye bir türkü vardı, bir de Yunus'tan bestelediği bir türkü... Ben bu ikisini ilk 45'liğime okudum. Opera korosuyla seslendirmiştik ikisini de. Üstelik bende de yok şu an bu plak. Arıyorum.

Profesyonel tiyatro yaptınız mı?

Dostlar'ın gençlik tiyatrosuyduk biz, sokaklarda oyun oynuyorduk. Arkadaşlarım Yavuzer Çetinkaya, Haşmet Zeybek, Meral Onurtan, Gülümser Gülhan... Sonra yavaş yavaş bizim gruptan ana kadroya dahil olunmaya başlandı, çünkü geniş kadrolu oyunlar da başlamıştı Dostlar'da, "Havana Duruşması" gibi. Çoğu arkadaş oraya da girdi, ancak ben fakültenin en zor yıllarına başlamıştım. Laboratuardan filan başımı alamaz durumdaydım, sonuçta sadece operaya devam edebildim. Hatta öğle yemeği tatillerinde giderdim oraya ve o saatte bile Saadet hanım beklerdi beni...

Hiç rol aldınız mı operada?

Figuran olarak çıktık işte... "Aida"da, "Carmina Burana"da... Devam etmedim, çünkü opera çok geniş bir kadrodur. Ben yüksek bariton eksikliğini gidermek üzere yetiştiriliyordum, fakat o sıralarda "Mehriban" 45'liğimin çıkmasıyla Plakçılar Çarşısı benimle epey ilgilenmeye başladı.

"Mehriban"ı plak yapmayı siz mi istediniz?

Hayır, Cenan Akın bana "bu türküyü sen oku" dedi. Ses rengimi, yeteneğimi çok beğenirdi. Notaları verdi bana, çalıştım.

O güne dek plak yapayım diye bir çabanız olmuş muydu?

Hayır, hayır... Ben okulumu bitirip mühendis olacağım, ama operaya da devam edeceğim diye düşünüyordum. Sonra benimle ilgilenmeye başladılar, "uğraşılması gereken solist" olarak. Bir tanesi Türkofon, diğeri de o dönemde çok önemli bir konumdaki Yonca Plak'tı. Ama bunların hepsi benim yorum tarzıma çekinerek bakıyorlardı. "Opera tekniğiyle söylüyorsunuz, Ruhi Su tarzı, halkın kolay kabullenemeyeceği bir durum, yadırganır" diyorlardı. Öbür yandan, "Mehriban"ı dinlerken de çok beğeniyorlardı. Rahmetli Şerif Yüzbaşıoğlu beni çok severdi; "yahu kardeşim, sana on-onbeş tane Azeri türkü söyletmek lazım, sen çok iyi yapıyosun bu işi" diyordu. Tabii tabii, dedim, olursa söyleriz!.. Ancak hep "konuştuğun gibi söyleyemez misin, çok güzel konuşuyorsun, şarkıyı da öyle söylesen" derdi, "o zaman başka bir adam oluyorsun." Haklıydılar. Neden? Bir kere opera tekniğinde, entonasyon olayının dışında sesin rengi hiç değişmeyecek. Onu yapabil-

58→

mek için de bizim sesli harflerimizi hep başka bir harfe yaklaştırırlar. Mesela "a" mı diyeceksiniz, "a"yı "o"ya yakın söyleyeceksiniz... "E"yi de "ö"ye yakın söyleyeceksiniz... Çok açık bir "a" diyemezsiniz, sesin rengi değişir. Doğal olarak ses deformasyona uğrar. Cenan hocam da ses rengimi bilirdi. Onun için verdi bana... Plakçılar korktu bu sesten, ama ben söyleyişimden ödün vermedim tabii... Tam o sıralarda Türkofon benimle çalışacağını söyledi ve onlarla "Kem Gözler" diye bir plak yaptık.

"Yarınlar"dan önce mi?

Kayıt "Yarınlar"dan önce ama, çıkışı daha sonrasında. "Yarınlar" çıkıp patlayınca, bu plağı da çıkardılar. Ancak ondan sonra basmaya cesaret edebildiler yani. Bakın, "Yarınlar" bile opera tekniğiyle söylenir: *(söylüyor)* "Öözgürlüüük ve barıış, tüm insanlarıın öözlemi olacak yarınlardaaaa..." Aslında tabii haklılar. *(daha yumuşak bir sesle tekrar söylüyor)* Sonuçta bu bir teknikti ve tabii ki bomba gibi düşecekti müzik dünyasına. Ama önde Ruhi Su büyüğümüz vardı. "Ruhi Su böyle yapıyor ama az satıyor, ben çok satmak istiyorum" diyor plakçı.

Satışları nasıldı "Yarınlar"ın? Korsanıyla filan milyonu geçmiştir diye biliyoruz ama...

Fabrikalar sadece "Yarınlar" basıyordu bir ara, millet kuyrukta bekliyordu. Kesin milyonu aşmıştı. Daha baskıdayken kuyrukta bekliyordu insanlar. Sonra "İlköğretmen"i de yetiştiremediler...

"Yarınlar"ı ne zaman bestelediniz?

Üniversitedeyken. 12 Mart hareketinden sonra... 12 Mart olayı bizi çok üzmüştü. Gençlik 12 Mart'ta çok önemli baskılarla karşılaştı. O günlerde yaşadığım bir olaydan sonra bestelemiştim şarkıyı. Bir gün sınıf arkadaşım diye bildiğim bir arkadaş benden kimlik sordu. "Çıkar" dedi "kimliğini." "Ne kimliği?" dedim, "beni tanımıyor musun?.." "Uzatma hadi, çıkart!.." Bir baktım, yanında silah duruyor. Meğer polismiş... Arkadaşlarıma "yılgınlığa düşmemizin bir anlamı yok" demek istiyordum, yani diyordum ki, kapıda böyle sorgulanıyoruz, bir jipe bindirilip götürülüyoruz, dolaştırılıyoruz, bunlar bizi yıldırmasın. Şayet bugün özgürlüğümüzü ortadan kaldıranlar, bize baskı yapanlar, bir gün aynı duruma düşüp derse ki, "yahu, dünyanın en önemli nimeti buymuş, özgürlük ve barışmış, ben nasıl farkına varamadım..." İşte o gün yarındır ve yarınlar da bizimdir... Çok yoğun duygular yaşadığımız bir dönemdi...

Arkadaşlarıma "yılgınlığa düşmemizin bir anlamı yok" demek istiyordum. Şayet bugün özgürlüğümüzü ortadan kaldıranlar, bize baskı yapanlar, derse ki, "yahu, dünyanın en önemli nimeti özgürlük ve barışmış, ben nasıl farkına varamadım..." İşte o gün yarındır ve yarınlar da bizimdir...

12 Mart döneminin uzun süreceği ve insanların özgürlüğe özlem duyacağını mı düşündümüz, yoksa özgürlük kaçınılmaz olarak gelecek miydi sizce?

"Özlem" lafını rahmetli Ruhi Su büyüğümle de hep tartışmışımdır. Ruhi Su derdi ki: "Oğlum, özgürlük ve barış tüm insanların özlemi değil, özmalı olacak de..." Ama hayır, "özlem"i olacak. Bunlar insanın zaten özmalıdır ki... İnsanların elinden zorla alındığı anda, işte o zaman özlemi olur onun... O faşist olan da özleyecektir bir gün bunu; ama bu benim özmalım, bunun zaten bilincindeyim... O dönemde bana karşı olan köşe yazarları arasında "senin düşlediğin dünyada demek ben özgürlük ve barışı özleyeceğim haa, yerin dibine batsın" diyenler, yıllar sonra benden özür dilediler, "yahu, biz ne yazmışız" diye... Vallahi böyle düşünebilmek için sakat olmak lazım...

O dönem sağcı yazarlardan çok tepki gelmişti...

Al işte Rauf Tamer!.. Birinci adam Rauf Tamer'di. Bulacağım o yazıyı ve göstereceğim. *(öfkeleniyor)* Tabii bunun karşısında halkın yazdığı gözyaşartıcı şeyler de vardı...

Eurovision elemelerine girişiniz nasıl oldu?

PTT'de, İstanbul Telefon Başmüdürlüğü'nde mühendistim o dönemde. Yüksek mühendis olarak göreve başlamış, devam ediyordum. Bir süre sonra çok zor bir görev verildi bana: Haliç'ten Büyükdere'ye kadar olan bütün telefon şebekesinin sorumlusuydum ve dolayısıyla çok çalışıyordum.

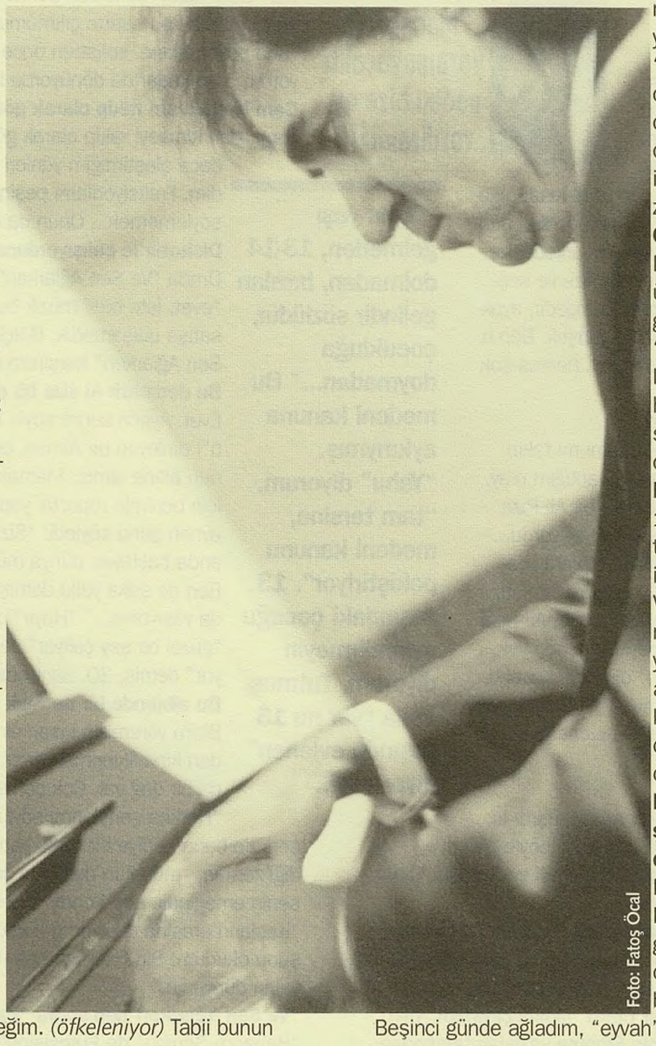

Foto: Fatoş Öcal

Bir şeyden haberim yoktu. Bizim arkadaşlardan birisi aradı ve dedi ki, "Ali Rıza, bir yarışma yapılıyor, Türkiye Eurovision şarkı yarışmasına gidecek. Senin bir tane şarkın vardı, onu gönder de, eğer finale kalırsa o günleri yad ederiz..." Nasıl öğreneceğim falan derken, radyodan benim için öğrendiğini söyledi. Radyoda bir şartname varmış filan...

İki tane plak yapmışsınız zaten, o zaman müziğin peşini kovalamıyor musunuz?

Kovalamıyorum ama, insanların benimle diyalogları kesilmemiş, beni yine plakçılar arıyor. Ancak ben sabırla onların korkularını yenmesini bekliyorum. Yaptığım şeye inanıyorum çünkü. Benim benden endişem yok, ama plağı yapan arkadaşımın endişesi varsa, o endişesi gidene kadar duracak... Neyse, gittim şartnameyi aldım, yarışmaya katılmamıza 24 saat kalmış. Ertesi gün Ankara'ya teslim edilmesi gerekiyor.

O dönemde Milliyetçi Cephe hükümeti vardı galiba...

Demirel hükümeti vardı. Ben mühendisliğime devam ederken, 74'te bu yarışma açıldı. Şarkılar 74 aralığından itibaren halka gösterildi... Ama benim TRT'nin işleyişinden de haberim yoktu ki... TRT şarkıları yargılıyor mu, sansür mü var, bütün bunlardan hiç haberim yok!.. Bizim o dönemde Dostlar tiyatrosunda beraber çalıştığımız Deniz Hanım vardı, piyanist... Ben hemen Arif Erkin abiyi aradım, armonilerini beraber çıkaralım diye. Bu arada bir Kamil Acim vardı, TRT'nin tonmaysteri, beni çok severdi. "Yarın birilerinin kaydı var, sen hızlı okuyan bir çocuksun, beş dakika araya giriverirsin" dedi. Beyoğlu Melek sinemasının oraya gittik ve girdik stüdyoya. Gerçekten de beş dakikada tamamladık kaydı, ama yarışmaya katılmamıza iki saat var, yetişemeyiz. Tam o anda Şerif Yüzbaşıoğlu içeri girdi. Eurovision'a götüreceği bir takım bantlar varmış. Beni görünce şaşırdı, "ne arıyorsun burda" diye sordu. "Bir bant var yarışmaya gidecek, ama yetişemiyeceğiz" deyince, "ne demek yetişemeyeceğiz, ben Ankara'ya gidiyorum" dedi. "Ama doldurulacak belgeler var" deyince de, "sen imzalarını at, ben yolda belgelerini doldururum" dedi. Çok sevindi ve benim de orada olmam gerektiğini söyledi. Kağıdı imzalayıp Şerif abiye verdik ve unuttuk. O zaman 480 eser yarışıyordu.

O kadar çok mu?

Dörtyüzseksen eser!.. Sonra evi paylaştığım üniversiteli arkadaşlarım radyoda adımın geçtiğini söylediler. Dalga geçmeyin dedim. "Vallahi billahi" dediler, "Timur Selçuk açıkladı..." Ben yine de inanmıyorum ama öğlen haberlerini dinledik, evet, "Yarınlar Bizim" seçilmiş. Timur Selçuk orkestrayı yönetecekti, Melih Kibar giriş müziğini yapmıştı...

Kaç şarkı seçildi?

16 tane seçilmişti. Bunlar halka sunulduktan sonra da sekize indi. 30 Aralık 1974'te ilk defa televizyona çıkarıldı benim şarkım. Ve yayınlandığının ertesi günü sokağa çıkamadım. Türkiye'nin yarısı "bu neydi" diyor, yarısı söylüyor... Evden beni alacak servis arabasına kadarki mesafeyi yürürken herkes bana bakıyordu. Mühendishaneye geldim, insanlar birikmişti. Miting gibiydi. Orada anladık şarkının tuttuğunu...

Bu ilk Eurovision diye, jüri daha Batılı bir şarkı seçmek istiyordu. Bu tartışma sizi de içine aldı mı?

Ben katiyen böyle bir şeyin içine girmedim. Halkın bana söyledikleri, benim ne seviyeye geleceğimin kanıtıydı. Ben sanmıyorum bir daha Türkiye'de başka bir arkadaş böyle bir durumu yakalasın. Şöyle söyleyeyim: Beşinci günde ağladım, "eyvah" dedim, "ben mühendisliğimi kaybettim". Çalışamaz duruma geldim. Daha kesin sonuçlar belli olmamış ama, sokakta insanlar benim gibi yürüyor, benim gibi hareket ediyor, benim gibi söylüyor. Şarkım ezberlenmişti artık...

Koreografi de hayli ilginçti. Çalışılmış mıydı üzerinde?

Tabii tabii, hepsi çalışılmıştı. Ben Eurovision şarkı yarışmasına gittiğim zaman, aynı zamanda James Bond çantamın içinde takip ettiğim projeler var-

dı. Oraya gidince gördüm ki, pırıl pırıl gençler, güzel kızlar, yakışıklı delikanlılar var. Ben çok zayıftım, 56 kiloydum. 1.80 boyum. Avurtlarım çökmüş, gözlerimin feri kaçmış, saçlarım omuzlarımda böyle bir adamım. Tiyatrodan gelişimin, operada kalışımın, önemli hocalardan ders alışımın hepsini adım adım orada devreye soktum. Sonra da Mehmet Akan'a gittim.

Mehmet Akan "Bizimkiler" dizisindeki apartman yöneticisi değil mi?

Evet. Türkiye'nin bir numaralı koreografı, bir numaralı halk oyunları yöneticisi, çok önemli bir tiyatrocudur. Ona dedim ki, "abi bak, ben bu şarkıyı iki türlü söyleyebilirim. Bir: Dimdik dururum, hiç kıpırdamaz bir tarafım, sadece ağzım kıpırdar söylerim... İkinci olarak da, şöyle elimi kolumu sallıyacağım şeyler yapabilirim" dedim. Yalnız ben elimi "ağlamak yok yok yok" diye böyle ağır ağır kaldırıyordum. Mehmet abi, "hayır" dedi, "direkt kaldır, küt indir." Tabii ben provalarda nasıl hareket edeceğimi kimseye söylemiyorum, çünkü millet birbirinden kopya çekiyor. En son final günü yapacağım diye sürekli ayna karşısında çalışıyorum filan... Ancak başka bir şey daha yaptım ki, en önemlisi de oydu... Bir insanın kendinden söz ettirebilmesi için ayrılmaz iki unsur vardır. Bir: cüce ya da çok uzun boylu olmak. İki: çirkin ya da çok yakışıklı, çok güzel olmak... Bunlar birbirlerinin zıddıdır ve ikisi de hatırda kalır. Ortalama bir olay zor hatırda kalır. Ben ihtiyarlamış bir suratla, çökmüş avurtlar ve böyle saçlarla "çirkin olmalıyım" dedim. Ama daha da çirkin olmak için ne yapmak lazım? Böyle tak diye kestirdim gidip o saçları. Ön taraf kısa, arkası omuzlarda... Bir baktım, çok çirkin oldum, tamam dedim, şimdi her şey hazır! Ben o saçlarla gidince tüm sanatçı arkadaşlar birbirlerini dürterek gülüyorlardı. Ama elbisemi çok özenle seçtim. Şarkının en sonunu temsilen beyaz, barıştır, simgedir, ayakkabı, gömlek, her şey beyaz... Bu şekilde finalde yarıştık. Ben o hareketleri yapınca Arı stüdyosundaki tüm seyirciler, herkes şok geçirdi, "yahu n'aptı bu adam" diye...

Ali Rıza Binboğa'ya oy veren 27 bin 162 kişi isyan etti!..

"Madem işe yaramayacaktı neden bize oy verdirdiniz?"

27 bin oy alan Binboğa

(Yazının devamı sonraki sayfada)

Ne anlamda şok geçirdiler, kötü mü, iyi mi?

Fırtına gibi bir olay! "Şarkıyı mı takip edelim, adamı mı takip edelim" dediler ve ilk sekize kaldık. Ama finalde yaptığım olay, ilk gösterilerdekinden farklıydı. Finalde bambaşka bir Ali Rıza Binboğa vardı. Üniversite öğrencilerinden falan oy yağıyordu... Bana gönderilen oy diğer sekiz finalistin aldıkları toplam oya eşitti neredeyse. Ama benim 80 bin oyum 27 binlere inmişti, çünkü oy şarkıya gönderilecekti, ama bazıları şarkıcıya, Ali Rıza Binboğa'ya göndermiş. Adam da diyor ki, "böyle bir şarkı yok, reddet bunu"... Mesela benim şarkım "Yarın" diye oylanacaktı, ama "Yarınlar Bizim" diyenlerinki kabul edilmiyor, "Ağlamak Yok" diyenlerinki de kabul edilmiyor. Dolayısıyla elene elene gelen 27 bindir ama aslında 80 bindir benim oyum.

Çok büyük bir rakam...

E, tabii... İnanılmaz bir şey. Arkadaşlar gelip bana diyorlardı ki, "Ali Rıza, senin kuyruğun vardı postanelerde..." Olmaz böyle bir şey.

Sonra Cici Kızlar ve Semiha Yankı arasında kura çekildi ve Semiha Yankı gitti. Hepsi plak olarak çıktı, iyi de sattı ama en çok satan "Yarınlar" oldu... Ne kadar kazandınız "Yarınlar Bizim"den?

Çok komik bir para... O dönemlerde biz plaklardan falan iyi para kazanamadık. Yani bugün olsa, açıkça söyleyeyim size, milyon dolar, iki milyon dolar kazanırdık. Bu arada 1976'da "Yarınlar Bizim" filmini çevirdim. Yılın en iyi filmi seçildi. Büyük gişe hasılatları yaptı. Sinema yazarları tarafından da yılın en iyi aktörü seçildim. Dediler ki, "müzikte ne yapar bilemeyiz ama, Türk sineması çok önemli bir aktör kazandı." Ama iki sinema film yüzünden bombalandı diye, öbür film anlaşmalarımız sürüncemede bırakıldı, ben de üstüne düşmedim.

Popülerlik anlamında, şimdiki "Şıkıdım" kadar dillerdeydi şarkı değil mi?

Kesinlikle... Yaptığınız eserin telifi yok. Adamlar bir para ödedi diye tamamen sahipleniyor, "münhasıran firmamıza aittir" diyor, bir şey yapamıyorsun... Bir de "plak senin vitrinindir" diyorlar. Ne vitrini, benim vitrine ihtiyacım yok ki!

Hâlâ öyle diyorlar. 70'lerde de Meral Zerenler, Gülistan Okanlar hep böyle plak yaptılar. Plak yapınca sanatçının gazino tarifesi yükselirdi...

E, biz ticareti bilmiyoruz tabii ki...

Peki, hemen birinci plakla birlikte mi gazino teklifleri gelmeye başladı?

Tabii canım... Plak olsun olmasın, ben Ankara'dayken bile gazinocular geliyorlardı, ben gülüyordum, "kardeşim, ben mühendisim, sahne falan düşünmüyorum" diye. "Ama mecbursun kardeşim, mühendislik bitti artık, bitti" diyorlardı. Ben de Aksaray Lunapark'ta başladım ilk: Neşe Karaböcek, Adnan Şenses, Balarıları, Uğur Böcekleri, Mine Koşan, Cem Karaca... Lunapark'a "saat 9.30'la 10 arası çıkarız" demiştik, "ondan sonraki bir saatte çıkmayız, kim çıkarsa çıksın"... Önce ya da sonra çıkmanın bu kadar önemli bir paye olduğunu bilmiyorduk, ama kardeşim, biz millete aşk şarkısı söylemiyoruz ki. Kalkıyoruz sahnede politika yapıyoruz gerektiğinde. Adam kafayı çektikten sonra vız gelir tırıs gidersin. Mesaj ileten bir şarkıcı olarak bu saatte çıkmamız lazım. Doğrusu bu. "Hayır" diyorlar, "sen solist altısın, solistten önce çıkacaksın". Her gece 1500 kişi oturuyordu, bir o kadar da dönüyordu kapıdan...

Cem Karaca sizi rakip olarak görüyordu...

Hayır, ben kimseyi rakip olarak görmedim. Cem abi diyorduk biz ona. Sadece eleştirdiğim yönleri vardı. Onları da her yerde herkese söyledim. Fraksiyonların peşinde gitmemek, hazmedemediğin sözü söylememek... Onun da öyle bir derdi yoktu.

"Daha yaşı gelmeden, 13-14 dolmadan, bazıları gelindir sözlüdür, çocukluğa doymadan..." Bu medeni kanuna aykırıymış. "Yahu" diyorum, "tam tersine, medeni kanunu pekiştiriyor". 13 yaşındaki çocuğu evlendirmeyin diyorum. Tutmuş bana "var mı 13 yaşında evlenen" diyor yaa!..

Diskotür'le çalışıyordunuz ve Kent Plak'a geçtiniz o dönemler...

Orada "Ve Sen Ağlarken" LP'sini çıkardık. Bütün müzik yazarları "evet, işte hafif müzik budur" dedi, ama bu albümle istediğimiz satışa ulaşamadık. Gerçi bugün bir bakıyorsunuz, sahaflarda "Ve Sen Ağlarken" karşınıza çıkıyor.

Bu demektir ki size bir dendiyse bin satmış...

Evet. Ayrıca sonra şöyle bir şey oldu: Rodos'ta "Ve Sen Ağlarken"i dinleyen bir Alman, ben askerdeyken 1976'da plağı koltuğunun altına almış, Mamak Muhabere Okulu'na gelip Bild gazetesi için benimle röportaj yaptı. Altı kaset röportaj doldurdu ve bana aynen şunu söyledi: "Siz acaba şunun bilincinde misiniz ki, şu anda başlayan dünya müziğinin Türkiye'deki temsilcisisiniz..." Ben de şaka yollu demiştim ki, "dünyadayız zaten, biz de dünyada yaşıyoruz..." "Hayır" dedi, "bu bir trend"... İlk beş saniyede "güzel bir şey çalıyor" demiş, 15. saniyede "acaba nerede çalıyor" demiş, 30. saniyede de plağımı edinmiş.

Bu albümde bir de Aşık Mahzuni bestesi var, değil mi?

Bizim yöremizin insanıdır Mahzuni. Yakın köylümüzdür, dolaylı yoldan kirveliklerimiz vardır. O Elbistanlı, biz Sarızlıyızdır. Yani aramızda bir dağ var. Çok çok sevdiğim bir ağabeyimdir, dostumdur. "Herkes şarkılarımı söylüyor, sen söylemiyorsun" diye Antep konserinde bana hediye bir türkü yapmış. Akşam yemekte türküyü bana söylediği zaman, "mümkün değil, bu çok güzel bir türkü, ben bunu alamam, bu senin emeğindir, sen kendin söyle" dedim. Belki merak edersiniz türküyü: "Kaşların arasına dom dom kurşunu değdi..." Ama onun başka iki türküsünü okudum: Biri "Han sarhoş hancı sarhoş", biri de "Dokunma keyfine yalan dünyanın."

"Ve Sen Ağlarken"den sonra "Baharım Sensin" var...

"Baharım Sensin" de Eurovision'da finale kaldı sonra 1977'de. Aynı yıl ben "İlk Öğretmen" filmini çevirdim TRT adına... "İlk Öğretmen" şarkısını besteledim. "İlk Öğretmen"le "Baharım Sensin" beraber çıktı. Bir kıyamet de orada koptu. "Baharım Sensin" yarıştı ve buradaki bütün yabancı misyonerler bu şarkıyı seçtiler. Aynı yıl Günaydın gazetesi bir anket yaptı. Ankette "Baharım Sensin" birinci oldu. O dönemde Türkiye'de bulunan ve

dünyanın ilk üç orkestra şefi arasında yer alan Azerbaycanlı Niyazi Tagizade de Rus konsolosluğunda bulunuyormuş. Demiş ki, "bu şarkının bestecisi ile beni tanıştırsanıza"... İnanamadım. Sonra gittik Rus konsolosluğuna. Ama Takizade "ben besteciyi görmek istiyorum, solisti değil" dedi. Besteci olduğumu söylediklerinde Takizade bana sarıldı ve "sen" dedi, "Doğu müziğinin çiçeğisen!" Aynı gün Ahmet Adnan Saygun'un Yapı Kredi'de 70. doğumgünü kutlanıyordu, "beraber oraya gidelim" dedi. Kürsüye çıktı ve beni ayağa kaldırdı; "Ahmet Adnan Saygunların peşinden gelenler var" diyerek beni gösterdi. Halk ayakta alkışladı beni.

Sonra jürideki bazı insanlar "Baharım Sensin" için "çok olağanüstü bir şarkı, fakat orada ne yapar, belli olmaz" dediler ve yine birinci yapmadılar. Sonra "Ve Sen Ağlarken" çok ödül aldı, hatta yılın şarkısı seçildi, altın plak aldı. Tabii TRT'de tümden reddedildi. "Ve Sen Ağlarken"in TRT'den geçememesinin nedeni de bir sözdeki "müstehcenlik"miş. "Ana rahmine düşerken sana bir şey sormadılar" diyor şarkı. Burası müstehcenmiş. Kerim Aydın Erdem de o zaman söz denetiminin başında. Gittim ona, çok üzüldüğümü söyledim. İçinde "rahim" kelimesi geçiyor diye bu şarkıya müstehcen demişsiniz. İnsanlar dua ederken "sensin kerim, sensin rahim" diyor. Mevlüdlerin hepsini yasaklayın o zaman, orada da "ol kişi sen ana rahmine düşerken" diyor. Rahim müstehcen değil, rahim kutsaldır, üretim mekanizmasıdır. Ben sana bilmem neyin demiyorum ki... "Bu bana hakarettir" dedi. "Hayır" dedim, "değil. Ta İstanbullardan kalktım, bunun için geldim. Çok önemli bir görevdesiniz, buna hiç olmazsa müstehcen demeyin. Ben utanıyorum basına söylerken..." Şimdi benim şarkılarım için tutulan raporları okusanız, karnınızı tutarsınız gülmekten.

Ama TRT raporları o zaman öyleydi, herkese aynı gerekçe...

Evet. Bundan beterine de rastladım. "Türkiye'min Kızları" da TRT'den bir sene geçmedi. Ona da medeni kanuna aykırı dediler. Şöyle bir dörtlük var: "Daha yaşı gelmeden, 13-14 dolmadan, bazıları gelindir sözlüdür, çocukluğa doymadan..." Bu medeni kanuna aykırıymış. "Yahu" diyorum, "tam tersine, medeni kanunu pekiştiriyor". 13 yaşındaki çocuğu evlendirmeyin diyorum. Tutmuş bana "var mı 13 yaşında evlenen" diyor yaa!.. Uzağa gitmeye gerek yok, anamı 13 yaşında evlendirmişler. Orta Anadolu'da 15 yaşına gelen kıza kart derler...

Peki 12 Eylül gelince herkes size teklif yapmaya korkar mı oldu?

Bunlar şöyle düşündüler: Radyoda şarkısı çalmayan sanatçının eseri satılamaz, yani "Ali Rıza Binboğa'ya şarkı yapacağım ama, TRT nasılsa buna geçit vermez"... Hikaye bu. Diğer yandan "Neyleyim" şarkısını TRT'ye gönderdiğimiz zaman TRT bana kutlama telgrafı çekti, şarkıyı, melodiyi ve yorumu kutlarız diye... Fakat Şerif abi de buna bir orkestrasyon yazmış azizim, olağanüstü bir şey.

"Türkiyemin Kızları" ne zamandı?

12 Eylül'den bir-iki sene sonra işte... Sonra da 85'de "Paylaşmak Ne Güzel" albümü çıktı Uzelli'den. O devir Michael Jackson'ı falan da getiriyorlardı, LP olarak çıkmadı, kaset olarak çıktı. "Göçmen Kuşlar"la "Paylaşmak Ne Güzel" ölü doğan albümler oldu. Timing'leri bir türlü ayarlanamadı.

Peki 96 albümünüzü, "Kardeşiz Biz"i kiminle hazırladınız?

Ben yaptım, Binboğa yapımdan çıktı, Ada dağıtıyor. Düzenlemeleri Can Yeşilyurt yaptı. TRT'deki bir kayıtta karşılaştık. TRT tonmaysteri, yetenekli bir çocukmuş. Fakat benim şarkılarım zordur aslında, çünkü klasik Batı müziğinden geldiğim için, türküyle klasik sentezi çıkıyor.

"Kardeşiz Biz" şarkısı şöyle başlıyor: "Pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli / Önümüzde yürür Hz. Ali / Bana soruyorsun kardeşim Sünni / Aleviyim ben Alevi..."

Alevilikle ilgiyi şarkıyı bir ödev olarak yaptım. Benim Aleviliğe uzaklığımla Sünniliğe uzaklığım aynı eşitlikte. Kur'an-ı Kerim'i tartışmam, tartışılmaması gerekir, ama şu iyidir, bu daha da iyidir gibi bir tartışmanın içerisinde de değiliz. Ama din adına insanlık suçu işleniyorsa, insanlar hor görülüyorsa, insanlar acı çekiyorsa onun karşısına dikilirim. Din, Allahla kul arasındaki diyalogdur... O şarkının ortaya çıkışının hikayesi şu: Kafasına ve yeteneğine çok güvendiğim arkadaşım Güner Ümit, Turnike'de öyle bir gaf yaptığında, kucağımda üç-dört yaşında olan kızım Busem vardı. "Babanızdan mı hamile kaldınız Kızılbaşlar gibi" deyince, "yaa Ümit, aşkolsun, böyle şey olur mu" dedim. Ama biraz sonra tüylerim diken diken oldu. "Biz Aleviyiz" dedi bize annemiz babamız. Evet, biz Aleviyiz, bununla gurur duyuyoruz; dinsel yaklaşımımızdaki çağdaşlığımızla, medeniyetin içindeki tavrımızla gurur duyuyoruz. Sünnilikle de gurur duyuyoruz, hiç ilgilendirmiyor bizi. Fakat bu arkadaşım beni üç yaşındaki çocuğumun potansiyel sapığı görüyor... Sanatta her türlü aksaklığa dilinin döndüğünce ve beyninin elverdiğince parmak basmaya çalışan bir kişi olarak ben bunu yazmalıyım dedim. Onun için "Kardeşiz Biz" şarkısını yazdım.

Deyiş söyleyerek, cemlerde durarak büyüdüm ben. Hızır oruçlarında "bugün mümkünse kuru dalı da kırmayın" derlerdi, oruçtan önce odun keserlerdi. "Yaşamında hiç kimseyi kırmayacaksın" mantalitesi böyle yerleştirilir.

Alevi kültürüyle aranız nasıl?

Deyiş söyleyerek, cemlerde durarak büyüdüm ben. Musa dedemizin söylediği türküleri öğrendik önce. Orada toplu duayı öğrendik. Oruç tutarken bize yapılan nasihat şuydu: Hızır oruçlarında "bugün mümkünse kuru dalı da kırmayın" derlerdi, oruçtan önce odun keserlerdi. "Yaşamında hiç kimseyi kırmayacaksın" mantalitesi böyle yerleştirilir. Her şeyin yorumu da çağdaştır. Hurafelere batmış, her an insanları Ortaçağ zihniyetine götüren bir anlayış varken, öbür yanda da çağı yakalamaya çalışan bir Alevilik anlayışı varsa, ben onunla gurur duyarım. Bu arada İslamiyet'i kendi anlayışına göre yaşayan ama çağdan kopmayan bütün insanlara da sonsuz saygı duyarım... Geçenlerde Hollanda'da bir konser verdim, bir ağızdan "Kardeşiz Biz"i söylediler. "Biliyor musun Ali Rıza abi, burada korkunç bir kavga vardı. Fakat bu şarkıyı dinledikten sonra birbirimize çoğalttık kaseti, birbirimize hediye ettik" dediler.

Mühendislikle sanat uyuşmaz gibi görünüyor. Nasıl becerdiniz?

Sanat adına yola çıkan adamın donanımlı olması gerekiyor. Her türlü bilim dalına ilgi duyması gerekiyor: psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekoloji, matematik, fizik... Bakın benim şarkılarımda bile matematik var. Ne diyoruz? "Bir harf için kırk yıl köle olunuyorsa, 29 kere kırk yıl kölesiyiz öğretmenin" derken bile bir formül var orada... Benim şansım büyük sanatçıların öğrencisi olmaktı. Ancak benim de hiçbir zamanımı boşa bırakmamam, sanat adına önemlidir. Çok fazla irdeler ve araştırırım. Hayatım pahasına da olsa sözümün arkasında dururum.

Daha sonra mühendisliğe döndünüz mü hiç?

Bakın, ben elektrik yüksek mühendisiyim, ama elektrikten bir ay uzaklaştın mı, ikinci ay düğmeye basamazsın. Bir tavuk çiftliği kurdum Çatalca'da. Yirmi senedir onunla boğuşuyoruz...

Hakkı Devrim'in de bir tavukçuluk tecrübesi varmış. O da Çatalca'da galiba.

Hakkı abi çok önemli bir tavukçudur. Harikadır. Çok enteresan bir insandır. Hakkı abiyle bizim sohbetlerimiz burdan bilmem nereye yol olur. Çok kere dil tartışırdık. Şimdi de dili tartışıyor ve çok iyi yapıyor. Büyükbaş da yaptı Hakkı abi. Kızına ve oğluna galiba. Bütün hücreleriyle bu işin içindeydi. Ama kendini kurtardı, helal olsun. Bir türlü karşılaşmadık ki, tebrik edeyim onu. Ben bir türlü kurtulamadım.

Nasıldı tavukçuluğu?

Çok iyiydi. Kendi yemini yapmayı ilk düşünen, yem fabrikalarının bizi sömürdüğünü tespit eden ve bunun için de güzel yatırımlar yapan bir tavukçuydu. Ben de sonradan yem yapmaya başladım, yem formülü alıp verirdik karşılıklı. Ortak veterinerlerimiz vardı. Biz dışarıdan hazır alıyorduk ama, Hakkı abinin aynı zamanda civciv büyütme ünitesi vardı, büyüttüklerini kafese alıyordu. Yani tam entegreydi Hakkı abi. Hesabını iyi yaptığı için hepimizden önce kaçtı. Böyle işlerde aracı büyük darbe vurur insana; piyasa kötüyse, aracı hepten kötüleştirir. Ürününüze fiyat koyamıyorsunuz; ürününüze o fiyat koyuyor, dilediği gibi. Hakkı abi buna dayanamamıştır... Tavukçuluk derken şöyle göreceksin: Biz aslında sanayiciyiz, fakat makinalarımız canlı. Zaten "tarıma dönük sanayi"dir adı, ama bizde "tavukçuluk" denir. Tavuğun kafası küçük olduğu için uğraşanın da kafası küçük sanılır. *(gülüyor)*

İlköğretmen 2000: Binboğa, eşinin "Yarınlar" isimli kreşinde, çocuklarla...

Söyleşi: **Naim Dilmener - Gökhan Pamuk**

[a : n , s ; i ? k * l , o . p → e + d - i)

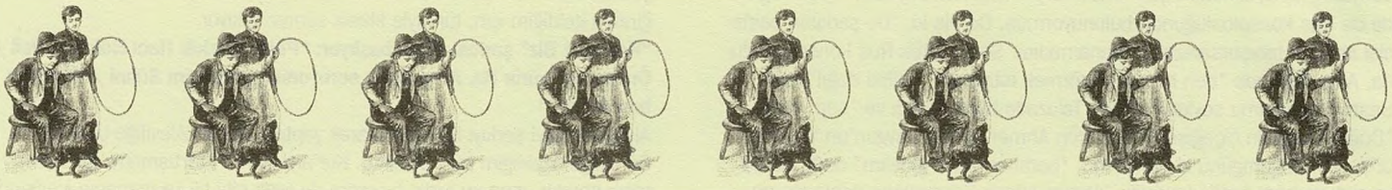

d→

DON CHERRY EAST VILLAGE'DA

Onu tanıdığımda, ömrünün son yıllarına gelmişti. Uzayda gibiydi. Aydaydı. Kendi dünyasındaydı. Sohbeti çok güzeldi. Eniştemin East Village'da dükkanı vardı, fincandan enstrümana, her şeyi satardı. Don Cherry o semtte oturuyordu. Dükkana sık sık gelirdi. Orada tanıştık. Bir rock kulubünde çalıyordu, Nana Voscanselos'la. Çok çılgın bir şeydi. Konsere hiç benzemiyordu. Şahaneydi. Beş dakika çalıyor, duruyor, bir bira içiyor, tekrar oturuyor, biraz piyano çalıyor, mikrofonu eline alıyor, bir şarkı söylüyor, sonra davul çalmaya başlıyordu. Gerçek bir sanatçının kaosun içinde nasıl yürüdüğünü görüyordunuz... Öyle özel bir çalışı var ki, içinden geldiği gibi. Sanırım Ornette Coleman'ın izinden yürüdü, kendi yolunu, yordamını buldu ve hep o çizgide ilerledi. Zihninin gerisinde bir yerlerde, eminim Louis Armstrong'u, Clifford Brown'u, hatta Miles Davis'i duyuyordu. Onların çizgisinin genişlemesi, hacim kazanması gibiydi. Öyle oturup cazın tarihine veya kendi yapıp ettiği şeylere, 50'ler gibi mevzulara dalacağınız birisi değildi. Çok daha gündelik konulardan söz ederdi. Bir arkadaşı gelir, ordan burdan laflanır, "gidip bir sandviç yiyelim" denir falan... *İlhan Erşahin*

DON CHERRY İSTANBUL'DA

k→

KLEIN, NAOMI

"No Logo" şirket-karşıtı hareketin önümüzdeki günlerin büyük politik dalgası olacağı varsayımından hareket ediyor. Yağmur ormanları kampanyalarının çevre hareketinin ilk işaretleri olması gibi, Nike ve Shell aleyhtarı kampanyalar da şirket-karşıtı hareketlerin ilk örnekleri... İçinden baktığım prizma, şirketlerin markalaşmaları. Son 15 yıldır Wall Street'i pençesine alan ve ticaret anlayışını dönüştüren şirket ideolojisine bakıyorum: Eğer başarılı olmak istiyorsanız, marka üretmelisiniz, ürün değil. Bu, başarılı şirketlerin asıl üretimlerinin, esasında fikrî üretimlerinin arızî neticeleri olması demek. Mesela Starbucks diyor ki: "Bizim işimiz kahve değil. Evet, kahve satıyoruz, ama biz bir toplumsal fikiriz. Markamız bu anlayıştır." Ve bu şirketlerde dehşet verici paralara çalışıp şirketin markasına "mana bulmaya" çalışan bir sürü insan var. Bu, bir işletmenin gelişmişliğinin göstergesi sayılıyor. Dolayısıyla, eğer Starbucks'sanız, sadece kahveyle ilgilenmeniz hayrınıza olmaz. Bu yüzden markanızın kimliğini işleyen bir "lifestyle" dergisi çıkarırsınız, ve belki eşya da üretirsiniz. Markalaşmanın ardındaki düşünce, bir ürünü pazarlamak değil, markalanmış bir hayat tarzı yaratmak. Bu markalaşma sürecinin nihai noktası, Disney'in markasını taşıyan bir kent olan Florida'da bir merasim: Çoluğunuzu çocuğunuzu kapıp oraya taşınırsınız, onları markalı bir okula gönderirsiniz... Pek çok genç insanın bu noktadan hareketle sokaklara dökülmesi, açıklamaya çalıştığım bu sürecin neticesi: Kendilerini pazarlamanın tuzağında hissediyorlar. Bütün insanî etkileşimlerinin, öz kimliklerinin markalaşmasından yorulmuşlar, bunun isyanındalar. Toplumsal kültürlerinin şirkete dönmesi bir yana, tek tek kendilerinin de bir marka haline gelmeleri, kendilerini de bir şirket gibi düşünmeleri söyleniyor onlara. Bütün markalaşma hikayesi aslında, en temel tüketim ihtiyaçlarını fetişize etmekten ibaret. Bu işletmeler aslında süeter ve koşu ayakkabısıyla birlikte başkaldırmaya dair güçlü fikirler bile satabilirler.

Seattle muhteşemdi. Ama Amerikan merkezlilikten rahatsız oldum, çünkü bana kalırsa bu hareketin gücü enternasyonalizminde. O sloganı biliyorsunuz: Şirketler kadar uluslararası olun! Seattle'da beni asıl heyecanlandıran, Filipinler'den gelen köylü kafilesinin lideriyle buluşan Fransız José Bové'ydi.

m→

MONK, THELONIOUS

Thelonious Sphere Monk 10 Ekim 1917'de North Carolina'da doğdu. 1922'de ailesiyle New York'a göçtü. Otuz yıldan fazla aynı apartmanda oturdu. On yaşlarından itibaren piyano dersleri almaya başladı. Kısa sürede kilisenin piyanisti olmuştu. Ardından amatörler yarışmasındaydı. Fakat geliştirdiği tarzı, insanlarda çalmayı bilmiyor izlenimi yaratıyordu. Avuçları havada, parmaklarının ucuyla çalmak yerine elini dümdüz, piyanoyla aynı hizada tutuyor ve tuşlara öyle dokunuyordu. Aslında, hayatı boyunca iyi arkadaşı olacak caz piyanisti Mary Lou Williams'tan etkilenmişti. 40'ların başında Harlem kulüplerinde çalıyordu. Saz arkadaşları da Charlie Parker, Dizzy Gillespie gibi isimlerdi. Sonra kendi adına gruplar kurdu. Gene de Gillespie ve Coleman Hawkins'le çalmayı sürdürüyordu. Ondan sonraki on yıl içinde plakları klasikler içine girdi. 1951'de tutuklanınca sertifikası elinden alındı. New York kulüplerinde çalması yasaktı artık. Plak çıkarmaya devam etti, yasağın kalktığı 1957'de ise artık meşhurdu. "Evet, meşhurum, ama bu o kadar da kötü bir şey değil" dedi.

O dönemlerin bir fıkrasında, Monk'u dinlemeye kulübe giden iki caz meraklısı arkadaş anlatılır: Sıra Monk'un solosuna geldiğinde, cool'un üstadı ritm devam ederken başını kaldırıp gökleri tarar. Bizimkilerden biri "herif bir şey çalmadı ki" diye hayıflanınca, diğeri "evet ama, kimbilir kafasından neler geçti" der. "Caz benim maceram. Yeni akorlar, yeni senkoplama, figürler peşindeyim. Notalar nasıl başka türlü kullanılır, ona bakıyorum. O kadar. Davam, sadece notaları farklı kullanmak" diyen Monk için, Miles Davis de "şu 52. Cadde'de bana müzik kompozisyonunu ondan iyi kimse öğretmedi" demiştir. Kimilerine göre Monk sadece modern cazda değil, Bartok'tan beri gelmiş en büyük besteciydi... Monk bir kulüpte çalmak üzere bir basçıyla anlaşır, ilk gösteriden önce saat 4'te prova olduğunu söyler. Basçı gelir zamanında, ortalarda kimsecikler yoktur. Kulüp de kapalıdır zaten. 8.45 gibi gelen Monk'a sorar basçı: "Bugün prova var sanıyordum..." Monk'un ceva-

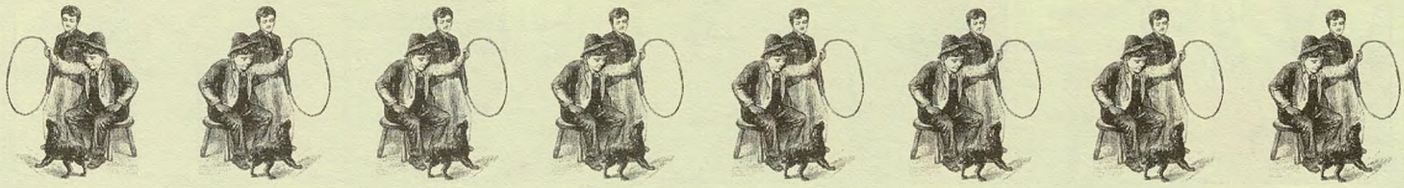

bı gelir: "A tabii oğlum.. ama o senin içindi." Gerçekten de kompozisyonları ve piyano çalışı kolay kabul edilebilir türden değildi, ama dinlemek isteyenleri de pişman etmiyordu.
"Kendi yoluna gitmekten yanayım: İnsanların senden istediğini çalma. Ne istiyorsan onu çal ve bırak insanlar anlasın ne yaptığını... Bu 15-20 sene alsa bile."
Plaklarının çoğu kendi besteleriydi ama yorumladığı "Tea for Two", "Liza", ve "Memories of You" gibi Tin Pan Alley standartları onun piyanoya özgün yaklaşımını gösterir.
Yeni bir caz türü olan bebop'ın doğuşunun müsebbibi seçkin bir grubun üyesiydi. Jack Keouac'ın bebop'un doğuşuna dair yorumu ise şöyle: "1939-40'larda bir gün Gillespie, Parker ve Monk kaldırımda bir erkek giyim mağazasının yanından geçerlerken çalan bir caz parçasında ancak onların kafalarının içinde duyulabilecek korkunç bir hata duyuyorlar ve bop böyle başlıyor."
Julio Cortazar da Monk hayranlığını "Thelonious Monk'la Devr-i Piyano" hikayesinde anlatıyor.
1970'te Giants of Jazz ekibiyle çıktığı iki dünya turnesi sonrası sağlığı bozulan Monk son olarak 1976'da New York'ta çaldı. 1982'de kalp krizinden öldüğünde 64 yaşındaydı.
Telefonu açtığında "Monk evde yok" diye pat kapatan, evinin tavanına Billie Holiday posteri yapıştıran, Central Park'ta bir kayığın içindeyken "biz 4/4 lük kürek çekiyoruz, kuşlar ise 6/8'lik ötüyor" diyen bir adam... Onun için en has söz, belki de şu: "Monk bir piyanist değildir, Monk, Monk'tur."

n→

NANA

Roma'da Via Veneto sokağında Rugantino isimli gece kulübünde bir parti. 5 Kasım 1958. Kulüp Amerikalı milyarder Peter Howard Vanderbilt tarafından kapatılmış. Tyrone Power, Elsa Martinelli, Linda Christian, Anna Maria Mussolini ve Frederico Fellini ile Anita Ekberg'in kalabalık masası, davetin flaş isimleri...

Sabaha karşı üç civarı ince belli, beyaz tenli, kara kaşlı, kıvrak bir kadın yalınayak sahneye fırlıyor. Herkes avuç içi kadar küçük pistin etrafında toplanmış. Bu sırada ön saflarda yer tutmuş Roma imparatorluk sülalesinden Prens Hercolani ceketini çıkararak piste atıyor. Diğer centilmenler ondan aşağı kalır mı! Meçhul dansöz "milyarder ceketleri" üzerinde oynuyor...
O gece oryantalle kalmayıp striptiz de yapan bu dansöz, anlı şanlı Nana'dan başkası değildi.
Davetin yankıları, Nana'nın haftalık L'Espresso dergisinde çıkan "üstsüz" fotoğraflarıyla arşa çıktı. Binlerce katolik "gözleri bu görüntüye tanık oldu" diye kiliselere koşup günah çıkardı. Nana izinsiz ve müstehcen gösteri yapmaktan bir süre gözaltında kaldı.
60'lı yılların sonlarına doğru İtalya'ya temelli giden Nana, gazeteci Saro Balsamo ile evlendi. Trastevere semtinde erotik gösteriler yapan 38 koltuklu bir tiyatro kurdu. Birçok filmde oynadı. Zamanla Türkiye'den tamamen koptu. Reha Erus'un Hürriyet'te yazdığına göre, "Vatansızlar" diye bir kitap yazıyormuş. Önsözünü Charles Aznavour yazacakmış. "Ben Türk değilim, vatansız bir Ermeniyim..." diyormuş...
Nana (tam adıyla Ayşe Nana) Türkiye'de Zennube, Aysel Tanju, Necla Ateş, Özcan Tekgül gibi dansözlerle yarışırdı. Orhan Boran onun dansa nasıl başladığını "Leyleğin Ömrü" adlı kitabında anlatıyor: 1950'de annesiyle Kervansaray'a gelmiş. Orhan Boran o sıra bu kulüpte hem şovmen hem de direktör. Annesinin dediğine göre Nana 18 yaşında ve dansöz olmak istiyor. "Müziğin ilk mezürleriyle sırtındaki pelerini atıverdi. Aynı anda servis kapısının önünde bir şangırtı koptu. Komi bir tepsi bardağa düşürmüştü herhalde. Onu azarlayamazdım çünkü aynı anda ben de dudağımdaki sigaramı kucağıma düşürmüştüm. Nana pistte sansürle bantlanacak yerlerinde üç-beş şifon parçasıyla çırılçıplak dans ediyordu..."
Nana Kervansaray'da değil ama rakip kulüpte iş buldu ve ondan sonra kimse onu tutamadı. Şöhreti dilden dile yayıldı, çıktığı bütün kulüpler doldu, gazetelerde boy boy resimleri yayınlanmaya başlandı. Tıpkı Zennube gibi Nana için de şarkılar bestelenmişti. Mesela, "Nana gitti Paris'e / Kaldık Semiramis'e / Semiramis hamile / Düştük Türkan Şamil'e"... Bir başka şarkıda ise hayranları onu nasıl özlediklerini şöyle ifade ettiler: "Nana balkonda yatar / Altına minder atar / Beyaz donu içinde / Kara kedi saklar..."

S→

SATCHMO

Louis Armstrong hep 1900 doğumlu olduğuna inandı, halbuki nüfus idaresinin kaydı 1901. Çift sıfır ona daha çok yakışıyor. Zaten hayranlarını da resmî tarih değil, "Satchmo Bey Tarihi" ilgilendiriyor. 2000, aynı zamanda Armstrong'un yüzüncü doğumyılı şenliklerine de vesile oluyor. Satchmo sempozyumlara, sergilere, konserlere konu oluyor, efsanevi Hot Five ve Hot Seven kayıtları CD-Box'lar halinde yeniden basılıyor, adına –yukarıdaki gibi– pullar basılıyor... 1971 senesinde vefat eden Armstrong'un, 1913'ten bir "sabıka"sı mevcut: Yeni yılı kutlamak için havaya kurşun yağdırmış ve Zenci Çocuklar Islahevi'ne kapatılmış. Burada "müzik okumayı" öğrenmiş. Enstrümanını üfürürken yanaklarını şişirmeyi de herhalde o zamanlar adet edinmiş. Trompetine tav olanlar da ömrübillah kullanacağı lakabını yanaklarına bakarak yakıştırıvermişler: "Satchelmouth"dan (bir iddiaya göre "souch a mouth"dan) bozarak Satchmo... Sonrası malum... Swing'den şarkıya, trompetten vokalin en çamurlusuna, en güzeline, "Mack The Knife"dan "Hello Dolly"ye, "What A Wonderful World"e koskoca bir caz hayatı; aralarında Afrika turunda CBS'in çektiği belgesel "Satchmo The Great"in de bulunduğu bir sürü film. Dolu dolu bir 71 sene...

SPARE, AUSTIN OSMAN

Enigmatik sanatçı Austin Osman Spare'in yaşamı hakkında bilinenler oldukça sınırlı. Öncekileri, 19. yüzyıl sonu dekadan sanatçılarından Audrey Beardsley'inkilere benzeyen resimler yapmış. Aleister Crowley ile dostluk kurduktan ve büyü, okültizm gibi gizli bilgi hazinelerine ulaşabilmek amacıyla bir süre Mısır'da yaşadıktan sonra, hipnotizmaya, bilinçaltına yönelerek otomatik resim deneylerine girişmiş. Bu dönemde, bedensel-fiziksel tekniklere de başvurarak ulaştığı değişik bilinç evrelerindeki farklı algılarını görselleştirmiş. 2. Dünya Savaşı'nda Londra'nın uğradığı hava saldırısında evi yıkılınca, birçok yapıtını kaybetmiş. Yaşamının son yıllarında gerçekleştirdiği çalışmalarını pub'larda sergileyen ve yoksulluk içinde ölen Spare'in resimlerinde genellikle Babil ve Eski Mısır kültürlerinin öğeleri, Kolomb öncesi Kuzey Amerika sanatına özgü imgeler, okült sembolleri, simya formülleri, yıkılmış krallıkların mühürleri, "tutkuların alfabesi"ne ait harfler göze çarpıyor. Bazıları onu Michelangelo ve Dürer ile kıyaslıyorlar. Sanatını kitsch olarak niteleyenler de var.

Gazeteler adına kaleme alınan başmakaleler geleneğinden vazgeçileli çok oldu. Ama yer yer başköşe yazılarına rastlanıyor. 25 Ekim'de bunlarda ele alınmış olan konulara baktım.
Fazilet Partisi içinde karışıklık. Af kanunu. Trafik canavarı. Enflasyonda duralama. Yeniden ısınmaya başlayan Türk-Yunan ilişkileri.
Hayır, hayır! Dünkü gazetelerde bana göre başyazı bir muhabirin kaleminden çıkmıştı. Başlığı, "İşkence raporu kelle aldı"; yazarı Yurdagül Şimşek. (...) Günün "başköşe" yazısı buydu, diyorum; çünkü DSP ile MHP arasında (yani Hükümet'in can evinde) varılan bu uyuşma, gidişimizin, Meclis'e güç ve itibar sağlama yönünde olmadığının "göze batacak kadar açık" yeni bir delilidir.
Hakkı Devrim, Radikal, 26.10.2000

Cezaevleri ve karakollardaki işkence iddialarına, hazırlanan dokuz ayrı raporla ışık tutan ve karakollardaki işkenceyi belgelemekle kalmayıp 'aletini' de ele geçiren TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığı, "ince bir operasyonla" MHP'ye geçti... Koalisyon ortakları, Meclis'te "sorun" çıkaran komisyon başkan ve üyelerini tasfiye etme ve rahat çalışma kararlarını uygulamaya koyarken, tüm dünyanın ilgisini çeken cezaevleri ve işkence raporlarını hazırlayan İnsan Hakları Komisyonu'nda bir operasyonla zapturapt altına aldılar. İki dönem başkanlığını DSP Aydın Milletvekili Sema Pişkinsüt'ün yaptığı komisyon, 1998-2000 yıllarında Türkiye'nin dört bir yanındaki cezaevi ve karakolları inceleyip yüzlerce hükümlü ve tutuklu ve kamu görevlisiyle görüşerek hazırladığı dokuz raporla işkence iddialarını belgeledi. Karakollarda bulduğu işkence aletlerini TBMM'ye getirmesi büyük tartışmalar yaratan başkan Pişkinsüt'ün hazırladığı Ulucanlar Raporu'nda güvenlik güçlerinin ve Adalet Bakanlığı yetkililerinin "ihmaline" dikkat çekiliyor ve ölenlerle ilgili soru işaretleri vurgulanıyordu. İşkence iddialarının yer aldığı Batman Raporu'nda ise polis-uyuşturucu trafiği vurgulanıyor, mahkûmlarla bölge milletvekillerinin "rüşvet ilişkisi" iddiaları dile getiriliyordu.
Yurdagül Şimşek, Radikal, 25.10.2000

Komisyon'un DYP'li üyesi Kadir Bozkurt:
"Bu komisyonun yaptığı işler doğru mu, yanlış mı? Hükümetin tavrı bu açıdan sorgulanmalı. Bu çalışmalara tüm üyeler destek verdi. Komisyonun işlevi belli. Türkiye'de bu çalışmalarla bir milat açıldı. Artık kişilerle değil, herhangi bir polisle değil, sistematik olarak insan hakları ihlallerini sona erdirmeyle uğraşıldı. Karakollarda işkenceyi delilleriyle ispat ettik. 'Bu kişi başkan olunca devlet yıpranıyor' deniyorsa, ben buna karşıyım. AB'ye uyum için iddialıyız diyen hükümet, bu uygulamayla çelişkiye düşüyor." *Cumhuriyet, 28.10.2000*

Komisyonun ANAP'lı üyesi Sebgetullah Seydaoğlu:
"Başkanı MHP'li olan komisyonda çalışmam. İki yıldır MHP'lileri biliyorum. Birçok rapora muhalefet ettiler. Onlar kapalı bir toplum istiyorlar. İşkence iddialarının açıklığa kavuşmasından rahatsızlık duyuyorlar." *Radikal, 26.10.2000*

Komisyonun FP'li üyesi Mehmet Bekaroğlu:
"MHP'lilerin tutumları belli. Geçen dönem biz olaya insan hakları açısından baktık. MHP'de ise daha çok kurumu, devleti koruma eğilimi ortaya çıktı." *Radikal, 26.10.2000*

Komisyonun DSP'li üyesi Ali Arabacı:
"Pişkinsüt görevine devam etmeliydi."
Radikal, 26.10.2000

Komisyon Başkanı Sema Pişkinsüt:
"Türkiye'deki tüm insanların dostu olarak onurlu bir görev yaptım." *Yeni Binyıl, 26.10.2000*

DSP Grup Başkanvekili Aydın Tümen:
"Pişkinsüt başarılı bir başkandı. Neden değiştirildi?" sorusuna, Aydın Tümen "Başarının ölçüsü değişiktir" karşılığını verdi. *Yeni Binyıl, 26.10.2000*

MHP Grup Başkanvekili İsmail Köse:
"Türkiye'nin kendi insanıyla onun haklarını ilgilendiren çok önemli bir problemi yoktur. İnsan haklarını sadece işkence ve hapishaneye indirgeyemeyiz. Trafik meselesi, adliye meselelerindeki olaylar da insan hakkı değil midir? Hapishanede 75 bin kişi var, ama dışarıda 65 milyon var. Dünyada 300 milyon Türk varlığı var, 2 milyara yakın müslüman topluluk var. Bunların da hak ve hukukunda Türkiye misyon olarak sorumludur."
Yeni Binyıl, 27.10.2000

MHP Grup Başkanvekili Oktay Vural:
"İnsan merkezli haklar olmalı. Yelpaze genişlemeli. İnsanın sadece kötü muameleyle gündeme gelmesi doğru bir yaklaşım değil. Kötü muamele varsa, o da bilinsin. Toplumun işkence ve cezaevi sorunu olabilir. Ancak Çeçenistan'da olan şeyler de var. (...) Milliyetçiliğin temel unsuru insandır. Milliyetçiliğin özünde insan hakları var."
Yeni Binyıl, 27.10.2000

Sema Pişkinsüt başkanlığındaki TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun ortaya çıkardığı bazı önemli olaylar:
•İstanbul Küçükköy Karakolu'na geceyarısından sonra baskın yapıldı. İncelemede Filistin askısı bulundu. TBMM'ye getirilen işkence aleti Pişkinsüt tarafından basına gösterildi. "Hortum Süleyman" olarak bilinen polisin işkence görüntüleri ele geçirildi.
•Komisyon 1998 yılı şubat ayında Batman'ın Sason ilçesinde bazı köylülerin askerler tarafından mayınlı olduğu sanılan tarlada yürümeye zorlandıkları konusunda suç duyurusunda bulundu. Alt komisyon tarafından hazırlanan raporu kabul ederek İçişleri ve Adalet bakanlıklarına gönderen komisyonun toplantısında ANAP'lı bakanlar birbirine girdi.
•Komisyonun, 62 bin tutuklu ve hükümlünün bulunduğu 554 cezaevinde uzun süreli araştırma yapma kararı Pişkinsüt'ün girişimiyle alındı. Komisyon, geceyarısı yaptığı ani baskınlarla işkenceye doğrudan tanık oldu. Komisyonun çalışmaları cumhuriyet savcılıklarına seri suç duyuruları olarak yansıdı.
•İstanbul raporunda, "Karakollarda kötü muamele ve işkencenin yaygın bir uygulama olduğu yönünde kanaate ulaşılmış ve bu uygulamalarda kullanılan bazı yöntem ve araçlar saptanmıştır" denildi.
•Pişkinsüt, Güneydoğu'daki cezaevleri, sorgu odaları, nezarethanelerdeki işkence delillerini TBMM'de düzenlediği basın toplantısıyla açıkladı. Sopalar, kamyon lastikleri, elektrik cihazları, askı boruları ve birçok işkence aletinin kullanımı raporlarda ayrıntılarıyla anlatıldı.
•ANAP'ın komisyonun çalışmalarından rahatsızlığı, bazı milletvekillerinin "Komisyonun çalışmalarını makatına cop sokulan adam, kıçına tekme yiyen öğrenci gibi erotik meselelere indirgedik. Bu tür konular turizmi baltalar" sözleriyle kendini gösterdi.
•Komisyon, Ulucanlar Cezaevi raporunda, "Müdahale, amacını aşacak şekilde ağır olmuştur. Komisyonumuz güvenlik güçlerinin silah kullanma zorunluluğunu kabul etmektedir. Ama bu müdahale, müdahale edilen mekân ve direnenlerin durumu göz önüne alınarak başka yöntemler kullanılabileceğini düşündürmektedir" denildi. Raporda, "cesetler ve yaralılardaki darp izlerinin olaylar sırasında arbede olacak şekilde görünmediği, koğuşlarda yoğun çatışma izlerine rastlanmadığı, yetkililerin delici ve kesici aletlerle askerlere saldırıldığını söylemesine karşın, raporlarda delici ve kesici silah yarasına rastlanmadığı" vurgulandı.
•Batman raporunda da "ürkütücü" sonuçlara yer verildi. Komisyon, son dönemde ardı ardına yaşanan "genç kız intiharlarıyla" gündeme gelen Batman'la ilgili raporunda, güvenlik görevlilerinin "X elemanları (işbirlikçi)" aracılığıyla uyuşturucu hammaddesi üretimini ve tüketimini teşvik ettiği, bu nedenle de ildeki genç nüfusun yüzde 50'sinin "esrar bağımlısı haline geldiği" saptamasına yer verildi. Güvenlik görevlilerinin, günümüzde "uyuşturucu rantı" nedeniyle bu ilden "ayrılmak istemedikleri" de vurgulandı. Batman milletvekillerinin ise halkın sorunları ile ilgilenmek yerine, iş takipçiliği yaptığı raporda yer aldı. *Cumhuriyet, 26.10.2000*